

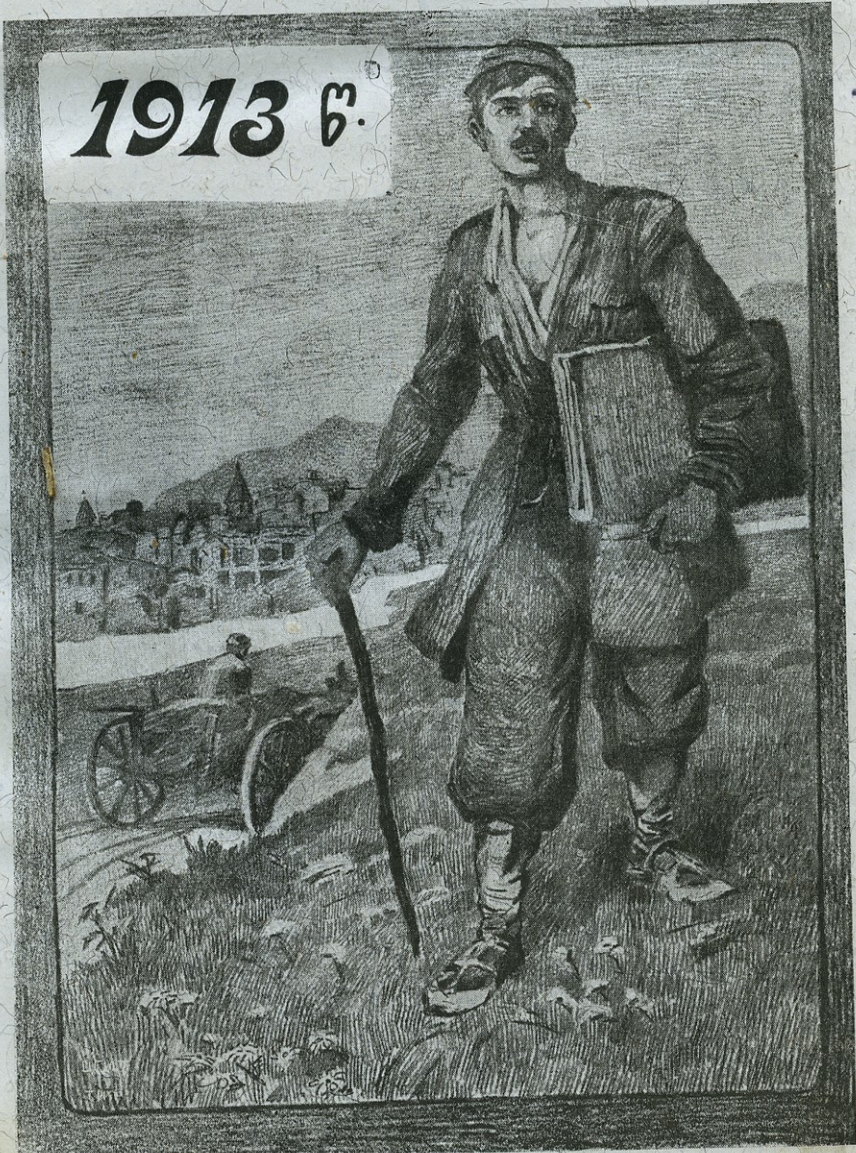
№1-10

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერ. ჟურნალი

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აკადემია

I ი ა ნ ვ ა რ ი I

№1-1028

რედაქციისგან: წლიურ ხელის მოძვერთათვის დაწირებული სურათ-განსვენებულის **ნაპოზ გოგიაშვილისა** სახლდგომოდ გაეგზავნება/ ხელის მოძვერლებს, ვისაც წლიური ფასი სრულად ექნება შეძობანილი; ამიტომ რედაქცია სთხოვს ხელის მოძვერთ მარტის ოცამდი სრულად გამოგზავნონ ჟურნალის ფასი, რადგანაც სურათი დაბეჭდებ იმდენი, რამდენიც წლიური ხელის მოძვერნი აღმოჩნდებიან.

ზინაარსი: 1) რედაქციისგან. 2) სსზოგადკებრივი აზრები მე-XIX საუკუნის სიტუვა-კაზმულ მწერლობაში—**ს. დადიანი.** 3) ფილოსოფიური მსოფლ-მხედველობა—**გიორგი მეფარიშვილი.** 4) სქესობრივი სკაითხი (წერილი დასთან)—**ივ. გომართელი** 5) ერთი ძირითადი მიზეზი თვითმკვლელობისა—**გრ. გრძელიშვილი.** 6) ბუნებრივი აღზრდა (პრაფ. გურდითტი)—**ლ. ბოცვაძე.** 7) ნიკოლაზ ბასრათაშვილი—**ილ. ფერაძე** 8) კეისარ იმპერატორი (გერმანულიდან, ტრაკედია კონრად ფალკესი)—**ალ. შანშიაშვილი** და **მ. შევარდნაძე.** 9) იტირე... იტირე!...—**დ. თურდოსპირელი.** 10. დღე მუცა ვსარბ—**ი. მჭედლიშვილი.** 11) მშვიდობით—**გელა.** 12) Requiescat in pace—**გ. ტაბიძე.** 13) ჩრდილოეთის ცის ქვეშ—**დ. თურდოსპირელი.** 14) იღუმდაზის გი—**ს. ბაირონიშვილი.** 15) ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება—**ილ. ალხაზიშვილი.** 16) შინაური მიმცხილვა—**დ. დუმბაძე.** 17) ბიბლიოგრაფია—**კახაბერი.** 18) განცხადება. 19) დამატება: ქ მ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი სსზოგადკება. ოქმები სსზოგადკების დეკლარაცია და მთავარ განკუთხების წევრთა შეერთებულის კრებისა, წესი და პირთბები მათა სუბადაშვილთა სტიპენდიების დაწიშვნისა, წესდება თავადის კრიგოლ და დანის პრემიისა.

ყოველ-დღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო

„ს ა ხ ა ლ ხ ო გ ა ზ ე თ ი“

(წელიწადი მეოთხე)

ყოველდღიურ გამოცემის გარდა გაზეთს ექნება კვირეული
ს უ რ ა თ ე ბ ი ა ნ ი დ ა მ ა ტ ე ბ ა
 დამატება გამოცემა კვირაობით

გაზეთის ფასი დამატებისათ: წლით, როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარეთ ღირს 8 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით—4 მან. 50 კაპ., ერთი თვით—75 კ. ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შაური, დამატებიანი ნომერი (კვირისა) 7 კაპეიკი აღრესის გამოსაცვლელი ფასი 40 კაპ. განაწილება ფასისა: გამოწერის ღროს 3., 1 მარტისთვის 2 მან., 1 მაისისთვის 2 მან. და 1 ივლისისთვის 1 მან. 50 კაპ. 1913 წლის წლიური ხელის მოძვერნი მიადებენ **ორ წიგნს:** 1) **უცხოეთის მწერლები**, ეს წიგნი ზომით იქნება არა ნაკლებ 400 გვკრ. და დაურთდება ინხენის დასასრულს. 2) **ქართველი მწერლები**, ეს წიგნი ზომით 500 გვ. დაურთ. ენკენისთვეში. რედაქცია ღიას 9—7 სსათ.

Тифлисъ, редакція „Сахалхо газети“.

რედაქტორ-გამომცემელი ა. ჭუმბაძე.

განათლება

(წელიწადი მეექვსე)

I **იანვარი**

1913 წ.

<p>ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან. ნახევარი წლით . . . 3 მან. სახალხო სკოლების მასწავლებლებს ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად 3 მან.</p>	<p>ცალკე ნომ- რის ფასი</p> <hr/> <p>40 კაპ.</p>	<p>ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში „წერა- კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში“ და „ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად- რესით: Тифлисъ Дворянская Грузинская Гимназія Л. Г. Боцвадзе.</p>
---	---	--

რედაქციისაგან

მეექვსე წელიწადი იწყება, რაც ჩვენი ჟურნალი „განათლება“ გამოდის. არ შეგვიძლია სიამოვნებით არ აღვნიშნოთ, რომ „განათლება“, თუმცა მძიმედ, მაგრამ თანდათან გზას იკვლევს ცხოვრებაში და მკითხველთა რიცხვსაც იძენს. ვისაც თვალყური უდევნებია ჩვენი მწერლობის ბედიღბლისათვის და წარსოვდგენილი აქვს — თუ რა მძიმე საქმეა სამწერლო მოღვაწეობა ჩვენში, ადვილად მიხვდება, რომ ამ წარსული ხუთი წლის განმავლობაში „განათლების“ რედაქციასაც არა ერთი მწარე წუთი გამოუცდია სხვა და სხვა უნუგეშო გარემოებათა გამო;

მაგრამ მკითხველი დაგვეთანხმება, რომ ერთხელ არჩეულის გზისა და მიზნისათვის არ გვიღალატნია და ყოველთვის ვცდილობდით მკითხველთან პირნათლად გამოვსულიყავით.

ჩვენი მკითხველები ადვილად მიხვდებიან, რომ შედარებით „განათლება“ ძლიერ იაფი გამოცემაა. ამოდენა ჟურნალებს რუსეთში ორჯელ მეტი ფასი აქვს და დიდი გასავალიც. რამდენი ცალიც იბეჭდება „განათლება“, იმდენი ხელის მომწერიც რომ ჰყავდეს, მხოლოდ რაოდენობით თუ დაფარავს იმ ხარჯს, რაც საჭიროა ჟურნალისა-

თვის. „განათლების“ რედაქციას არასოდეს არ ჰქონია და არც ექნება რაიმე გამორჩომის მიზანი. ჟურნალი ემსახურება სამეცნიერო-საბუნაგოგო აზრებისა და სიტყვა კაზმული მწერლობის გავრცელებას მშობლიურის ენით. იგი ვიწრო საბუნაგოგო ჟურნალი არ არის, როგორც ზოგიერთებს ჰგონიათ. პირიქით „განათლება“ უნდა აკმაყოფილებდეს ყოველგვარ მკითხველს, რადგანაც მისი შინაარსი მრავალნაირია.

მაინც ჩვენი ჟურნალის მკითხველთა უმრავლესობას სოფლის მასწავლებლები შეადგენდნენ. ეჭვს გარეშეა, რომ „განათლებას“ ცოტად თუ ბევრად, გავლენა ჰქონდა ზოგ მასწავლებლებზე მაინც. სოფლის მასწავლებლებს დიდი მოვალეობა აწევთ კისერზე. ამ მოვალეობის პირ-ნათლად შესრულება ქვეყნის სასარგებლო საქმეა და თუ ამ საქმეში სოფლის მასწავლებელთა შორის სასურველი ერთობა დამყარდება, ამის უკეთესს ჩვენს დროში ვერ ისურვებს ვერც ერთი ჩვენი ხალხის განათლების გულშემატკივარი.

მართალია, ზოგნი მკითხველნი გვეკითხებოდნენ, რატომ „განათლების“ შესახებ ჟურნალ-გაზეთებში არაფერს სწერენო, მაგრამ ეს თვით მკითხველებსა და ჩვენი რედაქციების საქმეა.

ჩვენ ყოველთვის სიამოვნებით მივიღებთ ყოველ აზრსა და შენიშვნებს „განათლების“ შესახებ, თუ კი ვინმე მოისურვებს და გვამცნევს რასმე. ჩვენს მიზანს უფრო მკითხველთა სიმრავლე შეადგენს და ის სულიე-

რი კავშირი, რომელიც უნდა აკრებობდეს მკითხველთა და რედაქციის შორის. ამ მხრით ბევრი რამ სასიამოვნო ცნობები გვაქვს: ზოგი მკითხველები, რომლებსაც ჟურნალის ნომრები დაეკარგებოდათ სადმე, მოწიწებით გვთხოვდნენ ხელახლად ფასდადებით გაგზავნას, ზოგნიც, უსახსრობის გამო, გვთხოვდნენ ჟურნალის მცირე ფასებში დათმობას, რასაც რედაქცია, სამწუხაროდ, თვითონ უსახსრობის გამო, ვერ ახერხებდა. ზოგიც, ვინც კი გულდასმით კითხულობდა „განათლებას“ თავიდან ბოლომდის და აკვირდებოდა ყველა მასალას, რაც კი ჟურნალში იბეჭდებოდა, კმაყოფილი რჩებოდა და ამ კმაყოფილებას რედაქციასაც უცხადებდა.

„განათლების“ რედაქცია თავის მხრით ყოველგვარ ღონისძიებას ხმარობს, რომ ჟურნალი თანდათან უფრო და უფრო სანიაზო გახადოს მკითხველთათვის.

დასასრულ „განათლების“ რედაქციას თავის მოვალეობად მიაჩნია უგულუითადესი მადლობა გამოუცხადოს ყველას, ვინც კი ხელს გვიწყობდა ჟურნალის გავრცელებაში, მადლობას ვსწირავთ აგრეთვე ჟურნალში თანამშრომელთ, რომელნიც უსასყიდლოდ და დაუზარებლად გვაწვდიდნენ დასასტამბავს შესაფერის მასალებს.

ამ წელშიაც „განათლების“ რედაქცია ყოველგვარ ღონისძიებას იხმარს, რომ მკითხველების წინაშე ყოველთვის პირნათლად გამოვიდეს.

საზოგადოებრივი აზრები

მე-XIX საუკუნის სიტუვაცისმულ მწერლობაში

(ნაწილი პირველი)

...„კრიტიკოსისათვის ხელოვნური ნაწარმოები მხოლოდ იმპულსია, რომლის მეოხებითაც იგი ჰქმნის რაღაც თავისებურს, რაღაც ახალს, ისეთს რაღაცას, რაც შეიძლება განსაზღვრულად არც კი ჰგავდეს იმ საგანს, რომელსაც ეხება. ერთად-ერთი თავისებური თვისება მშვენიერი ფორმისა იგია, რომ შეგიძლიან რანაირიცა გსურს შინაარსი მისცე მას და რაცა გსურს იგი დაინახო მასში“...

(ოსკარ უაილდი. კრიტიკის ხელოვნება)

... ხელოვნების მიერ გამოხატული სინამდვილე არსებითად ყოველთვის საადამიანო სინამდვილეა; იგი ადამიანთა თვით ცხოვრება და ფსიხოლოგიაა, ქვეყანა მათი მისწრაფებისა, მათი ვაება-სიხარულისა, საკითხი ბედნიერებისა, საკითხი კეთილისა და ბოროტისა ადამიანთა ურთიერთობაში, იდეალთა ძებნა“...

(დ. ნ. ოვსიანიკო-კულიკოვსკი. „მარადისობის იდეა პოზიტიურ მეცნიერებაში და რეალურ ხელოვნებაში“).

I.

XVI საუკუნის განმავლობაში გარშემორტყმული უთვალავი მტრებით საქართველო იძულებული იყო თავისი საუკუნოებრივი კულტურული მსვლელობა მახვილით განემტკიცებინა და გავლილი ისტორიული გზა თავისი სისხლით მოერწყო. ქრისტიანობამ, რომელიც გავრცელდა საქართველოში ორი მხრით, სირიიდან და საბერძნეთიდან, ძირიანად შეარყია ქართველთა სულიერი ფიზიონომია, გამარჯვებული გამოვიდა ბიზანტიის მეტოქე სპარსეთიდან გადმოტანილ კულტთან ბრძოლაში და ქართველთა ერობრივი თვით-შეგნებასთან ისე დაკავშირდა, რომ ბოლოს მათთვის სარწმუნოება და ერობა (ეროვნება?) თითქმის ერთი და იგივე ცნება შეიქნა, რაც ფსიხოლოგიურადაც აღ-

ვილი შესაძლებელია. „ნაციონალურ (ერობრივ) თვითშეგნებაში მაგალითად, სარწმუნოებას ხშირად ისეთივე არსებობი ხასიათი და ისეთივე ძირითადი, თანდაყოლილი ერობრივი თვისება აქვს, როგორც ენას“, და ენა ხომ „ძირითადი და არსებითი ერობრივი თვისებაა, ყველა მის შემცენებასთან დაკავშირებულ ასოციაციათა მატარებელი“...¹⁾ ეს ერთი მუქა საქრისტიანო ქვეყანა დაუცხრომლად იბრძოდა თავისი სარწმუნოებისათვის, რაც იმავე დროს სამშობლოსათვის ბრძოლა იყო. ქართველს მტრად მიაჩნდა ყველა ის, ვინც არ აღიარებდა ქრისტეს სჯულს, იგი მას, მტრულად მოსულს რაინდულ-

1) პრ. პ. მილიუკოვი. Очерки по истории русской культуры ч. III, 8 გვ.

საქართველოზე. ამ დროს სპარსეთი არ არის მაინცა და მაინც კარგ მდგომარეობაში: ნადირშაჰის მოკვლის შემდეგ იქ კარგა ხანი არ ჩამოვარდნილა შინაობაში მშვიდობიანობა. სანამ იქ ყოველივე დალაგდებოდა, თეიმურაზი და ერეკლე მხნედ განაგებდნენ სამეფოს და ქერიმხანი კი, რომელიც ავიდა სპარსეთის ტახტზე, მეგობრულად უცქეროდა ირაკლის. ირაკლიმ დაიმორჩილა ერევნის სახანო და 200,000 მან. ხარკი დაადო, განჯის ხანი შავერდიც იძულებული შეიქნა 100,000 მ. ეძლია, ყარაბაღის ხანი დამარცხდა; ახატხანმა დაიჭირა ტახტი ისპაჰნში, მისმა დამარცხებამ ხომ სულ თავზარი დასცა საქართველოს მეზობლებს და ყველა ჩქარობდა ერთგულების გამოცხადებას. 1768 წ. ეკატერინე მეII-მ გამოუცხადა ომი ოსმალეთს და რადგანაც ამ საქმეში საქართველოს შეეძლო დიდი როლი ეთამაშა, ყოველ ღონეს ხმარობდნენ ისიც ჩარეულიყო ამ საბედისწერო ომში. ეკატერინეს მინისტრი პინინი არწმუნებდა იმერეთის მეფეს სოლომონს, როდესაც ომს მოვიგებთ, ხელშეკრულობის დროს საქართველოს არ დავივიწყებთო. „თქვენი ბრძანებისამებრ მე მეფე ერეკლეს ვურჩიე, რომ მას აემხედრებინა თათრებზე ახარატის სომხობაც (ზოგნი მათგანი მისი ქვეშევრდომები არიან)“ სწერს ქობულოვი ყიზლიარის კომენდანტს პოტაპოვს. „Была бы душа здѣшняя, а тѣло грузинское“, სწერს გრაფი პანინი ტოტლებენს¹⁾, და კიდევ გადაადგმევინეს საქართველოს ეს ნაბიჯი და, თუმცა ჯერ იმას ფიქრობდნენ, თუ როგორ ჩათრიათ ქართველები ომში სათათრეთთან, „მერე კი

ყვირიან ნება მივეცითო“ სწერს სოლომონოვი¹⁾. 1770 წ. 20 აპრილს ფლიდი ტოტლებენისაგან თავმინებებული ირაკლი ერთი მუქა მეომრებით იძულებული შეიქნა შეებრძოლებოდა მტერს, სძლია იგი ჯერ აწყურთან, შემდეგ ამისა ამოსწყვიტა ახალციხის ფაშის უთვალავი ჯარი ასპინძასთან, მაგრამ „ირაკლის შერჩა მხოლოდ სახელი გამარჯვებისაგან და შურის ძიება ლეკებისა და თათრების მხრით“... „იმერეთის მეფეს სოლომონს მადლობის ნაცვლად ის მიუძღვნეს, რომ რუსეთმა ზავი შეჰკრა ოსმალეთთან და იმერეთი მას მიუგდო“-ო, სწერს ბროსე²⁾.

სათათრეთი საქართველოს დაუძინებელ მტრად გადაიქცა, აქეზებს მასზე მტრებს და ეხმარება დაღისტნელებს, მაგრამ ირაკლი მაინც ყოველგან სწვდება და შიშის ზარსა სცემს დაღისტანსაც, ოტომანთა პორტას და თვით დიდ ირანსაც. მასთან საჩუქრებით მოდიან ხანები: თავრიზისა, ურმიისა, მახარისა, მარაგისა და ბაიაზეთის საფაშოდან; მისი სახელი ევროპაშიაც გაითქვა, ერთი სიტყვით ავალიშვილის თქმისა არ იყოს „ძველ საქართველოს ჯერ კიდევ სწყურთან სიცოცხლე“...

მართალია, თითზე ჩამოსათვლელია შედარებით საუკეთესო და სანეტარო ხანები საქართველოს ისტორიაში, მაგრამ რამდენადაც შეიძლება ხალხის კეთილდღეობაზე ლაპარაკი იმის მიხედვით, თუ როგორ აწარმოებს იგი საგარეო და შინაურ პოლიტიკას, ჩვენ დარწმუნებით შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ საქართველო რუსეთთან შეერთების ხანებში არც ისე დაცემული იყო, რომ არ შესძლებოდა თავისი საუკუნოებრივი კულტურა მომა-

1) პრ. დოკ. ავალიშვილი. Присоединение Грузии съ Россіи 102 გვ.

1) თხზ. 336, 339 გვ. 28 ტომი.

2) ამოღებ. ავალიშვილის წიგნიდან 111 გვ.

ალშიაც ეტარებინა. ირაკლის შინაურ პოლიტიკას რომ დავაკვირდეთ, დავრწმუნდებით, რომ ქართველობას ხმლის ტრიპლის გარდა გონებრივი, კულტურული ცხოვრებაც აინტერესებდა. ირაკლიმ ანტონ I-ის კათოლიკოსის შემწეობით „დაარსა თბილისში სტამბა, ზარაფხანა, თოფხანა, გაიყვანა არხები და გზები, დაარსა მონასტრებთან და ეკლესიებთან სკოლები, თელავში გახსნა სემინარია, დაარსა მუდმივი ჯარი 17,000 კაცისაგან შემდგარი, სურდა ჯარის ევროპიულად გაწყობა, ლამობდა ამიერ-იმერეთის გაერთიანებას“¹⁾. ამ დროს სოციალურ მდგომარეობასაც დაეტყო ცვლილება: „თითქოს საქართველოს მთავრობა ხედავდა ბატონყმობიდან გამოსვლის ცოტათი მანკ გაადვილების საჭიროებას“-ო, ამბობს პრ. დოც. ი. ჯავახიშვილი და ასახელებს რამოდენიმე სოციალურ რეფორმებს.

1765 წელს მეფე ირაკლი, კათოლიკოსი, არქიელი და დიდებულები ადგენენ: „ამ დროიდან ტყვეობიდან განთავისუფლებულ გლეხებზე ძველ ბატონებს უფლება აღარ აქვთ“... „ყმა, რომელსაც ბატონი ტყვეობიდან არ დაიხსნის, თავისუფალია“... „მებატონენი, რომელნიც სიმშვილობის დროს თავიანთ ყმებს შემწეობას არ აღმოუჩენენ, ჰკარგავენ მათზე თავიანთ უფლებას“-ო და სხ.²⁾.

ახალი მთავრობა შემოსვლისთანავე ძლიერ ჰქვიანურ მაგრამ ვერაგულ პოლიტიკას დაადგა: იგი სიტყვიტ გლეხთა მდგომარეობას თანაუგრძობდა და მადლიერი გლეხობაც არ უჭერდა მხარს თავად-აზნაურობის სურვილებს. მას ეგ გულ-

უბრყვილობა ძლიერ ძვირად დაუჯდა: გულკეთილმა მთავრობამ, უთუოდ იმიტომ, რომ სჯეროდა მებატონეთა „სამართლიანობა“, ადმინისტრაციას მიანდო გლეხობა მებატონეთა მტკიცე მორჩილებაში მოეყვანა და მებატონეთ კი, რუსეთის მებატონეთა მსგავსად მიენიჭა უფლება ყმების ჯარის-კაცად მიცემისა და ციმბირში გაგზავნისაც; ამას ზედსართად რუსული როზგებიც დაემატა, უთუოდ იმისთვის, რომ „რუსული კულტურა“ ქართველს სისხლ ხორცში უკედ გასჯდომოდა. ამნაირად ქართველი გლეხი ვერც ვაის გაეყარა და უის ხომ კალთაში გახვეულს დაატარებდა. რუსეთთან დაახლოვებამ ის მოგვიტანა, რომ ირაკლის მეგობარი ქერიმ შაჰის შემდეგ გამეფებულმა ალიმურადმა გამოცხადებული მორჩილება მოსთხოვა მას, რადგანაც სურდა მისი რუსეთთან დამოკიდებულება გამოეაშკარაებინა. ირაკლიმ გადაწყვიტა ისევ რუსეთს მიჰკედლებოდა, რადგან „ქართველთა თვალში რუსეთი ყოველივე სამართლიანობის წყარო იყო“¹⁾, ამან კი „სულთანის და შაჰის ერთი ორად აულელება და გადაუმტერა“²⁾. ალიმურადს შემდეგ გაძლიერებული აღამაჰმად ხანი უთვალავი ჯარით წამოვიდა საქართველოსაკენ. მან 1795 წ. 10 სექტემბერს ააოხრა თბილისი და თუმცა 1783 წლის ხელშეკრულობით რუსეთი ვალდებული იყო შემწეობა აღმოეჩინა, მაგრამ იგი ყურსაც არ იბერტყავდა, რადგან ჩარევა ჯერ „во благо не приемлется“³⁾. გუდოვიჩმა მიშველების ბრძანება მხოლოდ პირველ ოქტომბერს მიიღო, ე. ი. მაშინ, როდესაც საქართვე-

1) ა. ნატროშვილი. Ираклий II, 20 გვ.

2) Политическое и социальное движение в Грузии XIX в. 6 გვ.

1) Архивы госуд. совѣта т. III. 2.

2) ჯანაშვილი. საქართველოს მოკლე ისტორია.

3) И. Джаваховъ. 1897 7 გვ.

ლოც განადგურდა და მტერიც ისე შეიბერტყა, რომ ირაკლის დახმარებით ზუბოვმა 1796 წელს წაართვა სპარსეთს დერბენდი, შამახია, სალიანი და განჯა.

საქართველოს თავზე გადაიარა ჩინვის— ხანის ლაშქარმა; საქართველომ გადაიტანა მრისხანე ლენგ-თემურის შემოსევა; საქართველომ თავი დააღწია არაბთა და სელჯუკთა ბრბოებს; იგი ვერ ჩაყლაპა ვერც სპარსეთ-ოსმალეთმა: „სპარსეთი არასოდეს არ ყოფილა საქართველოში ისეთი ძლიერი, რომ მათ მთავრობას შესძლებოდა ქართველების უნებური მოქმედება“-ო სწერს Watson¹⁾, და მხოლოდ რუსეთის პოლიტიკას ეერ აუღო აღღო. ერთ-მორწმუნოება ქართველებისათვის ისეთი გარანტია იყო, რომ სრულებით ვერ აჩნევდნენ თავიანთ მდგომარეობის სიძნელეს. წარსულ იმედების გაცრუებამ მათ ვერაფერი ასწავლა. „აღმოსავლურ პოლიტიკაში გამობრძმედილებმა, რომელთაც მშვენივრად იცოდნენ ყოველი მისი მიხვეულ-მოხვეული და შეჩვეული იყვნენ იქ თავისუფლად ნავარდობას, რუსეთთან გულუბრყვილო მიძლობნი გამოდგნენ“²⁾. იმ ხვეწნა-მუდარაზე და სასოებაზე, რომლითაც რუსეთისადმი მიმართავდნენ ხოლმე, იმათ პასუხად წინადადება მისცეს: „გადასახლებულიყვნენ თერგის დაუჭერელ ნაპირებზე— რაც რუსეთისათვის იყო ძლიერ სასარგებლო“. ასე თუ ისე, რუსეთმა მიიღო რამოდენიმე უფლება და ირაკლის სიკვდილის შემდეგ სულ სხვანაირად ისარგებლა. ირაკლის მემკვიდრე გიორგი მე-III 1799 წ. მიიღო ინვენსტიტურა და შეპფიცა რუსეთს ერთგულება, რუსეთმა კი აღუთქვა საქართველოს

„предъ лицомъ всего свѣта“¹⁾ მთლიანობა და ხელ-უხლებლობა და ტახტი ნაციონალურ დინასტიას, მაგრამ მალე ისარგებლა მეფის უნიკობით, და სრულიად გააუქმეს 1783 წლის ხელშეკრულობა იმ ინსტრუქციით, რომელიც უკვე გამოგზავნილი იყო, სანამ გიორგი ელჩებს ვაგზავნიდა რუსეთში ქვეშევრდომობის გამოსაცხადებლად: «Отправьте колю скоро кончина (Георгія XIII) послѣдуетъ, немедленно туда объявление отъ имени нашего, чтобы до получения отъ насъ соизволенія даже не было приступлено къ назначенію преемника на царство грузинское». გიორგის მემკვიდრე დავითი დღე-ღღეზე ელოდა რეგალიებს და მართავდა სამეფოს, რომ უცებ კნორინგმა დაიარაღებულ ჯარით გარს შემორტყმულ ხალხს გამოუცხადა მანიფესტი, უბრძანა ფიცი მიეღოთ და ვინც უკმაყოფილების გამოცხადება გაჰბედა, იქვე დაატუსაღა¹⁾. ან ვინ გაჰბედავდა თამამად უკმაყოფილების გამოთქმას, როდესაც კარგა ბლომად შეგროვილ რუსის ჯარის გარდა, სამი ადგილობრივი მოწინააღმდეგე ჯგუფი ერთმანეთს კრიკაში ედგა. ამ დროს ბევრი აღმოჩნდა საქართველოში ისეთი პირი, რომელსაც სხვისი ჭირი ჩირად უჩნდა, რომელიც ერთი ჯვრისათვის ან მედალისათვის ივიწყებდა თავის სამშობლოსაც, ტოლ ამხანაგობასაც, რომელნიც სასიკვდილოდ ემზადებოდნენ, და თავ-დავიწყებამდინ ემსახურებოდნენ იმათ, ვინც ქვეყნის მტრად იყვნენ მიჩნეულნი. ისეთნიც იყვნენ, რომელთაც წმინდის გულით სწამდათ, რომ ხსნა მხოლოდ რუსეთში იყო „აჰყვნენ ბედის წერას და გულ-ხელ დაკ-

1) Аваловъ. Прис. Грузіи.

2) Аваловъ. იქვე.

1) Закавказье 1803 г. 33 ст. Дубровинъ.

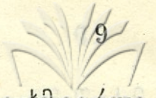

რფელნი დაემორჩილნენ ღვთის განგებასა¹⁾. ისინი კი, ვინც თავიდანვე შეჩვეულს ჰქონდა არჩევდა შეუჩვეულს ლხინსა, იწვევდნენ სპარსეთისაკენ და ამით ლაშობდნენ საქართველოსათვის ცოტა თავისუფლება მაინც შეენარჩუნებინათ, ისინი ალექსანდრე ბატონიშვილთან ერთად ემზადებოდნენ საერთო ამბოხებისათვის და სცდილობდნენ სხვებისათვისაც აეხილათ თვალები. მთავარ-სარდალი თ. პავლე დიმ-ტრის-ძე ციციანოვი, რომელიც დაინიშნა 1802 წ., მაშინვე ძლიერ წინააღმდეგობას უწევდა ბატონიშვილების დატყვევებას: ვახტანგი ერეკლეს ძე და დავითი ტახტის მემკვიდრე რუსეთს გადააგზავნა და დედოფალი მარიამიც მალე მათ კვალს გააყოლა. თ. გიორგი ამილახვარმა კი ალუთქა თ. ვოლკონსკის: ბატონიშვილი ფარნაოზი მე მენდობა, მოვიტყუებ და დავიჭერო, თან მისი წერილი გადასცა, რომელსაც ფარნაოზის მომხრეები საქართველოში უხვად ავრცელებდნენ. „იმედი მაქვს, რომ ღმერთი ხელს მომიმართავს და პირნათლად შევასრულებ ამ მონდობილობას“-ო, ეუბნება თავადი, თითქოს მდამალი ნამუსის გარდა ვისმე მისთვის დაევალებინოს ასეთი უღირსი საქციელი. „თუ ოდესმე ჩვენსა და თქვენს შორის უთანხმოება და ამოვრება ყოფილა, უნდა დავიწყებდეს მივსცეთ: დღეს განა დროა წასულის ანგარიშების გასწორებისა? უსიამოვნო წარსული გონებიდან უნდა ამოვფხვრათ, რადგან დადგა ჟამი საერთო სიყვარულისა და ძმურობის დამარებისა“... აი რა გულის სიღრმეში ჩამწვდომ სიტყვებსა სწერს ბატონიშვილი ფარნაოზი თ. მიხეილ ერისთავს, მაგრამ დახმარების ნაცვლად ქართველი

დიდებულები უთვლიან ფარნაოზს და იულონს: „თუ საკმაო ჯარი გეყოლებათ, დახმარებას მაშინ გაგიწევთ რუსების წინააღმდეგა“-ო, ე. ი. თუ ბატონიშვილები გაიმარჯვებდნენ, იმათ მხარეს გადავიდოდნენ, ახლა კი რუსები იყვნენ ბატონები და იმათ მონურ არსებასაც მხოლოდ იქ ჰქონდა ადგილი. მათ არც ის გულ-შემზარავი მოქმედება აფიქრებდა, რასაც რუსის ჯარი და მექრთამე მოხელეები სჩადიოდნენ. მეომართა აღვირ-წახსნილი თავხედობა და სამოქალაქო საქმეთა მმართველი კოვალენსკი ერთნაირად ველურად ებყრობოდნენ თავიანთ ადგილის მოვალეობას. ყველას თავის ჯიბისათვის იღვწოდა, ყველა დაავიწყდა უმთავრესი მათი დანიშნულება ხალხის ბედ-იღბალი და თავ-გზა დაბნეულ ხალხს მეზობელი ავაზაკთა ბრბოები მუსრს ავლებენ. ამნაირად „სამი წელიც არ გასულა, რომ სწორედ ისინი, ვინც განგებას ლოცავდა, რომ რუსები გამოჩნდნენ ქართველთა ტერიტორიაზე, ახლა თავის ბედს იწყევლიდნენ“-ო, ამბობს ივ. ჯავახიშვილი¹⁾. შეუძლებელი იყო ხალხის გულის წყრომა ბოლოს და ბოლოს არ გამოცხადებულიყო, მით უმეტეს რომ ერის უმრავლესობა, რომელიც დიდის სიხარულით და იმედებით ელოდებოდა ახალ მთავრობას, რადგან მისგან უღელის შემსუბუქებას ელოდა, უფრო უარეს მდგომარეობაში ჩავარდა. კახეთის თავად-აზნაურობა ძლიერ აღელვებული იყო საქმის ამგვარად დატრიალებით და 1802 წელს მრავალგზითი ამაო პროტესტი გამოცხადებულ აჯანყებაში გამოიხატა, მაგრამ იგი უცებ ჩააქრეს. საქართველოს თითქმის ყველა კუთხე ერთნაირ აუტანელ მდგომარეობაში იყო და ამისა-

1) ა. ფრონელი. აჯანყება მთიულეთში.

1) დასახელებული წიგნაკი 11 გვ.

თვის ჩააქრობდნენ თუ არა აჯანყების აღს ერთს კუთხეში, იგი ახლა სხვაგან იფეთქებდა. სწორედ ასეთმა უმწვერვალესმა ვაგებამ გამოათქმევინა ხალხს „ღმერთი ძალიან მაღლაა და მეფე მიუწდომელ სიმორაბეზე“-ო. მთელი სამოცდა ოთხი წლის ომში კავკასიაში მთელის თავისი სიმძიმით ქართველ ხალხს დააწვა კისრად, ქართველ გლეხობას, თორემ თავად-აზნაურობის ერთმა ნაწილმა კარგა თბილად მოიკალათა თავის ქვეყნის მტარვალის კალთის ქვეშ. ყოველგვარი ზნეობრივი შეურაცხყოფა, ქონებრივად განადგურება და ადამიანურ ღირსების ფეხ-ქვეშ გათელვა გლეხობას დაატყდა: „რაც რუსობამ მწუხარება მოგვყენა, მაგ გვარი თურქთა, ყიზილბაშთა და ლეკთა ბატონობის დროსაც არ გამოგვივლია“-ო, სჩვიან ბოდბის ხეველნი და არასიელნი გლეხები. სანამ საქართველო რუსეთისათვის საჭირო არ შეიქნებოდა, მის თხოვნაზე დახმარების ნაცვლად რუსეთიდან ბერ-მონაზვნებსა გზავნიდნენ, უთუოდ ქართველების გასანათლებლად და ახლა კი ქვეყანას ძღვევამოსილი მხედრობა შემოაჰსევოდა, ის მხედრობა, რომელიც ქართველებსავითვე ქრისტეს თავყანის მცემელი იყო და მარკიზ პაულუჩჩის სიტყვით მათი „მფარველი და დამცველი, დამცველი მათი სახლ-კარისა, ოჯახისა და ავლა-დიდებისა გარეშე მტრისაგან“. საბრალო მარკიზი ვერ ამჩნევდა, როდენი დაცინვა იყო ამ სიტყვებში იმ ხალხისა, რომელსაც თითქოს ქრისტეს სახელითვე ტყავს აძრობდნენ! მთიულები იძულებულნი იყვნენ, როდესაც შინ უკვე არაფერი მოეძებნებოდათ ამ „ქრისტეს მმოსავ მხედრობის“ მოთხოვნრილებათა დასაკმაყოფილებლად, თავიანთი ეკლესიები გაეცარცვათ, ხატებისათვის სამკაულები დაეძროთ და მათთვის მიერთმიათ. აი ამ

მდგომარეობამდე მიყვანილ ხალხმა, როდესაც კი მართლაც მოყვასად საგულეებელი მტრად იცნო, შეიარაღდა და დააჭრილ აზრს დაადგა: „ჩვენი ცოცხალის თავითა ვერ წავალთ რუსის მხარესა“ ო.

„ქართლში ამბოხება უგემურად მიდიოდა, რადგანაც თავად-აზნაურობა გვერდში არ ამოუდგა გლეხ-კაცობას, როგორც კახეთში“-ო, სწერს ფრონელი. მართლაც, მაშინ როდესაც კახეთში მეფეც კი ამოირჩიეს გრიგოლ იოანეს ძე, ქართლის ერისთავები: თორნიკე, შანშე და მიხეილ ემულარებიან თ. ციციანოვს: «пороха и пуля пожалуйста для грузинамъ» რადგანაც „осмѣлюсь доложить вашему сиятельству это дѣло не пустая имѣютъ учителя“-ო. ასეთი ბუნებისაგან დამახინჯებული ადამიანები ბევრი ყოფილა მაშინაც და შეიძლება ლიტვინოვს ამან ათქმევინა ასეთი სიბრძნე: „любовь къ отечеству, столь сильно дѣйствующая въ сердцахъ благомыслящихъ, жителямъ грузіи не извѣстно, даже названіе отечества на грузинскомъ языкѣ не находится“¹⁾. რა სიკეთე უნდა დატრიალებულიყო შინაურ საქმეების მოწესრიგებაში, როდესაც ყველა მოხელე, ვისაც ხალხის ბედ-იღბალი ებარა, ამ აზრისა იყო. „ყოველგან თაობდნენ რუსის მოხელეები, ვკითხულობთ ი. ჯავახიშვილის წიგნში, რომელთაც ქართული არ ესმოდათ და საქართველოში მოდიოდნენ მხოლოდ იმიტომ, რომ რუსეთში მათი ყოფნა არა სურდათ“-ო. მოიკალათა რა რუსეთმა ქართლ-კახეთში,

1) Акты т. III, 104 გვ. ამ სიტყვებზე ხომ არ ეყარება ნ. ჟორდანი და მისი ამაღლა, როდესაც ამტკიცებენ ქართველ ხალხს არ აქვს პატრიოტიული გრძნობა?!

მას შემდეგ რაც დათრგუნა და გაძვალ-ტყავებულ ხალხის სისხლში ჩაახრჩო საფუძვლიანი გულის წყრომა მთიულებისა, მან იმერეთისაკენაც მიიწია; იქ კიდევ იმერეთის მეფეს. სოლომონს „ერთი ვაი-ვაგლახი ჰქონდა დადიანთან ლეჩხუმის გამო“¹⁾. სამეგრელო გრიგოლ დადიანის თხოვნით უკვე 1802 წ. 2 დეკემბერს შეუერთდა რუსეთს, მხოლოდ იმ პირობით, რომ მთავრად მუდამ მისი გვარი ყოფილიყო. იმერეთიც შეუერთდა 1804 წ. 25 აპრილს, მაგრამ ამბოხება კახეთისა და მთიულეთის თავ-განწირული ბრძოლა იმასაც გადაედო. საქართველოს ეგზარხოსის თეოფილაქტეს უდიერმა ქცევამ 1819 წელს მდინარე რიონის პირას შეპყრა ათასობით ხალხი წოდების განურჩევლად, სადაც ერთმანეთს შეჭედიცეს რუსები ამოეწყვიტათ და თავისი მეფე ამოერჩიათ. აქ აჯანყება უმთავრესად სარწმუნოებრივ გრძობის შელახვამ გამოიწვია. 1811 წ. უმაღლესი ბრძანებით, ერთი კალმის მოსმით მოსპეს საუკუნოებით თავისუფალი ქართული ეკლესია, რომელიც თვით ბიზანტიის ეკლესიასაც კი არ ექვემდებარებოდა. კათოლიკოზი ანტონ II გადააგზავნეს რუსეთში და მისი მოადგილის ეგზარხოს თეოფილაქტეს მეოხებით „16 წლის შემდეგ, რაც საქართველო რუსეთს შეუერთდა, ქართველებს შეძლება მოესპოთ თავიანთ კათედრალურ ეკლესიაში წირვა ლოცვა მოესმინათ ქართულად, მოესმინათ იმ ენაზე, რომელზედაც 1400 წლის განმავლობაში ქართველები თავიანთ მხურვალე ლოცვას აღავლენდნენ“²⁾. გელათის და ქუთაისის მიტროპოლიტებს ხალხის თვალ წინ

სცემეს და დასისხლიანებულნი რუსეთის გზას გაუყენეს; გენერალ ტოტლებენმა პროექტი წარმოადგინა: „...მათი გავლენის მოსპობისთვის, ყველა ეს აზნაურები გლეხებითურთ, რომელნიც ხაზინის ხელში გადადიან, უნდა გადასახლებულ იქნან სახელმწიფო ცარიელ მიწებზე“-ო; გენ. ლევაშოვი, როგორც პროფ. ნ. პ. კონდაკოვი ამტკიცებს სისტემატიურად სცარცავდა ქართულ ეკლესიებს და ხატებს ძვირფას სამკაულებს აძრობდა³⁾. ამნაირად ულახავდნენ ხალხს სარწმუნოებრივ გრძობას და რა გასაკვირველია ხალხს იგი ახლა გულიდან ამოფხვრილი ჰქონდეს! „არც სპარსელებს, ცეცხლის თაყვანის მცემლებს და მუსულმანებს, არც კერპთ-თაყვანის მცემლებს მონღოლებს, არც თათრებს არ ჩაუდენიათ ის, რაც რუსის მთავრობამ და მისმა ეგზარხოსმა ჩაიდინა მართლ-მადიდებელ ქრისტიანე ეკლესიისთვის“-ო, სწერს ი. ჯავახიშვილი. ისტორია, პირიქით, გადმოგვცემს, რომ ეს ველურები უფრო მოკრძალებით ექცეოდნენ ჩვენს სარწმუნოებას. მაგალითად, მრისხანე თემურ-ლენგმა XIV საუკუნეში დაანგრია მცხეთა და იმ ადგილს კი არ შეჭებია, რომელიც ქრისტეს კვართის ადგილად ითვლებოდა; შაჰაბაზმა და აქცია საქართველო, მაგრამ როდესაც მისმა ჰიმამებმა მოახსენეს ეკლესიაზე: „ეს სალოცავი ადგილია, რომელსაც ადამიანის ხელი არ შეჭებიაო, ამბობენ, თავისი მმუსრავი მახვილი ჩაიგო, ჩამოხდა ცხენიდან, მოწიწებით შემოუარა გარს საყდარს, ილოცა სვეტის წინაშე და კათოლიკოზს ღრამოტა მისცა ქართლ-კახეთში საეკლესიო ადგილების მფლობელობისათვის“³⁾.

1) ფრანელი. მთიულეთი.

2) И. Джавахов. Ист. полит. дв. 21 гз.

2) Н Марр. Кр. Ист. гр. 27 гз.

3) Муравьевъ грузія и Армевія т. I.

მე XIX საუკუნეში ჯერ კიდევ ხალხი საკმაო მოწიწებით ეპყრობოდა თავის სარწმუნოებას და ეკლესიას, რადგანაც გულგრილად ვერ აეტანა ის დამცირება, რომელიც მას მთავრობამ მიაყენა. „საითაც გავიქეცი, იქითკენ წავიქეციო“¹, რომ იტყვიან იმის არ იყოს, საითკენაც უნდა მიიხედო, მმართველობის რომელი დარგიც არ უნდა განიხილო, ყოველგან საქმის უტოდინრობა, ყოველგან სიძულვილი, ყოველგან პირადი ინტერესები არსებობდნენ და ხალხი კი მივიწყებულია; მისი ინტერესები სახელმწიფოებრივ ინტერესებს შეეწირა. აი ასეთმა გარემოებამ გამოიწვია იმერეთშიაც აჯანყება, მაგრამ იგიც რამოდენიმე თვის განმავლობაში მოსპეს. „მრავალს თავად-აზნაურს ჩამოართვეს მამულები და ერთი ნაწილი დაურჩევს იმათ, ვინც თავგამოდებულად რუსეთის მხარეს იყო, მეორე კი ხაზინამ დაინარჩუნა¹). ამ დამარცხებამ ვერ მოსტება ხალხი და აჯანყება 1830 წელს ისევ განმეორდა; ან რა გასაკვირველია ვაიუბედურებაში მყოფი საქართველო ამხედრებულიყო, თუ ავტონომიურ პოლშიაც კი არ იყო თავის მდგომარეობის კმაყოფილი! გლახობას ამ დროს მოუმიწიფდა თავისი კლასობრივი სპეციფიკური ინტერესები, იგი თავად-აზნაურობას გვერდში არ ამოუდგა ქვეყნის თავისუფლებისათვის ბრძოლაში და ეგ მოძრაობაც უღდეური გამოდგა.

„ქართველი თავად-აზნაურობა, სანამ იგი რადმე გამოადგებოდათ, გაბმული იყო თითქოს რუსულ სახელმწიფო, ნამდვილათ კი რუსულ ნაციონალისტურ უღელში, რომელიც თანდათან ათახსირებდა ყოველივეს ქართულს საქართვე-

ლოში და შემდეგ იგი ალაღბებდნენ და ისროლეს, როგორც გამოწურული ლიმონი, და სახელოვანი ქართველი თავად-აზნაურობა ყოველივე თვითმოქმედებას მოკლებული და საკუთარ ეროვნულ კალაპოტიდან ამოდენილი, იძულებული შეიქნა მალლიდან მოღებულ სამაოწყალოთი სამარცხენოთ დარჩენილიყო“¹). მას შემდეგ, რაც რუსის „ძღვევა-მოსილი“ მხედრობა საქართველოში დამკვიდრდა, საქართველოს გარეშე მტრები ჩამოეცლნენ და ამ მხრივ სრული უშიშრობა სუფევდა. თავად-აზნაურობა, რომელიც ომის ქარცეცხლში იყო დაბადებული და მისი მშობლიური სფერა მხოლოდ ომის ორობტრიალი იყო, უცებ ამ სფეროდან იქნა ამოგლეჯილი და მის ენერჯიას გასავალი გზა მოესპო. მუდამ საზღვრებზე მოდარაჯე და სამშობლოში სტუმარი წოდება უცებ მასპინძელი შეიქნა და მთელი თავისი გულის წყრომა ყმაზე ამოიყარა. აქ მათში გაიღვიძა თავისი ცხოველური სიძლიერით თავის შენახვის ინსტინქტმა და მოინდომა იმაზე მეტი ჩაენთქა, რისი მონელებაც შეეძლო. რუსული როზგიც ხომ ხელში მისცეს და გუშინდელი რაინდი დღეს უგულო მეშოლტე შეიქნა. სვანეთში, სამეგრელოში და გურიაში ბატონების სრული თვითნებობა და ყმის პიროვნების უარყოფა უმწვერვალესობამდე განვითარდა. თითქოს ალლო აედოთ, რომ ყმის ზურგზე თარემს მალე ბოლოც მოეღებოდა.

სამეგრელოში 1856 წლის ამბების პირდაპირი მიზეზი სახლთუხუცესი დავით ჩიქოვანის უბოლო ექსპლოატაცია იყო.

¹) Иваненко, гражд. упр. Закавказ. 128 გვ.

¹) იქვე.

ამ ერთგული ადამიანის სამსახური დედოფლისათვის სწორედ დათვის სამსახური გამოდგა: მეტის შეძენის ნაცვლად, დედოფალს ისიც კი დააკარგვინა, რაც ჰქონდა. პირველი ალი აჯანყებისა დედოფლის სოფლიდან სალხინოდან ამოვარდა. იქ მოხდა ის თავისებური სეცესია, რომელიც შეიქნა წინამორბედი, დედოფლის თქმისა არ იყოს, სამეგრელოს რევოლუციისა, რომელსაც თავისი მარატებიც და დანტონებიც გამოუჩინდნენ. დასაწყისში ეგ მეგრული ჟაკერია სახლთ უხუცესის წინააღმდეგ იყო მიმართული, მაგრამ თან დათან, როგორც ყოველთვის ხდება ხოლმე, უფრო გონიერი სახე მიიღო. დედოფლის მოსვლამდი, სამეგრელოს მმართველად დატოვებული გრიგოლ დადიანი გულგრილად უტყვეროდა ამ არეულობას, რადგანაც იმედი ჰქონდა, იგი თავის საპირადო საქმისათვის გამოეყენებინა დედოფლის წინააღმდეგ. ხალხი დიდის იმედებით ელოდა დედოფალს და კიდევ შეჰქალაქდა მას თავისი გაჭირვება, მაგრამ სად მომხდარა, რომ მეფეს ყმის გულის ნადები სავსებით შეეგნოს და დედოფალმაც მზა-მზარეულ ძალას მიმართა. სამეგრელოს გლეხობა იმ თავითვე ძლიერ დაბეჩავებულ მდგომარეობაში იყო და ახლაც ერთხმად ამბობდა: „ჩვენი სამშობლო შეგვზარდა ჩვენ; გადავსწყვიტეთ მივანებოთ მას თავი და სადმე გადავიხვეწოთ... დეე, რაც მოგვივა მოგვივიდეს, დეე ყველანი დავგვზრიტონ, მაგრამ აქ ჩვენ არ დავბრუნდებით. რაღა სამშობლოა, სადაც მოსვენება ვერ გვიპოვნია, სადაც შენზე როგორც მხეცებზე ისე ნადირობან“¹⁾.

1) Бороздинъ. Воспом. о Мингр. и Сванетии.

ასეთ აზრს ადგა მოთმინებისადმი სული გლეხობა, მაგრამ როდესაც საქმეზე მიდგა, იმის ნაცვლად რომ ბრძოლა განეგრძო, მან ნება მისცა მოხრილ ქედზე ახალი უღელი დაედგათ. დედოფალმა არ იკადრა სიტყვის გატეხა, არ უღალატა რუსეთს, სიახლოვესაც არ მიიკარა ინგლისის აგენტის ლონგვორტის, საფრანგეთისა შამპაუზენის და გრაფი მეფრეს წერილები, რჩევა და დახმარება სთხოვა ისევ რუსეთს, რომელმაც გლეხები კი დაამშვიდა, მაგრამ სამეგრელოს ავტონომია კი იმსხვერპლა. თვითონ დედოფალსაც დიდი მზრუნველობა აღმოუჩინეს: იგი მოაშორეს ამ ვაი-ვაგლახით სავსე ქვეყანას და გადასახლეს რუსეთს, ამ ქართველ დიდებულთა აკალდამაში.

რა მოუტანა გულუბრყვილო გლეხობას ახალმა მთავრობამ? „ბატონ-ყმობა საქართველოში ძლიერ რთულია, მაგრამ ყმების ზოგიერთ კატეგორიებს ძლიერ გამორკვეული ხასიათი აქვთ: მრავალ შემთხვევაში უბრალო პატრონატი იყო, ყმა მიწის საუკუნო მფლობელად ითვლებოდა, ვალდებულებანი და გადასახადები სამუდამოდ მტკიცედ განსაზღვრული იყო, ზოგჯერ წერილობითი დადგენილება და პირობები არსებობდნენ“²⁾ „ო, ვკითხულობთ ი. ჯავახიშვილის წიგნში“³⁾. მეფე ვახტანგ მე-VI-ის კანონების 172 მუხლში ნათქვამია: „ტყითა და შეშით სარგებლობა არ შეიძლება (გლეხებისათვის) აღკრძალული იყოს“³⁾; 1785 წ. ირაკლი II-მ უბრძანა ამილახვრებს: „არ გაეზღაოთ გლეხებისათვის აეკრძალათ ტყიდან შეშისა და ურმის მასალების გამოტანა“, აგრეთვე უნდა ნება დაერთოთ პირუტყვი

2) Ист. по лиг. и соц. движ. 36 гл.

3) იქვე.

ეძოვებინათ“, და უბრძანა დაებრუნებინათ ის ფულები, რომელიც ასეთ სარგებლობისათვის მათთვის გადახედვინებინათ“¹⁾. არც ერთი ეს არ იყო მიღებული მხედველობაში გლახთა განთავისუფლების დროს, რის სიმწვავემაც აგერ 1905 წელს იჩინა თავი. 1878 წელს ერთხელ კიდევ გაიბრძოლა ხალხმა სიღნაღის მაზრაში, მაგრამ საქმე აქაც ციმბირმა, როზგებმა და სახრჩობელამ გადაწყვიტა.

ზევით ჩვენა ვთქვით, რომ საქართველო რუსეთთან შეერთების დროს არც ისე დაძაბუნებული იყო, რომ თავი ვერ გაეტანაო. ამას თუნდა თითონ 64 სულ გამარჯვებით დამთავრებული ომი გვიმტკიცებს. მე-XIX საუკუნემ დიდი უბედურება მოუტანა ჩვენს ერს და ჩვენი საუკუნოებრივი კულტურული გზა კი არ შეერთო კულტურულ ერთა შარა-გზას, არამედ, პირიქით, დაეშორდით მას და ეკონომიურადაც შესამჩნევად უკან დავიწიეთ. არც ეკონომიური მდგომარეობა იყო მე-XVIII-ის მიწურულში ისეთი უბადრუკი, როგორც ჰგონიათ. ჩვენ კარგად გვესმის, რომ სანამ არსებობს ადვირწახსნილი ძალმომრეობა, სანამ ადამიანის პიროვნების ღირსება დათრგუნვილია, იმით რომ ერთს შეუძლიან მეორე თავისი მიზნისათვის, როგორც საშუალება, გამოიყენოს; სადაც განმტკიცებულია ინსტიტუტი კერძო საკუთრებისა, იქ ბედნიერებას და კეთილ-მდგომარეობას ადგილი არა აქვს, მაგრამ ამბობენ არ არსებობს აბსოლუტური ცნებაო და ამას არც ჩვენ ვეურჩებით. აუარებელ ომების შედეგი ის იყო, რომ თითქმის ყველა მეზობელი ხალხი საქართველოს ხარკს აძლევდა; ამას რომ ნადავლიც მივუმატოთ, რომელიც

გამარჯვებულებს რჩებოდათ, მათი მიზნით არ გაგვიკვირდება, რომ ქართველი შეომრები თითო ცხვარს ორ შურად ჰყიდდნენ, ძროხას მანეთად და ტყვეებს ორ მანეთად¹⁾. რასაკვირველია ეგ ფაქტი ვერ გამოდგება ეკონომიურ კეთილდღეობის დასამტკიცებლად, რადგანაც საკითხავია რა ღირებულება ჰქონდა თითონ ფულს, მაგრამ ისიც უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ ნატურალურ წარმოების სამეფოში დიდი მნიშვნელობა აქვს სანოვანის საკითხს. ასე რომ ამ მხრით საკითხის გამოსარკვევად საინტერესოა გადაწყდეს რით იყო გამოწვეული, ჩვენი თანამედროვე შეხედულებით, ასეთი სიიაფე: თითონ შეუამავალი საქონლის, ფულის სიძვირით, თუ სანოვანის სიმრავლით. სხვა არა იყოს, ის რათა ღირს, რომ 1811 წელს მთავრობამ ქართულს ეკლესიას 140,330,000 მანეთის ღირებულება ჩამოართვა!! რა თქმა უნდა იმ დროს ფული ძვირი იყო. მაგალ. ამ ასი წლის წინად რუსეთში 1 მანეთი ახლანდელს 18 მანეთს უდრიდა, პრ. კლიუჩევსკი გამოკვლევით, ასეთი მდგომარეობა იქნებოდა უთუოდ საქართველოშიაც და მაშასადამე პირველი შეხედვით არც ისეთი იაფობა ყოფილა, მაგრამ ამასთანავე ის ხარკიც, რომელიც ირაკლიმ მეზობლებს დაადო, ხომ შესაფერად მოიმატებს.

პოლიტიკურად იმდენად ძლიერი ყოფილა საქართველო, რომ სათათრეთი, რომელიც რუსეთს თამამად ეომებოდა, საქართველოს ეკრძალებოდა და სულთანის სულეიმან ფაშას ურჩევს: „თავი გაანებე, ნუ გააბრაზებ, არ წამოდგესო“²⁾. საქარ-

1) А. Натроевъ Ираклий II, 12 83.

2) Д-р. Н. Эрнстовъ-Шервашидзе. Помятная зап. о нуждан. груз. нар.

თველო თავის სისუსტემ კი არ აიძულა რუსეთს მიჰკედლებოდა, არამედ ერთ-მორწმუნეობამ. რასაც საქართველოს ისეთი „მოკეთენიც“ არ უარყოფენ, როგორც მღ. ვოსტორგოვია: „მართლ-მადიდებლობის გრძნობა აგონებდა ქართველ ხალხს, მიუხედავად ყოველივე დაბრკოლებისა დაახლოვებოდა საუკუნოებით რუსეთის სახელმწიფოს... მე-XV საუკუნიდან დამოკიდებული, საქართველოს რუსეთისაკენ ერთმორწმუნეობა ეწეოდა“-ო¹⁾. ჩვენ არ შეგვხვებით იმ ძველ დროებს, როდესაც საქართველოს არსებობა საეჭვო არ ყოფილა და როდესაც მათი კულტურაც იხსენებოდა; დეე, ამ დროებზე და წარსულ დიდებაზე სპეციალისტ-სწავლულებმა მოგვითხრონ, აქ მხოლოდ პროფ. ბროგკაუზის აზრს მოვიყვანთ: „ქართული მწერლობა და კერძოთ მისი პოეტიური ნაწილი, იმ ცნობების მიხედვით, რომელნიც ამ ჟამად გვაქვს, არ ეკუთვნის იმ მწერლობათ, რომელთაც კაცობრიობის კულტურის ისტორიაში მთელი ეპოქა შექმნეს... მაგრამ მოვიგონებთ რა იმას, რომ თურქებთან, მუსლემინებთან, მონღოლებთან განუწყვეტლივ ანვითარებდა და ამუშავებდა პოეზიას და მეცნიერებას, არ შეგვიძლიან თავი შევიკავოთ და ჩვენი განცვიფრება არ გამოივხატოთ ამ ხალხის კეთილშობილურ და ვაჟკაცურ ხასიათის წინაშე“-ო. სრულიადაც არ არის გასაკვირველი ის მოვლენა და ადვილი ასახსნელია, თუ რათ ვერ შექმნა საქართველომ „კაცობრიობის კულტურაში ეპოქა“. მთელი საუკუნოების განმავლობაში ბარბაროსებით გარს შემორტყმული და

მათთან მუდმივ ბრძოლაში გართული წველი ნაბიჯით მიიხლანებოდა პროგრესის გზაზე. ძლიერ სახელმწიფოებს ისტორიამ ისეთი ბედი აჩვენა, რომ მათ შეეძლოთ სხვის დაპყრობაზე და ახალ-ახალ ექსპედიციებზე ეფექტათ, მაშინ როდესაც საქართველო მხოლოდ თავის დაცვას ანდომებდა მთელს ენერჯიას. ახლობელ მეზობლების მხრივ დაუწყნარებელ ომის გრგვინვა მოისმოდა და კულტურის განვითარებისაკენ კი საქართველო მოწყვეტილი იყო. საქართველომ (თვით) არსებობისათვის ბრძოლას შეაღია თავისი ძალღონე და თუმცა სამშობლო დაიცვა, მაგრამ, ილიას თქმისა არ იყოს, ყველაფერი მას ანაცვალა¹⁾.

1) მართალია ფიქტურ მახარაძე ძველ-მოსილად გაიძახის: „უოველგან ომი, სისხლისღვრა, დაღატი; რით ისახელეს თავი ვასტანგ გორგასლანმა, ბაგრატ III, დავით აღმაშენებელმა, თამარ მეფემ, ერეკლე მეორემ?... გარდა სისხლის ღვრისა, შეუწყვეტელი ომებისა, ადამიანთა უღეტისა ჩვენ ვერაფერსა ვხედავთ ვერც თამარ მეფის დროს და ვერც ზევით ჩამოთვლილ პირთა მდგაწეობაშია“, (დასჯელ ჭიჭქაძე და მისი დრო, 6 გვ.) მაგრამ ფიქტურსაც კი არ ეპატიება ის ბავშვური ჭეშმარიტება. რამეღიც მოითხოვს ვასტანგ გორგასლანისაგან, ბაგრატ მე-III და დავით აღმაშენებლისაგან იმ საერთაშორისო მშვიდობიანობას, რამეღიც მე-XX საუკუნეშიაღ ფუქს სიტუვად არის დაჩენილი. ცხადი უნდა იყოს ვინ უფრო მამხადებელი ყოფილა ცხოვრებისათვის: ვასტანგ გორგასლანი, რამეღიც დღემუდამ ხმლით დატრიალებდა, თუ ისინი, ვინც მტრის მახვილს ქრისტიანული თავდადლობით გულ-ხელ დაკრეფილი ეგებებოან. არის ისეთი მამხეტი ხალხის ცხოვრებაში, რადესაც საზოგადოება იმდენად უხსნიათ

1) О. I. Восторговъ. „Церковная школа въ Закавказіи“. „Народное образование“ 1905 г.

ამნაირად უბრალო ჟინიანობა არ არის, როდესაც ვიმეორებთ, რომ მე-XIX საუკუნეში საქართველოს კიდევ შეეძლო თავისი დღენი გაეჩანჩალებინა. მართლაც 1801 წლიდან მოკიდებული თითქმის მთელი საუკუნე საქართველოში თოფ-ზარბაზნების ხმა არ მიწყნარებულა. რუსების შემოსვლამდი ხომ დიდი ვიღვაწის გამოიარა ქვეყანამ და გამარჯვებული გამოვიდა. „ოქროს ვერძმა ბოლოს და ბოლოს მოიპოვა თავისი პატრონი;

და მოდუნებული ხდება, რომ იგი მის შეუჩინებელი შინის მხარეს იტყოს, მხოლოდ თავისი სიბუნჯით და არა იმიტომ, რომ იგი ვითომ სიამაყით და ზიზღით თვალს არიდებდეს დანაშაულებას, ამბობს ნიცი, მაგრამ ეს სიტყვები თუ აწინდელ საქართველოს შეეხება, თორემ დავით აღმაშენებლის ეპოქას სულ არ უდგება და იგი ვერც მოიქცეოდა ისე, როგორც ფილიპე მახარაძე ქადაგებს. მახარაძეს რომ შესძებოდა იმ წარსულ ცხოვრების შინაარსის შეგნება, რომ შესძებოდა იმ ცხოვრების ფილოსოფიას ჩაჭკვირებოდა, იგი დამშვიდებით იტყოდა: „მაშინ საქართველოს თავის დასაცველად მხოლოდ იარაღი უჭირვებოდა და ვაშა იმ ხალხს, რომელსაც მტრის მოქნეულ ხმაღს ხმაღი შეუსხედრდა“. მაშინ კი არა შემდეგშია რამოდენიმე საუკუნის განმავლობაში ის დრო იყო, როდესაც საუკეთესო ადამიანთა დაკვირვებას ასეთი დასკვნა გამოჰყავდა: „Homo homini lupus est“ და თუ ჭობისის ფილოსოფია ვიხედავთ, მდგომარეობისთვის ძლიერ გადაჭარბებული იყო, მას თამამად შეეძლო საშუალო საუკუნის აწიწილ და მოუსვენარ ეპოქაზე ეთქვა: bellum omnium contra omnes. ამ დროს მუშავებოდა ამნაირი აზრები: si vis pacem—para bellum და რამდენათ უფრო მეტი სისიცინებოდა ძალა ჭკონით იმით,

იგი მოვიდა სკვითიდან და არა ჰელინიკიდან, უთვალავმა არგონავტებმა სხვადასხვა სჯულისა და საუკუნოებისამ ბევრი ბლუჯა მატყლი ამოგლიჯეს ამ ოქროს ტყავს და ძლიერ შეთხელებული ჩაუვარდა იგი რუსეთს. რა ძლიერ გამოიცვალა იგი იაზონის დროიდან? „ო! სწერს ავალიშვილი. ამ ახალმა პატრონმაც ბევრი დავიდარება მოაყენა საქართველოს, მაგრამ ხომ ჰხედავთ ეს მთელი წასული საუკუნეც მან იარაღით ხელში გადაიარა;

ვინც ასეთ დროს კბილისა წალ კბილს თხელებდნენ და თვალისა წალ თვალს! ახლა კი, ახლა?!. განა ფ. მახარაძე სხვანაირად იტყვას? განა ახლა კი იგი ხალხს შირველ საუკუნეოს ქრისტიანულ მორჩილებას აცხებს?! განა იგი ეთანხმება დ. ტალსტაის მოთმინების თეორიას? დეე, მასვე დარჩეს მისი წყაღ-წყაღა ჭუმანიში, ჩვენ კი ჯერ კიდევ ვამბობთ: „თუ ვინმემ მარჯვენა უბაში გკრას, მარცხენას კი ნუ მიუშვერ, ისეთი უთავაზუ, რომ მობრუნება ვეღარ გავიბედოს“. „რა გააკეთეს“ სხვა „დიდებულმა შეუებმა“: იქლიუს კეისარმა, ალექსანდრე მაკედონელმა, ნაპოლეონმა და სხვა ათასმა? რასაკვირველია არაფერი ავაზაკობისა და სისხლის დგრის მეტი იტყვის ფილიპე, მაგრამ ამასთანავე იგი არ ამბობს რომაელებს, ბერძნებს, გერმანელებს და ფრანგებს ისტორია არა აქვთ, როგორც ამას ქართველებზე ამბობს. რა საზომით, რა თვალსაზრისით უნდა მივიდეს ისტორიკოსი ქართულ ისტორიასთან, კითხულობს ღიმილით ფილიპე. როგორ თუ რა თვალსაზრისით?! არსებობს ორნაირი შეხედულება, ორნაირი მეთოდი, ორნაირი თვალსაზრისი; ერთი უფრო ძველი, რომელსაც ემხრობდნენ თვით ისტორიის მეცნიერების ჩასხვიდან და მეორე კიდევ ბოკლითა და ტიერით იწეება. შირველი დაინტერესებულია კვირთა, ტიერის-

მეორე საუკუნეშიც გამოსცადა, როგორც ვილაცამ ნაღვლიანად იხუმრა, ყოველგვარი „ხანების“ შემოსევა; ერთხელ კიდევ გადაიწვა და გადაიბუგა იგი ერთი კუთხიდან მეორემდე და კიდევ სასოებით შესცქერის იგი მომავალს. სამაჰმადიანოდან შეჩვეული ქირი გადაიტანა, სკვითიდან

თა, მეფეებისა და საერთოდ შესამჩნევ ბირფენებათა მოქმედებით და იკვლევს მათ გავლილ ისტორიულ გზას. შეიძლება ამბობენ, რომ ისტორიას ბირფენება კი არა ჰქმნის, მას ხალხი ჰქმნის და ბირფელ რიგში მასსა გამოჰყავთ. რამელი მიმართულების მიმდევარი ბრძანდებით თქვენ და რამელი საზომით მიუახლოვდით ჩვენს ისტორიას? ჩვენს ხალხს, ერს, მთელს მასსას, რომ ფართოდ ვაუკავთავს თავისი ისტორიული გზა, ამას მისი ხალხდელი არსებობაც ამტკიცებს, რადგანაც თუ ერთი არსებობს, იგი კიდევ იბრძვის, აზროვნებს, სტოცხლობს, რადგანაც უამისობა შეუძლებელია ყოველივე ჯგუფისათვის მცენარედან მოყოლებული აღამიანამდე. შეიძლება მხრით კიდევ ყური დაუგდეთ და გარკვევით გაიგონებთ საერო სდარაჯოდან გიორ გუშაგთა ყივილს; აქაც ნიცმე და მოხენჭაურის თქმისა არ იყოს: „საუკუნეებთა უდაბნოში ერთი გენიოსი შეიქმნა ხმასა აძლევს და მოუსვენარ ფუსფუსა კაცუნების ზევიდან ერთი ამაღლებული სული შეიქმნა ებასსება“... აი ბრვეარი საზომი, რომელთაცან ერთით მიინც გაიზომება ჩვენი ისტორია; მას რათა გკონიათ, რომ ჩვენ ისტორია არა გვაქვს?! ეჭვს იმის ბრალია, რომ ერთ დროს ჩვენში მოდათ იყო ჩვენი წარსულის მიფურთხება და თქვენც მას წიხლი წაჭკარით. დამტკიცებულა, რომ აღამიანების საზოგადოებაში ბრძოლა არსებობისათვის იმ სახით არ სწარმოებს, რაგორითაც სხვა ცხოველთა და მცენარეთა სამეფოში. ინდივიდუალური ბრძოლა არსებობს

შეუჩვეველ ლხინსაც გაუძლო, ყოველგვარ ზნეობრივთა მაინც გამარჯვებული გამოვიდა და რუსეთის დიდ რევოლიუციისათვის განსაკუთრებული ელოფერი შეიტანა. როგორღა შეიძლება საქართველო ყოველსავე ამას, იგი რომ ერთი საუკუნის წინაღ სიკვდილის პირად ყოფილიყო?!

ბისათვის დაწეობილი მცენარეთა სამეფოდან*) თანდათან უთმობს ადგილს კოლექტიურ ბრძოლას და ამ უკანასკნელთა საზოგადოებაში იგი თითქმის სრულიად იკარკება. „მე ვერსად ვერ ვიხვე ერთ და იმავე გვარის ცხოველთა შორის ის გამწვავებული ბრძოლა არსებობისათვის, რომელიც ბევრ დარვინისტს (ხანდახან თითონ დარვინსაც), ცხოვრების უმთავრეს დამახასიათებელ მოვლენად და ეკოლოგიის უბირველეს ფაქტორად მიანდათ“ - ი, სწერს კრეზოტკინი (Взаимная помощь, какъ факторъ эволюции. Введение, I стр.).

ჯგუფებრივი ბრძოლა, ბრძოლა ერთბრივი და რასობრივი, რაგორც კლასობრივი ნამდვილი ფაქტია და იგი არსებობს მიუხედავად იმისა, ეთანხმება თუ არა იგი ჩვენს ზნეობრივ შეგნებას. მახარაძეზე უფრო სდად უნქერის ამ საკითხს ნ. ფრდანი (კვალი 1900 წ. № 51. „ზატარა ზასუხი დიდს კითხვაზე“). აბა ყური დაფუგდეთ იგი რას ამბობს: „რაკი ქვეუნაზე ვინმე იშვა, არის ეს ბუნების გვირგვინი, თუ უბრადო ჭია, ის ამით იძულებულია თავის თავი დიცვას და ხანგრძლივი არსებობა უზრუნველ ჰქოს.. ეს ბუნების კანონია... ამ კანონს ვერ გადაუხვევს ვერც ერთი... რაკი ერთი არსებობს - ის ძალა უნებურად ერთვრულ ცხოვრებას ეწევა და მას

*) წარმოიდგინეთ, ერთი გვარის მცენარეებიც კი კოლექტიურ ბრძოლას ეწევიან სხვა გვარის მცენარეებთან.

ჩვენ გვწამდეს, რომ არა გვიშავს რა, სა-
ნამ სულიერად არ დავძაბუნდებით; შე-
გვეძლოს ლეიბნიცივით გვწამდეს, რომ
ქვეყნად არსებული „ავი“ „კეთილის“
აუცილებელი პირობაა და უ „ავოთ“
„კეთილი“ არ იარსებებდა; რომ შეგვეძ-
ლოს ამ ლოზუნგის მიღება: „რაც უარე-
სი—მით უკეთესი“—ო, მაშინ შეიძლებოდა
კიდევ გულგრილად გვეცქირა არსებულ
უბადრუკ მდგომარეობისათვის, რადგანაც

სხვანაირი ცხოვრება არც კი შეუძლია“. (დაი-
ამ კანონს «ერი ვერ გადუხვევს», მხოლოდ
თითონ ნ. უფრდანიამ ძლიერ მძლე გადაუხვია:
სახეში მატყვს მისი თანაგრძობა ინგლისელები-
ბისადმი ბურკეტან ბრძოლის დროს. (იხ. ამის
შესახებ ს. ხუნდაძის წერილი მის თხზულებ-
ებში). ეს აღნუსხული კანონი ჩვენ შემდეგ
დასკვნას გვიკარნახებს: ქართველი ერი არსე-
ბობდა და მას ყოველივე ხერხი უნდა ესმარა,
რომ ბრძოლიდან გამარჯვებული გამოსულიყო.
რასაკვირველია, ომები, უღელტარებუვა, სისხლის
ღვრა მეტრე საუკუნეში ისეთი ანამალიაა,
რომელიც კაცთმოყვარეობის გრძობით გამს-

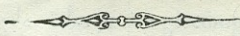
შეიძლება უმწვერვალესმა გაქორწინებამ
აალაპარაკოს უკიდურესობამდე მიყვანი-
ლი ხალხი.

ამბობენ მწერლობა ხალხის ცხოვრების
სარკე არისო და თუ ეს ასეა, ახლა ჩავი-
ხედოთ ამ სარკეში და შევაფასოთ მისი
მხატვრული ნაშენობა.

ს. დადიანი.

(შემდეგი იქნება)

ჭვალულს ადამიანს გულს უკლავს, მაგრამ იგი
ჯერ კიდევ დიდ ხანს იარსებებს და ვინ იცის
რადენი გულის მომწველელი სიმართლეს
რენანის სიტყვებში: „ისინი, ვინც ალექსან-
დრე მაკედონელს გიჟს უწოდებენ, რომელმაც
მთელი აზია ააფრია მხოლოდ თავის სიამო-
ნების გულისთვისო, სულელები არიან. რა
მოუვიდოდა ადამიანს გენიოს, ალექსანდრე
მაკედონელს, რომ თავისი სასწაულისებური
მკვლავრობა არ მოეხდინა! არა, ომები და
ხალხთა დაპყრობანი პრატერსის იარაღი იყუ-
ნენ!“—ო. (Неизданные наброски Рена-
на. „Рѣчь“ 1910 г. 4 янв.).

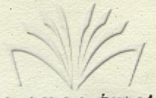

ფილოსოფიური მსოფლ-მხედველობა

ადამიანს, როგორც მოაზრე არსებას,
არ შეუძლიან იცხოვროს სიცოცხლის ძირითა-
დი კითხვების გამოურკვევლათ. ადამიანი
განუწვევტივ დაქებს დიდსა და სამარადი-
სო ჭეშმარიტებას და ცდილობს იქონიოს
განსაზღვრული მსოფლ-მხედველობა და მუარე-
ბული სადს აზროვნებასა და შეცნირებაზე.
რომ გადავაფოთ თვალი კაცობრიობის კულ-
ტურულ-ისტორიულ ცხოვრებას და ვინახავთ,
რომ ამ მიზნისათვის არიან შექმნილნი სხვა

და სხვა გვარი რელიგიური, ფილოსოფიური
და შეცნირული მოძღვრებანი. ამასთან ჩვენ
ვხედავთ, რომ წარსული საუკუნეების განმავ-
ლობაში ხშირად ყოფილა ისეთი ხანა, როდესაც
ადამიანი აღარ გამოყოფილდება არსებული
მსოფლ-მხედველობით და მისზე დამუარებული
პრაქტიკული ცხოვრებით.

ეს ხდება მაშინ, როდესაც ადამიანის გო-
ნებრივი განვითარება უსწრებს წინ არსებულ
მსოფლ-მხედველობას; ან და კიდევ, როდესაც

ბუნების მიუცდილებელი მიზნების ზე კავლენით იცვლება ადამიანის გარეგნული მდგომარეობა. აი ამ დროს ადამიანი უარყოფს თავის ძველ იდეალებს და ცხოვრებას. ის ეჭვის თვალთა უცქერის ცხოვრების ყოველ მხარეს; გრძობს მათს უხეირობას და უარს ჰყოფს მთელ სისტემის მოძველებული ცხოვრებისა თეორიას და პრაქტიკაში.

ამ გვარათ ჩნდება ცხოვრებაში დროებითი გამოურგველობა, უწესწებობა, ახარქია. ადამიანს არ შეუძლიან დამშვიდებული იცხოვროს ასეთს მდგომარეობაში. ამიტომ ის გაფაციცებით დაეძებს ახალს იდეალებს, ახალს ნიადაგს არსებობისათვის, ახალს საფუძველს, რაზეც უნდა დაამყაროს თავისი ქვეყნიური ცხოვრება. ამისათვის ბუნებრივად ძველის დანგრევიდან იწყება შექმნა ახალი მსოფლმხედველობის სისტემისა; რომელიც შეესაბამება, ან რამდენიმე საუკუნით კიდევ უსწრებს წინ თანამედროვე ცხოვრების განვითარებას. მაგრამ ვინაიდან ბუნებაში ყველაფერი ცვალებადი და გარდამავალი არის, ამიტომ ყველა თეორიები ცხოვრებისა რამდენიმე ხნის არსებობის შემდეგ ისევ ძველებიან და მათ მაგიერ იბადებიან ახალი თეორიები. ასე მიმდინარეობს დღემდე კაცობრიობის განვითარების ისტორია და ასე იფლის ის შემდეგშიც, შეიძლება მხოლოდ უკრო სწორი და ჩქარი ნაბიჯით.

არსებობს ორ-გვარი მსოფლმხედველობა: რელიგიური ანუ დოგმატიური და მეცნიერულ-ფილოსოფიური ანუ კრიტიკული. პირველით ხელმძღვანელობს ცხოვრებაში მასს ხალხისა, ავტორიტეტის მისჯირობელები და გრძობის (ინტუიციის) პირნი. მეორეთი კი ხელმძღვანელობს მეცნიერნი და თავისუფლად მოაზრენი ანუ ფილოსოფოსნი.

ფრად შესანიშნავია ის მდგომარეობა, რომელშიც იყოფება ადამიანი მსოფლმხედველობის დაკარგვის და ხელმეორედ მისი პო-

ნის დროს. ყოველი თეორიული და პრაქტიკული გამოურგველობის დროს ადამიანი დიდად შეწუხებული არის. ის გზა დაბნეულია და არა აქვს გამორგვეული მიზანი, საითკენაც უნდა მიიღებოდეს. ის ბევრათ უფრო უბედურია სულიერად, ვიდრე ჩვენ მას ვხედავთ გარეგნულად. ამიტომაც, რომ ყოველი ახარქიზმის და იდეური გამოურგველობის დროს ხდება მრავალი კერძო და საზოგადო უბედურებაანი: საერთო აჯანყება, აუარებელი მკვლელობანი და თვით მკვლელობანი, უმრავლესობის გადატაცება და სხვანი.

მაგრამ როგორც კი იშვავს ადამიანი განსაზღვრულ მსოფლმხედველობას, ის მშინვე მთელს თავის ცხოვრებას შეუთანხმებს მას და რწმენის ყოველი მუხლის შესრულებაში პოულობს ჯეროვან ბედნიერებას. ადამიანი ბედნიერად ჰგრძობს თავს, როდესაც ის სავსებით ემსახურება თავის რწმენას; ხოლო ის უბედურად გრძობს თავს, თუ მოკლებულია სმავლებას განხორციელდეს ცხოვრებაში თვისი რწმენა. ხშირად ასეთ თუ ისეთ რწმენას მიჰყავს ადამიანი ისეთ ბედნიერ მოქმედებაში, რომელიც ასეთი რწმენის არამქნეთათვის დიდ უბედურებათ და სასჯელათ უნდა ჩაითვალოს. ასეთი არის, მაგალითად, ბუდიზმის ნივანა, ასკეტიზმი და სხვანი.

თუმცა მსოფლმხედველობის შემუშავება დამოკიდებულია ადამიანის განვითარებასა და გარეგნულ მდგომარეობაზე, მაგრამ განიხილავს და განვითარების შემდეგ ამ მსოფლმხედველობას დიდი გავლენა აქვს მთელი ცხოვრების მოწყობაზე. როგორც აზრებთაც და რწმენითაც არის ადამიანი აღჭურვილი, სწორედ მის თანხმად აქვს მოწყობილი თავისი კერძო და საზოგადო ცხოვრება: სახელმწიფოები, თემები, ჩვეულებები, ტანისამოსი, სასმელ-საჭმელი და სხვანი. აქედან ცხადია, რომ როგორც უნდა იყოს მსოფლმხედველობა, მას, როგორც განსაზღვრულ და დას-

რულებულ მოძღვრებას მსოფლიოსა და ცხოვრების შინაარსზე, დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანისათვის. მსოფლ-მხედველობა უხსნის ადამიანს ცხოვრების უმთავრესს კითხვებს და აძლევს მას მიზანს და წესს ცხოვრებისათვის.

იდეალების საშუალებით ადამიანი თანდათან ვითარდება. ამ განვითარებას საზღვარი არ აქვს, რადგან იდეალები მუდამ ვითარდებიან და წინ უსწრებენ ადამიანის ცხოვრებას. ადამიანს აქვს ისეთი სულიერი და ფიზიკური ძალა (კონების განვითარებით), რომლის საშუალებით ის ყოველ მიზანს ახორციელებს; რაც ჩვენ დღეს შეუძლებლად მიგვაჩნია, ის ხვალ ადამიანის განვითარების გაზდით შესაძლებელი ხდება. კაცობრიობა მთავალში კიდევ უფრო დიდათ დაიმორჩილებს ბუნებას და ყოველნაირად ისარკებლებს მით. ადამიანის გარეგნული მდგომარეობა შეიქნება შესამჩნევად ძლიერი და ბრწყინვალე. აღმოჩენანი და გამოგონებანი მეტნიერებაში, ხელოვნებაში და ტექნიკაში მოგვცემენ ჩვენ საშუალებას ვიცხოვროთ ადვილად და ფართოდ. ეს მუდმივი მისწრაფება განვითარებისადმი, იდეალის განხორციელება და ახალი იდეალების აღმოჩენა შეადგენენ ადამიანის ღირსეულ ცხოვრებას. ხოლო იდეალების გაქრობა, უმიზნობა მამასწავლებლია ადამიანობის მსხობისა. ადამიანის უიდეალოთ, უმალაღ მიზნოთ ცხოვრება შეუძლებელია, თუ ის სადი წესით არის აღზრდილი და მასთან საღსა და თავისუფალ სიყრასში სცხოვრობს.

თუმცა ეს ასეა, მაგრამ ყოველივე ამით მე არ მინდა ვსთქვა და ურიგოთაც ვსთვალი, რომ განვითარებისადმი მისწრაფებამ გამოიწვიოს ადამიანთა შორის მოუსვენარი და დატანჯული ცხოვრება. შორს უნდა იყოს ჩვენგან ისეთი მისწრაფება ცუდი ან მიუწვდომელი, რომელიც ჭბადებს ჩვენში სიამოვნების მაგიერ მწუხარებას. ზირიქით, ყოველი მის-

წრაფება თავისთავად უნდა შეადგინდეს ადამიანისათვის სიხარულსა და ბედნიერებას.

ასეთი არის ჩვენი სურვილი, ცხოვრებაში კი ხშირად ვერ ვხედავთ სრულს ჭარბობიანს განვითარებისა და ბედნიერების შორის. ისტორიული ცხოვრების განხილვა ნათლად გვიჩვენებს, რომ კარგვანი წარმატებანი თავისთავად არ აძლევენ ადამიანს სასურველ ბედნიერებას. ადამიანი რომ შესაძლო ბედნიერი და კმაყოფილი იქმნეს ცხოვრებით, ამისათვის საჭიროა კარგვანი განვითარებასთან მისი შესაფერი თვლასოფიურ-ზნეობრივი მსოფლმხედველობა, რამაც უნდა მისცეს ადამიანს სულიერი სიმშვიდე და კმაყოფილება.

ყოველუცრონურმა განვითარებამ მიიყვანა ადამიანი თვლასოფიამდი და ამიტომ რამდენიც უნდა ვეცადოთ თვლასოფიური საკითხების გვერდის ახვევას, ჩვენ ამას ვერ შევძლებთ. ადამიანს ყოველთვის აქვს ასეთი თუ ისეთი თვლასოფიური შეხედულობა ცხოვრებაზე.

თვლასოფიური მსოფლ-მხედველობის ძირითად დებულებებს შეადგენენ ახსნა და შეგნება შემდეგი კითხვების: ვინა ვართ ჩვენ? რა არის მთელი მსოფლიო? აქვს თუ არა მსოფლიოს დასაბამი და დასასრული? როგორი დამკვიდრებულება ჭვავს ჩვენ მსოფლიოსთან? თვითმყოფია მსოფლიო თუ ჭვავს მას შემომქმედი? რა არის სიცოცხლე და სიკვდილი? გვავს თუ არა ჩვენ ნების (მომქმედების) თავისუფლება, თუ ჩვენი არსებობა სასკებოთ დეტერმინისტურია (უთავისუფლო)? რა არის დანიშნულება მსოფლიოსი და კერძოთ ადამიანისა? რა ღირსებულება აქვს ჩვენს სიცოცხლეს? და სხვანი. ეს კითხვები მუდმივი არიან თვლასოფიისათვის. ახსნა კი მათი სხვა და სხვა გვარია სხვა და სხვა დროში. ეს ახსნა დამკვიდრებულია ადამიანის განვითარებასა და მდგომარეობაზე.

როგორც ზევით ვსთქვი, კადის დრო და ამას თუ იმ თვლასოფიურ სისტემას უდგება

კრიზისი. ადამიანთათვის ეს კრიზისი ხშირად დიდად ტრაგიურიც არის. ამ დროს არსებულ მსოფლ-მხედველობის ყოველი მუხლი ირღვევა. არსებობს, აზრთა და ინტერესების სხვადასხვა მხივლი შეჯახება, წინააღმდეგობა. საითაც უნდა მივიხედოთ უკვლავან, როგორც საზოგადო, ისე კერძო ცხოვრებაში სუფივეს უმეტეს პესიმიზმი, ნიგილიზმი, სკეპტიზმი და სოფისტიკა. აღარ არის იდეალები და ზნეობრივი ძალა საცხოვრებლად. ცხოვრება შიმვლდება და ჩნდება მისი ყოველი წყლული, სსტიკივარი. სიცოცხლეს ღირსებულება ეკარგება. ყველას უმიძის ცხოვრება და დღით დღე კადიან ცხოვრებიდან თვით მკვლელობით დიდი და ზატარა, მდიდარი და ღარიბი, მსწავლული და უსწავლული. ხოლო დანარჩენები ხარბად ეცილებიან ერთმანეთს ცხოვრების წიკრიღმანებში და ამებებაში. ადამიანს არ აქვს რაიმე მადალი და კეთილშობლური; ის ჩაფლულია მხოლოდ თავის ვიწრო ეკოიზმიში და ტლანქ ცხოველურ ინსტინქტებსა და სურვილებში. ადამიანმა არ იცის, რას მოჭკვიდოს ხელი, მას არა აქვს რაიმე მუღმივი მისწრაფება და მიზანი. ის ყოველ წუთში იცვლება და ცხოვრების ყოველ დღიურ მოვლენებს ბრმად ემონება; ეცემა სულიერადც და ფიზიკურადც და სსცოდავად მიათრევეს თავის არსებობას. კაცობრიობა, სსხელდობრ, უმრავლესი და სსუკეთესო ნაწილი მისი, იღუპება ასეთი გამურვეველობით. ამ დროს ადამიანს უდვას წინ ყოფნა თუ არ ყოფნის სსკითხი. აი ამ სსკითხის ასსნა მეტის სისწოკით და ადამიანთა მეტის რიცხვისათვის შეადგენს ვალდებულებას ყოველ კეთილ მოაზრე და მგრძობიარე ადამიანისას.

მაგრამ კრიზისი და ტრაგიზმი ფილოსოფიის ისტორიასში ჩვეულებრივი პერიოდული მოვლენანია არიან, რომელთაც ყოველთვის მოჭყვება სხალი უმჯობესი ფილოსოფიური სისტიმა და სხალი უმჯობესი ზრქტიკული ცხოვრება.

ცხადია, რომ ადამიანს ისტორიით უკვე განვლილი მსოფლ-მხედველობა ვერ დასაყლოფილება. ამიტომ აუცილებელია შექმნას სხალი ფილოსოფიური სისტიმისა. ეს სხალი მსოფლ-მხედველობა რომ სსკამოდ სწორო და უნივერსალური (სყოველთაო) იქნეს, ამისათვის სსაჭიროა ის შეადგენდეს ყველა სამეცნიერო ცოდნის დასკვნათა ჭრმონიულ სისტიქს (შეკრებას). ფილოსოფიური მსოფლ-მხედველობა მჭიდროდ უნდა იყოს დაკავშირებული ემიზირიულ მეცნიერებასთან და ერთად მასთან უნდა ვითარდებოდეს და იზრდებოდეს. ჩვენი ცხოვრება და ჩვენი მეცნიერული განვითარება ევოლუციონური არის და ამიტომ ჩვენი ფილოსოფიაც აუცილებლად ევოლუციონური უნდა იყოს.

ჩვენ ვიცით, რომ ცხოვრებაში მუდამ არსებობს არა ერთი, არამედ რამდენიმე, ხშირად ზრინციზიალურად ერთმანეთის მოწინააღმდეგე, მსოფლ-მხედველობანი. ამიტომ აქ თავისთავად იბადება სსკითხი, თუ რომელი მსოფლ-მხედველობა უნდა აიჩიოს ადამიანმა სსხელმძღვანელოდ თავის ცხოვრებაში. რასაკვირველია, არსებულ მსოფლ-მხედველობათა შორის ერთს რომელიმე მათგანს აქვს სსხვებთან შედარებით მეტი სისწოკრე მეცნიერულის მხრით. არჩევა კი ამ თუ იმ მსოფლ-მხედველობისა ხშირად დამოკიდებულია თითოეული ადამიანის ინდივიდუალურ ხსისათსა, გონებრივ განვითარებასა და სოციალურ-ეკონომიურ მდგომარეობასე.

ხოლო ფაქტი მრავალი და ერთმანეთის მოწინააღმდეგე მსოფლ-მხედველობათა არსებობისა გვასწავლის ჩვენ, რომ თითოეული ადამიანი თავისით უნდა ეძებდეს სწორ მსოფლ-მხედველობას მეცნიერებისა და გონების სსშვალეობით. ჩემის აზრით, ზირადდ იებს მსოფლმხედველობისა არის ერთგვარი და მასთან სსუკეთესო მსოფლ-მხედველობა. ცანობას კი მსოფლ-მხედველობის არსებულ სისტიმებისას

აქვს დიდი მნიშვნელობა იმით, რომ ის ადამიანის გონებას აზნითარებს; აზროვნებას აჩქარებს; შეცდომებისაგან იფარავს და გათვითცნობიერებულს თვით დაწვეებიანებს მუშაობას სიცოცხლის უმთავრეს საკითხებზე. თითოეული ადამიანი უნდა აზროვნებდეს იმდენად, რამდენადღაც შესწევს ძალა. აზროვნება შეადგენს ადამიანის ნამდვილ ღირსებას და ბედნიერებას.

წინააღმდეგობა ფილოსოფიურ სისტემების შორის დამაბრკოლებელი კი არ არის ადამიანის გონების განვითარებისათვის და ჭეშმარიტების ჰომინისთვის, არამედ ის კიდევ უფრო ხმარება ადამიანს ამ საქმეში. ასეთი წინააღმდეგობა აძილებს ადამიანს მუდამ ეძიოს მეტი ჭეშმარიტება და მით მუდამ წინსვლაში იყოს, როგორც ამბობს ჰეგელი: Der Widerspruch ist das Fortleitende: წინააღმდეგობა არის წინსვლელობა.

ჩვენ არ უნდა გვეშინოდეს ცხოვრების ისტორიული მოვლენებისა. ჩვენ არ უნდა დავგუცეთ სუფით და არ უნდა დაგვარგოთ იმედი მომავლისა, როდესაც ვვარდებით ამა თუ იმ განსაცდელში და ვგრძობთ სიძნელეს მისგან თავის დაღწევისას. ნუ თუ ჩვენ არ შეგვიძლიან შეგვეჩნათ ჩვენთვის სასურველი მდგომარეობა, მივაღწიოთ ჩვენს საწადელს, თუ გინდა ამისთვის დიდი შრომაც იყოს საჭირო? ხშირად სიმხთაღუ და იჭვიანობა არის მიზეზი, რომ

ჩვენ ვერ ვაღწევთ სასურველ მიზანს. გაბედულობას, იმედიაზობას და ბეჯით შრომას კი ბევრი სასწაულებრივი საქმე შეუსრულებია. ვინ იფუნენ ის შესანიშნავი გმირები და გენიოსები, რომელთაც შეგვეჩნეს განსაკუთრებული ხანა კაცობრიობის ისტორიაში? ისინი იფუნენ უმეტეს ნაწილად ჩვეულებრივი ადამიანები, მაგრამ რწმენითა და იმედით ადგნისნი; თავისთ მისწრაფებაში დაუდალავნი მუშაკნი; ჭეშმარიტებისა და სიმართლისადმი თავდადებული და ადამიანის სხვა და სხვა ძალისა და ნიჭის აღმომჩენელი და გამზრდელნი.

უმთავრესად ეს გაბედულობა და რწმენა თავის ძლიერებისადმი აძლევს ადამიანს იმ ნიჭსა და ძალას, რომლითაც ის იქმნ ჩვენთვის დიდათ საკვირველ საგმირო საქმეებს.

სწორედ ადამიანის ასეთმა გენიოსურმა შემოქმედებამ ინდივიდუალურმა გინდა კოლექტიურმა უნდა შეგვეჩნეს ჩვენთვის საჭირო ფილოსოფიური მსოფლ-მხედველობა, რომელიც, ერთის მხრით, დააკმაყოფილებს ჩვენს ცნობის მოყვარებას; მეორე მხრით კი, გვასწავლის, თუ როგორ უნდა ვიცნოვროთ ზრაკტიკულად, რომ ჩვენი ცხოვრება სასურველი და შესაძლო სასიამო იქმნეს.

გიორგი მეფარიშვილი.

4 დეკემბერი. 1912 წელი.

სქესობრივი საკითხი

წერილი დასთან

I.

ღაო ქეთო!

შენი წერილი ყოველთვის სიხარულით ავსებს ჩემს გულს, რადგანაც მომაგონდება ხოლმე ჩვენი ბავშვობა.

გახსოვს, ფეხსაცმელებს რომ გავიძრობდით და გავვარდებოდით მინდორში! დედა კი უკან მოგვდევდა მუდარით: ფეხს ჩაიცივით, თორემ ავად გახდებითო.

რა იყო ავადმყოფობა, სიკვდილი, მწუხარება, — ჩვენ ამაზე არა ვფიქრობდით, რადგანაც ბუნებას ხარბად ვეწაფებოდით, ვსტკბებოდით და ბედნიერი ვიყავით.

რა კარგია სიბავშვე!

ხომ გახსოვს, მე და შენ რომ ჯოხებზე გადავჯდებოდით და ჭიხვინ-ჭიხვინით შარა გზაზე ავირბენდით და ჩავირბენდით!

თითქოს დიდი ხანი არ უნდა იყოს მას შემდეგ გასული და შენ კი აგერ ოთხი შვილის დედა ხარ უკვე.

რა მალია ჩვენი ცხოვრება!

მწერ: ჩემი ბავშვები იმ ხანაში არიან, როდესაც სქესობრივი კითხვების განმარტება საჭიროა და აუცილებელიაო, და დარიგებასა მთხოვ: რა ვქნა, როგორ მოვიქცეო.

მეტად რთული და მძიმე საქმე დამაკისრე. პასუხის გაცემა ძალიან ძნელია.

ყოველ შემთხვევაში გაგიზიარებ ჩემს საკუთარ შეხედულებას ამ კითხვის შესახებ. საზოგადოათ არის თუ არა საჭირო ბავშვებთან სქესობრივ კითხვებზე ბაასი?

თუ მსუდველობაში არ მივიღებთ ისეთ ბავშვებს, რომლებსაც სქესობრივი ალლო მეტად ნაადრევად უღვივდებათ, ათ-

თორმეტ წლამდი ბავშვი სქესობრივ კავშირს არ უკვირდება და არც აქცევს ყურადღებას.

ამიტომ ჩემის ფიქრით განმარტება სქესობრივი კითხვებისა ამ წლოვანებაზე აღრე არ უნდა იწყებოდეს.

როდესაც ბავშვი იმ ხანაში გადადის, რომ თვითონ აქცევს ყურადღებას სქესობრივ ურთიერთობას, ჭეშმარიტი ახსნა და განმარტება აუცილებლად საჭიროა.

ჩვენი ბავშვები ამ მხრივ ალალი ბედის ამარა არიან. ყოველივეს, რაც ამ კითხვებს შეეხება, დედ მამა ისე უხვევს გვერდს და სრული სიჩუმის სამოსელში ჰმალავს, რომ ბავშვი ვერა ჰბედავს, დედას ან მამას მიჰმართოს და ახსნა სთხოვოს.

ვის უფრო ეხერხება ამ გვარ კითხვებზე ბაასი ბავშვებთან?

ექვს გარეშეა, დედას.

რატომ?

ამიტომ რომ დედასა და შვილებს შორის უფრო მეტი გულ ახდილობა და მოურიდებლობაა, ვიდრე მამასა და შვილებს შორის.

შვილებს დედა უფრო უყვართ, ვიდრე მამა; შვილები მამას უფრო ეკრძალებიან, ეხატრებიან და ხშირად ვერ ეტყვიან მას, რასაც დედას ადვილად და გულახდილად გაუზიარებენ.

როგორც უკვე მოვიხსენიე, ათ-თორმეტ წლამდი სქესობრივი კითხვების გაშუქება საჭირო არ არის.

რამდენადაც შემინიშნავს, ნორჩი ბავშვის გონება არ უკვირდება ამგვარ კითხვებს.

რას უნდა ცდილობდეს დედა ამ წლოვანებაში?

იმას, რომ რაიმე მიზეზებისა გამო ბავშვმა ნაადრევად არ მიაქციოს ამ კითხვებს ყურადღება.

ოჯახში ყველა შეუფერებლად ძალას ატანს ბავშვს, სქესობრივ ასოებს განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს.

საკმარისია, ორი წლის ბავშვმა პერანგი აიწიოს, რომ მაშინათვე მიადახონ:

ვუი სიცვილი, სიცვილი, დამალე, დამალეო, და სხვ.

მე მინახავს თავმომწონე მამა, რომელსაც წლინახევრის ვაჟისათვის სტუმრებთან უთქვამს: აბა ჩიტი მაჩვენეო. ბავშვსაც პერანგი ამოუწვია, ან პირდაპირ სასტუმრო ასოზე წაუვლია ხელი.

თავმომწონე მამას და მასთან ერთად სტუმრებსაც გაუცინიათ გულიანად.

რას გვიმტკიცებს ეს ორი მაგალითი?

ბავშვი ერთის მხრით რწმუნდება, რომ მას აქვს ისეთი ასო, რომლის გამოჩენაც სირცხვილია, სხვებისათვის გასახარელი.

მეორეს მხრით ბავშვი გონების გაფუჭჩქვისათანავე განსაკუთრებულ ყურადღებას აძლევს თავის სქესობრივ ასოებს.

ის უკვირდება მარტო თავის ასოს კი არა, სხვისასაც და ამ გვარად შეგნება, გაგება სქესობრივი სხვა და სხვაობისა ძალიან ადრე და დაჩქარებულად სწარმოებს.

ყოველივე ეს კი ხელს უწყობს ბავშვში სქესობრივი—სექსუალური გრძნობის ადრე გაღვიძებას.

დედ-მამა უნდა ცდილობდეს, რომ ბავშვს არ მიაქცევინოს სქესობრივი ასობისაკენ განსაკუთრებული ყურადღება; არც უნდა ჩაუნერგოს ის ცრუ წარმოდგენა, ვითომ სქესობრივი ასოები რაიმე დამამცირებელს, სასირცხვოს წარმოადგენდნენ.

ბავშვი ისე უნდა უყურებდეს სქესობრივ ასოებს, როგორც ცხვირს, თვალებს, ყურებს, ენას და სხვ.

ნორჩმა ბავშვმა არ უნდა იცოდეს, რა განსხვავებაა ქალსა და მამაკაცს, ვაჟსა და გოგოს შუა.

არ უნდა იცოდეს იმიტომ რომ იმისი ბუნება, იმისი გონება სრულებით არ თხოულობს ამ განსხვავების შეგნებას.

თორმეტ წლამდი ბავშვის წარმოდგენაში სქესობრივი ასოები არ უნდა არსებობდნენ, უნდა იყოს მხოლოდ საშარდე ასოები.

ბავშვი ძვირად უკვირდება, თუ რატომ აქვს ვაჟს სხვანაირი საშარდე ასო და გოგოს სხვანაირი.

და თუ უკვირდება, ეს არის უგუნური აღმზრდელების ბრალი.

ბავშვებში სქესობრივი ალლოს ადრე გაღვიძების და მაშასადამე გარყვნის მოსამსახურე და ძიძა განსაკუთრებით უწყობენ ხელს.

ნამეტანი ცნობის მოყვარეობა ბავშვის დამახასიათებელი თვისებაა.

მოსამსახურემ კი ხშირად მოურიდებლად იცის ლაპარაკი და ბავშვს ისეთ რასმე გააგონებს, ან ეტყვის, რასაც შედეგად სქესობრივი ალლოს ადრე გაღვიძება მოსდევს.

ამ მხრივ დედ-მამა და ოჯახიც ხშირათა სცოდავს. ბევრგან ოჯახში ბავშვებთან ისეთ ლაპარაკს გაიგონებთ, რასაც ბავშვებისათვის ზიანის მეტი არა მოაქვს რა.

თუ როგორა რყვნის ზოგიერთი ახალგაზრდა მოსამსახურე ქალი ბავშვს. ამისი მაგალითი არა ერთი და ორია.

ერთ მათგანს მეც გეტყვი.

უნივერსიტეტში მე მყავდა ერთი ამხანაგი და მეგობარი,—პოლონელი იყო. ყოველისფრით კარგი ყმაწვილი მონა იყო

სექსუალური გრძნობისა. ქუჩაში რომ ქალი მოსწონებოდა, უსათუოდ უკან უნდა დასდევნებოდა, გაეცნო, დაახლოვებოდა. ხასიათის ამგვარმა თვისებამ ის ბოლოს იმსხვერპლა: ქალის გულისათვის მოჰკლეს.

ხშირად ვარიგებდი, რჩევას ვაძლევდი, ვაფრთხილებდი, ვარცხვენდი, ვებეწებოდი: შებრძოლებოდა თავის სისუსტეს, მაგრამ ყოველივე ამას იყო. პატარაობიდანვე გამრყვნეს და ახლა ჩემი გასწორება შეუძლებელიაო, მიპასუხა ერთხელ.

ვინ გაგრყვნა მეთქი, დავეკითხე.

— შვილის წლისა ვიყავი. ახალგაზრდა მოსამსახურე გოგო გყავდა. როცა ჩვენები სხვაგან წავიდოდნენ, გოგო დამიჭერდა, დაწვებოდა, მე ზედ დამიწვენდა, ასოზე ხელს წამავლებდა, მოსრესდა და სხვა და სხვ. მომიყვა პოლონელი.

— პირველ ხანებში მე მეშინოდა მისი, არ მესმოდა, ვერ გამეგო, რასა შერებოდა, ან რა უნდოდა ჩემგან. ბოლოს და ბოლოს სიამოვნება ვიგრძენ; მე თვითონ მინდოდა, რომ ჩვენები სხვაგან წასულიყვნენ და მოსამსახურე გოგოსთან მარტო დავრჩენილიყავი. ათი წლისა რომ ვიყავი, ქალი მინდოდა და ქალებთან კავშირიცა მქონდაო, დააბოლოვა განსვენებულმა.

განმარტება, ჩემო დაო, საჭირო აღარ არის. ამგვარათვე რყვნიან ზოგჯერ ბავშვებს ბონები და გუვერნანტები.

ჩვენში განათლებული დედების უმრავლესობა შვილების აღზრდაზე სრულებით არა ჰფიქრობს.

ბავშვები უმეტეს დროს მოსამსახურეებთან ატარებენ და არა დედასთან.

შვილის ყოლა მეტად ადვილია; ამისათვის არც ჰკუა არის საჭირო, არც დიდი მსხვერპლი. ძნელი საქმე აღზრდაა. ჩვენი დედები სამუშაოზე იმდენად დაწვრილ-

მანდნენ, რომ არშიყობაზე უფრო მიუწყვეთ გული, ვიდრე შვილების აღზრდაზე.

ძიძების ერთი უმთავრესი ალერსი ასოზე ხელის წავლებაა და ამავე დროს „ამას შამოვეენე, ამას ვეკანკვანე, ამას ვენაცვალე, ჭირი მოეჭამე“ და სხვა ამისთანების ენამოჩლექით წარმოთქმა.

ბოლოს და ბოლოს ბავშვი თვითონაც ეჩვევა წარამარა ხელის წავლებას ასოზე, რასაც შედეგად მოსდევს სქესობრივი ალღოს ადრე გაღვიძება, ონანიზმი და სხვ.

რითი, რა საშუალებით შეიძლება ყოველივე ამისი თავიდან აცილება?

ხშირად მოსამსახურეც საჭიროა, გუვერნანტაც, ძიძაც.

მაშ სუყველა უნდა დავითხოვოთ და სახლში ნურავის გავაქაქანებთო? დამეკითხები შენ, არა?

არავინ არ უნდა დაითხოვო, მხოლოდ შვილებს უნდა უგდო ყური. მათი უმთავრესი აღზრელი, უმთავრესი ყურის მგდებელი, უმთავრესი მეთვალყურე დედა უნდა იყოს.

არასოდეს არ უნდა დააწვინო ბავშვები ერთად. არც ვარგა მათთვის მეტად რბილი ლოჯინი.

ერთიცა და მეორეც ხელს უწყობს სქესობრივი გრძნობის ნაადრევად გაღვიძებას.

სადაც კი შესაძლებელია, ბავშვები და დედ-მამა ცალკე ოთახში უნდა იძინებდნენ.

ბავშვს ზოგჯერ არა სძინავს, როცა დედ-მამას ჰგონია, სძინავსო, და ის ჰხედავს ხანდახან ისეთ სურათს, რაც მასში სქესობრივი ალღოს ადრე გაღვიძებას იწვევს.

როცა სქესობრივი გრძნობა ბავშვში ბუნებრივად ვითარდება, ბავშვის გარყვნა მე პირადად შეუძლებლად მიმაჩნია.

ბავშვი ირყვნება მაშინ მხოლოდ, რო-

დესაც მასში სხვა და სხვა მიზეზებისა გამო სქესობრივი გრძნობა უდროოთ, ნაადრევად იღვიძებს.

სქესობრივი კითხვები თორმეტ წლამდე ბავშვს არ აინტერესებს.

ამიტომ ბავშვი უნდა არიდოთ ყოველისფერს, რაც კი იმის ყურადღებას ამ კითხვებისაკენ მიიპყრობს ნაადრევად, ან რაც იმის სქესობრივ აღლოს ნაადრევად აშლის.

აქ დედისოდენი სარგებლობის მოტანა არავის და არასფერს არ შეუძლიან. თუ დედა ნამდვილი დედაა თავისი შვილები-სა, თუ ისე დასტრიალებს შვილებს თავზე, როგორც კრუხი წიწილებს, ბავშვები მოცილებული იქნებიან ყოველგვარ გამრყნელ ზეგავლენას.

— შესაძლებელია, პატარამ დაინახა სურათი სქესობრივი შეერთებისა პირუტყვთა ან ფრინველთა შორის. მერე? მეკითხებოდა ამას წინეთ ერთი ქალი, როცა ამ კითხვაზე გვქონდა მსჯელობა.

უმეტეს შემთხვევაში მცირე წლოვანი ბავშვი ამგვარ სურათს არ აქცევს ყურადღებას და, თუ მიაქცია ყურადღება, ისევ დიდების ბრალია.

ამგვარი სურათები ყოველ ნაბიჯზე არა ხვდება ბავშვს; და თუ რომელიმე ბავშვმა ამგვარი სურათის დანახვაზე დედას განმარტება მოსთხოვა, ჩემის ფიქრით ჰქმნა-რიტების ახსნა მცირე წლოვან ბავშვისათვის სრულებით ზედმეტი და უსარგებლოა; ზოგიერთ შემთხვევაში კი საზარალოც.

ამ გვარ კითხვებზე მათემატიკური სახელმძღვანელოს დაწერა შეუძლებელია.

ყოველ კერძო შემთხვევაში თვით დედის აღლომა და მოხერხებამ უნდა გამოინახოს ასეთი ახსნა, რომ ბავშვის ცნობის მოყვარობა დააკმაყოფილოს. ბავშვი ხში-

რად პასუხსა და ახსნას ითხოვს, ხშირად პასუხისა და ახსნის აწონდაწონვაში ის ძვირად შედის.

თორმეტ-ცამეტის წლიდან ბავშვში ნელ-ნელა იწყებენ მომწიფებას და გავლიძებას სასქესობრივო ორგანოები და მათი მომწიფება იწვევს ბავშვში შეუზღებლად შესაფერ გრძნობებს.

აი მაშინ ბავშვი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს სქესობრივ კითხვებს, სქესობრივი შეერთების სურათებს ცხოველებში: უკვირდება სქესს და სხვ.

ამ წლოვანებიდან გაჩუმება კი შეუძლებელია. ამ დროდან საჭიროა ბავშვს თვალეზე ბინდი მოაცილოთ და სქესის მნიშვნელობა აუხსნათ.

წერილი გამიგრძელდა. დავიღალე კიდევ. ამიტომ ახლა ეს იკმარე და დანარჩენს ამ მოკლე დროში მოგწერ; მაგრამ ერთის პირობით: წერილი უფრო ხშირად მომწერე ხოლმე და ამ ზაფხულს კი შენი ბავშვები მანახვე.

როგორ არა გრცხვენთან, ეს ორი წელიწადია, ჩემთან აღარა ყოფილხარ. გარწმუნებ, ჩემთვის რომ ისე ადვილი იყოს შენთან ჩამოსვლა, თავს მოგაბეზრებდი.

მოუსვი მაისში შენს წიწილებს ხელი და მეწვიე. მომიკითხე პეტრე. ეგ სულ საქმეებშია უთუოდ გართული და აბა აქ ჩამოსასვლელად სად ეცლება. ეჰ, ასეთია მამაკაცების ხვედრი. დილიდან საღამომდე უღელში ვართ გაბმული თქვენი გული-სათვის და თქვენ კიდევ რაღაც რაფნო-პრავეის გაიძახით!.. არა, დაო, გისურვებთ მალე ყველა უფლებების მოპოებას, მაგრამ ნუ დაგაფიწყდება, რომ რუსეთში ვცხოვრობთ.

შენი მოყვარული ძმა.

ივ. გომართელი.

ერთი ძირითადი მიზეზი

თვით-მკვლელობისა

თითქმის ყოველ-დღე ვკითხულობთ რუსულ და ქართულ გაზეთებში სამწუხარო ამბავს: ამან და ამ მოწაფემ თავი ჩამოიხრჩო, რეგულვერით თავი მოიკლა, სტუდენტმა კარბოლს სიძუავე შეისხა, სიკვდილს გადაჩა... და სხვა;—ცხადია, ყველა სავიწმინდეების ეურადღებას იზურებს ეს საშინელი მოვლენა, თვითმკვლელობა. რა არის ძირითადი მიზეზები თვით-მკვლელობის, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში ეპიდემიურ სენივით მოედვა უმეტესად ახლანდელ ახალ-გაზალობის ორსავე სქესს? მიზეზები ძალაან ბევრია; ეს კითხვა საკმაოდ რთულია, და მასზე პასუხის მიცემა არც ადვილია; ამ საკითხს ვერც შევეხებით რომელიმე კერძო თვალსაზრისით, მაგალითად, ვერ შევეხებით მას მართო ბიოლოგიურათ, აგრეთვე ვერ განვიხილავთ მას რომელიმე კერძო მოტივების მიხედვით, ეს ამ რთული საკითხის ზერეღეთ შეხება იქნებოდა. ამ საკითხის საბოლოო გადასწვევად საჭიროა საზოგადოთ განვიხილოთ თანამედროვე პირობები, განვიხილოთ დედა ღერძი ცხოვრებისა, შევეჩოთ ცხოვრების ყველა დარკს და კერძოთ გამოვიკვლიოთ თვითეული თვითმკვლელობის მსხვერპლის პირობება, მოტივები, სულის კვეთება და აგრეთვე გამოვიკვლიოთ მისი ფიზიკური და სულიერი საღარო.—ამ მოკლე წერილში მე განზრახვა მაქვს შევეჩოთ მოკლეო ჩვენი ახლანდლობის დღევანდელ აღზრდას, როგორც, ჩემის აზრით, თვით მკვლელობის ერთ მიზეზთაგანს. რომ დღევანდელ პირობებში მეფთვი სკოლა, ვერც თანამედროვე ოჯახი, აღზრდის საქმეში სანახევროდაც ვერ

ასრულებს თავის დანიშნულებას, ეს ყველასათვის ცხადია; ამაზე ბევრი დაწერილია და თქმულია, მაგრამ სამწუხაროდ, ამის შესახებ ხმა დღემდის რჩება „ხმათ მღადადების უდაბნოს შინა“. დღევანდელი აღზრდა, არამც თუ უსმობს გზას თვითმკვლელობისკენ მიმავალს, პირიქით ხელს უწყობს თვით მკვლელობას. მართლაც და როგორ ვზრდით ჩვენ ჩვენს შვილებს, ამ მომავალ თაობას? დღევანდელი აღზრდის საქმე აწინდელს წოდებაში სხვა და სხვანაირად მიდის; თვითეულ წოდებას აქვს განსაკუთრებითი მხარეები აღზრდის საქმეში. მდიდარი წოდება აღზრდის საქმეს სრულიად აღმაცურად ეპყრობა; არა სურს, მისი აზრით, ამ ინტერესს მოკლებულ საქმის ეურადღების მიქცევა; ეს კლასი თავის შვილების აზრდას პატარაობიდანვე ანდობს „დაქირავებულ ამღზრდელებს“, რომლებისგანაც მოათხოვენ აწვადონ მის შვილებს მხოლოდ განეებებული საგნები, მანერები და საზოგადოებაში თავის დაჭერა. „ფულთ ნაქირავები ამღზრდელები“ უჩვენებენ მდიდარი კლასის შვილებს ცხოვრების ზედა პირს, მხოლოდ ცხოვრების სიადვილეს; საზოგადოთ ცხოვრებას ანობენ ისე, ვითომ ის წარმოდგენდეს დაუსრულებულ სიამოვნებას, სიცილს და „ხახა, ხახას“; ცხოვრებაზე, როგორც არსებობისათვის ბრძოლის ველზე, ასეთად აღზდილ ემაწვილებს წარმოდგენაც არა აქვთ. ცხოვრებაში გამოსვლის შემდეგ ასეთ ნიადგზე აღზრდილ ახლანდლობას საკმაო ცოტა რამ გადაელობს ცხოვრებაში წინ, რომ ის სრულ სასაწარკვეთებას მიეცეს; ასეთი ახლანდლობა ვერ ურიგდება იმ ვიწრო ჩარჩოებ-

ში მათავსებულ მოფლენა-ცვლილებებსაც კი, რომლებსაც ისინი განიცდიან თანამედროვე სასწავლებლებში: საკმარისია რომელსამე საგანში მიიღოს „2“, საკმარისია, ჩაიჭრას გამოცდის დროს, რომ თავის თავი თავისვე ხელთ მოისპოს.

მიზეზი ამისა? უკუღმართად აღზრდა; აღმზრდელებმა ბავშვობიდანვე ვერ განავითარეს ემპირიულში სიმტკიცე ხასიათისა, ნება, სურვილი, ენერჯია ბრძოლისა; ასეთ ნიადაგზე აღზრდილი ახალ-თაობა სიცილითვე გამოდის ცხოვრების სარბიელზე; მას თავში არავითარი სერიოზული აზრი არ უტრიალებს; მას ჰგონია სკოლაშიაც და ცხოვრებაშიაც „სიცილ-ხარხართ“ გაატარებს სიცოცხლეს; მაგრამ ცხოვრებაში გამოსვლის შემდეგ სხვა და სხვა მოვლენების წყალობით ის რწმუნდება, რომ ოჯახი სხვა ყოფილას, სკოლა და ცხოვრება კიდევ სხვა; ამ მოვლენებს ემპირიული ვერ ურიგდება, ყოველივე ახალი მოვლენა მასზე სასტიკ შთაბეჭდილებას ახდენს, ეძლევა სრულ უიმედობას და ხშირად თავდება საქმე ტრადიციულად: თვით მკვლელობით. —

ასე მიდის აღზრდის საქმე მდიდარი კლასისა; მაგრამ არა უკეთ არის აღზრდის საქმე ღარიბი კლასის ოჯახებში; ღარიბი ოჯახები ბავშვების აღზრდას არ აქცევენ უურადლებას არა იმიტომ, რომ არ სურდეთ შვილების აღზრდა, არამედ იმიტომ, რომ არ იციან, როგორ აღზარდონ; ცხოვრების სხვა და სხვა პირობები მაჟალაჟუნსავით დასწოლია ღარიბ კლასს თავზე. ის მთელ თავის ენერჯიას ანდამებს ბუნებასთან ბრძოლაში არსებობის გასაგრძობად; ამ ბრძოლაში იხარჯება მისი აზრი, სურვილები, გრძობანი და თვით მისი სიცოცხლეც. ღარიბი კლასის შვილებს არავინ ზრდის; მისა ერთად ერთი აღმზრდელია ქუჩა; ქუჩა ათასობით ზრდის ქაღალტის ღარიბი კლასის და პრელეტარიატის შვილებს;

ქუჩა უკარგავს მოზარდ თაობას ცხოვრებას, აძლევს მანვე მიმართულებას და ისერის მას ცხოვრების წუნში, რომელიც სავსეა გველებსა და სხვათა. ნუ თუ ქუჩა მოამზადებს ცხოვრებისთვის ემპირიულს? ვერა, და ამისათვისაც არის, რომ ამნაირად აღზრდილი ემპირიული სიცოცხლეს ტრადიციულად ათავებენ. —

ესლა განვიხილოთ, როგორ მიდის აღზრდის საქმე საშუალო, ბურჟუაზიულ კლასში; აქაც უნუგეშო მდგომარეობაშია აღზრდის საქმე; ბურჟუაზიული კლასის შვილები ავნიდანვე ეჩვენებიან იმ აზრს, რომ ყოველივე არსებული კარგია, უკეთესად კარდაქნა ცხოვრებისა არ შეიძლება; ყელამდის მადარი ბურჟუაზია, რომლის იდეალი პირად „მეს“ არ განცილებია, როგორ მონდომებს განუმტკიცოს თავის შვილებს გრძობა, ხასიათი, განავითაროს მასში სურვილი, ნება, თანაგრძობა და სიბრალეული სხვისადმი? ამ კლასის შვილები თავის სიცოცხლეს ფუქსავატურად ატარებენ; მოკლედ რომ ვსთქვათ, ბურჟუაზია არამც თუ ავითარებს ემპირიულს სულს, არამედ ეწამლავს მათ სულს —

ამგვარად მიდის მომავალი თაობის აღზრდის საქმე ხშირე კლასებში; და რა გასაკვირველია, რომ ასეთ ყაღბ ნიადაგზე აღზრდილმა თაობამ, ცხოვრებაში გამოსვლის შემდეგ ვერ აიტანოს ცხოვრების მარწმუნებო; აღმზრდელებმა არ გააცნეს მათ ცხოვრების სიტუბაება თავის სიმწართ, სიხარულით და მწუნებობით, არ ჩაახედეს ცხოვრების სინამდვილეში, არ ასწავლეს, თუ როგორ უნდა ეცხოვრათ.

„ჩვენ არ შეგვიძლიან ცხოვრება, სწერს სიკვდილის წინ ერთი ახალგაზრდა, იმიტომ რომ ჩვენ არ ვვასწავლეს, როგორ უნდა ცხოვრება და ვკვდებით იმ აზრით, რომ ვერ შეძლებთ ცხოვრება, სიკვდილი მანც უნდა შევიძლოთ“ (გაზეთ „Рыс.“).

ამ სიტუაბებში იხატება დაუბოლოებელი

საგარეო ურთიერთობების მინისტრის განცხადება

ტრაგიზმი ნარჩი ინდივიდუალისა, „რამელიც“ უნდა მოკვდეს იმიტომ, „რომ, მას არ ასწავლეს, როგორ უნდა ცხოვრება“; ანაჲინ არ გააძლიერა მასში ენერჯია, არ გააძნეს მას ცხოვრების უარყოფითი მხარეები, რომლის ცოდნა ისეთივე საჭიროა, როგორც სუნთქვისათვის ჭყარი. —

აწინდელი აღზრდის წყალობით, ზოგიერთი ახალ-გაზრდა ჭკავს სელფინურად ცვალი-საგან გაკეთებულ აღმინანს, რომლის მომზადებულს დავიწყებია და ვერ მიმხვდარა შიგ ჩაედვა მაგარი მავთულები, რომ შექანიზმს შესძლებდა კარგად და ხანგრძლივად მოქმე-

დებს; და ამისათვის არის, რომელიც „ფიგურები“ ცვია და ვეღარ მოძრავს. —

აღზრდეთ უკვლავ კლასისა და წოდების შვილები მკვიდრ ცხოვრების ნიადაგზე, განაწინათ მათ ცხოვრების უკვლავ მხარეები, სახედეთ ცხოვრებას სინამდვილეში, აკვინდანვე შეუდექით მათ აღზრდას, ზატარაობიდანვე ასაზრდოვეთ ნამდვილი აზრებით, თჯანში აღზრდა დაუკავშირეთ სკოლისას, ორივე კი — ცხოვრებას და დავრწმუნდებით, რომ თვით მკვლელობა შესუსტდება. —

გრ. გველიშვილი.

ს. ულაშვილი.

შროფ. გურლიტო

ბუნებრივი აღზრდა

V.

ჩვენს ახალს საამღზრდელი მეთოდს ახალი სახელი უნდა დაერქვას. მე მას ბუნებრივ-სამეცნიეროს სახელს დავარქმევდი, რომ ამ სახელით ვისმეში ეჭვი არ აღმძრა, ვითომც სასურველი იყოს შექმნა რომლისამე სამეცნიერო სისტემისა, რომელსაც წინდაწინვე ვუწინასწარმეტყველებთ ყველა სისტემათა ბედ-იღბალს. მაგრამ ეს ეჭვი უსაფუძვლო იქნებოდა, რადგანაც ვამბობთ იმ აღზრდაზე, რომელიც ბუნებას შეესაბამება და ბუნების უფლებათა აღდგენას სცდილობს. ბევრნი მაშინვე გვიპასუხებენ: სჩანს ეს რუსსოს მოძღვრების აღორძინებაა, რაც გამოცდილებით უკვე ჩაჰბარდა სიძველეს. ბუნებისკენ დაბრუნება პარადოქსი გახდა. არ შეიძლება მხარი დაუჭიროო ისეთს აღზრდას, რომელსაც წინმსვლელობის ნაცვლად უკან მივყევართ და რომელიც არამც თუ

უარსჰყოფს კულტურის ყველა შენაძენს, არამედ შეგნებულად ებრძვის მას.

სრული ჭეშმარიტებაა. ამაზე ლაპარაკი მეტია. არაფერი კულტურის მიერ შექმნილი არ უნდა დაიქცეს. არც ერთი კულტურული საქმე და არც ერთი ცხოვრების მხარე არ უნდა იქმნეს შეზღუდული ახალთაობისათვის და ცოდნის არც ერთი დარგი არ უნდა იქმნას შემოფარგლული. ჩვენი ახალი საამღზრდელი მეთოდი იმას მოითხოვს, რომ ყოველი კერძო აღამიანის განვითარებაში მისი ბუნების მიხედვით, ეროვნულ და საკაცობრიო დიდებულ მოძრაობის განვითარებაში, არსებობდეს დამოუკიდებლობა, სრული თავისუფლება. ეჭვიც არ არის, რომ ახალი პედაგოგია მიაღწევს ამას, განსაკუთრებით ახლა, როდესაც ერთის მხრით საბუნების მეტყველო მეცნიერებამღ

უხერხულმა ფილოსოფიურმა თეორიებმა გზა გაუწმინდეს მას. ჩვენს დროში ბავშვი არ უნდა განვიხილოთ, მხოლოდ როგორც ერთეული არსება, იგი როგორც ცოცხალი არსება მხოლოდ მის გაჩენის დღიდან კი არ უნდა დავაფასოთ, არამედ უნდა განსვკვრიტოთ მისი დაბადების საიდუმლოება, რომელსაც კავშირი აქვს მრავალ მილიონ წლების თვითეულ ბავშვის გაჩენის ისტორიებთან, და თუ აღზრდის საკითხს მშობელთა შესწავლას დავუკავშირებთ და საკითხების გამოკვლევას: რა ძალა და თვისება ჰყვება თან მემკვიდრეობით ამ ახალ არსებას, მაშინ ჩვენ ამ საკითხს საბუნების-მეცნიერო თვალსაზრისით ვარკვევთ. ჩვენ ყველანი ბიოლოგები ვავხდით. თითქმის მორწმუნენიც უნდა დაადგინენ ამ გზას, თუ არ უნდათ მეცნიერთაგან განკიცხულნი იქმნენ. იმათაც აღიარეს ეს, როგორც ერთ დროს გამწვავებული ბრძოლის შემდეგ, იწამეს კებლერის, ჰალილენის და ნიუტონის მოძღვრება, რაც წინააღმდეგი იყო მათის რწმენისა. მათ ეს უნდა აღიარონ, თუ არ უნდათ განადევნა მოქმედთა წრიდან. მაშასადამე ჩვენ პედაგოგებიც ბიოლოგებად უნდა შევიქმნეთ და ჩვენი საპედაგოგო შრომა დაუქვემდებაროთ იმ ცოდნას, რომელიც განაგებს მთელს ჩვენს გონებრივს ცხოვრებას.

ვინც მიეჩვევა უყუროს ბავშვს, როგორც დაუსრულებელ განვითარების წარმომადგენელს, როგორც გვირგვინს და ყველა ძალთა ჯამს, რომელიც შეგროვილა უხსოვარის დროიდან მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში ჩვენს დრომდის, და ვინც მიეჩვევა ამ ქმნილებას შეხედოს იმგვარისავე ღვთიურ მოწიწებით, როგორადაც ის უყურებს დაბალ ქმნილებათ, მაგალ-

ადამიანის ხელით აგებულს მშენებებს, პარტენონს, კელნის ტაძარს და სხ. ვინც ცხადად წარმოიდგენს, თუ რამდენი მილიონი წლები იყო საჭირო ბუნებაში შემოქმედისათვის, რომ ბოლოს შეექმნა ეს სრული ქმნილება, იგი განცვიფრებული ხელებს ძირს დაუშვებს და თუ შერჩენია მცირე წვეთი ქემმარიტის ღვთის მსახურებისა, ღმობიერებით თავს მოიხზის ამ შემოქმედების სასწაულის წინაშე. იგი ყოველთ უწინარეს თავს შეიკავებს ყოველ გვარს დაფასებაზე და მაშინვე არ ამეტყველდება ცოდვებზე, კეთილსა და ბოროტზე, მცირე ღირებულებაზე, არამედ ეცდება მოთმინებით დაუკვირდეს და შეისწავლოს, თუ რა მისცა ბუნებამ ამ ახალ ქმნილებას.

ნუ გვისაყვედურებენ უზრო სანტიმენტალობას. თითქოს ბავშვები ცამდის აგყავდეს—ის თვითკმაყოფილნი გონებით ბეცნი არიან, რომელთაც ჰგონიათ, რომ ამით ზიზღს გამოიწვევენ ჩვენდამი და ჩვენის მუშაობისადმი. ისინი, რომელთაც მცირე კრიტიკისაც კი ეშინიათ, მუხლს იღრეკენ ძველი ტექსტის წინაშე, როგორც საღვთო განცხადების წინაშე—მაშინ, როდესაც მეტად შეურაცხყოფითეპყრობიან ბავშვებს—ამ ქვეყნიურ შემოქმედების სულის უფრო სარწმუნო გამოცხადებას.

ბავშვი პასუხს არ აგებს იმ ფიზიკურსა და გონებრივს ნიჭზე, რაც მისთვის ბუნებას მიუნიჭებია. ამას პედაგოგმა ანგარიში უნდა გაუწიოს, როგორც აუცილებელს საჭიროებას. ჩვენ არ შეგვიძლიან ბავშვს შევუცვალოთ თმისა ან თვალის ფერი. ყველა ჩვენი ცდა ამ მხრით სისულელე და ფიზიკურად ძალდატანება იქნებოდა. აგრეთვე ჩვენ არ შეგვიძლიან აღზრდით მოდუნებული გონების, სუსტი ნიჭის,

ძნელად შემთვისებელის და მხატვრულ ნიჭს მოკლებული ბავშვის ცოცხალ გონებიან, სწრაფი შეგნების და ხელოვნების ყურმახვილობით მიმღების ბავშვებად გარდაქმნა. აი საიდან უნდა დაიწყოს თავისი სამუშაო ახალმა პედაგოგიკამ: მან მტკიცედ უნდა განსაზღვროს ამ შრომის შედეგი, რომ წარსულ დროთა მიხედვით არ მოსთხოვოს შეუსაბამო საქმე შეუსაბამო პირებს და ამით არც თავისი თავი დასტანჯოს და არც ახალგაზდები.

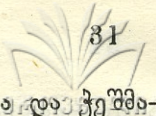
მოწაფეთა შორის არიან ისეთები, რომლებიც სრულიად ვერ ითვისებენ უცხო ენებს, მაგრამ სულელები კი არ არიან, ისინი მხოლოდ ბუნებით მოკლებულნი არიან ნიჭის იმ ნაწილს, რაც საჭიროა ენების შესასწავლად. სხვები, რომელთაც დიდი სამუსიკო ნიჭი აქვთ და მუსიკალური მემსიერება, რომლის წყალობით ერთხელ გაგონილს მელოდის მაშინვე აღადგენენ, გონების სამუშაოს სხვა დარგში სრულს უნიჭობას იჩენენ. ისეთი შემთხვევებიც ხშირია, როცა ბავშვი ერთ მასწავლებლის ხელში ვერაფერს სწავლობს, ხოლო მეორეს ხელში მშვენივრად სწავლობს და პირიქით. ყველა ეს დამოკიდებულია არა სწავლების მეთოდზე და არც მასწავლებელზე, არამედ მოწაფისა და მასწავლებლის ბუნებათა შორის არსებულს დისგარმონიაზე. ოდესღაც ჰიოტემ წარმოსთქვა ასეთი აზრი: ჩვენ ვსწავლობთ მხოლოდ იმისგან, ვინც გვიყვარსო. ჩვენი ბუნებრივი აღზრდა ვერც ერთის კაცისაგან ვერ მოითხოვს იმას, რის ნიჭიც არ მიუცია მისთვის ბუნებას.

ახალი სააღმზრდელო მეთოდი არასოდეს არ მოითხოვს ბავშვისაგან იმას, რასაც თვითონვე მისი ბუნება არ ითხოვს. ნუ გვეუბნებიან, რომ ბავშვის ბუნებას არ შეუძლიან თავის თავს უხელმძღვანელოს,

და ამიტომაც ბავშვები გარეშეთა უხელმძღვანელოდ და უგავლონათ ვერ განვითარდებიან და ცრუ გზით წავლენო. ეს არის ძველი აზრია, რომელსაც ყოველის ღონისძიებით უნდა ვებრძოდეთ. ისევ ის საბუნებისმეტყველო საგნები გვაძენევს, რომ ბავშვის განვითარება წინ მიდის არა მარტო პირველ ცხრა თვეში ჩასახვიდან დაბადებამდის, არამედ ყველა ეს მეთოდური განვითარება საჭირო ორგანოებისა და ძალებისა გრძელდება დაბადების შემდეგაც; ბავშვი ფიზიკურად იზრდება და იმავე დროს გონებრივადაც ვითარდება. ტვინის ზრდასთან აზროვნებისა და მოქმედების ნიჭიც ვითარდება.

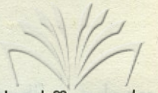
ადამიანის გონება ისე იზრდება, როგორც თმა, აზრი და მეტყველების ნიჭიც ისე მარტივად და ბუნებრივად იზრდება, როგორც კბილები. საშუალება, რასაც ბუნება ხმარობს ძალთა გასავითარებლად— მოძრაობაა. არ არის არც ერთი ბავშვი, რომელსაც არ ჰქონდეს მოძრაობისა და მოქმედების მოთხოვნილება. თუ ისინი ფიზიკურად და გონებრივად უმოქმედონი არიან, ეს პირველი ნიშანია ავადმყოფობისა.

ნორმალური ბავშვი შეუგნებლად ემორჩილება განვითარების კანონს იმ საშუალებით, რასაც ჩვენ თამაშობას ვუწოდებთ. პედაგოგები დიდის ზიზლით უყურებდნენ ბავშვების თამაშობას. იმათ ეგონათ, ყოველ შემთხვევაში, რაკი ბავშვი სკოლაში სიარულს იწყებს, თამაშობა თავის თავად უნდა მოისპოს, რადგანაც იწყება სერიოზული და სასტიკი ცხოვრებაო. საკვირველია, რომ ისევ ჩვენმა დრომ აღმოაჩინა, თუ როგორ სერიოზულად ეპყრობა თვითონ ბუნება თამაშობას და რამდენად საჭიროა იგი ფიზიკურ, გონებრივ და ზნეობრივ განვითარებისა-

თვის. მხოლოდ ცალმხრივ, ბეც და უფულო პედაგოგებს შეეძლოთ შეზიზღებოდნათ და ჰგონებოდნათ, რომ თამაშობა შესაძლებელია ბავშვისთვის დაბადებიდან მხოლოდ პირველს წლებში, მაშინ როდესაც ყოველ საღი ადამიანისათვის თამაშობა მთელს სიცოცხლეში სამხიარულო და კარგი წამქეზებელია საღ მოქმედებაში. რა არის ჩვენი თეატრები, კონცერტები, გასართობები და მთელი ჩვენი ხელოვნება, თუ არა იგივე თამაშობა. განა ჩვენმა დაღრეჯილმა და მკაცრმა აღმზრდელებმა არ იციან, რომ მათ მიერ სიტყვიერად ნაქები საბერძნეთის კულტურა არის სწორედ თამაშობის კულტურა. განა პართენონი, პროპილეი, ყველა პანათიპიის დღესასწაული, ყველა წარმოდგენები დიონისიის თეატრებში, ყველა მარმარილოს სილამაზე ქალაქებისა—შექმნილი იყო მძაფრი პრაქტიკული ცხოვრების ნივთიერ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად? განა იმისთვის არ არსებობდნენ ისინი, როგორც მთელი ფილოსოფია და თითქმის მთელი მწერლობა, რომ ფიზიკური და გონებრივი თამაშობის საშუალებით მოეღობოთ სიმკაცრე ცხოვრებისა და შეერიგებინათ მასთან. ბავშვების თამაშობამ, ბუნების მოთხოვნილების კვალობაზე, კვლავ უნდა მოიპოვოს თავისი უფლება, როგორც უსაჭიროესმა საშუალებამ ბავშვთა ცხოველ მოქმედებისათვის. პედაგოგები არ უნდა ჰფიქრობდნენ, რომ ვითომ ნება აქვთ ასწავლონ ბავშვებს სერიოზულის, ხანდახან ძალაზე აღმატებულის შრომით, და თამაშობის ნება კი წვეთობით საჩუქრად აძლიონ კარგის ყოფაქცევისათვის. ახლის პედაგოგიკის მიზანია ხელი შეუწყოს, რომ ძველმა სასტიკმა და სერიოზულმა სააღმზრდელ პრაქტიკამ ხელახლად გზა გა-

იკვლიოს ბუნების მუდმივისა და ქვეყნარტის კანონებისაკენ. არა მარტო ხალხი, არამედ ყველა მხეცები თამაშობით ივითარებენ თავიანთ ძალებს. რაც ახალგაზრდაა ქვეყანაზე, ყველა თამაშობს. თამაშობდნენ ახალგაზრდა ბერძნები, ახალგაზრდა რომაელები და მძაფრი გერმანელების შვილები. ძველს ეგვიპტურს ფრესკებზე ვხედავთ ახალგაზრდა ეგვიპტელების თამაშობას. შორეულ ჩრდილოეთის ქვეყნებში მოგზაურობის დროს ვუყურებთ გრენლანდელებისა და ესკიმოსების შვილების თამაშობას, ვუკვირდებით აფრიკის ველურების შვილების თამაშს, სიამოვნებით შევსცქერით პატარა მაიმუნების მხიარულ თამაშობას, ხის ტოტებზე ხტომას უტებ ტყეებში, ვხედავთ პატარა მეღიებს დედის თვალწინ მოთამაშეებს, ბუზებს და კოლოებს, რომლებიც დასრიალებენ მზის შუქზე—მთელი ქვეყანა ემორჩილება ბუნების კანონს—თამაშობის მოთხოვნილებას. საითკენაც უნდა მივიხედ-მოვიხედოთ, ყველგან დედამიწის ზურგზედ დავინახავთ ყოველ გვარ ქმნილების ნორჩ არსებას მოთამაშეს, და მოცქრიალეს, რითაც ის ემზადება საარსებო ბრძოლისათვის. ამ ბუნებრივს ცხოველ მოქმედებაში მოზრდილებიც მონაწილეობას იღებდნენ, რაკი სძლევენ ცხოვრების დაბრკოლებათა და დაიკმაყოფილებდნენ მოთხოვნილებათ. მუდამ და შეუცვლელად უბრუნდება ბუნება ამ საღს, გამამხნეველს და სამხიარულო ცხოველ-მოქმედებას—თამაშობას. მხოლოდ მარტო სკოლის პედანტებს არ სურთ მისი ღირსება აღიარონ. მთელი უთანხმოება მოწაფეთა და მასწავლებელთა შორის, სკოლისა და ოჯახის შორის იმისგამო ხდება, რომ სკოლას უნდა ბავშვის თამაშობა განსაზღვროს მისი ცხოვრების პირველ წლებით, შემდეგ მოსპოს და ბავშვის ამ

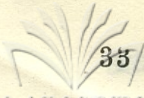
ბუნებრივს მოთხოვნილებას წინ დაუყენოს სერიოზული, მომქანცველი შრომა და ყველა თავისი სასტიკი მოთხოვნილებანი. სანამ სასკოლო და საშინაო აღზრდა ხელს არ აიღებს ბავშვების თამაშობის ბრძოლაზე, მანამდის აღზრდა ცრუ გზით ივლის.

აღზრდის ერთი დანიშნულებაა ყოველის მხრით გამოიყენოს ბავშვების მისწრაფება თამაშობისაკენ და მისი ბუნების მიხედვით აღმზრდელებმა ისარგებლონ ამ მისწრაფებით. სამწუხაროდ მცირე წერილში რამდენისამე სიტყვით არ შეიძლება დაწვრილებით დამტკიცება, თუ რამდენს უსაჭიროებს ძალასა და ცოდნას იძენს ბავშვი თამაშობის წყალობით. ამაშია ჩვენი უახლესი დანიშნულება, გავიგოთ თუ რას უნდა მოველოდეთ კიდევ ბავშვების თამაშობისაგან. მეშინიან, რომ ეს აზრი, რასაც პირადათ დიდს მნიშვნელობას ვაძლევ, სხვებმა ვერ შეიგნოს საკმარისად, ან დაამახინჯოს და უაზრობად დასახოს. მოზრდილებმა არასდროს არ უნდა მიაწოდონ ბავშვებს ისეთი უაზრო სათამაშოები, რომელშიაც არა სჩანს არც გონების სიმახვილე და არც საკუთარი ინიციატივა; რაც ბავშვებს აზრში არ მოუვა და ამით სრულიად უსარგებლოდ ბავშვებს დრო არ უნდა დააკარგვინონ. მოზრდილები უნდა გაურბოდნენ ძველს შეცდომებს. ხელოვნური სათამაშოები და ძალის და ტანება, რომ განსაზღვრულს დროს შეასრულონ ბავშვებმა ესა თუ ის სათამაშოები, წამებაა ბავშვებისათვის; პედაგოგებმა ეს გონიერი შრომა ტანჯვად გადააქციეს. ესეც ბუნების წინააღმდეგობას ძალდატანებასა და შეცდომას ნიშნავს. ამგვარ შემთხვევებში ბავშვი ისევე უხალისოდ მოეკიდება თამაშობას, როგორც ახლა სასკოლო სამუშაოს უყურებს და ვერც

დაინახავდა რაიმე განსხვავებას სწავლისა და თამაშობის შორის. ამან ცხადად იჩინა თავი ესრედ წოდებულის ფრებელის სისტემის თამაშობაში. კარგად მახსოვს საკუთარის ბავშვობიდან რამდენად ნაკლებს სასიამოვნო იყო ჩემთვის ოსტატურად მოგონებული დაწვნა, რაც ისეთსავე სიბრაზეს მგვრიდა, როგორც საგრამატიკო წესების მექანიკური გადმოწერა. საჭიროა შედგენა გონიერის სახელმძღვანელოსი, რომელშიაც დანამდვილებით გარჩეული და შემუშავებული უნდა იქმნას საკითხები: ბავშვების განვითარებისათვის როგორ უნდა გამოვიცნოთ მეტი სარგებლობა თამაშობიდან. ეს ჩემის აზრით უპირველესი დანიშნულებაა. დარწმუნებული ვარ სახალხო სკოლების შეგნებულ მასწავლებელთა შორის იქნებიან არა ერთნი, რომელნიც მოისურვებენ ამის შესრულებას.

აქ უეჭველია თამაშობის მოწინააღმდეგეთაგან მოისმენთ მრავალს საწინააღმდეგო აზრებს. და აი მე მინდა აქ შევეხო ამ აზრების უმთავრესს მხარეს. ძველი პედაგოგის მიმდევართ არ შეუძლიათ უკუაგდონ ცრუმორწმუნობა, თითქოს თამაშობა აღვირ აშვებულობას ნიშნავდეს და არა სერიოზულ საქმეს. მათ არ იციან, რომ თამაშობაში ყველაზე მეტი ძალა მოითხოვება და იხარჯება. თავის შინაგანი მოთხოვნილების თანახმად მოთამაშეს შეაქვს თამაშობაში უმაღლესი, რის ნიჭიც კი აქვს. ამიტომ ჩვენ ვხედავთ, რომ მოთამაშე ბავშვები და მოზრდილებიც თამაშობის დროს ძალას ატანენ თავის თავს სისუსტეს და განებივრებას აქ აღვილი არ აქვს.

ადამიანისა და ბავშვების ცხოვრებაში მრავალი დაბრკოლება, ტანჯვა და უსიამოვნებაა და რად უნდა გავამრავლოთ

ჩვენ ხელოვნურის მოგონებით ეს ტანჯვა მწუხარება. ბავშვებს, როგორც მოზრდილებსაც, კბილი, თავი და მუცელი ასტკივდებათ ხოლმე, კოპს დაისვამენ შუბლზე, მოიჭრიან რასმე, დაიწვავენ, დაიმდულრებიან, და ყველა ეს პატარებს გამოუცდელიობის გამო ემართებათ. ბევრი ავადმყოფობა: წითელა, ხველა, ყელჭირვება, ხუნაგი თითქოს ბავშვებისთვისაა შექმნილი. ბავშვებში ნახავთ ბრმებს, კოჭლებს, კუზიანებს, ნერვებ აშლილებს, სუსტ გულიანებსაც. ამას დაუმატეთ სულის ტანჯვა, რასაც განიცდიან ფიზიკურად სუსტი, უშნო, უნიჭო ბავშვები. მაგრამ საღ ნორმალურ ბავშვებში ბევრი ისეთებია, რომლებიც მარტობისა და დაცინვის გამო იტანჯებიან. რა საშიშ მდგომარეობას განიცდიან ზოგი მათგანი ბნელ ოთახებში, უცხოთა შორის, ან როცა ძაღლები დაედევნებიან, ლოთები აეკვიატებიან, როცა გზას დაჰკარგვენ და ან როცა მოზრდილები ელაპარაკებიან უწმაწურს სიტყვებს. სავსეა ბავშვის უცნობი ქვეყანა საშიშარ სანახაობით და სიმწუხარით. როგორ იტანჯებიან ხშირად ცხოვრების უსამართლობის გამო! ჰენრიხ ზეიმე გვიამბობს თავის მამაზე, რომელსაც ეჭვი მიუტანია ხუთი წლის შვილზე ქურდობაში და ისე უცემნია, რომ კინაღამ მოუკლავს. ეს მაგალითი აღებულება აუარებელ მსგავს ფაქტებიდან, რაც მომხდარა წარსულში და ახლაც ხშირია. ბავშვებს ეკარგებათ საყვარელი საგანი, დასტირიან მახლობელთა სიკვდილს, სწუხან დამტვრეულ ტიკინის, მკვდარ იადონსა და დაკარგულ ძაღლის გამო. ისინი სულიერად მოზრდილზე მეტად იტანჯებიან მშობელთა საყვარულის სიმციროთ, მეგობართა გაუტანლობით, უსაფუძვლო საყვედურებით და სასტიკი ზო-

მებით, მახლობლებისა და ახლობლების, მასწავლებლებისა და სხვა უფლებიანი პირების ცუდი მოპყრობით. უკვე ბავშვობიდანვე იგრძნობენ ისინი ცხოვრების სიმკაცრეს და პირველივე ტანჯვა სულს უმფოთებს მოზარდ თაობას.

ბერლინის სკოლებში თოთხმეტი წლის განმავლობაში 15 წლის ნაკლებ ასაკის ბავშვებში 165 მოუკლავს თავი. მიზეზები, რომელმაც აიძულეს ეს ყმაწვილები გამოსალმებოდნენ წუთისოფელს, ყოფილა შემდეგი: მკაცრი და უსამართლო მოპყრობა, შიში სასჯელისა, ან ჩაჭრა გამოცდაზე. ქორწინების გარეშე ბავშვების მფარველი საზოგადოება, რომელიც უკანასკნელს წლებში დაარსდა იმ აზრით, რომ დაიფარონ ბავშვები მკაცრი მოპყრობისა და შრომის ექსპლოატაციისაგან, საშინელს და გულშემზარავ სურათს გვიყენებს თვალწინ ბავშვების ტანჯვისას და სილატაკისას. დღე არ გაივლის, რომ გაზეთებმა არ გვაცნობოს რომელიმე გულ ასამღვრევი ფაქტი ბავშვებთან მხეცურ მოპყრობაზე, შეილებიანათ დედის თავის მკვლელობაზე, რომელსაც გადაეწყვიტა ერთბაშად მოესპო სიცოცხლე, რომ თავისი თვალთ არ ენახა ის მწუხარება და ტანჯვა, რასაც შვილები განიცდიდნენ სიმშლიის გამო; ან ცნობები ისეთს ბავშვებზე, რომლებიც სასტიკ ყინვაში გაფიჩხულები ასანთებს ჰყიდნან, მაგრამ, მიუხედავად გამვლელთა რჩევისა, შიშით ვერ ჰბედვენ შინ წასვლას, რადგანაც იქ ცემა-ტყემა მოელოთ—ცოტა რად გაგიყიდნიაო.

ერთხელ წავიკითხე „მამის გამო“ ყმაწვილის თავის მოკვლაზე: მუდამ ლოთი მამის გამო სირცხვილს ყმაწვილმა სიკვდილი არჩია.

ქვეშარტად ბავშვებისათვის სრულიად საკმარისია ის ტანჯვა, რომლის ატანას იძრლებულნი არიან; სანამ ბავშვები ჯერ კიდევ ვერ გამორკვეულან ამ სასტიკ ქვეყანაში, რა საჭიროა კიდევ ხელოვნური სიმწარე, უიმისოდაც სიმწარით მოხსამულს ცხოვრებაში.

თითქმის მრავალ შემთხვევებში, როცა მშობლები სიყვარულის სიჭარბით აძლევენ შვილებს ძლიერ ბევრს უწესოდ არჩეულს სიამოვნებას, ბავშვები იტანჯებიან მშობლების მოუფიქრებლობით. ნუ გგონიათ, რომ ეს მორთული, მოკაზმული და მედიდურ მშობლების მიერ გამოფენილი ახალგაზრდა დედოფლები ბედნიერებასა ჰგრძნობდნენ იმ მდიდრულს მორთულობაში,—არა, ისინი ისე იტანჯებიან, როგორც ჩიტი ოქროს გალიაში. ყველა ეს აკრძალვა, დარიგება, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ ბავშვები, ავიწროებს და ზღუდავს მათს ბუნებას, თამაშობის დროსაც კი ნებას არ აძლევს გამოიჩინოს უზრუნველი მხიარულება და არ უშვებენ ძალა დამოუკიდებლად განავითარონ რაც ცხოვრების უდიდესი ბედნიერებაა. ის ტანჯვა, რაც მეტის მეტს ნაყოფანებას მოჰყვება, არა ნაკლებ სამწუხაროა სიმშობლივით, ტანჯვაზე. ხელოვნურად აღზრდილი ბავშვები, რომელთა ნამდვილი ბუნება ვერ გაიგეს და ყურადღებაშიაც არ მიიღეს, ვერაოდეს ვერ შეიგნებენ ნამდვილს სრულს ბედნიერებას. იმიტომ რომ ბედნიერება, რომელიც არ უნდა ვეძიოთ ადამიანს გარეშე, განვითარდება მხოლოდ თვითონ ადამიანში და მდგომარეობს შინაგან ჰარმონიაში, ყველა ძალების სწორ შეწონილ და წესიერ განვითარებაში და ამ ძალების გარშემო არსებულთან წესიერად გამოყენებაში.

მაგრამ ამისათვის საჭიროა დამოუკიდებლობა. სხვა ვერ მოგვანიჭებს ჩვენ ბედნიერებას, ვერც მოგვიძალებს მას. თვითოეული ბედნიერება და ბედნიერება თვითოეულისა დამოუკიდებლად უნდა შეიძინებოდეს. ბავშვები, მუდამ მფარველობის ქვეშ მყოფნი, მუდამ ხელმძღვანელობის გავლენით, განზე სტოვებენ ბედნიერებას. ადამიანმა თავის თავი უნდა შეიგნოს, ან უკეთ რომ ვსთქვათ, იპოვოს თავისი თავი და ბედნიერებაც იქ ეძიოს. თავისი თავის პოვნისათვის თავდაპირველად საჭიროა საკუთარის ძალების ცდა, მაგრამ ამისათვის განთავისუფლებული უნდა იქმნე ყოველგვარ დამხმარე და მშველთაგან, და გააკეთო ის, რის გაკეთებაც საკუთარის ძალღონით შესაძლებელია. საკუთარი ნებისა და ძალის პირველი წარმატება არის იმავე დროს ბედნიერების პირველი სხივი და გამარჯვების შეგნება. როგორც ძალღი, პირველად ნადირის დაჭერის დროს, ასტეხს დაუსრულებელს სამხიარულო ყეფას, აგრეთვე ბავშვიც მიეცემა გიჟურს აღტაცებას, როცა დაინახავს საკუთარის ძალების პირველს შედეგს თავისუფლად ნაბიჯის გადადგმაში, ბავშვს ბედნიერებით თვალეები უბრწყინავს, პირველმა თავისუფალმა ნახატმა, თუნდა დაჯღაბნილი რამ იყოს, აღძრა ბავშვში ისეთი მაღალი კმაყოფილების გრძნობა, რასაც განიცდის ნამდვილი ხელოვანი მხატვარი ქვეშარტი ხელოვნურ ნაწარმოების შექმნის დროს.

ვისაც უნდა ცხოვრებაში ბავშვის სამოქმედოდ აღზრდა, ნება უნდა მისცეს ყველა ძალთა განვითარებისა, ნამდვილ ბედნიერების შეგნებისა, მან ბავშვს აღრე უნდა მისცეს ნება მისწრაფებისა საკუთარის, დამოუკიდებელის შემოქმედებისაკენ.

ჩვენი აწინდელი აღზრდა, რომელიც ჯალათივით კვალ და კვალ მისდევს და უკარნახებს ყოველ გვარ მიზანსა და დანიშნულებას, თვისი პედანტიურის ძალადობით სპობს ყველა ელემენტარულ ბუნებრივს ძალებს, რომელიც თავისუფალ განვითარებისკენ მიისწრაფის. ამოცანის გადაწყვეტა, რომელიც ხდება სხვისი ნებითა და ნებაყოფლობით, იშვიათად დააკმაყოფილებს მომქმედ ნების საღს თავმოყვარეობას. და აი ამ თავმოყვარეობის გასაღვიძებლად მიჰმართავენ ხოლომე ხელოვნურს წასაქვებელ საშუალებებს, როგორც არის—ქება, დაგმობა, სწავლის ნიშნები და საჩუქრები. მსგავსს მოტყუებასა და წაქეზებას ხელმძღვანელობს დღევანდელი აღზრდის სისტემა და ამ სახით ღირებულობას უკარგავს შრომას და მასთან შეერთებულს ძალებს. მაშასადამე აქაც უნდა გამეფდეს ლოზუნგი: კავშირი ბუნებასთან და დაცვა მისი მუდმივი კანონებისა. ჩვენ უკან დაწევას კი არ ვქადაგებთ, არა, ნაბიჯსაც კი არ გადავდგამთ უკან. ჩვენ სულ წინ მივდივართ და ვებრძვით ყველაფერს, რაც ავიწროებს და ზღუდავს თავისუფლებას. მაშ, არა დაბრუნება ბუნებისაკენ, არამედ პატივისცემა და შეგნება ბუნებისა და თავისუფლება ბუნების მოქმედებისა. არის კიდევ მეორე აზრი, მომართული ჩვენს საწინააღმდეგოდ, რაც ბევრჯერ დაგმობილ იქმნა, მაგრამ ისეთივე მწვავეა, რომ ისევ იმ საბუთებითვე ილაშქრებენ ჩვენს საწინააღმდეგოდ. ბუნება ცოდვილიაო, გვეუბნებიან ისინი და—ბავშვებიც რომ თავიანთ თავზედ მინებებული დავსტოვოთ, ადვილად დაიბნევიან, შესცდებიანო.

რა უნდა ვუპასუხოთ ამაზე? ჯერ უნდა განსაზღვრულად განვმარტოთ ეს აზრი.

რას უწოდებენ ჩვენი მოწინააღმდეგეები ბავშვების შეცოდებას, ცუდს საქციელსა და შეცდომებს? ჩვენ ჩამოვთვლით ყველაზე უფრო საზარელს, ყველაზე უარესს: ლანძღვა-გინებას, ცხოველთა და ამხანაგების წვალებას, სქესობრივ ცდომილებას და სიმახინჯეს.

საიდან სჩნდება ყველა ეს ბავშვებში? ზოგი მიმბაძველობით, ზოგი თანდაყოლილ მოთხოვნილებით და აგრეთვე გულუბრყვილო მისწრაფებით ყველაფრის შეგნებისაკენ. უეჭველია ყოველს შემთხვევაში ბუნება თავს იჩენს. ჩვენი მოწინააღმდეგენი განგაშს ასტეხენ და გვამცნევენ, მაშ, ჩვენ უნდა აღვიართო ბუნების ამგვარი მოვლენა და მივუშვათ იგი, თუ ნამდვილად სერიოზულად ვიცავთ ჩვენს მოძღვრებას ბუნებრივი აღზრდის შესახებ. განა ეჭვი აქვს ვისმე, რომ ჩვენ შევებრძოლებით ყველა ამ გვარ მოვლენას, როგორც სხვა თავის დამღუპველ გარემოებას და იმ ზარალს, რაც შეიძლება სხვამ მიაყენოს მეორე არსების სწორუფლებიან სიცოცხლეს. იმავე საფუძველით ჩვენ ბავშვს ნებას არ მივსცემთ ფანჯრიდან გადავარდეს, ან სხვა გადაავდოს. ისევ იმავე საფუძველით ნებას არ მივსცემთ ბავშვს რითიმე სქესობრივი მოქმედება გამოიჩინოს, რომ ამით თავისთავს ზარალი მიაყენოს და დაიმახინჯოს საკუთარი ბუნება. განსხვავება ჩვენსა და ძველი ზნეობის მქალაქებელთა შორის ამ მოვლენათა დაფასებაში და მოპყრობაშია. ამ მოვლენებში ჩვენ ვხედავთ სისუსტის, დაუჯერებლობის და ბუნების აღვირ ახსნილობის გამოსახულებას, თუ ბავში თვითონ იწვევს სქესობრივს გაღიზიანებას, იმას თავდაპირველად არ ჰგონია, რომ ეს აკრძალულია და დანაშაულობას შეადგენს.

შეიძლება მიზეზი ამ გაღიზიანებისა ბავშვის ბუნებაში იყოს, ან შეიძლება შემთხვევის ბრალიც იყოს, ან და იქნება ცნობის მოყვარობით და თამაშობით წააწყდება ბავშვი ამ ახალ გასართობს. მხოლოდ ამით გამოწვეული სიამოვნების გრძნობა, რომელიც პრინციპიალურად არ განირჩევა სხვაგვარ სიამოვნების შეგრძნებათაგან, აქეზებს მას განაგრძოს ეს თამაშობა. მაგრამ ეს პირველი ცდა შეიძლება სწულ მავნე ჩვეულებად გადაექცეს. ყველა დაგვეთანხმება, რომ აქ საკითხი ზნეობისა და უზნეობისა არ შეიძლება. როცა აკრძალვა მოხდება და მით ბავშვის სვინიდიცი გაიღვიძებს, და ბრძოლა აღიძვრება ნებისა და მგრძნობელობის შორის, — მაშინ მივიღებთ მხოლოდ საზნეობრივო პრობლემას.

მაგრამ ამ სახით საკითხი დანაშაულობისა სრულიად გადაწყვეტილი არ არის. იმიტომ, რომ ბავშვი პასუხს ვერ აგებს თავის ნების ძალაზე. ამიტომაც ახლა ექიმები მეტს არ ლაპარაკობენ ბიჭიერსა და სწულს ბავშვებზე. იმათ იციან, რომ ამ სიმანჩიჯეს ხშირად ნიადაგი აქვს დასუსტებული ნერვების სისტემაში. ამ შემთხვევაში აღმზრდელმა ხელი უნდა შეუწყოს სუსტს ბუნებას. ეს უნდა არა დაშინებითა და დასჯით, რომელიც უფრო აუშლის ნერვებს, არამედ ჯერ სხეულისა და ამით ნების გამაგრებით.

მეორე მაგალითია ცხოვრების სასტიკი მოპყრობა. ეს ძველი მემკვიდრეობაა პირველ ყოფილ კაცობრიობის დროინდელი, იგი თვითოეულს ადამიანში ისევ თავს იჩენს.

სრულიად კულტურულ ხალხს სასურველად მიაჩნია გასწყვიტოს გარეული მხეცები. ჩვენი მონადირეები გაფაციც-

ბით ეძებენ ამ ცხოველებს ყველგან, მაშასაკალვად. ისინი მოქმედებენ ამ სახით არა საჭირო თავის დაცვისათვის. არც ლომი და არც ვეფხვი არას გვერჩიან ქალაქებში. ახლა სამწუხაროდ შენიშნულია, რომ ზოგიერთი შესანიშნავი ცხოველები, მთლად ისპობა დედამიწის ზურგიდან და ბევრი კიდევ აღგვიღა. იქნებ როდისმე გაიღვიძოს ადამიანის სვინიდიცია და ცხოველების დაცვის საკითხმა სრულიად ახალი მიმართულება მიიღოს. იქ, სადაც მოზრდილებსაც კი არ აქვთ თავისი საკუთარის საქციელისათვის სრულიად მტკიცე ნორმები, იმათ არ შეეფერებათ მკაცრი კანონმდებლობისა და მსაჯულის როლი ბავშვებთან. ჩვენ მაგ. სრულიად არ ვიცით, როგორ უნდა განუფითარდეს ზნეობა ცხოველების მოპყრობაში, როცა ბავშვები წამოიზრდებიან. ყველა ეს ისე ძლიერ იცვლება, ჩვენი მოყვასნი ისე ძლიერ განსხვავდებიან ერთმანეთში და ისე მიუყოლებელნი არიან თავის დაფასებაში.

აქ რომ კითხვითი ნიშანი არ დაფუსვათ და მოწინააღმდეგეებს არ მივსცეთ იაფი გამარჯვების შეძლება, ჩვენ ამ წერილს დავამთავრებთ წესებით, რომელსაც ყველა ბავშვი გაიგებს და დიდებიც მოგვიწონებენ: ჩვენ თავიდანვე ჩავაგონებთ ბავშვებს შემდეგს: „ნუ უზამ სხვას იმას, რაც არ გინდა რომ სხვამ გიყოს“. როცა ვერავითარი ჩაგონება და რჩევა ვერას გასჭრის, მაშინ მივმართავთ იმავე სამართალს, რაც ბუნებაში არსებობს, ბავშვს გამოვასყიდვინებთ იმ ტკივილს, რაც მან აგრძნობინა თავისს ამხანაგს თუ ცხოველს თავისთავზე შესაფერისის ტკივილით. საზოგადოთ ბავშვმა არ იცის, რომ მუნჯი არსება - ცხოველიც გრძნობს ტკივილსა.

მალალ კულტუროსანი ხალხნი, ხმელთა ზღვის ნაპირებზე მცხოვრებნი, თავიდან იცილებენ საყვედურს ცხოველებთან სასტიკ მოპყრობის შესახებ, იმიტომ, რომ: „la bestia non e christiano“. აქ ჩვენ ვხედავთ ძველს დანაშაულობას იმ აღმზრდელებისას, რომლებიც ყოველთვის ქადაგებდნენ, რომ ადამიანი ბუნებაში სრულიად განცალკევებულია და ყველაზე მალა სდგას და ამ სახით ჰკლავდნენ ადამიანში სხვა ცხოველ არსების სიბრაღულს, თანაგრძნობას და გულშემატკივრობას. თუ ჩვენი ბავშვები დღესაც შეუბრალებელნი არიან, ეს იმის ბრალია, რომ მათში ბუნების გარდა მოქმედებს აგრეთვე ცუდი ტრადიცია და ცუდი მაგალითი: რად დადიან მათი მამები სანადიროდ? რად იღებენ მონაწილეობას ცხოველების დახოცვაში? რად ჰპოულობენ სიამოვნებას ცხოველების გაწოთვნაში? რად ჰყავთ ჩიტები გალიაში? რად ატარებენ მათი დედები ფრინველების ტიკინებს შლიაპებზე? რად მიირთმევენ შაშვებს და ტოროლებს? რად ატყავებენ ცოცხლად გველთევზებს? რად ხარშვენ ცოცხალ კიბოებს? რად გზავნიან კალათებში ცოცხალს ზღვის კიბოებს და შემდეგ ჰგლეჯენ ნაწილებს? ერთის სიტყვით რად სხადიან თვითონ მამები ასეთს სისასტიკეს, თუ კი მართლა უნდათ თავიანთი შვილების ზნეობრივად და ჰუმანიურად აღზრდა?

ჩვენ ბრალს ვერ დავსდებთ ბუნებას იმაში, რაშიაც ჩვენვე ვართ დამნაშავე. ის ინსტიქტი, რომლითაც ბუნებამ დააჯილდოვა ადამიანი, საჭიროა ადამიანის სიცოცხლისა და მოქმედებისათვის. ეს არის და იქნება კიდევ ჩვენი რწმენა. ჩვენ დავგრძელებთ მხოლოდ ის, რომ ჩვენი გონება,

რომელიც ბუნების ნაწილსავე შეადგენს, გავხადოთ ჩვენი ცხოვრების ხელომდღვანელოდ. ეს არც სიკვდილს ნიშნავს და არც ბუნებისაგან უკუქცევას, არამედ თავისუფალ შეერთებულ მუშაობას. ინსტიქტი არ უნდა სჩაგრავდეს მას; ერთი ბუნება მეორეს არ უნდა სპობდეს; გონება უნდა განაგებდეს ბუნებას კერძო ცხოვრებაში, როგორც კარგი მმართველობა განაგებს მთელს ხალხს.

გონიერი ლტოლვილება მოძრავ თამაშობისაკენ, გამოყენებული და პედაგოგიურად ხარბებული, აღმზრდელთა დაუხმარებლობაც უვითარებს ახალგაზდობას მრავალს პირადს და სოციალურ ძალას. თავისუფლად არჩეულს სათამაშოებში თვითეული მონაწილე უნდა შეეგუოს და დამორჩილდეს თამაშის არსებულს წესებს. ეს უვითარებს უფლების შეგნებას, წარმოადგენს ასპარეზს კეთილ შობილურ გაჯიბრებისას ყოველს ვაჟაკურს სათნობაში: სიმარდეში, ძალაში, თავშეკავებაში, სიმტკიცეში, ამხანაგურ გრძნობაში, სწრაფ და შეგნებულ გადაწყვეტაში და საქციელში. ამით ახალგაზდობა თავის თავს უკეთ ამზადებს სოციალურ ცხოვრებისათვის, ვიდრე აღმზრდელები თეორიულის დარიგებით. უკანასკნელი რწმენა სასარგებლოდ არის გამოყენებული ინგლისში, ამერიკაში და შვეიცარიაში.

მაგრამ თამაშობის დროს უკეთ და ბუნებრივად ვითარდება ყველა მდიდარი და მიძინებული ძალა ფანტაზიისა და შემოქმედებისა; ვითარდება მოსაზრება, მოგონების ნიჭი და ამასთან ერთად ნიჭი და ძალა შემოქმედებით მუშაობისა. ამაზეა დამყარებული ის ბრწყინვალე შედეგი, რომელიც მოსდევს სკოლებში ხელით შრომის სწავლების დროს: აგრეთვე თა-

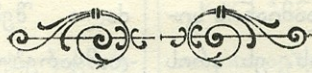
ვისუფალი კავშირი; „თამაშობა და მუშაობა“ ბერლინში ებრძვის ძველს დახავსებულს სასკოლო სადამზრდელი სისტემას.

ჩვენ მოვითხოვთ აგრეთვე ისეთს აღზრდას, რომელიც ეთანხმება ქვეყნის საწარმოვო ცხოვრებას და ახალთაობას ჰქმნის ყოველის მხრით ამ ცხოვრების სასარგებლოდ. ჩვენ გვინდა, რომ ყოველდღიური ცდა ცოცხალი ნიადაგი იყოს ყოველგვარ სწავლებისა და დარიგებისა, რომ ყველაფერი, რასაც ბავშვი სწავლობს, სასარგებლო და ცხოვრებაში გამოასაყენებელი იყვეს. ჩვენ კულტურას ისე კი არ ვუყურებთ, როგორც ბუნების საწინააღმდეგოს, არამედ როგორც მისს გასაუმჯობესებელს, ასამაღლებელს და ვემსახურებით მას თავგამოდებით და გონივრულად. კულტურამ ნება უნდა მისცეს ადამიანს ინდივიდუალურად განვითარებისა იმ კანონით, რომელიც იმასთან ერთად გაჩნდა. მაშასადამე ჩვენ კი არ გავურბივართ კულტურას,—ჩვენ ვეძიებთ აწინდელ კულტურულ ცხოვრებასთან კავშირს, ვსარგებლობთ კულტურის ახალ გამოგონებას და წარმატებას, მაგრამ გადაჭარბებულს ღირებულებას მაინც არ ვაძლევთ იმას, რაც კულტურას მოუცია. ჩვენ ანგრიშს ვუწევთ აგრეთვე ყველა უგზო-უკვლოდ აზროვნებას რელიგიურსა და ზნეობრივს სფეროში, არ გვწამს არსებობა „საუკუ-

ნო ღირებულებისა“, რადგანაც დარწმუნებულნი ვართ, რომ ყველაფერი მოძრაობს და იცვლება.

ბუნების კანონების მიხედვით აღზრდამ ანგარიში უნდა გაუწიოს ბავშვების მოთხოვნილებას, ემსახუროს მას, და დაინახოს თვითოეულს ბავშვში, როგორც ცოცხალ მაგალითზე, გამეორება კულტურის მთელის ისტორიისა. ყველა ბავშვზე შეიძლება შევისწავლოთ ფიზიკურისა და სულიერი განვითარების ბიოლოგიური კანონები: თვითოეული ბავშვი შეუგნებლად იმეორებს კაცობრიობის კულტურულს ზრდას, რომლის წყალობით დაბალი არსებანი განვითარდნენ მონადირეებად, მეჯოგეებად, მხედრებად, მიწის მუშებად და მოქალაქეებად. თუ ყოველთვის შეგნებულად დავადგებით ამ გზას, შეძლებას მივცემთ ახალ თაობას სრულიად ბუნებრივის გზით განვითარდნენ, რასაც იგი შინაგანის კმაყოფილებით და ძლიერის ხალისით მიჰყვება. როცა ბავშვს ისე ვეპყრობით, როგორც კულტურისა და ევოლუციის შედეგს, როცა ვუწონებთ თვით მოქმედებას, როცა ამავე დროს წესიერ ხელმძღვანელობას ვუწევთ, მაშინ მას ვზრდით არა ანტიკულტურულად, არამედ, ბუნების საშუალებით ნამდვილ კულტურულად. ეს არის ის, რასაც ვიცავთ აღზრდის რეფორმატორები.

ლ. ბოცვაძე.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი

(გაგრძელება)

7. ლექსში: „სულთ ბოროტო“ (1843 წ.) ეს აზრი უფრო გარკვევითაა გამოთქმული... ის მიგვაჩნია გარჩეული ლექსის („ვბოვე ტაძარი“) ბუნებრივს გაგრძელებად... ბოროტი სული ეს ის „დემონია“, რომელიც პოეტს ლერმონტოვს მოსვენებას არ აძლევდა. ბოროტი სული სულია იქვინობისა, კრიტიკისა... მან პირველ ხანად მოხიბლა პოეტი, აღუშფოთა გონება და სიცოცხლე, დაუკარგა სულის მშვიდობა და მოუკლა ყმაწვილის ბრმა სარწმუნოება... ეს ის იდუმალი ხმაა, რომელიც თან სდევდა მის ყოველთა „ზრახვათა და საწადელთა ცხადად თუ სიზმრად“... ეს ხმა, როგორც გამოარკვია პოეტმა, შემდეგში აღმოჩნდა ბოროტ სულად... ამის გამო აღშფოთებული პოეტი მიმართავს მას შემდეგის სიტყვებით:

„სულთ ბოროტო, ვინ მოგინებ ჩემად წინამძღვრად, ჩემის განების და სიტაცხლის შენ აღმაშფოთრად?! მარტვი, რა უყავ, სად წარმიდე სულის მშვიდება, რისთვის მომიკალ ყმაწვილის ბრმა სარწმუნობა?!“

ბოროტმა სულმა აღუთქვა პოეტს თავისუფლება, სიამოვნება ტანჯვათა შორის და სამოთხეც. მაგრამ შედეგა რა ფეხი პოეტმა ცხოვრებაში, გასინჯა რა ყოველივე კრიტიკის თვალსაზრისით, დააკვირდა ცხოვრების მიმდინარეობას, ბოროტი სული მის ბუნების სიღრმეში ჩაიმალა და

დაუტოვა მას უკმაყოფილების და მოწყინების სული. პოეტი გამწარებული ეუბნება ბოროტს სულს:

„სულთ ბოროტო. მიხსუსე, ნუ იმალება, რატომ გაცნუდა ძახი შენი მომჯადობი?“
წიუუღიმც იუფს დდე იგი, რას შენთა აღ-
თქმათა
ბრმად მივანდობდი, ვუქსხუკნხდიდი ჩემთ გუ-
ლის თქმათა!

მას აქეთ აჩის დაფუკარკე მშვიდობა სულსა, და ვერც დეღვანი ვნებათანი მიკვლენ წიუურ-
ვილსა!

ბოლოს პოეტი გამოსთქვამს იმ სულის ძლიერს დრამას, რომლითაც მისი არსება იყო მოცული... ის უბრძანებს ბოროტ სულს განვიდეს მისი ბუნებიდან...

„რა ვარ ამ სოფლად დარჩენილი უსაცხად, მარტო, ჭკუით ურწმუნო, გუჯით უნდო, სუჯით მახვრანნი?!“

ესა მ.ს. ვისაც მოხედეს ხელი შენი მსახვრანი!“
ასეთია ხვედრი დიდ-ბუნებოვანი გენიოს პოეტებისა. ხშირად, ძლიერ ხშირად ისინი ხვდებიან „ავისმხეებად“ (პესნიმისტებან)... იქვინობის, უიმედობის და უსაგნობის მეოხებით... ისინი რაც უფრო მაღალ იდეალებს შეიმუშავებენ და ამ იდეალთა სამყაროდამ გადმოხედვენ თანამედროვე დაკნინებულ და ბოროტებით აღსავსე ცხოვრებას, მით უფრო ძლიერ იტანჯებიან სულიერად; ისინი მაშინ უფრო გარკვევით ხედვენ იმ უფსკრულს, რომელიც დამყარებულია მის იდეალთა

და სინამდვილეს შორის... აი აქაა მათი სულიერი დრამა. მათის კვლის ურწმუნოება, გულის უნდობლობა და სულ-მანვრალობა. ნიკ. ბარათაშვილი აი რას სწერს ზაქარია ორბელიანს 1844 წელსა. «ჩვენ დანიშნულების მიზნის მიუწდომლობამ, აღმანის სურვილების უსაზღვრებამ და ყოველისავე, რაც მთვარის ქვეშეთსა, ამ.ოებამ, აღვსეს სული საზარკელის სიდალიერთ». ეს სიტყვები მგონისა საუცხოვოდ ამტკიცებენ ჩვენს აზრს მისი იმ სულიერი მდგომარეობის, რომელიც გამოხატულია „სულ-ბორტო“-ში... მის სულიერს ბუნებაში დამკვიდრებულა სიცალიერე, აპაოების, სიფუქის გრძნობა... მისი იდეალები დამსხვრეულა და შემუსვრილა... ის მართლაც დარჩენილა „უსაზღვდ მარტო, ქვეით ურწმუნა, გულით უნდა, სულით მახვრადი“. პოეტი გაცილებით მაღლა იდგა თანამედროვე საზოგადოებაზე „მაღლა მოჩინარი ჩინარისავით“... აი რას ამბობდა იგი 1843 წელსა: გული შეუბნება, რამ შენ ანა ხან ახლანდელი მდგომარეობისათვის დაბადებულია“. მართლაც, პოეტი სხვა, უფრო მაღალ კულტურით შემკული მომავალი დროისთვის იყო დაბადებული. იმას ადგილი არ ჰქონდა მაშინდელ ღუბჭირს ცხოვრებაში, მაშინდელ ქარაფშუტა და მუცლის მალმერთებელ ქართველთა შორის. ის, მართლაც, ჰგავდა უდაბნოში მდგარს ტაძარს, ის იყო ნამდვილი მწირი და მიუსაფარი ცოდვით აღსავსე წუთისოფელში...

8. „ჩემს მეკანს“ (1842 წ.) ამ ლექსში, რომელიც დაწერილია კერძო შემთხვევის გამო (პოეტის ბიძის ილია ორბელიანის დატყვევება შამილის მიერ), გამოხატულია პოეტის მთელის შიშადასულების აღსარება, მისი შეხედულება თვის პოეტურს მოწოდებასა და სარგებლობაზე.

აი რას ამბობს პოეტი ამ ლექსის დაწერის გამო: „ილიას დაჭერა რომ შევიტყვე, ძაღიან შევწუხდი, ასე რომ სამი დღე გაბრეუბული ვიყავი ათასი სხვა და სხვა უცნაური ფიქრებით და სურვილით, და რომ გეკითხათ კი ჩემთვის, მეც არ ვიცოდი რა მინდოდა. ბოლოს მესამე დღეს ეს ლექსები დავწერე „თითქოს ამან რაღაც შევება მომცა“... კერძო შემთხვევა, უბრალო მოვლენა მან განასაზოგადოვა, ღრმა პოეტური იდეით შემოსა; მასში შთაბერა ახალი სული... ამასთანავე გარდაიტანა თავის თავზე და პოეტურს მოწოდებაზე... ამნაირად შესძენა ქართველს ერთი სამაგალითო ლექსთაგანი... ბიძის დატყვევების გამო გულდანადვლიანებულმა პოეტმა ამ ლექსის დაწერით შეგება მოიპოვა, სიამოვნება იგრძნო... გათავისუფლდა მოწვეულ ტანჯვათაგან. აქ არ შეგვიძლიან არ შევეხოთ მოკლედ შემოქმედების პსიხოლოგიიდან ზოგიერთს საკითხებს, რომელთა მეოხებით შეგვიძლიან განვმარტოთ ნ. ბარათაშვილის პოეტური მიმართულების დედა-ძარღვი.

ა) პოეტის სული უბრალო მომაკვდავთა სულიდამ განსხვავდება იმით, რომ ის არაჩვეულებრივად განცდათა და შთაბეჭდილებათა მიმღებია... სხვა და სხვა შემთხვევანი, რომელთაც ჩვეულებრივი მომაკვდავი გვერდს აუქცევს, პოეტის ნაზს და მგრძნობიარე სულში სტოვებენ ღრმა წაუშლელს კვალს... პოეტი აერთებს სხვა და სხვა დროს და გარემოებათა შორის მიღებულს განცდათა და შთაბეჭდილებათა მთლიანს სახეებად და სურათებად... მას შველის ამ სურათების და სახეების შეერთებაში მისი მდიდარი გამოხატვა (ფანტაზია), შემკული შემოქმედებითის ნიჭით... პოეტს, სანამ კალამს მოჰკიდებდეს ხელს, უკვე მზად აქვს სულიერი სახე,

და სინამდვილეს შორის... აი აქა მათი სულიერი დრამა. მათის ჭკუის ურწმუნობა, გულის უნდობლობა და სულ-მახვრალობა. ნიკ. ბარათაშვილი აი რას სწერს ზაქარია ორბელიანს 1844 წელსა. «ჩვენი დანიშნულების მიზნის მიუწდომლობამ, ადამიანის სურვილების უსაზღვრებამ და ყოველისავე, რაც მთვარის ქვეშეთზეა, ამოკვამ, ადვანსეს სული საზარეჯის სიბაღიერით». ეს სიტყვები მგონისა საუცხოვოდ ამტკიცებენ ჩვენს აზრს მისი იმ სულიერი მდგომარეობის, რომელიც გამოხატულია „სულლო ბოროტო“-ში... მის სულიერს ბუნებაში დამკვიდრებულია სიკალიერე, აპაოების, სიფუქის გრძობა... მისი იდეალები დამსხვრეულა და შემუსვრილა... ის მართლაც დარჩენილა „უსაგნად მარტო, ჭკუით ურწმუნო, გულით უნდა, სულით მახვრადი“. პოეტი გაცილებით მაღლა იდგა თანამედროვე საზოგადოებაზე „მაღლა მოჩინარი ჩინარისავით“... აი რას ამბობდა იგი 1843 წელსა: გული მეუბნება, რომ შენ არ ხარ ახლანდელი მდგომარეობისათვის დაბადებული“. მართლაც, პოეტი სხვა, უფრო მაღალ კულტურით შემკული მომავალი დროისთვის იყო დაბადებული. იმას ადგილი არ ჰქონდა მაშინდელ დუბჭირს ცხოვრებაში, მაშინდელ ქარაფშუტა და მუცლის მალმერთებელ ქართველთა შორის. ის, მართლაც, ჰგავდა უდაბნოში მდგარს ტაძარს, ის იყო ნამდვილი მწირი და მიუსაფარი ცოდვით აღსავსე წუთისოფელში...

8. „ჩემს მეკანს“ (1842 წ.) ამ ლექსში, რომელიც დაწერილია კერძო შემთხვევის გამო (პოეტის ბიძის ილია ორბელიანის დატყვევება შამილის მიერ), გამოხატულია პოეტის მთელის შიმართულების აღსარება, მისი შეხედულება თვის პოეტურს მოწოდებასა და სარგებლობაზე.

აი რას ამბობს პოეტი ამ ლექსის დაწერის გამო: „ილიას დაქერა რომ შევიტყვე, ძალიან შევწუხდი, ასე რომ სამი დღე გაბრუებული ვიყავი ათასი სხვა და სხვა უცნაური ფიქრებით და სურვილით, და რომ გეკითხათ კი ჩემთვის, მეც არ ვიცოდი რა მინდოდა. ბოლოს მესამე დღეს ეს ლექსები დავწერე „თითქოს ამან რაღაც შეგება მომცა“... კერძო შემთხვევა, უბრალო მოვლენა მან განასაზოგადოვა, ღრმა პოეტური იდეით შემოსა; მასში შთაბერა ახალი სული... ამასთანავე გარდაიტანა თავის თავზე და პოეტურს მოწოდებაზე... ამნაირად შესძენა ქართველს ერთი სამაგალითო ლექსთაგანი... ბიძის დატყვევების გამო გულდანადვლიანებულმა პოეტმა ამ ლექსის დაწერით შეგება მოიპოვა, სიამოვნება იგრძნო... გათავისუფლდა მოწვეულ ტანჯვათაგან. აქ არ შეგვიძლიან არ შევეხოთ მოკლედ შემოქმედების პსიხოლოგიად ზოგიერთს საკითხებს, რომელთ მეოხებით შეგვიძლიან განვმარტოთ ნ. ბარათაშვილის პოეტური მიმართულების დედა-ძარღვი.

ა) პოეტის სული უბრალო მომაკვდავთა სულიდამ განსხვავდება იმით, რომ ის არაჩვეულებრივად განცდათა და შთაბეჭდილებათა მიმღებია... სხვა და სხვა შემთხვევანი, რომელთაც ჩვეულებრივი მომაკვდავი გვერდს აუქცევს, პოეტის ნაზს და მგრძობიარე სულში სტოვებენ ღრმა წაუშლოვს კვალს... პოეტი აერთებს სხვა და სხვა დროს და გარემოებათა შორის მიღებულს განცდათა და შთაბეჭდილებათა მთლიანს სახეებად და სურათებად... მას შველის ამ სურათების და სახეების შეერთებაში მისი მდიდარი გამოხატვა (ფანტაზია), შემკული შემოქმედებითის ნიჭით... პოეტს, სანამ კალამს მოჰკიდებდეს ხელს, უკვე მზად აქვს სულიერი სახე,

იხილო, რომელსაც უნდა ხორცი შეასხას, საგრძნობ სახედ გადააქციოს... ეს სახე ეს იდეალი—შედგება მისის ხელოვნებითის აპზროვნობისა, რომლის დანიშნულებაა განყენებითი აზრი კონკრეტულს (საგრძნობს) სახედ გადააქციოს, სიტყვით გამოსთქვას, ზოგიერთს პოეტს თვისი მუშაობის ჟამს სურს გათავისუფლდეს საკუთარი მტანჯველი აზრებიდან, სულიერ ღელვათა და სევდათაგან... მას ჰგონია, რომ თუ თავის სულიერს ქვეყანას დახატავს, გამოსთქვამს, რაც განიცადა და იგრძნო, მაშინ განაზღვრება, მაშინ სხვა ადამიანი გახდება... ხან და ხან პოეტზე ღრმა შთაბეჭდილებას ახდენს რომელიმე მოვლენა, ანუ იგი განცვიფრებულია რომელიმე მოვლენის, გარემოების გამო; ორსავე შემთხვევაში ის კალამს ჰკიდებს ხელს, აზრებს და გრძნობებს გადასცემს ქალღმერთს, გაუზიარებს მკითხველს... პოეტური ნაწარმოები—ნაყოფია პოეტის მთელის პიროვნობისა, და განისაზღვრება მისი გონებითის და ზნეობითის სიღვივარით და იმ განცდათა და შთაბეჭდილებათა ძალით, რომელნიც მან მიიღო. რაც უფრო ღრმად განათლებულია პოეტი, მით უფრო ფართოა მისი გონებითი და ზნეობითი თვალსაზრისი და მით უფრო ძვირფასი იქნება მისი ნაწარმოები...

აი როდის ხორციელდება ის ღრმა შეხედულება პოეტის ნაწარმოების ღირებულების და ღირსების შესახებ, რომელიც (შეხედულება) ჩვენმა სულმნათმა აკაკიმ მკაფიოდ და მოკლედ გამოსთქვა:

„აზრი აზრს სთანხმობს
და სიტყვა-სიტყვას,
და ორივე კი სუფსა და გუფსა...
და წამკითხველი დაძწერს უჯერებს,
ვით წინამორბედს და მოციქულს!“

ამ ნაწყვეტში მთელი ფილოსოფიაა გამოთქმული, რაც ჯერ კიდევ მეთორმეტე საუკუნეში უკვდავმა შოთამაც კი აღნიშნა:

„შაირობა (პოეზია) სიბრძნისა ერთი და რგი, სადმრთო სადმრთოდ კასაგანი, მსმენელთა თვის დიდი მარგი“.

დაუბრუნდეთ კვლავ „მერანს“... უბრალო შემთხვევაში, ბიძის დატყვევებამ ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა პოეტს ბარათაშვილზე... შთაბეჭდილებათა ადვილად მიმღები ნაზი სული პოეტისა ჯერ ხანად გაბრუნებული იყო... ამ გაბრუნების ჟამს მას თვალწინ ედგა თვისი პოეტური იდეალი; მისი სულის კვეთების საგანი, რომელიც ნათლად სჩანდა მის სხვა და სხვა უცნაურ ფიქრთა და სურვილთა შორის... მას სურდა გათავისუფლებულიყო მწვავე ფიქრთაგან. მისმა ხელოვნებითმა აპროვნობამ პოეტურს იდეალს ხორცი შეასხა, და გამოსთქვა თვისი პოეტური მოწოდების მთელი აღსარება!.. თვისი „credo“, ამის მეოხებით მან თითქოს შვებაც იგრძნო, რადგან გათავისუფლდა სხვა და სხვა უცნაურ გამაბრუნებელ ფიქრთაგან... ბიძის დატყვევება ამ გარემოებამ, პოეტურის შემოქმედების ნაყოფმა, კიდევ გადაავიწყა... პოეტი ამბობს:

„შირბის მიმაფრენს უგზო-უკვლად ჩემი შეჩანი,
უკან შამჩსხავის თვალ ბედითი შავი ყოჩანი.
გასწი, შეჩანო, შენს ჭენებას არ აქვს სიმზღვარი

და ნიაგს მიეც ფიქრი ჩემი შავად მდეღვარი...
ცხადია, რომ ამ ლექსში პოეტი თავის მუზას წარმოიდგენს მერანის სახით... პოეტს მუზა მიაფრენს შორს, შორს, სადღაც, ზენაარსთ სამყოფს მხარეში („შემოღამება მთაწმიდაზე“)... პოეტის ფანტაზია იმყოფება სივრცისა და ღრრის გა-

რეშე არსებულს საოცნებო სამეფოში...
 თვის უმაღლეს იდეალთა სამთავროში.
 მას უკან მოსჩხავის თვალბედითი შავი
 ყორანი, ცუდად დაცდილი მგზავრთავან;
 ის კვალდაკვალ მისდევს მას... „შავი
 ყორანი“—კერძოდ ის მოწყინებაა, ის
 შავად მღელვარი ფიქრებია, რომელნიც
 პოეტის გულს ათროლოებდნენ და ქენჯ-
 ნიდნენ. ცხოვრების მწარე სინამდვილის
 მეოხებით მწირი და მიუსაფარი მგოსანი,
 მერანზე მჯდომი, მირბის შორს და თით-
 ქოს არც კი ნაღვლობს სამშობლოს, დედ-
 მამის, მონათესავეების და სატრფოს გან-
 შორებას... მირბის დევნილი შავი ფიქ-
 რების მიერ... უფრო ღრმად რომ ჩაფუ-
 კვირდეთ „შავი ყორანი“ ნიშნავს იმ ცუდს
 გარემოებათა და პირობათა, რომელთ
 შორის მიმდინარეობდა ქართველთა ცხოვ-
 რება მე-19 საუკუნის მე-40 წლებში და
 რომელნიც მათ კარგს არას უქადდნენ
 მკობადში. ეს პირობანი და გარემოებანი
 უკან მოსჩხაოდნენ ქართველს ერს, მის
 შეგნებულს შვილებს მოსვენებას არ აძ-
 ლევდნენ თვისი ცივი სუნთქვით, მოვის-
 მინოთ სულის და გულის აღმაფრთოვანე-
 ბელი სიტყვები პოეტისა, რომელნიც აღ-
 სავსენი არიან ღრმა შინაარსით...

„რას მოგშორდჳ ჩემსა მამულსა,
 მოვაკლდჳ სწორთა და შეკობასსა;
 ნუღა ვიხილავ ჩემთა მძებელთა
 და ჩემსა სატრფოს ტკბილ მოუბასს,
 საც დამიღამდეს, იქ გამითენდეს,
 იქ იუოს ჩემი მიწა-სამშობლად;
 მსოფლად ვაჩსკვლავათა თანამაფაღთა
 ვამცნო გულისა მე საიდუმლად.
 ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში,
 ჩემთა წინაპართ საფლავებს შორის;
 ნუ დამიტირის სატრფომ გულისა,
 ნუღა დამეცეს ცრემლი მწუხარის
 შავი ყორანი გამითხრის საფლავს

მდელოთა შორის ტიადის მანდკრის
 და ქარიშხალი ძვალთა შთენილთა
 ზარით, ღრიალით მიწას მომაყრის.

სატრფოს ცრემლის წილ მკვდასსა ოხესსა
 დამეცემიან ციურნი ცვარნი;
 ჩემთა ნათესავთ გლავისა ნაცვლად
 მივაღაფებენ სვაგნი შეივარნი...
 გასწი, გაფრინდი, ჩემო მეჩანო,
 გარდასატარე ბედის სამშლავრი,
 თუ აქამომდე არ ემონა მას,
 არც აწ ემონას შენი მხედარი...“

თავი და თავი მიზანი, თუ რისთვის მი-
 ფრინავს მხედარი თავისი მერანით, ისაა,
 რომ მან (მერანმა) გადაატაროს იგი ბე-
 დის საზღვარს „იმ ბედის სამზღვარს, რომ-
 მელსაც“ (ბედს) ის აქამდის არ ემონე-
 ბოდა. არც აწმყოში და არც მომავალში
 მხედარი არ აპირობს შავ ბედს ემონოს.
 პოეტი, მართლაც, შავ ბედთან ბრძოლა-
 ში ატარებდა სიცოცხლეს, რომელიც აღ-
 სავსე იყო სულიერ ტანჯვათავან, რომ ის
 თავის ბედს დამორჩილებოდა, მასთან
 ბრძოლა არ გაეჩაღებინა, ის ჩვეულებრივი
 მომაკვდავი ადამიანი დაჩჩებოდა და თა-
 ნამედროვე ხალხის მასსაში არაფრით გა-
 ნსხვავებული არ გამოჩნდებოდა. მთელი
 საქართველოს ცხოვრებაც სხვა რა იყო,
 თუ არ ბრძოლა შავბედთან. მრავალ სა-
 უკუნეთა განმავლობაში ქართველი ერი
 ებრძოდა ბედსა, არ ხრიდა ქედს მის წი-
 ნაზე; წყეული თვალ ბედითი შავი ყო-
 რანი უკან მოსჩხაოდა ქართველს ერს იმ
 თავითვე, მოსვენებას არ აძლევდა, და ეს
 ერი, ფარხმალით აღჭურვილი, თავის შავ
 ბედს არ უდრკებოდა, მის წინაშე ქედს
 არ იხრიდა. ამის გამო არ შთაინთქა იგი
 გადაშენების და დავიწყების უფსკრულში
 და ღღემდის დაიცვა თვისი ეროვნობა.
 შესანიშნავი მსვავსებაა მთელს ქართველს
 ერსა და მის საუკეთესო შვილთავანს ნიკ.

ბარათაშვილის შორის აღებულს შემთხვევაში, მაგრამ რაა შავბედთან შეუდრეკელი მებრძოლის პოეტის მიერ სამშობლოს თითქოს უარყოფა?! ეს უარყოფა ნამდვილ ბაირონისებურია. ის უარყოფს სამშობლოს ბნელით მოცულს, ჩაბალახ ახდილს, დაბეჩავებულს, უმეცრების მორევში მცურავს, უარყოფს მხოლოდ იმ მიზნით, რომ ის დააფიქროს თავის შავბედზე და გულში საუკეთესო ბედის სურვილი გაუღვივოს... ამ გვარს უარყოფაში ჩაქსოვილია მძლავრი სიყვარული...

რომ პოეტი სამშობლოს და მის მყობადს არ უარჰყოფს და სწორედ მათდამი ღრმა სიყვარულითაა გამსჭვალული, ეს ცხადად სჩანს იმავე ლექსის მეორე ნახევრიდამ:

მართლაც, „შავთ ღროთა ვერა შესცვალეს მის (ქართველის) გული ანდამაცისა:

იგიჟ მხნე, იგიჟ მღერაღი,
მოჟყარე თავის მიწისა!?

(გრ. თბეჯიანი)

ცუდად ხომ მაინც არ ჩაიფლის
ეს განწირულის სულის კვეთება
და გზა უვალი, შენგან თელიდი,
მეჩანო ჩემო, მაინც დარჩება.
და ჩემს შემდგომად მოძქესა ჩემსა
სიძნელე გზისა გაუადვილდეს
და შეუბოვრად მას ჭუნე (ცხენა) თვისი
შავის ბედის წინ გამოჟქროლდეს.“

ცხადად გრძნობდა პოეტი „სულით
ობოლი, მწირი და მიუსაფარი“, რომ მი-

სი ჩანგის ეღერა, მისი განწირული სულის კვეთება, მისი ღრმა აზრები და გრძნობები, რომელთაც თვისი ღვთივ კურთხეული ლექსების მეოხებით ქართველს საზოგადოებაში უხვად სთესდა, „ცუდად არ ჩაივლიდა“ და მოძმე ერის შეგნების მტკიცე კუთვნილებად გახდებოდა, რომ მის გონების საღაროში გაჩნდებოდა აზრთა რყევა, მთელი მისი სულიერი ბუნება ამოძრავდებოდა... მაშინ მისი მოძმე შავბედს აღარ შეუშინდებოდა, იცხოვრებდა თამამად პირდაღრენილი შავი ბედის და თავმომამებურებელი შავი ყოარნის წინაშეც კი...

პროფ. მარრი სწორედ ამ თვალსაზრისით არჩევს ამ ლექსს. ის ბრძანებს: „თვისი ნაციონალური კულტურული განვითარების დაცვა, მოპოება იმის განსახორციელებლად საზოგადოებრივი ცხოვრების ხელის შემწყობ პირობათა, — ეს შეადგენს ახალ ისტორიის ძირითადს საგანს... როდესაც ქართველმა ხალხმა იგრძნო უკან მომჩხავი შავბედის ცივი სუნთქვა, იმ შავბედისა, რომლის შესახებ ფიქრობდა, რომ სამუდამოდ თავიდან მოიშორა, მასში ზრდა დაიწყო მტკიცე გადაწყვეტილებამ — არ დაემონოს დაუნდობელს ბედს და ებრძოლოს მას, თუნდ ისეც, რომ გამარჯვების იმედი არა ჰქონდეს.“ პრაფესორის ამ აზრს განმარტება აღარ სჭირდება...

ილ. ფერაძე.

(შემდეგი იქნება)

კეისარ იმპერატორი

ტრაგედია 3 მოქმედებად და 7 სურათად *)

თარგმანი ფრანგულიდან

ა. შანშიაშვილის და მ. შევარდნაძის მიერ

თარგმანი ესე ეძღვნის ვლ. ალექსი-მესხიშვილს.

მოკმედიანი პირნი:

იულიოს კეისარი

ბრუტოს

კასიუს

ანტონიუს

ბალბუს, გამგე კორინთისა

ლუციუს, ახალგაზრდა მკაცრი

ანტონიუსის მსახური

კარის მცველი

ცენტურიონი

შიკრიკი რომიდან

ელჩი (მოციქული) ტალინთოდგან

ფრინე—ასული ტალინთოელი

ჰილას

ავტოლიკოს

ფრინეს დედა

იროს

ხლოე

ფრინეს მეგობრები

პირველი მოხუცი

მეორე მოხუცი

მამაკაცი

დედაკაცი

ჭაბუკი

ქალწული

პირველი ჰეტერა

მეორე ჰეტერა

ხალხი

ხალხი ტალინტოსი

მოქმედება სწამოებს ხან კორინთში და ხან ტალინთოს კუნძულზე, რამდენიმე თვის წინ კეისრის გარდაცვალებამდე.

მოქმედება პირველი.

კორინთი. კეისრის დარბაზი. განთიადის ჟამი. უკანა კედელი: ცისფერი ფარდა. შუაში გასაჯალი ბალოუსტრადაზე; ნათელი გადასახედავი მარმარილოს სასახლეების, ზღვის

უურეს და რამდენსაჲ კუნძულზე. მარჯვნივ სავარძელი.

კეისარი (შემოდის მარჯვნივ და ჩაფიქრებული სდგას დერეფნის წინ).

აკერ კორინთი! მოშორებით ხალხი სზარსეთი! აქ თვითონ მე ვარ, ხალხ იქ კი, იქ ვისა ვხედავ? ვაი რამ მისგან დამით ძილი სშირად მიფრთხევა: რაღა ფასი აქვს მთელს ქვეყანას ჩემს ძლიერ ხელში, რომელიც ერთ-სულ უნდა დასტკნეს, თუ სხვა არავინ შეასვს.

*) ავტორი ამ ტრაგედიისა გერმანელი ახალგაზრდა დრამატურგია, გვარად ფრეიე, ხლოო ფალკე მისი ფსევდონიმი. ეს ტრაგედია გამოქვეყნდა 1911 წელს და მოწინავე საზოგადოება აღტაცებით მიიღება. მას სხვა ნაწარებიც მრავალი აქვს.

რომელს გარდავცე დიხსეულსა, ვით საკუთ-
რება და ვით ანდრძი? ან ვის უნდა ეკუთვნო-
დეს დღეს ჩემსა გარეშე ეს ქვეყნა, თვალ-
უწვდენელი? რად არ მუავს შვილი, თანაარსი
ჩემის სულისა, რომ მის თვალებში საბრძა-
ნებლეს ხატებას ვსჭვრეტდე? სად არის იგი,
ვისი „დახ“ გულის მწვდებოდეს, როდეს
სიკვდილი მეტყვის „არა“ სულით მობრძავს?
(გარედ ქვის მთელნი მუშაობას იწყებენ, ისმის
ჩაქუჩების ცემა).

ჩაქუჩსა სტემენ! დახ, ვინცო მე ამ ცე-
მის ხმას! დიდხანია ჩემის ნების გამოძახი-
ლად გარდაქტეულა ეს ქვეყნა! რაც ცხადად
მესმის, მას გულში მუნჯად უკვე ვგრძნობდი,
როდესაც უოველი ცემა ძარღვისა, წადილს,
სურვილს ფხიზელ დამეში—შენ, დაცემულ-
დიდებას საბერძნეთისა! შენ, წყნარო სხაფა,
ჩვენთ ძალთათვის მიუწვდომელა, აღზდექ!
და სდგება, რადგან ასე ჰსურს თვით კეისარს!
ჩემთ ჯართ წინაშე მტერი იხვეს და უთმობს
გზასა, ნაწრთობი ბასრი ღვრის კაცთა სისხლს
თანაბარ ცემით, მეც სიმხურვალით გულის
მიდგოივებს და ჩემს სურვილსა უქვემდებარებს,
უმარჩილებს სხვათა სურვილებს, ოდეს ვსჭვრეტ
მიზანს, კმარა ხელი ადვართო და ვსთქვა:
იქით! სრულდება, რადგან ასე ჰსურს თვით
კეისარს. დასავლეთ ქვეყნებს შეგუერთებ ად-
მოსავლეთსა და ვამდინარებ სიმდიდრისა ოქ-
როს ნაკადულს. ჩემს უკან მხარეთ დარჩენილ-
თა ვუოფ ნაუოფიერს: დახ, ოდესმე იქ ვიქმ-
ნები, სადაც ჯეროდენ მხოლოდ ოცნებით
ვაიმეოფები. ეს მზე ბრწინვალე ჩემის ქვეყ-
ნისთვის არაოდეს ჩავსვენება. ასე იქმნება!
რადგან ასე ჰსურს თვით კეისარს!

(მზე ამოდის და მარმარილოს კედლებს აღმუ-
რი ეღება).

და ვნახოთ იქ ვარ! — მერე რა? ნუ თუ რაც
შეუქმენ იგი სიკვდილმა უღმობელმა უნდა
მომტაცოს და ხელთ ჩაუგდოს შემთხვეობას
კვლავ სათამაშოდ, ცვალებადობის საუკუნო

ძველ უგუნრობას? რას კეისარმა გარდაცვლი-
ბა, რა უნდა იყოს თუ არა იგი მწვრდილმა-
ნე, რომლის მონაგარს სადაოდ გაჭნდის
გროვას უცხო მექვიდრეების?! ნუ თუ იმის-
თვის უკიდურესს საზღვარს ველტოდი, რათა
შემეცნო, რომ არსებობს, არის საზღვარი?

(კვლავ ჩაფიქრებული მარცხნით ვადის ბრუ-
ტოსი, რომელიც შეუმჩნევლად კეისარს მოჰყვა,
გამოდის მარჯვნივ და ჩაფიქრებული მოაზწვეს
შუა ადგილს).

კასიუსი (ესეც მარჯვნივთ გამოდის)
ბრუტოს!

ბრუტოს (ძლიერ შემკრთალი)
ვინ მიხმობს?

კასიუსი მე ვარ, კასიუს!

ბრუტოს და ასე ადრე?

კასიუსი განა შენც ადრე არ ამდგარხარ?

ბრუტოს დახ, და იქა?

კასიუსი კეისარს ეძებ და მე კი შენ კვლად
დაკვალ მოგდექ.

ბრუტოს შენ ჰხანე იგი?

კასიუსი როგორც თვით შენ, შენებრ
კი—არა!

ბრუტოს ის უძილდა. სურვილი კი მოქ-
მედებისა მას არ ასვენებს. სწუურს თვის საქ-
მეს თვალთ ადევნოს.

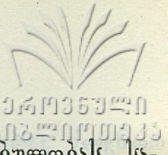
კასიუსი ეგ არის ვეფხვი, ძველი ვეფხვი,
ვინ თვის გარშემო ეგულა დახარჩო, ხოლო
ესხა სხვა მსხვერპლს დაეძებს.

ბრუტოს სჯი უსამართლოდ! ესხა მხო-
ლოდ იმაზედ ფიქრობს, კარინთს როგორმე
დაუბრუნოს ძველი დიდება!

კასიუსი მე კი ვიტყვოდი: შეექცევა მძოვრს,
რათა შემდეგ კვლავ ახალი მან სიცოცხლე
მოსზოს! — სზარსეთი!

ბრუტოს ჩვენ ეველას ვზოცავთ, რომ ვი-
ცხოვროთ, თვით ვიარსებოთ. რა გვიხსნის
თუ არ ის მდიდარი აღმოსავლეთი?

კასიუსი თუ კი სიცოცხლე თვით შეგვრჩე-
ბა! რას მოველოდეთ თუ კეისარი კვლად
უკან ძღვევამოსილი დაგვიბრუნდება?

ბრუტოს შეიძლება ის ვერც დაბრუნდეს. კრკისმა ვერ შესძლო დაბრუნება და შენკი მხოლოდ დიდის ვაგლახით...

კასიუს კეისარს კი აუსრულებს! მას ამა ქვეყნად არაფერი გაძნელებია! რას ამას წინადა სამშობლოში ბრძოლა დასრულდა განა მან უკან დაგვიბრუნა ჩვენ იგი ძალა, რომელიც მხოლოდ იძულებით ხელში მივეცი? პირიქით, შემდეგ მისმა ძალამ უფრო იმატა, რას მიანიჭეს სხვა უფლება მადლობის ნიშნად. მას აქვთ იმას იმპერატორს უწოდებს ხალხი და არის კიდევ. მოკლე ხანში სენატი, ხალხი მას მიანიჭებს სიკვდილამდე დიქტატორობას. რაღა ვქმნათ მაშინ თუ ამ ძალას, ესრეთ უდიდესს კიდევ სხვა ძალას წარუმატებს? ო, ბრუტოს, ბრუტოს! მეთვის სახელი ვინც მიიჩქა, მანვე თავის თავს მსჯავრი დაუდო სასიკვდილო. დღეს არა ერთი მეფე ბატონობს. ვერვინ ჰქნდავს, ვერვინ ჰკრძობს ამას.

ბრუტოს (აუხვევს) მეგობრად მოვის, სხივარი არაფერი მაქვს და თუ სპარსეთით დაბრუნდება ძველა მოსილი, განა რავდგინანს მან ცხოვრება უნდა განაგრძოს? ახლაც ის მიდის მხოუცი და ჯანგატეხილი, ვის მხოლოდ ნება სუფს უძრწუნებს და ამოქმედებს.

კასიუს (მწარედ) განა ეგ არის, რასაც ბრუტოს უნდა ამბობდეს? ეს არის განა ის ვაჟაკი, რომლის დირსებას ხალხი ამდენხანს მოკრძალებით ერწმუნებოდა? დაუუსახელე ნათლად მტერი, ვინც ცუდს გვიქადის—რომელიც უკვე ძველად გვრიდა შიშის ძრწოლას და ეს კი ამბობს სპარსუხოდ: „მეგობრად მოვის!“ იგივე კაცია კეისარი, როგორც მე და შენ; რად უნდა ჰქნდეს მას უფლება თანასწორ ზედან ბრძანებლობის და ბატონობის? ამას კი ჰმარჯებს იგი ძლიერის თვისის დაშქრით. ამიტომ ვამბობ: კეისარის სპარსეთს გამგზავრება ხეივს არ მოგვცემს.

ბრუტოს (გამოერკვევა) დიხს, რომ შევსტრ-

ფი ჩემს გვერდით მეოფს დიდებულობას. სანამ ქალაქი იყო რომი, ჰმარტებდა, მეთვის შიში ჰქნოდა. დღეს რომია მთელი ქვეყანა და უნდა იყო მეფეზედაც თვით უდიდესი, თუ კი გსურს იგი დაცვა და მფარველად ექმნე. კეისარს სწადის დამთავროს, რაც ალექსანდრემ ერთხელ დაწყო: ამ ოცნებას გაუტანია და ჩემი სულიც ჰკრძობს ამ გვარს მიმზიდველობას.

კასიუს (მკაცრად) უწრთველი ხალხი კიდევ გასახვს იმავე ბრუტოსად, რომელმან ერთ დროს დვიძლი შვილნი მსხვერპლად შესწირა თავისუფლებას. თუ პირველი რომის კანსული აგრე იქმნა, როგორ ძალ უძს ერთსა მეგობარს ყოფმანსა მიგცეს, რცა შენგან ქვეყნის სიკეთე საქმეს მოითხვს? ის კი ითხვს! მტკიცის იმედით შემოგურებენ და ეგვლას სწამს, რომ შენ გაჭბედავ და შენს მოხვეჭილს დიდსა სახელს კვლავ განამტკიცებ. მე მრავალთაგან ამისი თქმა მონდობილი მაქვს, რომელთ არა ჰსურთ გაგახსენონ, რაც სხვებზე კარგად შენ თვითონ უწვი.

ბრუტოს (შეძრწუნებული უკუ დაიხვეს) კასიუს?

(მარცხნივ გამოჩნდება კეისარი, რომელიც ლემატ-ბალბუსს ელაპარაკება. ცოტა დაშორებით მოსდევთ პტონიუსი.)

კეისარი (ტოკა აცვია) ეს მძიმედ მიდის! გესმის ბალბუს! სანამ სპარსეთში გავემგზავრები—დამრჩენია სულ მცირე ხანი—მსურს ჩემი საქმის წარმატება თვითონ ვინილო, მსურს კვლავ კორინთი აღიმართოს, აღზდგეს, გამშვიდეს, როგორც არას დროს არ ყოფილა და ამის შემდეგ იცურავებენ ზღვიდგან ზღვაზე ნავნი, ხომალდნი და შოიტანენ სასხლის წინ უხვად სიმდიდრეს. და რომ შესრულდეს, იქმნეს ადრე, ხალხს მოუწოდე, სდაც კი ჰმყოფ, სამსახურად, შენს სამსახურად.

ბალბუს დიდსულოვნო! აქ ყოველი შენა

გმასხურებს: დედაკაცი თუ მცირე ბავშვი! დახ, თვით ბავშვი ეშველებიან მამაკაცებს მძიმე საქმეში. შორს მასხლეინიც მოგაწვიე ყოველის კუთხით, ზღვით მოვიარე მე კუნძულნი დავიწეებულნი. ყველამ სურვილი განაცხადა შენს სამსახურად, გარდა ერთისა, — ეს კუნძული ტადინთოს არის. ასის წლის წინად, როდეს რომის კარნითი ესე დაიმორჩილა, ის გადაჩნა — ალბად შეტდომით — და შეიძინა თვისი ზნე და თავისუფლება. მე თვით იქ წაველ შენის ნების გასაცხადებლად. მეთევზეები — არა ვგანებ სხვა იქ სტოკოვრობდეს — დამხვდნენ მუდართ, სთქვეს: ვნებას ნუ მოგვაყენებთ; ჯერ კიდევ გუშინ ელხის პირით ახლად გვაუწიეს, რომ ყველა ერთხმად ბეგარაზე უარს ვამბობთ. ელხი ჯერ კიდევ ზსუგს უცდის მაგრამ მე მჯერა, ყველანი ერთ ხმად სსიკვდილოდ ემზადებან.

კეისარი (მოუთმენლად, მძლავრად) არა მკვლელობა, სიცოცხლის მსურს წარმატება. არა მათ თავებს ვსაჭიროებ — არამედ ხელებს. თუ სხვა მისხსურებს, მაშ იმათაც უნდა მისთხოვო... მოხმე ელხი, აქ მე თვითონ გავცემ ზასუსს, რომელსაც შემდეგ იგი თავის ხალხს განუცხადებს.

(ბალბუს გადის)

დახეთ! კასიოს და ბრუტოსი აქა ყოფილან. რას იტყვიოთ რომის ახალ ამბავს?

ბრუტოს (გაკვირვებული) გუშინ მივიღეთ სსჩქარო ცნობა, რომ მეგობართ სენატისთვის და ხალხისთვის მიუციათ წინადადება რათა დავსახონ დიქტატორად ვიდრე ცოცხალ ხარ.

კეისარი ნუ თუ ამისთვის დღეს კვლავ ცნობას ვეღარ მივიღებთ? ბრუტოს, სთქვი, ჩემზედ რას ამბობენ?

კასიუს (თავისთვის) მის გასაკებად რა საჭიროა მოლოდინი ახალ ცნობისა?

კეისარი (გაღიმებას ღამობს) სძრახავენ განა კარნითისკენ გამოლაშქრებას! რომის

ახლშენთ რა კარგი რამ დაეურებოდეს მათ წარმატებას რომ თვით თავადაც არ განდგებოდეს? სხვა ცნობაცა გაქვთ? ბრუტოს! ვგანებ შენ რაღაც იცი. შენს სახეს ვატყობ. ნუ დაჭმალავ, სთქვი ყველაფერი!

ბრუტოს რაც თვით შენ იცი, მის გარეშე არა ვიცი რა. მწარედ იტანჯვის ყველა მძიმე დროთა ტვირთის ქვეშ, რადგან სდგინიან ბოროტებას ბოროტებითვე. იმედოვნებდნენ, რომ ერთს ნაწილს შენის ძალისას ჩამოცილდი თავის დროზე.

კეისარი (ძლიერ აღეშვებული) ბრუტოს! მე უნდა —? შენ კარგად იცი, იცი ჩემებრ ეს არ შემიძლო, და ესეა უფრო ნაკლებ ძალში, ვიდრე ოდესმე. ჯარს სიტყვას მიგვიც და დავპირდი მე მეტის მეტს და კიდევ უნდა ავუსრულო ეს დაპირება. დაბრუნდა იტალია შინაურ ბრძოლით და პურს მოითხოვს: მხოლოდ მაშინ ძალში ს ვუშოვნო მეამარს თუელი, ხალხს საკვები, რას აღმოსავლეთს გავადებინებ, მე სიმდიდრის დიდს სავახიერს. ახლა მიბრძანეთ, ვით დავიწყო ეს გალაშქრება, თუ შეუზღუდველ ბრძანებლობას არ მომანიჭებთ? სულელი იყო სულელა მით, რომ დიქტატორებას თავი ანება სწორედ მაშინ, რას რესპუბლიკა მხოლოდ სახელით არსებობდა. მე უკეთ ვიცი ჩემი მიზანი! სპარსეთიდან ველი დახსნას!

კასიუს (ურს უკდება) მაშ დროა მოხდეს, რომელნი სავაოდ გვეყვანან რომელნიც ძნელად ამ დროებას ურიგდებან. თვით მისწრაფებამ მეგობართა მისახვეტელად დაჭადა ირგვლივ მხოლოდ გროვა მუქთა ხორების, რომელნიც ასე სახელმწიფოს სისხლსა სწუწინიან. იმ თუელს, რომელსაც ჰსაჭიროებ ომებისათვის, შენ საზოგადო კუთვნილებების გაუფრთხილენ, რაც მუქთად სკლში უვარდებათ შენსა მომხრეებს. თვით ის პირნიც კი, რომელნიც შენ არა გძრახვენ — რადგან თავიდან არ იმორებ უკუღმართობას — თვით ისინიც კი

თავის თავს ეკითხებიან: ჭმარობს კეისარს მიატოვოს თვისი ქვეყანა, სადაც მძვინვარებს შინაური არეულობა და თავს იღოს გალაშქრება შორეულ ხაზებს, რომლის შედეგი— გაიმარჯვებს იგი თუ არა—სახიფათოა თანხა-წორად?!

კეისარი (აღუფრებული) ბრუტოს! კასიუს. თქვენ მეუბნებით, მხოლოდ რაღაც ძილის ზომადე უმეორებდა ჩემს სმენას. უსაზღვრო ტრინინგს ვერ გავტყავ. ვემსგავსები მე ერთ-სა მხედარს, ვინ ბოროტ ღანდის მოშორებას ამოდ სცდილობს. რის გატაცებით მიზანს ვეღვრი, ღანდიც თანა მდევს, იგი ვერ მისწრებს, მაგრამ არც თუ უკანა მჩხება. ასე მოვხუცდი. აწ კი ძალა ოდნავდა შემწევს ვაი-ვაგლახი გარდვიტანა; მე მთელის ქვეყნის დაზერობა შევძელ, ხოლო მისი მართვა კი ვერა! და აი, ესაა ვსდგეკარ მარტო, ვით ხე ურტოთ, რომელსაც სწეურის ფართო სივრცის დამორჩილებით სიამოვნებდეს.

(ანტონიუსს, რომელიც მას გარეგნულის თანაგრძნობით მიუახლოვდება).

ანტონიუს! უბოროტესი მტერი რომ ვიყო, შენთვის სხვა ცუდს არ ვისურვებდი გარდა მონობას იძულებით კაცთა წინაშე.

(სავარძელზე დაეშვება).

ბალმუს (მარჯვნივ შემოდის ღუციუსთან, ახალგაზრდა მგოსანთან ერთად).

კაცი გაგზავნეს, ელჩიც მალე აქ წარმოსდგება. მე კი გისურვებ წინაწინვე გულით მოლობას. საეჭვო არის რომ იმ ხალხმა შრომას გაუძლეს. მხოლოდ ეტროფანს აზო-ლონსა და აფროდიტეს, მაგრამ მარსისა და პლატონის ტოლინთოელებს სულ არაფერი გაეკებათ; დე ღუციუსმა, რომელმაც ჩემთან ერთად ნახა იგი კუნძული ენა წყლიანად მოგახსენოს ხალხის შესახებ.

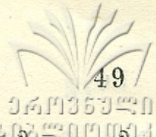
ლუციუს (მოკრძალებით იწეებს) დიდსულოვანო კეისარო! საოცარია, მაგრამ ეს მაინც სიმართლეა—ჭეშმარიტება,

მცირე მანძილით მხოლოდ ჩვენთან დაშორებულია, ქედის გადაღმა, ჭოროზონტის დაყვარდ გამომჭვირვალეს,—შენ იხილავ ტოლინ-თოს კუნძულს. რაც შენის ნებით ამ დანგრეულ მშვენიერების ნაშთებზე უნდა აღორძინდეს—ის იქ კვლავ სცოცხლებს როგორც მარად უამს უცოცხლის დასაბამიდგან. თუმც ქონნი უდგათ შეუმჩნეველად და მივარდნილად, მაგრამ ტადარი ზატარა ხაზს მოეპოვება. მადლ კვდეებზე ბრწინვალეებენ ძვირფასი სვეტნი, იქვე დმერთქალის ქანდაკება აღმად-თუღას, რომელს ასხავენ მოწიწებით ქებათა-ქებას. საამო არის შენთვის აღბად, რომ იქ ბუნებას შეუნახნია ხელუხლებლად ის, რაიც ჯერ აქ დიდისა ჯაფით, დიდის შრომით ესურს ადაღინო.

კეისარი (მოუთმენლად) ნუ თუ გგონია ოქროს ძებნა მით აღმიკრძალო, რის მეტევი: ის მზე ჩვენ თანაბრად ნათელსა გვეფენსო? აქ მსურს მშვენიება, ბრწინვალეება არა შემთხვევით წარმოიშვოდეს, არამედ ჩემის შრომით და ჯაფით; რომ შემდეგ იგი მეტეველებდეს ჩემს მოქმედებას. განა სამართალს კი შეჭეუ-რის, ტოლინთოელები არ ვიმისხურო, მხოლოდ მიტომ, რომ გარჯილობას არა ჩვეუ-ლან?

ლუციუს (დაბეჭითებით) მორიდებით მოეპყარ იმ ხალხს ვითარცა ჭურჭელს უძვირ-ფასეს განძით აღსავსეს. მცირნი არიან და უძლეური იმ ხალხის შვილები ხოლო იმათაც ერთი განძი მოეპოვებათ ოქროს და ვერცხლ-სა სჭარბობს იგი მშვენიერებით! ვინმე ასუ-ლი იმყოფება იმ ხალხის შორის, ზატოვსა სცემენ დვთაებრივსა, ვით აფროდიტეს, და იგი იტერს დმერთის შემდეგ მეორე ადგილს. იმდენად იგი ტურთა არის და თვალწარმტაცი, რომ კლეოპატრის მხსველიც კი განცვიფრ-დებოდა და დაჭსახავდა ქალთა შორის უღამა-ფესად.

კეისარი განა თვით ჭინხე კლეოპატრა სა-

კუთარ თვალთ? ან რის მნახველი უნდა იყოს ერმა განუცდელი?

ლუციუს (თანდათან აღფრთხვანებულია). შენ კი ის ჭინახე, კეისარო! ამიტომ მინდა, იგი ასული მშვენიერი დაკისურათო, წარმოგუდგინო შენს გონებას მისი სიტუირეფე, რათა თვით შემდეგ მსჯავრო დასდო და შეაღარო ამ ქალთ დიქსება! იგი სცხვრებას დედანსთან მარტო და მწიქს ადგილზე, ღარიბულად დღეებს ატარებს. როგორც ვეგვილი, უმანგო და სულით სპეტაკი, სტებება ზღაპრებით, წინაპართა გარდმცემებით. ზღვის ბეკა, ღვინის სიმხურვალე, მზისა ცალი და ცის სიწმინდე შემოკრებით და შეზავებით მის ეთეროვან არსებაში გამოასხულა. ის ნაზი, წყნარი სიამენი, რომელნიც დედათ ჭისაკის ჟამსა ქმრებისათვის ერთხელ უძღვნიათ: ეს თვალთა მზერა, ბავის თრთოფავა, მშვიდი დიმილი, და ჩხვეულთა ნეტარებით ამბოცის უოფა—ვეკლა ეს ერთად ჭეაროვან ტალინთოს ასულს სხეულის ნაკეთებს უბეკრებს და ჭხდის ღვთაებრივს. როგორც ნუფოსა, მწიქსა კლდეზე აღმოდენებულს, შეუთვისნია ნიადავის დრმა ძლიერება, თანდათანობით სიტკბობად გარდაქმნია, — ის ეგრე ჭხარობს ნისლით მოცულ უცხო კუნძულზე, იგია აზრი ხორც შესწმული თვისი ერისა. ვისაც უნახავს, მას აღარ ჭხურს კვლავ სხვა იხილოს, მის წინ ეოველი თავს იხრის მოკრძალებითა, რადგან ჩამოჭავს მნათობ ასულს, ქათიღვან შობილს.

ანტონიუს (იქით, უფრო თავისთვის) დმერთებსა ვოინავ, კეისარო, სწორედ რომ ამ გვარ მშვენიერებას მეც ფასს ვაღებ, ვიდრე შენ ციხეს და დარბაზებსა, რომელნიც გსურს აწ აამენო. იგი თუ მართლა ეგრე ტურთვად შემკული არის, როგორც ავიწერს ეს ჭაბუკო, მაშინ მე თავს არ შევიწუხებდი დაშორებულ ეკვიპტისათვის.

კეისარი (დიმილით) შენი სურვილი, ანტონიუს, უფრო მაღია ვიდრე გონება! ამხიარ-

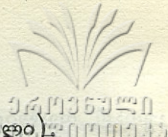
მა მწიქმა კუნძულმა რჩეული რამე ვით მოუძღვნას ჩემს გამოგნებას? ამ ერმის გულის თქმა აცისკრავებს იმ ქალის სხვს—იგი უნახავს მხიბლულს!

ლუციუს მშვენიერება ვნახე და ვეღარ დავივიწყო ჩემს სიცოცხლეში! ის უკანასკნელ ამბის სხივებით გაბრწყინებული, ტანის რხევითა და ოდნავ შეკრდ გადაღლილი, ვიწრო ბილიკით მოდიოდა ქვემო ხევიღვან. თავზე წელით სავსე ლიტრა ედგა უძვირფასესი და ცალი ხელი ისე კოხტად მოველო მისთვის, რომ თვით არ-ნახულ საკვირველებას ემსგავსებოდა. ნეტარ არს იგი, ვისაც ლიტრით წყალს მიაწვდის და უკვდავების ნათელ ნექტარს დააღვინებს. ხოლო ვინც თვალთ სწოვა ტანის მშვენიერება, მან გულით იკრძნო აღტაცება, თავბრუდამხმევი. და ასე მდიდრებს ერთხელ განცდილ ბედნიერებით, რაიც ამ ჟამად ამ ასელში მკვდრეთით აღმდგარა.

ანტონიუს (თნევით და წაქეზებით) გულწრფელად გირჩევ, კეისარო, აქ მოიწვიო იგი ასული დანაზრულის წმინდა აუზში კვლავ გაგანახლებს, სიჭაბუკის ძალ დონეს მოცემს. შენ ამის შემდეგ ქვეყნისათვის შეჭქმნი დიდ რამეს, რაც აქმნობამდე ძლევა მოსილს არ შეგიქმნია.

კეისარი (ირონიულად, თავის ქნევით) განა ეს არის ანტონიუს? თვითონ ორ სხვასთან ქვეყნის მიფლობელი? სულ ამოდ გულს ატეუბ, როგორც ებ გიყო, აქ რა ღვივის ოცნებით მთვრალი და ჰირწყლიანად მჭერ მტუველობს მეკოსნის სიტუევით.

ლუციუს მართალი არის კეისარო! იგი ქვეყანა, შენ რომ ბრძანებლობ, მეც მეკუთვნის. მეკუთვნის არა ჩემს შესარჩენად, არამედ სხვის გარდასაცემად. მის მოვლენათა ჭრელს მორევი გადვისგრი სიტყვას და შიგ მოვამწვდევ სულსა მთელის მშვენიერების შემდეგ მოუძღვნი, ვინც კი ჩემებრ ეტრფის მშვენიებას. მაგრამ რას ვნახე ტურთვა სხე

იმ ქაღალდისა, იმ ჟამად ჩემის ხელფანების
შეწედა ნაკადი, რადგან ცხოვრების საიდუმ-
ლო დრმა და ძლიერი მე მომეგვლინა მისის
სახით და ხატებითა. შენ, კეისარო, განცვი-
ფრებით და გაკვირვებით უერსა უგდებდი ჩემს
მოთხრობას. ეგრეც უოველი მას ერთს შე-
შესტრფის და თვით ხალხიც ანიჭებს იმას
ელენეს სახელს.

(ანტიონის დიდის გულ-დასმით უგდებდა
ურს).

კეისარი (გამოერკვევა, რომელიდაც ფი-
ქრიდგან) კმარა, კმარა ეგ სისუელე! მკათე-
დიც რომ მაც ნათქვამის მართალი იყოს, მა-
შინ ვიტყვადი: აქ მომგვარეთ ეგ საუცხოო
მშვენიერება! ეგ ურმა სისხლის ზმანება არის;
რის გამოც სოფელს თვალი ჭხედავს საკვი-
რველ სხივით გაბრწყინებულსა. იგი მიუვარს
და არც გიკრძალავ გიუვარდეს იგი, მხოლოდ
იმის დასამტკიცებლად რომ გაზატიოვ, ურმა
ჭაბუკო, თავხედი სიტყვა.

ბალბუს აჰა, ზასუნის მისადებად ელჩიც
მოვიდა. (დერეფრიდგან შემოსულ ელჩს.) ადა-
მიანო, დიდ კეისარის წინ იმყოფები!

ელჩი (მოხუცი, ჭადარა, დარბაისელი)
ო, კეისარო!

კეისარი (ზურგს შეაქცევს) ნუკან იტყვი!
წა, მოახსენე: ტალინთოს ჭმარებებს სამუშაოდ
ხალხი მომიგვაროს, თუ არ მომიგვარა, ძაღს
ვიხმარ, ძალით მოვიყვან!

(მარცხნით გასვლას აპირობს)

გამომე ბალბუს! მსურს დავხედო ტაძრის
შენობას!

ელჩი (ხმა დაკარდნილი) მაშ ასე! უნდა
განადგურდეს ჩემი სამშობლო?

კეისარი (მოუბრუნდება) ამოიჩინეთ ორში
ერთი: ან ნებით მოდით სამუშაოზე ან და
ძალით გამოგიყვანენ. თუ სადამოდე არ აღ-
მითქვამთ თქვენს მორჩილებას, ხვალ მოგზავ-
ნილსა მოელოდეთ ჩემგან ლეგიონს.

(გადის მარცხნით სხვებთან ერთად)

ელჩი (სდგას თავზარდაცემული)

ანტონიუს (შემობრუნდება. ელჩს) გაშტე-
რებულხარ, თითქოს ქვადაც გადაქცეულხარ?
და ვერ კი ჭებდავ შენს მომგზავნეთ სხვა
რომ უჩიო? ტალინთოელნი უკეთეს ბედს
შეეურებოდნენ, აქ რომ ის ქალი მშვენიერი
გამოეგზავნათ, რომლის სიტურფეს ვეკლა
აქებს, ვეკლა ჭლადებს. განა არ იცი, რა-
დეს ხალხი დიდებულისგან ელის საჩუქარს,
პირველ უნდა ის დასაჩუქრდეს.

(სიცილით გაუშურება).

ელჩი (შუბლზე ხელს მოისვამს, თითქოს
გამოღვიძებულიყოს. შემდეგ თითქოს რაღაც
გაჭხსენებოდეს, წაიღუდლუდებს: „ფრინე“.
სასეზე. ახალ იმედის გამომეტყველებით სწრა-
ფის ნაბიჯით გადის).

ტალინთოს

(სცენის მარცხნივ აფროდიტეს ტაძრის კორი-
ნთიულს სვეტების რიგი მოსჩანს. სცენის უკანა
ნახევარი ამაღლებულია ტერასის მაგვარად. ტე-
რასის გადაღმა მოსჩანს ლურჯი ზღვა და ზღვის
მარცხნით კლდოვანი ნაწილი კუნძულისა, გაც-
რეცილ ბურუსით შემოხვეული. მარჯვნივ, სვე-
ტების უკან, რომელნიც მარცხნივ მდგომარე სვე-
ტებთან ერთად სცენას თავისუფალი სიმეტრიის
სახეს აძლევენ, იმყოფება უჩინარი, ნაპირს ჩასა-
სვლელი კიბე, რომელსაც მარცხნივ ტაძართან
ზემო ამოყვანილი გაგრძელება მოეპოვება.

მთელი სურათი იწვევს შთაბეჭდილებას წმინ-
და, მზიან ზეცისას, რომლის სხივი თვით ცხოვ-
რების ყოველდღიურობასაც კი წყნარის, სინაზის
და სილიადის დაღს ასვამს. ეს ადგილი არის უკა-
ნასკნელი სამკვიდრო ბერძენთა კულტურისა და
განიცდის დეკადანსის იმ ხანას, როცა ცხოვრება
მარად თავის თავს იმეორებს. ემჩნევა, რომ მკვი-
დრი ყოფნა დიდი ხანია, რაც მშვენიერ ჩვენებად,
გარეგნობად გარდაქცეულა.

სცენა სხვა და სხვა ნაირ, უმეტესად ღარიბუ-
ლად ჩაცმულ ხალხით არის გავსებული. მარც-
ხნით, მაღლა ერთ წამოხნეკილ ქიმზე სდგას რა-
მოდენიმე კაცი და მარჯვნივ ზღვისაკენ იტკირე-
ბა. მარჯვნივ დაბლა ჯგუფ-ჯგუფად ხალხი სდგას
და დაქანცულ მიხვრა-მოხვრით ლაპარაკშია გა-

რთული, ემჩნევთ, რომ დიდი ხანია, რაც მწუხარებით რასღაც ელოდებიან.

1. მოხუცი ამდენ ხანს ვეღოთ და ეღბი კი ჯერ არსადა სჩანს!

2. მოხუცი ისედაც ადრე გავიგებთ მას, რასაც გვაუწყებს.

1. მოხ. ალბად ეწეინა კეისარს ჩვენი ზუსუნი; ხალხმა საერთოდ ბეკარაზე გასვლა უარჯყო!

2. მოხ. ასი წლის წინად კორინთსა ჰხვდა მონის უღელი. დღეს კი ჩვენ უნდა იგივე ბედი გავინაწილოთ!

1. მოხ. მოწმედ ყოფილა მამჩემი იმ შავ დღეების, როდესაც თურმე ძველ მშვენიერებას ანადგურებდნენ, რომლის აღდგენაც დღეს კეისარს უსურვებია!

2. მოხ. ნეტარ არს, ვისაც ბრძოლის ველზე სული ამოჰხდა! ნეტარ ვართ ჩვენცა, უკანასკნელ სამშობლოს გზისთვის გამზადებულინი, მტირე ტანჯვით რა ვეთხოვებით ამ წუთისოფელს!

1. მოხ. მაგრამ მაინც საშუხარა! თუმცა ჩვენ დროებამ სიმახინჯის დადი დაგვასო, ხოლო შვენებით ყველაფერი ირგველივ შექმოს; და იმას ვტირო, რომ ეს ყველა განადგურება და ჩვენს შემდგომ კვლავ იგი არავის არ გაახარებს!

2. მოხ. რას გვარგებს ცრემლი! საბერძნეთსა ბოლო ელება; ჩვენი სიცოცხლე მეტის მეტად გატება, გამშენდა. როგორც ყოველი სიკვდილისათვის მომწიფებული შვენება, ისე ამ ქვეყნის ეს თავლის ჩინიც უნდა დაინთქას, მიებაროს შავსა წყვდიადსა...

ავტოლიკოს (მარცხნივ მდლა მყოფრე-ბელთა შორის, უცაბედად) სომადლი, ხალხო! კლდესთან ახლას აფრა ირხევა —

ხმები ხალხიდან გესმით! სომადლი! გვითხარ, გვითხარ — აღამს ვერ ჰხედავ?

ავტოლიკოს (გაფითრებული) თვითონ გაჰხედეთ! ვერ მიცნობა! სომადლს სისწრაფით

ძლიერი ქარი მოაქროლებს ნავთსაყუდლისკენ. (ძირს ჩამოდის და ადვილს სხვებს უთმობს).

ხმები ხალხიდან გაგვაგებინეთ: რა აღამი ჭოთრიალებს გემზე? სოქვით: რას გვიქადის — სიცოცხლეს თუ განადგურებას?

ჰილას (მხოლოდ ის ჰბედავს თქმას. ზევიდგან გადმოიძახებს). შავი აღამი!

ხმები ხალხიდან (ხალხი თავზარ დატემული მარჯვნივ გაიციქრება).

ვაი ჩვენს თავს! დავიღუპებით! (ქალები და კაცები ერთმანეთს გადაეხვევიან. გულ-ამოსკვნილი ტირილი ისმის).

ჰილას (ძირს ჩამომავალი, მხნედ) არა, არა ვართ დავღუპვნი! უნდა ვიბრძოლოთ!

მრავალნი ხალხიდან როდის გვექნია მუომრობის შნო და უნარი!!

ავტოლიკოს (აბორგებით, აჩქარებით.) უურს ნუ დაუგდებთ ამ სულელს! იქნებ ეგულა ეს შეცდომა იყოს. და შეცდომით შავი აღამი ააფრიალეს! მივეგებოთ, საქმე გავიგოთ! (სანამ სიტყვა „შეცდომა“ ერთიდაგან მერეზე გადადის, იგი თავის მეგობრებთან ერთად მარჯვნივ გადის).

ჰილას (თვალს გააფოლებს, ზინდით.) დახეთ, სიცოცხლე როგორ უყვარს. ყოველ უღლის ქვეშ ქედს მოიხრიადა და ჩასთვლიდა თავს ბედნიერად. (ხალხს ხმა-მადლა).

ხალხა, მისმინე! აქ შეცდომა არ არის რა! ახლა თქვენზეა იბრძოლებთ თუ დავმონებით?

ჭაბუკი (რომელიც თავის სიტრფოსთან სდგას.) დავემონებით თუ მოვეგდებით? ანა რომაელს ვინ დაამარცხებს?

მამა-კაცი (გვერდით ცოლთან) სიკვდილი? განა ბეკარა თავის-თავად სიკვდილს არ უდრის? თავისუფლება თუ წავგართვის, რად ღირს სიცოცხლე?

ჰილას (ხალხს აღეჯუებს) მამ დაცავით მედგრად თქვენი თავისუფლება, რომ შემდეგ-შინაც რამედ ღირდეს ჩვენი ცხოვრება.

დედა-კაცი (ხმა-მადლა მოთქმით ქმარს

გადახეხვას). მაშ უნდა გავწოდოთ? შენც და მეც და ეს ზატარაც! კარო, შეჭხკეუ გაჭირვებას, რამე იღონე!

მამა-კაცი (გუფში ჩაიკრავს) გუფს ნუ მიმდუღრებ! აბა რა ვქნა, რა შემიძლიან? მარტოდენ თმენა თქვენთან ერთად, თუ ზეციურმა წყალობის თვალთ უბედურთა არ კადმოგზუნდა.

ჰილას (ზირს მიიბრუნებს) ღვთის მოწვევლების, თქვე ლხარხო, დირსი არა ხართ, თუ კი თქვენ თვითონ თავის დაცვას აკრე გაურბით.

ჭაბუკი (ხელს ჩასჭიდებს თავის სატროფს) მშვიდობით, სატროფო! გმადლობ მისთვის, რაც ჩემთვის იუაგ! იქნებ გადავრჩე ბეკარას, ცოცხლად დავბრუნდე.

ქალწული (გუფის სიღრმიდან) ოჰ, ნუ მომიკვდე, სანამ გახსოვს, თუ ვინ მოგეღის!

ჰილას (მიმომავალი.) გიუფას და ხმაღს ხელს არა სტაცებ ძვირფას სუნჯის დასაფარავად?! (ისმის შორეულ ხმაურობა).

ჭაბუკი (თავზარდაცემული) ხმაურობა განა არ გესმით? ელჩი ნაზირზე კადმისულა!

მამა-კაცი (გადახედავს) კიბის საფეხურს უახლოვდება მრავალ ხაღხით გარშემორტყმული. (მარჯვნივ გამოვლენ კაცნი და ქაღნი, რომელნიც შემკრთაღნი არიან, მაგრამ მიანც იმედით სიტყუებს „დახსნა“, „ფრინე“, იმეორებენ და მუღამ, თითქოს ერთმანეთის დასაწმუნებლად, მარჯვნივ აჩვენებენ).

ჰილას (მოსულთ, იჭრეუღად) რად გაიდახით „ხსნა“ და თან „ფრინეს“ ახსენებთ? თქვენ კვლად სღუმხართ? თვადს მარიდებთ, იქით მიჩვენებთ? მაშ, ელჩსა ჭკობებთ? იგი არის ამბის მომტანი?

ავტოლიკოს (თავისი მეგობრებით და სხვა ხაღხთან ერთად უკან დაბრუნებულნი.) წა, სხვებს ეღაებო! მარტო ფრინეს ძაღუძს დაგვიხსნას! განა ეგ არ სთქვი? დიან, ეგ სთქვი - ნუ ჭეოფ უარსა! (ელჩი შემოდის).

ჰილას (ხაღხს გარდევს, ელჩს მიუგებებს). რა დავაბრა რამაღღმა? გისმენთ, გავწეე!

ელჩი (ხაღხს დაირიდებს) თუ არ გამოხვალთ ბეკარაზე თქვენის ნებითო, დავიმორხიღებ კუნძულს, ძაღით დავიპურებო.

ხაღხი (ღრინცეღაი. ქაღები და კაცები, მშობღები და ბავშუები ერთმანეთს გუფში ჩაიკრავენ და ხმა-მაღლა მოსთქვამენ).

ავტოლიკოს (ამშვიღებს) დამშვიღდი, ხაღხო! იმედეთ, ხსნა შესაძღოა! ელჩს დახაღეთ, რაიღ იღის, ბოღამღე გვითხრას. —

ჰილას (სიტყუას გაწეუგებინებს, ელჩს) ვისგან მიიღე შენ ზასუხი?

ელჩი (შემკწუნებული შეჭეუკებს) თვით კეისრისგან!

ჰილას (შემკრთაღი) კეისრისგან!

ხაღხი (არეგ-ღარეგით) ვაი ჩვენს თავს! დავიღუბენით!

ავტოლიკოს (უფრო ხმა-მაღლა) დიანხაღ არა! (ელჩს) აბა, ელჩო, ეხლა გვიამბე! (ხაღხი ღრტვიანავს და იდახის „ფრინე, ფრინეო“) რიღასთვის სღუმხარ! განა თვითონ არ დაგვარწმუნე, რომ ფრინეს ძაღუძს, მხოღღად ფრინეს ჩვენი დახსნაო? განიმეორე!

ჰილას (ელჩს) მითხარ, ფრინე რა შუაშია?

ხაღხი (ერთხმაღ) გვითხარ, გვიამბე!

ელჩი (უხეჩხულ მღგომარეობაში) არა-რა მეთქვა, უკეთესი ის იქნებოღა, რადგან რაღა ვთქვი, მონღობიღი არ მქონია. მაგრამ, რაღესაღ მოვისმინე კეისრის სიტყუა, სიტყუა სასტიკი, ვიღექ ჩემთვის — დაღონებული, ამ ღრკოს კარიდგან მე ვიღამაც უფრს ჩამხურჩულა: „ტაღინტოღანი უკეთესს ბედს შეუერკობღენ, აქ რომ ის ქაღი მშვენიერი გამოეგზავნათ, რომღის სიტურფეს უგულა აქებს და ჭღაღაღებსო“.

ხმები „ფრინე“!

ხაღხი (სულგანაბული) მაშ აკრე გითხრა?

ელჩი (თანდათან უფრო უფუმანით) დაიხ, და თან ისეთ კილოთი, თითქოს კეისრის სურვილს იმით მაგებინებდა. ჯერ საჩუქარი, იმის აზრით, ჩვენ უნდა ვუძღვნათ, თუკი გვსურს, შემდეგ მბრძანებელმა ჩვენზეც მოაღოს.

ჭილას (გასხელებული) ხმა ჩაიწვიტე!

ხალხი (ჭილას შეაკავებს) თვით დაჩუმიდი! დაე გვიამბოს! განაგრძე! მე რე?—ფრინე გვიხსნის!

ავტოლიკოს (მძლავრად დაიძახებს) დაიხ, კეისარს უნდა ეახლოვს!

ხალხი (არეულ-დარეულად) ჭო, კეისარს უნდა ეახლოვს!

ჭილას (აღშოფთებული მიმო იუურება) რატომ ეგ ხმა არ ჩაიწვილებათ! ნუ თუ, საუნჯედ რაც მიგახნდათ, ეს ჯა მზადა ხართ იგი გაჭყიდეთ და შემწიკვლოთ საზიზღარ ჩირქით?

მამა-კაცი (მკაცრად) სხვა გზა არა გვაქვს, აქ უფუმანი როგორ იქმნება? აბა დაფიქრდით! იგი ქალი—ერთი კაცია; ჩვენ კი ცოლ-შვილი გვახვევია. თავის განწირვით ის მრავალს იხსნის.

ჭილას (მწუნარებით დაძლეული) ნუ თუ ვერ ჰგრძნობთ, რომ მასთან ერთად საუკეთესო ნაწილს თქვენის ღირსებისასა ფეხითა სთელავთ და იმძიმებთ სულსა სირცხვილით?

ავტოლიკოს უურს ნუ დაუგდებთ; ეგა ზრუნავს თავის თავისთვის. მას ფრინე უფარს და არ ნადგვლობს ჩვენს გაჭირვებას.

ჭილას (მრისხნედ) შენ კი გძულს იგი, რადგან ერთხელ მან დაგოწუნა. მას დაგიფარავ შენის შურის ძიებისაგან (ხელს ხმაღზე აკრავს და მისკენ გაუშურება)

ჭაბუკი (სხვებთან ერთად აშეკვებს) რადროს დაგვა! მოვისმინეთ, რაც ელჩმა გვითხრა. და რაც მან გვითხრა, თუნდ სხვას ეთქვა, მართალს იტყობდა: რადგან ფრინეა, მხოლოდ ფრინე უკანასკნელი ჩვენი იმედი.

ჭილას (ხელახლა ხალხს მიჰმართავს) თქვენ

ეს განა გადაჭრით იცით? იქნება ვცდებით და კეისარს ის არც უხმია!

მამაკაცი (ჯიუტად) იხმო თუ არა, ეს ჯა ჩვენთვის სულ-ერთი არის, ეს ვეველამ ვიცით, რომ ბრძოლაში დავიდუშებით, ფრინე კი იქნებ დაგვიფაროს თავის განწირვით!

ჭილას (სასოწარკვეთილ მჭერმეტყველებით) და ღირსნი კი ხართ იმ მსხვერპლისა, ესეც იკითხეთ! და თუ განწირეთ, ეს რომ უფრო სასირცხვიო არის, ვიდრე რომელიც შავ-ბეღითი მონის უღელი.

ქალწული (მამაკაცებში ჩაერევა) თქვენ რასა სდლობთ! ეს ამბავი ჯერ ფრინეს უნდა გავაკებინოთ. თუ იკისრა მან ჩვენი დასხნა, მაშინ ხომ ადარც მის სიტურფეს შეიშურებენ.

დედა-კაცი აქ დაუძახეთ, დაე თვითონ მან გადასწვიტოს ჩვენი ვაება, თუ კი ფრინეს გულის არ აღუძრავს, ვერც კეისარი და ვერც ხალხი ვერ აიძულებს... გაჭხედეთ იქით! გგონებთ თვითონ აქეთკენ მოდის.

ხალხი (ურცბო საკვირვლად აღელვებული). იგია, იგია! ფრინე, ფრინე! აქეთკენ მოდის! (უველანი მარცხნით მადლობისკენ იუურებიან—ტაძრის სვეტთა შორის მოსწანს ფრინე ტერასაზე ჩამომავალი).

1. **მოხუცი** ჯერ ვერაფერს ჰგრძნობს! ვინც მას უმზეს, ეგრედ მშვენიერს, გაზაფხულს ჰხედავს ავევადებულს. ეს ჯა მესმის, ელენესათვის რად შეაბრძოლა ბრმა მგოსანმა ხალხნი ერთმანეთს: ასეთ ქალის წინ თვით სიკვდილიც კი უნდა შედრკეს; მისი მშვენება კაცის გულსა მარად აურმაგებს და ცხოვრებისა მწარე განცდას ავიწეებინებს.

2. **მოხ.** მშვენიერია, ჭეშმარიტად! მან, ვინც დაიბერა, დაიმორჩილა ეს ქვეყანა და აწ მხნე თვალი ძლევა-მოსილსა მიუზერია აღმოსავლის კერძ, ის სცნობს მაგ ქალში ღილის აღმურს უცხო ქვეყნისას. ის ხელთ დაიტერს ტურფა კაკარს და მით იგემებს მთელს სიტკბობას, რასაც ჯერედ უცნობი მხარე

საიდუმლოდ მის გულს უქადის, მიზანს თვის მისწრაფებისას დაივიწყებს. რადგან უადრესს ბედნიერებას კაცი მხოლოდ კაცშივე ჰპოვებს.

(ფრინე. თავზედ შემოდგმულ ლიტრასზე ხელი უჭერია. თავლებ დასრილი ტერკასით ქვემო ჩამოდის და მარჯვნივ განსვლას აპირებს).

ავტოლიკოს [(ჭბუღავს მოკრძალებითის დუმილის დადგევას; ხსხევრად ხმა-მალდა). დახედეთ ერთი! სასოგადო ვარამის უამსაც უნაღწეოდ დადის იგი ხეში წყლის მოსატანად. საკუთარ ხალხის გაჭირვებას კი არად იმჩნევს.

ფრინე აგრე უხამსოდ თუ რად შეიცხავ, შე კარგად ვიცი. შენებრსა, დიახ, ვერ დავაგვევ სიტყვა-მრავლობას. და წუნარად ვუცდი მოწოდებას შე ღმერთებისას.

ავტოლიკოს მათ მოვიწოდებს, უკვე გინმეს! ნუ თუ ვერა ჰკრძნობ, რომ შენ უველანი სასოებით შემოგუერებენ? შენა ხარ მხოლოდ ჩვენი მხსნელი, ჩვენი იმედი!

ფრინე (ლიტრას ძირს ჩამოიდებს სხეულის დახმარებით. შემკრთალი მიმოიყურება.)

შე? (დედისკენ გაუშურება, რომელიც წუნარად ეგებება.) დედა ჩემო! მითხარ, ჩემგან რას მოითხოვენ? ნუ თუ მიმიძღვის მხოლოდ მისთვის დანაშაული, რომ მამა-კაცთა საქმეებსა თავი ვარიდე. გამაგებინე, დედა-ჩემო, რას მავალებენ?

დედა (შეძრწუნებული) შვილო, რა უნდა მიგიძღოდეს დანაშაული? გავიგეთ მხოლოდ: კეისარი საუვედურს გვითვლის—თუ თქვენის ნებით სამუშაოდ გამხსნელითა, ხო რა კარგიო, თუ არა და ძაღს ვინმარა და თქვენს კუნძულსა დავიზერობო. მას აგრე უთქვამს და თავის სიტყვას აუცილებლად ის შეასრულებს, თუ კი ღმერთებმა მოწყალებით არ გადმოგვხედეს, ან და შენ თვითონ—(ვედარათაგებს. ხალხში მითქმა-მოთქმა)

პილას (ხელს ხმაღზე იკრავს, ხალხს)

ვფიცავ ღმერთებს—ხმა გაიკმინდეს, ვინც სრულიად სიცოცხლე არ მოსძულებია, თორემ ამ მახვილს იკრძნობს გულში, შეუბრალდება, ვიდრე გამოთქმის მოასწრებდეს სასიზღვრებისას!

ზრინე (შეძრწუნებული მიმოიყურება) ჭილას, რა მხნდა! გეხვეწები, გამაგებინე! იქნება ესლაც კვლავ სდობდეთ ჩემის გულისთვის? ჭიი ღმერთებო, ესოდენი მშვენიერება რად მომანიჭეთ, თუ ის მხოლოდ დავიდარბის და მძულვარების უშკეტ წყაროდ გარდიქტეოდ?

პილას (მწარ დაცინვით) მითხარ, სად გაქტრენ უმრავნი მოტრთვალენი, რომელნიც ერთ დრეს გატაცებით თავს გველებოდნენ? ესლას იხენი თვის სიცოცხლეს მეტს ფასსა სდებენ, ვიდრე იმ სიტკობს, რომელს ერთხელ შენგან ელოდნენ. შენის ნამუსის შებღაღვითა ხსნას მოქლიან, შე კი სიცოცხლეს მიჩიენიხარ, შე შენ მიუვარხარ და ისიც ვიცი—თანამიკრძნობ წრფელის გულითა.

ფრინე (თავზარდაცემული) შენ დედა-ჩემო, კეისარი დასსხედე, ჭილას კი დრტვინავს, სხეებსა ჰლანძღავს აბორკებული. აბა რა ძღმის შევასრულე თქვენის გულისთვის? მო, შინ წავიდეთ! (ლიტრის ალებას აპირებს)

ჭაბუკი (მიუხსლოვდება, ვედრებით) მოგვისმინე, ჰიი ასულა! შენზედ ჰკიდა სიცოცხლე და ჩვენი დაღუპა! თვითონ განსაჯე!

მამა-კაცი (ვედრებით) ჩვენს გასაჭირს მოჰხედე, ფრინე! მარტო შენ ძაღვიდს ჩვენი დახსნა, გთხოვ—შეგვიბრადო! როგორც დუთაებას შემოგუერებთ და გვედრებით.

პილას თუ შე გიუვარვარ, მათ მუდარას ნუ შეიწუნარებ! მიბრძანე სიტყვა, ერთი სიტყვა და, ვფიცავ ღმერთებს, თვით კეისარმაც ვერ წაგვლიჯოს ჩემის ხელიდგან.

ფრინე (მტირე სიჩუმის შემდეგ, ჰილას) შენ მართალი სიტქვი, არ უარვეოფ, დიახ, მიუვარხარ! მავრამ ჰხამს განა სიუვარულის გამოცხადება ამ უქამო უამს, რის სამშობლო

თვალ-ცრემლიანი შემუდარება, რათა ვისნა განსცდელისგან? ჯერეც კარგად გონს ვერ მოვსუღვარ, ეგრე ვარ იმით განცვიფრებული, რომ სისას თურმე ჩემგან ელიან, მაგრამ მზადა ვარ შევასრულო მათი სურვილი. თუ სუსტის ძალით შემოძლიან მათ დავეხმარა.

ხალხი (აღტაცებით ჭიღას, შემდეგ მუდარით ფრინეს) გესმის? სსნა უნდა? გესმის, რა სიტყვა?—**ოჰ**, გმადლობთ, ფრინე! თავისთან გისმობს კეისარი!... შენ შეგიძლიან! უნდა წახვიდე კეისართან და ჩვენი თავი მას შეაუდრო!

ჭილას (ხალხს იტილებს, ფერ-მკრთალი, სულ-შესუთული) განუძლით თქვენ!.. (ფრინეს) მე თვით გაუწიებ, თუ რას სჩადიხარ: სიუვა-რული წიდან მამხილე, ახლა კი მიჯნურს მითხარ „არა“ უფრო ძლიერ! გესმის: კეისარს—მამაკაცს—უნდა ახლო ვით დედაკაცი; ამ მსხვერპლს გთხოვენ საეგებიო ჩვენის დასნისთვის; ახლა გვითხარ!.. (მღუმარება).

დედა (ცახცახით) შვილო, დავგვისსნი?

ფრინე (სღუმს).

ხალხი (თანდათან გარს ეხვევა, ზოგი მუხლს იღრეკს).

ქალწული (ფრინეს კაღთას ხელს სტაცებს) შენ თვით გიგობინია სიუვარულის ძალა მხობლველი. მამ გადმომხედე და ამ ჭაბუკს ნუ გამომტაცებ.

დედა-კაცი (ფეხებში ჩაუვარდება) თუ იმედოვნებ, რომ ოდესმე ძე გეუფლება, იგობენ, გეთევა, მწუნარება ჩვენის გულისა! ვაი ოჯახსა, მარჩინალი ოდეს მთავადეს და დაშორებულს ღრმა ტანჯვაში სული აღმოხდეს!

ჭილას (რომელიც შეუწევტლივ ფრინეს შეჭეურებად) სღუმხარ? რჩევაში იმეოფები? ხმა ამოიდე, თუ კი გიუვარვარ! ეგრედ რყეფას რა ადგილი აქვს!

ფრინე (ელხს) იცნობ სამსახურს, კეისარი ჩვენგან რა ითხოვს? რას წარმოადგენს? მუშას მძიმე ჯაფა ადგება?

ელჩი (საუფველთაო უყრადღებს) ვინ რე ვიცნობ! გონებით ვჭკრეტ საზარელ სურათს! იმ ღრმს კი იგი ზირველ ვნახე შედრწუნებულმა და ჩემ თვალთაგან იფრქვეოდა ცრემლი მღუღარე. დიახ ვიხიდე! ზირუტეუბთან ერთად მუშები რეგორ ზიდავდენენ ზურგიით ღაღებს. გაბორტებულთ, მტკრითა და ოფლით, შავის ჭუჭუით შესვრილი სახე ქვე დაეხარათ. ჭაბებში მომუშავენი ატრიალებდენ ნიბებს სწრაფად, შეუსვენებლად და თვის გაჩენის დღეს სწევვლიდენ, ასე ამბობდენ: „სად აქვს საზღვარი ჩვენს ტანჯვასა, წამებასა“. თუ რომელიმე დაქანცული შეისვენებდა, მსხვილ შოკტის ცრემით და მთრახით კანს უჭრელებდენ. მაგრამ შენებას, ჭაბებში ანხების გაჭრას, ამ ჭაზანწევეტას აუტანულს ბოლო არ უხანს. ბორტო სული იქ მძვინვარებს და თვისს კრულ საქმეს ათარობთა სწირავს მსხვერპლად კაცთა სიცოცხლეს, გაუძლომელი, მარად ხარბი, დაეძებს სხეულს, ძაღფონით სავსეს, რათა მოხზოს, გაანადგუროს—

(ხალხში კვნესა ისმის)

ფრინე (მტირე ზაუზის შემდეგ) **ოჰ**, ჭიღას! ნუ თუ იგივ ბედი უნდა ეწვიოთ ამ საბრალოთაც, იმედით რომ შემომეურებენ? შენ რომ გისმინო, ჩემო ჭიღას, მითხარი, შემდეგ რა სიტუბებას ჭბობ ჩემში, რაიც სიმწარედ არ გარდაგექცეს მოგონების ჟამსა მძიმესა, რომ მე შემძლო ხალხი მესხსა შავის ბედისაგან...

ჭილას მე რაღას მარგებს ცარიელი ეგ შენი „შემდეგ“? მეც ხომ იმავე ტვირთს მიჭაღდა მძიმე ბეგარა, მაგრამ მე აღვზდექ და ეკენიც გამოვითხოვე, მტერს შემოძლოდნენ და დაეცვათ თავისუფლება.

ფრინე (წუნარად თავს აქნევს) დედა-კაცი ვარ, მაგრამ, ჭიღას, მეც გამოგება: არ არის ერი, რომ შეიძლოს რომის დაძლევა! და შენ კი იწვევ ჩვენს მტირე ხალხს აუცილებელ დაღუპვისაკენ. მე და შენ რა ხმაღმა გვი-

სხვერპლს და ქვე დავეცეთ სულთა-ბრძოლ-
ნი, წარმოდგინე, თუ რაიგ მწარე შეგექნე-
ბა სიკვდილის წამი, რას თვითუელი უკანას-
კნელ კვნესით მოგძახებს.

(თავის თავზე უჩვენებს)

ეგ არის მკვლელი, რადგან ასე შენ მოი-
სურვე!

ჰილას ოჰ, ცაო, ცაო! დედა-კაცი ასე მსჯე-
ლობდეს. აგრე მსჯელობა მე, მამა-კაცს, სრუ-
ლად არ შემწევს. ოდნავ და მჯერა ვაგლანს!
შენის სიყვარულისა!

ფრინე (ჰილასს უახლოვდება, გრძობიერად)

დაე დემეტრემ გახატონ მაგ სიტუების-
თვის! რადგან მიუვარხარ, მიტომაც ვგრძნობ
სხვის გაჭირვებას. რომ არ ვუწეოდე დრმად
ჩემს გულში, თუ რასა მთხრავნ, თავის გან-
წირვას აქ ვერავინ მაიძულებდა! ხოლო რაც
შენთვის გულს მიდვივებს, იმის ხატებას ხალ-
ხშიაც ვხედავ გამოკრთობილს, სხივით მო-
ფენილს. და ყოყმანით კი—შენ თუ არა—
ჩემს წმინდა გრძნობას, შენთვის ადგზნეულს,
უცილებლად ვუღალატებდი. თუკი დრმად
გიმიძმს, საწადელი შენი უარყოფ, ნურც სხვებს
გაჰკიცხავ; რადგან შენებრ იმათაც უმძიმთ
დაჰკარგონ იგი, რაიც უუვართ სულით და გუ-
ლით. ვითა ვაჟაკი, გულადი და თავდადებუ-
ლი, ჰაღს შემომხედე, გამზადებულს მოთმი-
ნებისთვის. (ხალხში მადლობის ხმები ისმის)

მამა-კაცი ის თანახმა! კეისართან წასვ-
ლას აზირებს! იგი დაგვიხსნის!

დედა-კაცი სიკეთითაც იგრე უხვია, რა-
გორც შენებით! უეჭველად მიზანს მიადწევს!

ჭაბუკი ყოველი გული ადივსება შენდამი
მადლით!

ქალწული ბედნიერებას შენის ხელით
გვლავ ვედიხსებით.

ჰილას (სასოწარკვეთილი, ფრინეს) ვაგ-
ლან ჩემს გულსა შენის ტრფობით დაბრმავე-
ბულს! გამოტყედი ბარემ: გწადს მბრძანებულს

დაემხარა, რომ დამჩნებით, უბედურა, და-
სძლიო იგი.

ფრინე (სულ მადლობის გამომეტყველე-
ბით და მიხვრა-მოხვრით) ჰე, ჰილას ჩემო!
მწუხარება შენი ჰადადადებს! შენ თუ გწუხრო-
და ბრძოლის ველზე დაცემულიყავ, განა ჰგო-
ნებ, მე სხვა წადილი მასულდგმულადეს?
მხოლოდ ეს არის განსხვავება: რასაც სიკვდი-
ლით შენ ვერ შესძლებდი, იქნებ შესძლოს
ჩემმა განწირვამ და მიანიჭოს საბრძოლო ხალ-
ხს თავისუფლებას! (ხალხში აღტაცებულ თანა-
გრძნობის ხმა) (ფრინე ელხს) მითხარ, კეი-
სარს როდის უნდა გასცე პასუხი?

ელჩი ვიდრე იგი მზე უკანასკნელს სხივს
არ ჩააქრებს.

ფრინე წადი, ხომალდი განამზადე! თვით
ვარ პასუხი. (ელჩი გადის).

ხალხი (აღტაცებით ფრინეს გარს ეხვევა.
ზოგი მის კალთას ემთხვევა).

ჰილას (უკანასკნელის დონისძიებით) ვით
მოისმინეთ მისი სიტყვა ადუშეოთველად?
რად არ შესძახებთ ვეგლას ერთად: „არა, გე-
თავჯა, შენ ნუ მოჰკვდები! ისევ შენთვის ჩვენ
განვოწიროთ! შენ ხარ მშვენიერ სამშობლოს
მშვენიერება და როგორც მისთვის, ეგრეც
შენთვის გვწადის ვბრძოლო! უშინაარსო,
შენგნით მოძღვნილ სიტაცხლის ნაცვლად ის
გვიჩვენია, დვთაებრივო, ჩვენ თვითონ გავ-
წუდეთ!“ (არავინ უგდებს ყურს. ეველას ფრი-
ნეს შეჰყურებს).

ფრინე (რომლის გარშემოც დობილ-ქაღებს
თავი მოუერთათ) შენ ჩემო ხლავ და შენც
ირას, მე გამომეყვებით! (ხლავს:) შენ იგა-
ლობებ გადაფურჩხნილ ვარდის სიმღერას,
წენარ, მუდრე ბადში მზეს რომ მკერდი გა-
დაუშალა, და მის სიტხრავლს უძღვნა ნამი
თვისი გულისა. (ირასს:) შენ ჩანგს აყდერ
და გამოსცემ საამო ჰანგებს, რათა თვით
დექის უნახვისის სულით ადივსოს და ყოველ
სიტყვას ძალა მისცეს გრძნეულებისა. მე კი

ვინცავე და თვალთათვის ლექსს და გაღო-
ბას მოხდენილ ტანის ნელის რხევით ავაშე-
ტეველებ, რომ მით სასტიკი, უღმბოელი
გული მოვსიბღო. წადით, დობილნი! მო-
კაზმეთ და მოირთენით! მეც მომიტანეთ გამ-
ჭვირვალე ტანისამოსი. მე კი მანამდე აფრო-
დიტეს შეგვედრობი.

(ხლოე და ირას გავლენ მარცხნით. ჭილას,
ფრინესტან ზირ-მიბრუნებით, სდგას ღრმად
აღელვებულად).

ფრინე (მიდის ტერასაზე. სახეს ნახევრად
ტაძრისკენ დაიჭერს, ხალხი მის დაბლა მოკრ-
ძალებით მუხლს მოყრის).

ოჰ, აფროდიტე მშვენიერო, კეთილო
ღმერთო! შენ, ზღვის ვერცხლოვან ქათვისტან
წარმოშობულა, ტახტი რა გიღვას სხივით
შემკვლ ღრუბელთა ზედანი! თუ მე ოდესმე
წრფელის გულით მსხვერპლსა მწირავდი, საუ-
ვარელ მტრედებს სპეტაკ-ფრთიანს ვაძღვნიდი
შენს წაღვართს და ჩემსა ღოცვას მხურვალე-
სა ურად იღებდი, აწუ ნება დამრთე, მოწყა-
ლო, შენს წინ წარმოვსდგე და შემოგვედრო,
ზეციური შენი მშვენება: ქვეყნის ბატონი,
მბრძანებელი თავისთან მიწვევს! ამათ გულის-
თვის, ჩემთან ერთად რომ გადადებენ, მომეც
მე გრძნება მომხიბლველი შენის მშვენების,
შენის სხეულის ბრწყინვალეობით მეცა შემამკე.
და ჩემი სულის მღელვარება ჭეჟ ლადი,
სრული, იგი გაჭფანტე ამ სხეულის ნახს
ნაკვებებში, რათა ამბორობა, ტროფობა-ხვეწამ
მე მანეტაროს. გთხოვ, მოუფლნო ჩემი თა-
ვი, ჭე აფროდიტე, ქვეყნის უძლეველ მფლო-
ბელს არა მეძავ დიაცად, არამედ წმინდა გან-
თიადის მთრთოლავ სინათლედ, რომელს ამ-
შვენებს ამომავალ მზისა აღმური. მომეც მე
ძალა, წარვსდგე სასტიკ თვალთა წიანზე,
გრძობათ წარმტაცი, მშვენიერი და მომხიბ-
ლველი. დაე იმის გულს ესაღბუნისჩემი არ-
სება, უხვად შთაღვაროს ნეტარება იმის მკაცრ

სულში, იმდენად ტებილი, მხურვალე და დაუ-
ვიწყარი, რომ ჩემს ბაკებს გამეუფოს მხო-
ლოდ იმისთვის, რათა სოფელი მბრძანებელ-
მა ფესთ გარდმიშალოს, და მე კი ოქროს
და სხვა ძვირფას ჯილდოს მაგიერ მოვსთხო-
ვო: **ერის და მამულის თავისუფლება!**

ოჰ, აფროდიტე, მშვენიერო, კეთილო
ღმერთო! შენ, მოწყალო, ურად იხვენი ჩემი
ვედრება, რამეთუ მსხვერპლად შემოგწირე
ჩემი არსება. უარვავ იგი, ვის ვეტრფოდი
წრფელის გულითა და ამ განწირვით არა ერ-
თის ზვარავის სისხლი შენდა მოგიძღვენ:
ნორჩი ბავშვი, რომლის დიმილიც უტკბილე-
სია, ვიდრე სხივი მნათობელ მზისა, მკერდ-
ზედ მიკრული მე არ მტრევის: დედა ჩემო!
განა ეს მსხვერპლი იმ მტრედებსეუდ ძვირად
არ მიდიხს, მხრებსე შემოსხმულთ რა გწი-
რავდი განთიადისას? თვით გამსხვერპლები,
სინარულით, თავ-განწირული, რაც ჩემს გა-
რეშე სხვას არავის გაუბენია. და როდეს
მომცემს მტკიცე სიტყვას ქვეყნის ბატონი
და ჩემს სამშობლოს მით ასცდება შავ-ბედი
ხვედრი, დაე მის შემდეგ აღარ გუნოსდე ცის
სურნელებს და საჩრდილს ჩავსვენო ერის
დამსხნელი.

(ფრინე და ხალხი მღოცხვებულთა ზოფაში
დარჩებიან).

დედა (მიუხლოვდება, წუნარად სტირის)
მამ წადი, შვილო... არა ასეთს დღეს ვუჭა-
დლო შენს ზატარძლობას! შენს ქორწინებას
მე ვომოსვდი სხვა ფერადებით. ასეთი ბედი,
სჩანს უფოილა, ღმერთების ნება! ვაჟ, ხვენ
რუბდურთ! უკანასკნელ იმედად გვზავნით! სრულ
ჭეჟ ვედრება ჩვენის ხალხის! იფავ კურთხეულ!
(ფრინე არ უსმენს).

ხლოე (უკვე შემკული ირასთან ერთად
შემოდის მარცხნით და ფრინესთვის ტანის-
მოსი მოაქვს). მიიდე, ფრინე, სამოსელი და
საბურავი!

ირას (უკვე შეშველი, ჩანგით ხელში, ტუ-
რასიდგან მარცხნით მიუთითებს) ნაფი მზად
არის, შეზღვაურდნე გვიხმობს: მოდითო!

ფრინე (გამოერკვევა ლოცვიდგან) მამ წა-
მომევევით! ხლაჲ, გზაში კახტად შემმოსავ
და შენ კი, ირას, იგალობებ ზვირთთა სრბო-
ლის ლექსს.

1. **ჰეტერა** (ბორბტის დაცინვით) რით
განსხვავდება აბა ფრინე ესლა ჩვენთაგან?

2. **ჰეტერა** (ზიზღით) მით, რამ სას-
უიდელს იღებს იგი კეისრისაგან.

მამაკაცი (მუქარით) დანუშლით ურცხვნო,
თქვე რასკიზნო, ბოზნო დიაცნო, თორემ
მაგ ეელზე ლოდს დაგვიდებთ და წყაღსა მიგ-
ცემთ!

ჰილას (ფრინეს ვედრებით გზაზე გადა-
დობება და ჰეტერებზე მიუთითებს) გესმის,
ისინი რას ამბობენ და მაინც მიხვალ! სჭვრეტ
შენ წინაშე ერთგულს მიჯნურს და მაინც მი-
ხვალ!

ფრინე (თავის დობილთა თანამგზავრობით
უსიტყვოდ. ამაყად გვერდს ჩაუფლის და გადის
მარჯვნივ).

ჰილას (ტერასაზე. მიჭმართავს ხაღსს
უტაბედის გადაწვეტილებით) ერთიდა დამჩნა!
კეისარი, თვით კეისარი! როდესაც ფრინე
მჩწიწებით წინ წარუდგება, ვეტევი: ა, ჰხე-
დავ, სულმდაბალმა ერმა მოგვიძვნა თვისი
დიდება, რათა იხსნას თავი განსაცდელს.

ავტოლიკოს (გაბრაზებით) ვერ იქ მაგა-
სა, სანამ ძაღმის გზა გადავიდობო!

დედა-კაცი (ჭევირის) რა უნდა მაგას შევი-
სართან? საქმეს ჩავვიშდის!

მამაკაცი (საზარდად) დავიღუპებით, არ
გაუშვათ! შეჭბოჭკეთ იგი!

ჰილას (ხმაღს იშიშვლებს) ვერ დამაკავებთ!
ბოლოში სდგას ჩემი სომადლიც! და კო-
რინთისკენ! გზა, თქვე მხდაღნო, სულთ
ლაჩარნო! თქვენ ისე რისა გეშინიანთ, რო-
გორც სიგვიდის!

(ხმაღ-ამოღებულად ხაღსს გაარღვევს და მიე-
ფარება).

ხალხი დაიჭით იგი! ნუ გაუშვებთ მას
გეისართან!

(დაედევნიან, სხვათა შორის ავტოლიკო-
სიც. ხაღსში შეოთვას, რომელიც აქტის და-
სასრულამდე გასტანს).

ჭაბუკი ზღვის შუაგულში ფრინეს ნავის
აფრასა ვხედავ!

დედა-კაცი ჩვენ აფროდიტეს შეუდაღა-
დოთ!

მამაკაცი ჭიღას მისცურავს! აგერ დაიძრა
მისი ნაფი ზღვის ნაპირიდგან!

ქალწული დგთავბრიგ-აქრას-სარტელ-
განო, შენ დაგვიფარე!

ჭაბუკი ფრინეს ხომადლი მიჭქრის, რო-
გორც მალი ფრინველი!

მამაკაცი (შეებით) ჭიღას ჩამოჩნა!

დედა-კაცი (მუხღს მოიდრეგს) გმადლობთ,
გმადლობთ, თქ, აფროდიტე! თ, დიდ არს
შენი ძლიერება!

(დასასრული იქნება)

იტირა... იტირა!..

I.

იგლოვე... იგლოვე, ფოთოლო მომწყდარო,
გაეთიშე ბუჩქნარებს მწუხრის ჟამს დამკვნარო,
ველარ მოისმენ ფრთოსანთა ჟივუჟივს,
ველარ აპყვები ზეფირის ლივლივს,
ანკარა წყარო არ გეტყვის ზღაპარს;
ვერ ჰნახავ სიზმარს, სანატრელ სიზმარს.

II

გულო, ეჰ გულო,
გათანგულო,
შეიწროებულო,
ავყია ბედის ღაზოსაგან
მოყიენებულო!
ნულარ ჰსასოებ
განიფანტე კვამლი გოდების.
არ აპყვადება ცრემლთა ტერფზე
გრძნობა ოცნების.
აღსრულდა!.. ჰმუნვა
ჩაგინერგდა მტკიცედ და მყარად

ეკლის ყანაზე ეკლის თავთავს
მოიმკი მარად.
მეკობართ გესლმა გაგიფანტა
სიცოცხლის ხვაი,
სატრფოს ღალატმან შეგიმუსრა
ოცნების ნავი.
სახვაშიადო არა რა გიხმს
მუხანათ სოფლად,
იტირე... იტირე! სევდის ღრუბლებს
შეერთე ორთქლად...
დ. თურდოსპირელი.

ღღეს მეცა ვხარობ შვების მეჯლისში...

ღღეს მეცა ვხარობ შვების მეჯლისში,
გადავივიწყე ტანჯვა და კვნესა;
ცხოვრების მკერდზე ხელ-ანლა ვიშვი,
ამურის ღიმილთ შევხედე მზესა.

განა ვიცი, თუ რათა და რისთვის
ვნეტარებ ღღეს მე ესრედ ძალიან?
არა, არ ვიცი და სწორედ მისთვის,
მისთვის ვიციანი და მიხარია!

ი. მ ჰედლიშვილი.

მშვიდობით!

მშვიდობით! ნუ დაღონდები,
ტყუილ ნუ დაღვრი ცრემლებსა,
„ვის“ ნუ მეტყვი გულსაკლავს,
ოდეს მაჭრიდნენ ხელებსა!..

დეე, მომისპონ ნუგეში—
უნარი ყოფნა-შრომისა,
ენა მაქვს—ამეტყველდება,
ხმა დაიჭექებს წყრომისა!..

წავალ მე... ველად დავდგები,
წამებით მოსილ ველათა,
იმედის ჰიმნებს ვიმღერებ
მოძმის გულ-ასაძგერათა!..

მაწამონ... დეე, აწამონ,
კლიტე დაადონ ენასა,
ფეხები არ მოისვენებს
გული არ შეწყვეტს ძგერასა!..

შენ ნუ მოიწყენ, იმედო,
ცრემლებს ნუ დაღვრი ცხარესა,
თუნდ მოვკვდე, მშვიდობით ვუთხრა,
ჩემ ტანჯულ-მშობელ მხარესა!..

მოვკვდე საერთო საქმისთვის,
მოვკვდე—ეს ჩვენი ვალია,
ჩვენი გზა შორი, უვალი,
ეკლიანი და მწარია!..

ამას გთხოვ, ჩემო იმედო,
ამას გთხოვ, გენაცვალე,
ოდეს დაჭრილი მიპოვო
დახუჭულ მექნეს თვალე!..

შორს ნუ წამიღებ, დამმარხე,
სად ჩემი მოძმე მარხია,
მასთან დამტოვე საფლავში,
მისკენ მიბრუნე სახეა!..

განთიადისას, ხანდახან,
ჩვენს საფლავს ევლინებოდე,
და გათენებას,—მზის სხივებს
ძღვეის ჰიმნებით ხვდებოდე!..

საფლავში დებულს—ეს ხმები,
სიცოცხლეთ მომედინება,
და ჩემი სულის აჩრდილი,
თეთრ ჩიტათ მოგვევლინება!..

გელა.

დიდი-ჯიხაში.

REFUIESCAT IN PACE

მესაფლავევ, შენ ამბობ, რომ ქვეყანაზე ვინც კი კვდება,
იმ წუთშივე მისი ჩრდილი ყველა ჩვენგანს ავიწყდება...
ეჰ, არ მჯერა მე ეგ რაღაც... მომაბეზრე კიდევ თავი,
და შესწყვიტე, თუ ღმერთი გწამს, ეგ დაცინვა გულ-საკლავი...
...ვარდის თვეა, მაისია, ნორჩ ბალახებს სიო არხვეს,
ხეებს ყვავილთ თეთრი გუნდი, როგორც თოვლი ისე აწევს.
მზე ნარნარი სხივებს აფრქვევს და სითბოში მთაბარს ახვევს,
საფლავებზე გადაშლილა ყვავილთ გროვა მომხიბლავი.

ვერა ხედავ, იმ საფლავზე როგორ სტირის ოფლად ქვრივი?
 რა რიგ შვენის ახალგაზდა ქალს ეგ სევდა ღვთაებრივი!
 განა გუშინ არ იყო რომ ამ მოკლოლმა დარდით ქალმა
 ცრემლი ჰღვარა, როცა სატრფო ცივ სამარეს მიესალმა?
 დღესაც იგი ამ სამარეს გულ-მოკლოლი დაქვითინებს,
 დღით არ იცის მოსვენება და ღამითაც არ იძინებს.
 მოვა ხოლმე და დაჯდება ცივ სამარის გაშლილ ქვაზე,
 გლოვით არის გაჟღენთილი მისი უღვთო სილამაზე,
 თმას გაიშლის, დაეშობა და ცრემლები სცვივა, სცვივა,
 სულს მიშფოთებს ეგ ქვითინი, გული მტკივა, გული მტკივა...
 მაგრამ რა ვქნა? მესაფლავევ, ჩუმად იყავ, უგდე ყური,
 გესმის? გესმის, როგორ კვნესის დაღლილი და უბედური:—
 „გავქრე ისე, როგორც ნისლი, როგორც ღამის მოჩვენება,
 „არ მეღირსოს კვალ-არეულს სიმშვიდე და მოსვენება;
 „შენი ჩრდილი გულს ჰკაწრავდეს, როგორც ვიყო, სადაც ვიყო,
 „თუ როდისმე არ მახსოვდე, თუ როდისმე დაგივიწყო“!
 მესაფლავევ, კიდევ იტყვი რომ ამ ქვეყნად ვინც კი ჰკვდება,
 იმ წუთშივე მისი ჩრდილი ყველა ჩვენგანს ავიწყდება?

აი, თუნდაც, მესაფლავე გალაენისას აღებს კარებს,
 ახალგაზდა ვინმე ვაჟი კიდევ სატრფოს ასამარებს,
 გულ-მოკლოლი ძვირფას კუბოს არ სცილდება, არ შორდება,
 განა როსმე სხვა ამგვარი სიყვარული მეორდება?
 უსაზღვროა მისი სევდა, უსაზღვროა მწუხარება,
 და გამოსჩქეფს საბრალო ვაჟს თვალთვან ცრემლთა მღულარება;
 ფიცით ამბობს:— „ოჰ, შეშფოთდეს სამარეში ჩემი ძვლები,
 „არ ათბობდეს ჩემს სამარეს გაზაფხულის მზის სხივები,
 „გავქრე ისე, როგორც ნისლი, როგორც ღამის მოჩვენება,
 „არ მეღირსოს კვალ-არეულს სიმშვიდე და მოსვენება.
 „შენი სახე გულს ჰკაწრავდეს სადაც ვიყო, როგორც ვიყო,
 „თუ როდისმე არ მახსოვდე, თუ როდისმე დაგივიწყო“!

მესაფლავევ, კიდევ იტყვი, რომ ამ ქვეყნად ვინც კი კვდება
 იმ წუთშივე მისი ჩრდილი ყოველ ჩვენგანს ავიწყდება?

ის ქალი კი, წედან რომ ვთქვი, ისევ მოდის ვით აჩრდილი,
 და სამარეს დაუვიწყარს თავს ადგება თმა-გაშლილი;
 ხედავ, ვარდის მთელი ბუჩქი ჯერ ისევე დაუმქნარი,
 მოაქვს, რომ მით დაამშვენოს სამარისა თეთრი ჯვარი.
 ოჰ, ეს ქალი! ალბად დარდით ყვავილივით ჰქნება, ჰქნება,
 სევდას სახე დაუფარავს და სიყვითლე ეპარება.

საცოდავი! თვალებსაც კი დასჩნევია უძილობა,
 ასე ხდება, როცა ღამით მოგონებებს იწვევს გრძნობა!

ეხლა? ეხლა კიდევ იტყვი, რომ ამ ქვეყნად ვინც კი ჰკვდება
 იმ წუთშივე მისი ჩრდილი ყოველ ჩვენგანს ავიწყდება?

და ის ვაჟიც გუშინ წინ რომ მიაბარა სატრფო საფლავს
 არ სცილდება სასაფლაოს, სევდიანს და გულ-მოსაკლავს,
 სახე თაფლის სანთელს უგავს, სანთელივით დნება, დნება,
 თავს დასცქერის დაუვიწყარს, გლოვის სიტყვას ეუბნება,
 მის თვალებსაც დასჩნევია ღამის თევა, უძილობა,
 ასე ხდება, როცა ღამით მოგონებებს იწვევს გრძნობა.

მესაფლავევ, კიდევ იტყვი, რომ ამ ქვეყნად ვინც კი ჰკვდება
 იმ წუთშივე მისი ჩრდილი ყველა ჩვენგანს ავიწყდება?

დღეს იმ ვაჟმა სევდიან ვაჟს უნებურად მოჰკრა თვალი,
 გაიფიქრა:— „ისიც ჩემებრ სტირის ცრემლებ-შეუმშრალი.
 „უძიროა კაცის სევდა, უფრო ღრმაა კაცის გული,
 „რას არ ითმენს სიყვარულის წმიდა ალერსს მოკლებული“.
 ასე ამბობს გულ-დამწველი ქალის ცისფერ თვალთა ცქერა;
 ალბად ვაჟსაც ამ უსიტყვო ცქერამ გული აუბგერა.
 ასე იცის თანაგრძნობამ... შენ კი ისე იღიმები,
 თითქო მართლაც იბმებოდეს იმათ შორის ის სიმები,
 რომელთ ძალით ორი გული სამუდამოდ შეერთდება...
 ეჰ, არ მჯერა მე ეგ რაღაც, ქვეყნად ეგრე როდი ხდება!
 როცა ფიცით აცილებენ მიცვალებულს სამარემდე,
 ფიცს არ სტეხენ... ფიცს არ სტეხენ უკანასკნელ ყოფნის დღემდე.
 გამიგონე, მესაფლავევ, შენ არ იცი კაცის დარდი,
 თორემ რაა ჩემს თქმაზე რომ სულელივით ახარხარდი?
 რა ვუყვით, რომ იმ ვაჟმა ქალს მიუტანა ნორჩი ვარდი
 და მწუხარედ წასჩურჩულა: — „შემიყვარდი, შემიყვარდი!
 „ჩვენ ერთი გვაქვს მწუხარება, შევაერთოთ სულთან სული,
 „გამომყევი, ქალო, ცოლად... ძლიერი მაქვს სიყვარული!
 „მართალია, ის სატრფონი არც შენ, არც მე აღარა გვყავს,
 „მაგრამ მათი მოგონება ვერ გაარღვევს უხმო საფლავს.
 „დავივიწყოთ ის წარსული, სატირალი, სავალალო,
 „და ახალი შევქმნათ ყოფნა... გამომყევი ცოლად, ქალო“!

დაიცადე, მესაფლავევ, თუ რა პასუხს მისცემს ქალი,
 შენ გგონია, რაკი ვაჟმა დაივიწყა თავის ვალი,

ქალიც ასე მოიქცევა? მე მგონია არა, არა!
 განა გუშინ არ იყო რომ სატრფო საფლავს მიაბარა?
 მკვდრის აჩრდილთან ვინ იცინის, მკვდრის აჩრდილთან ვინ იხუმრებს?
 აი, ნახავ, აბეზარ ვაჟს რა პასუხით გაისტუმრებს!

მაგრამ ქალი, ღმერთო ჩემო, მორცხვად თავს ხრის და ჩურჩულებს: —
 „თანახმა ვარ... ერთად ერთი მომავალი მასულდგმულებს...
 „ჩვენ ერთი გვაქვს მწუხარება, ნუ ვიგონებთ დროს უბედურს
 „მე შენი ვარ სამუდამოდ, წამიყვანე სადაცა გსურს“!

მესაფლავევ, ეხლა კი გაქვს ნება რაც გსურს კვლავ იგი სთქვა!
 სამუდამოდ ასამარებს კაცთა ხსოვნას სამარის ქვა,
 აღბად ქალ-ვაჟს დღეს ერთი აქვს ბინა... ხედავ, გადის ხანი,
 არ ნახულობს სასაფლაოს დღეს არც ერთი იმათგანი
 საფლავთაგან მტვერს და ბალახს დღეს არავინ არ აცილებს
 და მოვლასთან ერთად ფერი წართმევიათ ვარდ-ყვავილებს.
 განისვენეთ, განისვენეთ დავიწყებულ არსთა ძვლებო,
 თქვენს ყოფნაში არ ერევა ცოცხალთ ფიქრი საარსებო.
 განისვენეთ! ძლიერი და უკვდავია თქვენი ძილი,
 რაღად უნდათ, რად სჭირიათ თქვენს საფლავებს ვარდ-ყვავილი?
 ან რას გარგებთ მოკვდავ კაცთა ტირილი და ცრემლთა ფრქვევა?
 ძილით ველარ გამოგარკვევთ ვერ-რა ძალა, ვერც შემთხვევა
 ასე ხდება ქვეყანაზე, ყველა სცოცხლობს, ყველა ჰკვდება
 და ვაი მას ვის სიკვდილი სიცოცხლეშივე ავიწყდება!

ზარსა სცემენ... იმ ორს, რომელთ დავიწყეს ბედი მწვავი,
 იმ ორს ერთად შემოვერცხლილ კუბოში სჭედს მესაფლავე...
 სჭედს და რაღაც მწარე ფიქრზე თან გველურად იღიმება,
 იცის, იცის მესაფლავემ როგორც უნდა, როგორც ხდება!

განისვენეთ, განისვენეთ დავიწყებულ არსთა ძვლებო,
 თქვენს ყოფნაში მე ბევრი მაქვს მწუხარე ჟამს საოცნებო!

გ. ტაბიძე.

ჩრდილოეთის ცის ქვეშ

ღიღინას იჯდა დიმიტრი მაგიდასთანა და ჩაჰყურებდა ბერძნულ წიგნს. ამოდ ცდილობდა გადათარგმნას. მისი ყურადღება ისე იქსაქსებოდა სევდის ველზე, როგორც ქარის დევნისაგან გზა-კვალ აბნეული ნისლი. რამდენადაც სცდილობდა თავი მოეშორებინა ირაო ფიქრებისათვის, იმდენად იგინი ძალუმად ეუფლებოდნენ, უფრო მკაფიოდ მოესმოდნენ შემოდგომის მწუხრის ხმები, რომელიც უცნაურად ათრთოლებს მარტო მყოფ ადამიანის არსებას.

დიმიტრის პაწია ოთახის ჰაერი აღარა ჰყოფნიდა... სული ეხუთებოდა... სარკმელი გამოაღო... ოთახში შემოსრილდა მიცვალებულის ხელებსავით ღამის ცივი ტალღები... ყრმამ მოწყენილი თვალები შეავლო ნისლეებით მოცულ ავადმყოფ ცასა... ჩრდილოეთის უფრო მქისე ბუნება არაფერს ეუბნებოდა ჭაბუკის ოცნებასა. პირდაპირ გაშენებულ რკინის გზის სადგურიდან ხანდასმით მოისმოდა ორთქლ-მავალის წივილი... საკმარისი იყო ორთქლ მავალისთვის მოეკრა თვალი, რომ დიმიტრის თავისი ქვეყანა მოჰგონებოდა. ოო, მრავალს, მრავალს ფიქრებს აღუძრავდა იგი ქვეყანა... იქიდან წამოიღო მისტიურ თვალთა მეტყველება... ის თვალები აღმოცენდნენ მისს გულში ორ ყვავილად... ეს კია, რომ ლაჟვარდის ნამცკრევის ნაცვლად ნიადაგ აფრქვევდა სევდის ცრემლებს და შიშობდა, ძნიად შიშობდა იგი ყვავილნი არ მოესთვლა მდუღარებას... კუბოდ არ ჰქცეოდა ისედაც ქვითინით დაოსებული გული. როგორც შუა ღამისას აღმოსავლეთისკენ წარვლენილი იების

კვნესა, ისე დიმიტრის ოცნება ჰფრინვიდა იქით, სადაც არსებობდა მისი ღვთაება... ცისმარე დღეს თითებზე ითვლიდა თვეებს, თუ როდის დაჰკრავდა ქამი შინ დაბრუნებისა... თვეები კი წლებად გადაიქცნენ... მისი ჯერ ისევ ღიად მათაა გაღალმით იყო.

— სსს — სისინებდა ქარი და იუბნებდა ადამიანისაგან შეუცნობელ ამბავსა...

დიმიტრის საკაეშნოდ მოწყობილ სულს ასლად შეესაბამებოდა ქარის მოთქმა და მიუყურნა კიდევ, თითქოს ისმენდეს სატრფოს ტიტინსა.

მართლაც! დიმიტრის არ ახსოვს მასთან ვისმეს ისე გულახდით ესაუბროს, როგორც ესაუბრებოდა ჰმუნვარების ფრთით მოხეტიალე ქარი.

როდესაც ქარმა იყუჩა, ბინის კარების ზარამ წკრიალი მორთო. ყრმას ყურადღება არ მიუქცევია, ისე იყო ჩაფიქრებული... ფოსტის მოხელემ ეპისტოლე შემოუტანა... დიმიტრიმ სანთელი აანთო, ზღაზვნით გადუხია ეპისტოლეს თავი და უგულის ნებოდ დაიწყო კითხვა. უეცრივ ასოები აიშალნენ თავ-თავიანთ ადგილიდან და დაიწყეს უცნაურად ტრიალი... თვითეული ასო გულს ნემსივით ეხებოდა.. თავი ნელ-ნელა დაუმიძიდა... თვალებში ჩამოებინდა, უსტარში ეწერა: „მართლა ტიტო! ჩვენი საერთო ნაცნობი თამარო(თუმცა მასთან ორჯელ ფარსაგად არ გვილაპარაკნია, მაგრამ ყველაზე პატივსაცემ ნაცნობად მაინც მიგვაჩნდა) ერთი კვირაა, რაც სოფლად გაემგზავრა. ექიმებმა აუკრძალეს ქალაქად ცხოვრება. საწყალს გულის ავადმყოფობა ჰქონია მე-

მკვიდრობით გადმოცემული.“ — როგორ?— გულის შექირვებისგან მართლაცის ხმით წარმოსთქვა დიმიტრიმ. — ჩემი თამარი ავად ყოფილა! მისი პაწია გული იტანჯება, დასნეულებულა ის, ვინც უკანასკნელ იმედად და მივის დუშმან წუთისოფლად.

ჩემო პაწაწავ, ყარიბ ოცნების აღმფრთოვანებელო! უარჰყავი ეს ხმები... გენაცვალე, განარინე ჩემს სულს მწუხარება. სიცოცხლის უკანასკნელ ძაფს ნუ ჩამიწყვეტ, შენგანა მაქვს სასოება. შენ კარგად უნდა იყო. ჩემი ცხოვრების კაბადონზე უნდა ციმციმებდე, როგორც შუქურა და ისე უნდა ნარნარებდე ჩემი სულის წიაღში, როგორც ნიაფით აფოფინებულ მდელოზე ნახი სუმბული. სულის სილაღე! რად არ მაუწყენი სნება?

ყინვით მოვარაყებულ იალბუზის თხემს ზედ მოვექცეოდი, დავიჩოქებდი და ზენარს შევავედრებდი შენს თავსა.

ლოცვა-ღაღადით მთელს კავკასიონს ავაჩქურებდი, ცრემლად დავალხობდი. მთებს ნისლს გამოვსთხოვდი და ცად წარვაველენდი მათგებლად, რადა განმიკურნოს სატრფო გულისა.

განა ცა ისე გულქვაა, რომ არ ითნოს მუდარა? განა იგი ისეთი შურიანია, რომ შემეცილოს, რაყიფად გამიხდეს, წარგიტაცოს თავისს წიაღთ შინა. სასოებაე! რად, არად არ მაუწყე პაწაწა გულის დასნეულება. დიმიტრიმ თვითვე უპასუხა თავისს თავს: რად უნდა ეცნობებინა. თამარმა ხომ არცკი იცოდა ტიტოს გულის თქმა, ხომ არასოდეს მოუსმენია მასი ხვაშიადი.

ქარის ზუზუნნი დიმიტრის თუ წედან გულის მოსაოხებლად მიიჩნდა, ახლა ჰზარავდა... მისს მოთქმაში მოესმოდა ყველა ყარიბთა ღაღადი და სნეულთა ქვითინი.

მზად იყო ლუციფელად გადაქცეულიყო, ოღონდ კი თვისი ხარხარით ჩაეხშო ფიქრთა ამრვეი ველური მელოდია.

ტიტო რომ სევდის ორწოხებში დაწანწალედა, მისს ოთახის კარებს ვილაცა მიადგა და ნებიერის ხმით შეეკითხა: შეიძლება?—

ის ტიტოს ნაცნობი ქალი იყო, უმაღლესს კურსების მსმენელი. იგი იყო განსახიერება ჩრდილოეთის სილამაზისა; არავითარი ხინჯი, არავითარი ნაკლი მოეპოვებოდა, გარდა უსიმეტრიო ცხვირისა, რომელიც ისე აწეულიყო მაღლა, თითქოს აინუნშიაც არ მოჰქონდეს ქვეყანა. მისს თეთრ-ყირმიზა შუბლსა და ლაწვებს ამშვენებდა გვირგვინი ოქროსაფით მზინავი თმისა... ცისფერი თვალები ხომ აბრეშუმის მსვავს წამწამების ჩრდილში საიდუმლოდ ჰღელავდნენ და ოცნებას შიგ სასრბოლად მოიწოდებდნენ.

ვიტია (სახელი ქალისა) ისე იყო დიმიტრისაგან გათამამებული, რომ მას ნებაბართვას არც კი მოუცადა და შემოალოკარები.

დიმიტრი თუმცა გულგრილობას არ იჩენდა მისდამი... უყვარდა მასთან ყოფნა, მასთან ლაყაფი. განსაკუთრებით მოწყენის ჟამსა. ვიტიას შემოსვლის უმაღლესს დაღვრემილი ოთახი გაშუქდებოდა. კედლებზე აციმციმდებოდნენ ხოლმე სიხარულისა და სიმალხაზის სხივები. ტიტოს ამ ჟამად შინც არ ებრინა მისი შემოსვლა და შუბლ შეკმუხვნილმა უგულოდ მოიწვია.

—ღმერთო ჩემო, რა დემონიური გამომეტყველება მიგიღიათ. კავკასიონის მთის რომელ გრეხილებზე სრბის თქვენი ფიქრი, ხომ არ მოგენატრად სადმე ფრიალოკლდესთან ჩასაფრება და მგზავრთა გვამებზე სიკვდილის დავლურის გაჩაღება.

აი თქვე ველურებო, თქვენა!

არა, გამოტყდით, ხომ წამოიღეთ აქაც ხანჯალი?

იმ დღეს თქვენს თანამემამულეს რომ რაღაცას გაცხარებით ედავებოდით, მეგონა ხანჯლებით შეუტყვდით ერთუროს. გაგონილა ისეთი კამათი?

თქვენ ისევ გაჩუმებულხართ.

ხა, ხა, ხა, ხა, მართლა! თქვენ ძალიანა გყვარებით სტუმრების ტყუილით გამასპინძლებს. მაგალითად იმ დღეს კავკასიისას რომ ჰლაპარაკობდით და იმის დასამტკიცებლად, რომ კავკასი უმშვენიერესი ქვეყანაა დედამიწის ზურგზეო—სთქვით—ვითომ ბერძენთა მითოლოგიაში იყოს მოხსენებული, რომ აპოლონმა როგორც კი თვალი მოაგლო კავკასის თხემებს, მოიწადინა პარნასიდან იქ გადასახლება ქალ-ღმერთებისა და მუზები-თურთო.

ამის თაობაზე შევეკითხე ჩვენს პროფესორს, მან მხოლოდ სიცილით მეპასუხა.

არა, გრცხვენთან, პატრიოტობის გულისათვის ამისთანა სისულელსა სთხზავთ? მერე ვის მოსალოდებლად? ჩემს?

თქვენ ხომ ჩემს რაინდობას სჩემულობდით. ვანა ასე გაუმასპინძლებიან თავიანთ ტრფობის საგანსა?

—უკვე დავმარხე ყოველივე ის, რასაც ვეთაყვანებოდი. უპასუხა დიმიტრიმ გამოჯავრებით.

—მართლა?! საწყალი ჩვენი ტრფობა! მერე რატომ არ შემატყობინეთ მისი დაკრძალვის დღე? გვირგვინით შეუმკობდი კუბოს—წარმოსთქვა ვიტიამა და გადიკისკისა.

ტიტოს სახემაც ღიმილი გამოჰხატა, თუმცა გული კვლავ სევდით ჰქონდა გათანგული და უპასუხა:

—ეჰ, ვიტიავ, შენ მხიარულების ჩიტი გიფრინავს გულში, მე კი არ მიყურებ შავ-ბედიითი ყორანი ვით დამყრამყრამებს თავსა.

ვიტია მიჰხვდა, რომ ტიტოს ამ ქამად მისთვის არ ეცალა, გამოეთხოვა, თუმცა კარებიდან მაინც კეკლესად თითი დაუქნია დატუქსვის ნიშნად და გავიდა.

—ო, ჩრდილოეთის ასულო!—წარმო-სთქვა ტიტომ, როგორც კი კარი მიიხურა ვიტიამა—სპეტაკი ხარ, ვით სპეტაკია მყინვარზე მომზინავი თოვლი და მომზიბლავია შენი ტიტონი, როგორც მოცარტის უკაემწო, გიჟმაყი მელოდიები. წარმტაცი ხარ შენ, მაგრამ უფრო წარმტაცია ჩემთვის არსება, რომელსაც ვჰგებ შორს სამხრეთისკენ.

მართალია, იგი ფერ-მკრთალია გულის სნებასგან, ვიდრე ბოტიჩელის სიმონეტა, მისი ხმა სუსტია ვით ნაზი იის ქვითინი, მაგრამ მაინც მას ვამჯობინებ ვიდრე მთელი ქვეყნის კეკლესებს.

ტიტომ დაღლილობა იგრძნო და მიწვა სარეცელზე. ოთახში ბნელოდა... მხოლოდ ერთ კედელზე ქუჩიდან შემოპარული ელექტრონის შუქი ბარბაცებდა.

მეზობელ ოთახიდან მოისმა ჯერ ნელი, შემდეგ გაიზარდა... აზვირთდა...

ეს იყო კავკასის მელოდია.

ქართველი სტუდენტი, რომელიც იქვე მეორე ოთახში ბინადრობდა, მღეროდა „მთაო, გადმიშვი, გადმიშვი!“—ს.

დიმიტრი გაილურსა, სნებად გადაიქცა. არასოდეს მოუსმენია ასეთი ელგვიური სიმღერა. მასა ჰგონია, მელოდიის ჰანგები თრთოლით დასტირიან სუნ მიღებულ ყვავილებს.

მისი შეურვებული ოცნებაც მოქვითინე ჰანგად გადაიქცა, ჩაექსოვა სიმღერას. მასთან ერთად გადავლო ტრიალი, ერთ-ფეროვანი მინდვრები და ევედრებოდა კავკასიის მთებს გადაეყარათ ტყვიასავით დამძიმებული ნისლი და გადაეშვათ სნეული სატრფოს სანახავად...

დ. თურდოსპირელი.

იღუმალი ჩანგი

მინიატურა—ამონაკვეთი

სხოვრების დაღმართზე მიექანება ადამიანის სიკოცხლე... სატანის ხითხითს ჩაქსოვა ეს იღუმალი ჩანგი ცხოვრებისა... სიკვდილი მღერის სულთათანას...

— ბედნიერება კი, ჯერ შორს არის!.. — ეს გზა ბედისწერისაა!..

— ეჰ, ვინ უწყის, თუ სად ჩამქალა იმედებით აღსავსე რწმენის ლამპარი...

— ეჰ, ვინ უწყის ბედის ეტლი სად მიგვაქროლებს, სად გადაგვტყუორცნის...

— არვინ უწყის საიღუმლო ამ სოფლისა.

წელიწადები კი მიჰქრიან... საუკუნეს საუკუნე აღარ ახსოვს... სიკვდილის ორგაზე უხმობს ავ სულებს სათანადელი... სიკვდილს ხუნდი სკედს საუკუნეებს, — მაგრამ გასწყდება...

— კოლხიდის მთები რაღაცას ელიან... უკვდავია და დაუსრულებელი მათი ლოდინი.

და მიჰქრის ასე, მიჰქრის ასე ეს ცხოვრება ჩუმათ, შეუძინველად. ადამიანს არ სურს ბედნიერება. წელიწადები მიჰქრიან, — და იგი ამას ვერ ამჩნევს.

— სიკვდილის ანგელოზი კი ცელს იქნევს — მაგრამ მას ესმის ადამიანის სულის კვეთება, — და ხელი უკანკალებს. გაცრეცილ ტუჩებზე ამოიკითხა იღუმალმა ხმამ მათი უმანკო და უმწიკვლო სიყვარული; მან ინახულა უფსკრული საშინელებისა, — სადაც პირში გვამს იკრავდა საფლავის სიცივე და დედის მხურვალე გულ-მკერდს ვერ გაეებო იგი.

ოხ! რა კარგი იყო იგი პირველი სიყვარული, რომელიც ეკუთვნოდა საკანეში დატყვევებულს ახალგაზდა ჭაბუკს. მან ინახულა იგი მთვარიან ღამეს.

ის ეკვროდა მას... ესმოდა მკაფიოდ მისი გულის ფეთქა, — უხაროდა ყვავილებს მათი სიყვარული... უხაროდათ ზღვის სფეროებს, ღამის იღუმალობას, დილის საოცნებო ჩანგს.

— მხოლოდ ამ დროს, ერთხელ მხოლოდ აკენესდა იღუმალი ჩანგი, — და მაშინ შევება, სიხარული იგრძნო დაღლილ, დაქანცულმა სოფელმა.

მაშინ მგოსნის ჩანგმა ტკბილი მელოდიები უმღერა სამშობლო მხარეს. უხაროდათ ყვავილებს, — უხაროდათ ნარგისს, იასამანს...

ზღვის თბილი ტალღები უმღერდენ თავისუფლების სიმღერას.

ისინი ბედნიერნი იყვნენ... მახსოვს...

მახსოვს, და ნუ მომაგონებ მეც განვლილ წუთებს, ყვავილო!

მახსოვს შემოდგომის სუსხიანმა ქარმა როგორ გაიტაცა უკანასკნელი ტრფობის ყვავილი, და არ ვიცი, არა, სად დაასამარა?..

მახსოვს, გაზაფხულის ნელი სიო ჰქროდა, — სურნელებით დამტკბარი ასე სიხარულს მისცემოდა, — ყველას, და ყველავფერს ნეტარების ღიმი უკრთოდა. ცეცხლის ბურთმა უკანასკნელი შუქი სტყუორცნა კოლხიდის მთებს და შორს, მთებს იქით გადასრიალდა, მდინარის ცელქათ სრბოლა, ტალღათ სიმღერა, ყრუ, გაურკვეველ სიმღერით იქცა. მის ჰანგებში გაისმა ჩუმი, ნაღველთ ბგერა.

ტყეში მონობა სიკოცხლე... დამგლოვიარებული ხეები მზეს მისტიროდენ, — საყვარელ მზეს, მზე კი, მზე, დაუსრუ-

ლებელ უფსკრულში ჩაინთქა. წამი და მოლივლივე ცელქი ტალები, ცის მკრთალ აფერადებულ ზვირთებს ჰკოცნიდენ...

გაცრეცილ ცის კიდურზე ამოიპარა მთვარე, — მან დააგდო ძილის სამყარო და ლაჟვარდისაკენ მოიღვტოდა. სულის იღუმალი მელოდია აღმოსავლეთს მკრთალ ფერადებს შეჰკენესოდა.

მახსოვს, ამ დროს მომეყრდნო მკერდზე იგი და ჩამჩურჩულა: „შენი ვარ, შენი თვით სამარემდისო“ — ოხ! რა კარგი იყო მაშინ!..

— მაგრამ განა ყოველივე ხანგრძლივია ამ სოფლად?..

დაიცრეცა სიყვარული, — დაიმსხვრა სიამის ჩანგი და, უკანასკნელი სევდის აკკორღი მიმოეფინა ჩაგრულსა მხარეს...

— სიყვარული არ არსებობს, — არსებობს სიყვარული ჩამომძახის იღუმალი ხმა, — უკვდავია ამ ქვეყნად მხოლოდ ბორკილები, უკვდავია იღუმალი ჩანგი...

არარაა მხოლოდ ამოვება, — არარაა — ადამიანის სიცოცხლე...

და მიჰქრის ასე, მიჰქრის ასე ადამიანის სიცოცხლე ჟამთა დაუსრულებელ უფსკრულში...

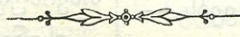
ცრემლის ზღვა დადგა, — მაშვრალთ ცრემლით აივსო ტანჯვის ფიალა, მაგრამ ჩანგი იღუმალი ამხნევეს მას.

— „ნუ იცრემლებით, — მოსჩანს ცისკარი, განახლების წინამორბედი, — და მე უცდი ამ ცისკარს.

უცდი, — მაგრამ სად არის დასასრული, სად?..

დაუსრულებელია ლოდინი!..

ს. ბაირონიშვილი.

ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება

ჰიგიენა

(წერილი შესაშე)

„ყველა ერთისთვის და ერთი ყველასთვის“
(დებულება)

„ზოგი ჭირი მარგებელია“, ამბობს ხალხური სიბრძნე. 1830 — 40 წლებში ევროპას რო დიდ-ზღრვეულობა არ განეცადა, იქნება დღესაც ჰკუა-გონებას არ ჩავარდნილიყო... ყირიმის ომაც 1853 წ. ძლიერ გამოაფხიზლა ევროპის ხალხი და მთავრობანი. თოფი და ზარბაზანი არ ანადგურებდა იმდენს მეომარს და ხალხს, რამდენიც, ომის გამო გაჩენილს, გადამდებ ჭირს მსხვერპლი მიჰქონდა *).

ყირიმის ომის შემდეგ დაამტკიცეს საერთაშორისო ჰიგიენური საზოგადო კანონ-დებულებანი და ყველა სახელმწი-

*) შეადრეთ ყირიმის ომს რუს-იაპონიის ომი. ჰოდა რადაც 50 წლის განმავლობაში სედავთ რამდენად განვითარდა ჰიგიენური სწავლა. ბრძოლის ველზე ორ მილიონამდე ჰირუტევი და ჰირმეტეველი ტრიალებდა, მაგრამ ვერაფერმა ჭირმა აქ ფრთა ვერ გა-

ფოსთვის სავალდებულო გახადეს. მას შემდეგ ახლა იმ აზრს დაადგინენ, რომ მარტოდ და მხოლოდ გვირგვინოსანის და წარჩინებულთა გვამთა ჯანმრთელობაზე ზრუნვა და ფიქრი ამაო არის. უნდა მთელს სახელმწიფოებს, მთელს კაცობრიობას მივაქციოთ ყურადღებაო—მხედრობა და ხალხი, მდიდარი და ღატაკი იმ გვარ ჰიგიენურ პირობებში უნდა ჩავაყენოთ, რომ ვერავითარმა ჭირმა ფეხი ვერსად გაიჩინოს, კერა ვერსად დაიდგასო.

„ყველა ერისთვის და ერთი ყველასთვის«—თუ გინდა, რომ ჯანმრთელი, ღლეგრძელი და ბედნიერი იყო, ეცადე რომ შენი მეზობელი (მტერია იგი თუ მოყვარე) ჯანმრთელი, ღლეგრძელი და ბედნიერი იყოს. აი ეს არის ჩვენი დროის ჭეშმარიტი მცნება და მოძღვრება. ამ იდეას უნდა ვმსახურებდეთ ყველანი.

დიად, ჩვენი დროის პრაქტიკული ჭკუა იმ აზრს დაადგა, რომ ღარიბ-ღატაკს როცა რითიმე ჰშველით, ეგ ქველმოქმედებად ნუ კი მიგაჩნიათ; მაგით მხოლოდ თქვენს პირად ინტერესს იცავთ—ცეცხლს აქრობთ, რომ თქვენი სახლიც არ გადაიწვას.—ვინაიდან თუ მშვიერს არ გააძლიობთ, შიშველს არ შემოსავთ და კარგს ბინას არ გაუჩინთ, აშკარაა ეს კაცი ჭირის მსხვერპლად გახდება, ჭირის ბუდეს გააჩენს და თუ რო ახლაც არ განკურნავთ, ვაი თქვენს თავს, სულ ერთია მისი ჭირი თქვენც გეწვევთ—მდიდრად მოქარგულ თქვენს სახლ-ღარბაზში შემო-

შალა. ადგილობრივ აქრობდენ, ან გავისხუნოთ განუდიდ წყლს შავი ჭირი რა გაჩნდა ვლადივასტოკში. უწინდელ დროს მთელს ქვენიერებას მოედებოდა, მაგრამ ჰიგიენამ ადგილობრივ მასშტ.

გვიარდება და თქვენს უსიყვარულებს შეიღოს, ანუ გულის მეგობარს წუთი-სოფელს გამოასალმებს.

ჰიგიენურმა სწავლა-მოდღვრებამ მეტად თვალსაჩინო სარგებლობა მოუტანა კაცობრიობას. ჩვენს დროს მეტად ძნელია და ძნელადაც წარმოსადგენია, რომ განათლებულ ქვეყნებში, შეგნებულ ხალხში, რომელიმე ჭირი უწინდებულად და მძვინვარებდეს და ხალხი ჯიანჭველასავით მუსროს.

შავი ჭირი და სოფურა ეხლა დასავლეთ ევროპაში ველარ ფარფაშობს, ფიცხლავ აპკიდებენ ხოლმე გუდანაბადს. საოფლე სსხადი გერმანიაში იშვიათი მოვლენა-ლა გახდა და იმასაც გარედან თუ შემოიტანს ვინმე. უფაჯიისაგან დაჩენილს, ჩოფურა პირისახეს მთელს გერმანიაში წამლადაც ველარ იპოვით. ესე იგი იმათ, ვისაც ჩვენი ხალხი ანგელაზებს და ბატანებს ეძახის, გერმანელებმა ბინა აღარ მისცეს, საქართველოსკენ გამოყარეს გამოისტუმრეს—წადით იქ, სადაც სიბნელიე მეფობსო.

განათლებული ევროპა აზიელებსაც ძალას ატანს, ჰიგიენურად იცხოვრეო და თუ რო ვერა შეასმინა რა, თვით გზავნის ჭირთან საბრძოლველად მთელს ექსპედიციებს—ჯარს და მეცნიერებს რათა ჰიგიენურ-სანიტარული ზომებით ცეცხლი დასაწყისშივე ჩააქროს, რომ ევროპასაც არ მოედლოს.

დიად, ბატონებო, კულტურულ ხალხში ჰიგიენური სწავლა-მოდღვრება დიდი სასწაულების მომქმედია.

და ეს ასეც უნდა იყოს, რადგან ადამიანის ტვინი მეცნიერების ქურაში ნაწრობი, ძველი ჟანგისაგან ხალასდება; სიყრმიდანვე თანდაყოლილს უკუღმართ აზრებისაგან ჭკუა თავისუფლდება,—შავ

და ბნელ ცრუ მორწმუნოებით გაჟღენთილს პირბადეს თვალითაგან იგლეჯს, ბინდს იშორებს. ნება და სურვილი ადამიანისა, მეცნიერებით აღფრთოვებული, ძველ უვარგის და უმსგავსო ზნე-ჩვეულებების მახედან თავისუფლდება — ამსხვრევს გამოფიტულს, სამარცხვინო ტრადიციულ ბორკილებს და ახალ წმინდა აღთქმისკენ სულით და გულით მიისწრაფის. მეცნიერება ის შემოქმედი ძალაა, რომლითაც უძლიერი და სუსტი ადამიანიც-კი ყოვლად ძლიერი ხდება და სულით აღფრთოვანებული უსაზღვრო სიხარულს ეძლევა. მეცნიერება უნათებს კაცს ახალ და ახალს, ყოვლად საიმედო, საუკეთესო გზას და თან ხელთ აძლევს ძლიერს იარაღს და ძალას კეთილ მიზნის მისაღწევად. ძალა მეცნიერებისა ორ გვარი ძალაა: სთრგუნავს სიბნელეს და ჭფენს სინათლეს. ხოლო ყოველ გვარ ბრძოლაში საბოლოოდ გამარჯვებული რჩება ხალხი, მეცნიერებით შეიარაღებული, და მისი სახელით მებრძოლი.

მაშ მივბაძოთ, ბატონებო, დასავლეთ ევროპას. ქართველი უნდა ქართველადვე დარჩეს, მხოლოდ აუცილებლად საჭიროა ქართველის გაეფრთხილება. თორემ აბა რასა ჰგავს, ერთი მიბძანეთ, რამდენად უნდა იყოს უბედური და უკან ჩამორჩენილი, ბეჩავი ქართველი ხალხი, რომელიც

დღესაც, ამ მეოცე (XX) საუკუნეში ათას გვარ კირს და ვარამს ბატონებს ეძახის: ევაფილი ბატონია, წიოქა და ქუნთრუშ ბატონია, მუცქელ-კეთილი ბატონია, ნეკუბით ავადმყოფს ეშმაკეულობა უსხედან, ანუ წმიდა გიორგის დარისხულია და სხვა ათას გვარი უმსგავსობა. მთელს საქართველოს ხალხის ფსიხიკას (სულიერ მხარეს) სამას სამოცდა სამი წმიდა გიორგები განაგებენ.

დიად ბატონებო, აქ ალაგი არ არი ყველა ცრუმორწმუნოება ჩამოვთვალეთ და ის ღვდლებიც დავასახელოთ, რომელიც არამც თუ ეწინააღმდეგებიან, პირიქით, აქეზებენ კიდევ. ყველა ეს ზემოდ თქმული სვინიდიის და მეცნიერების წინაშე გვავალებს ჩვენ სხვა სწავლასთან ერთად ეს ჭიკიეზური სწავლა-მოდგურებაც ხალხში გავავრცელოთ, ხალხს უქადაგოთ და ბუნებრივი, გონიერი ცხოვრება ვასწავლოთ, ევროპიელს დავწიოთ. და მგონი რო, ღვთის წინაშე დროც არის. მაშ ვისწავლოთ ჯერ ჩვენ.

ილ. ალხაზიშვილი.

(შემდეგი იქნება)

P. S. საკვირველება ის არის რომ დალოცვილი ღმერთიც და წმ. გიორგებიც მხოლოდ ჩვენ, ქართველებს გვრისხამს და განათლებულ ხალხს კი არა.

ავტ.

შინაური მიმოხილვა

ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების დირექტორის კურსკის
აზრი ტერ-გასპარიანცზე.

ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების ინსპექტორის ბ. გასპარიანცის „მოღვაწეობამ“ გურიაში და ბათუმის ოლქში დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია ჩვენს საზოგადოებაში.

ასე გასინჯეთ, თვით რუსი „ნაფიცი პედაგოგებიც“-კი აშფოთებულნი არიან უკანასკნელის საქციელით სახალხო სკოლების მართვა გამგეობის საქმეში.

ბევრი მათგანი შეკითხება: „ნუ თუ გაზვიადებული და გადამეტებული არ არის ყოველივე ის, რაც ბ. გასპარიანცზე რუსულ და ქართულ პრესაში იწერებაო?“.

ჩვენ ამაზედ შემდეგს ვუპასუხებთ: ის, რაც აქამდის გასპარიანცის შესახებ გაზეთებმა გამოაქვეყნეს, არამც თუ გაზვიადებული არ არის, არამედ სრულს სიმართლეს შეადგენს და დამყარებულია უტყუარ ფაქტებზედ.

რომ მკითხველი საზოგადოება უფრო დარწმუნდეს, თუ რა **მოხელეების** ხელშია ჩვენში სწავლა-განათლების საქმე, იძულებული ვართ სავსებით, უცვლელად გამოვაქვეყნოთ ერთი ოფიციალური დოკუმენტი, რომლის გაზეთების ფურცლებზედ აღნიშვნა, ცოტა არ იყოს, ჩააფიქრებს და გააწითლებს კავქასიის სამოსწავლო უწყების წარმომადგენელს...

ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების დირექტორს, ბ-ნ კრუპსკისაც კი ვერ აუტანია გასპარიანცის ოინბაზობა და მის მიერ სამსახურში ჩადენილი ბოროტმოქმედებანი.

აი რასა სწერს იგი (კრუპენსკი) ოლ-

ქის მზრუნველს ბ. რუდოლფს **რაპორტი 4 ენპენისთვის 1912 წ. № 5247).**

„ვაბრუნებ რა ბასილეთის ორკლასიან სასწავლებლის მასწავლებლის ივანე გიორგიძის თხოვნას, მაქვს პატივი წარმოვუდგინო თქვენს აღმატებულებას პასუხი სახალხო სკოლების მესამე რაიონის ინსპექტორის ბ. ტერ-გასპარიანცისა და უპატივცემულესად მოგახსენოთ შემდეგი:

დაუსრულებელი მიწერ-მოწერიდან მესამე რაიონის მასწავლებლების საჩივრებისა გამო იმავე რაიონის სახალხო სკოლების ინსპექტორის მოქმედებათა შესახებ ყოვლის ეჭვს გარეშე გამოირკვა, რომ ტერ-გასპარიანცი მოკლებულია ნიქსა და მოხერხებასა, დაამყაროს სათანადო, სწორი და კორექტული განწყოფილება მის ხელქვეით მასწავლებლებთან.

მთავარი ძირითადი მიზეზი მისი განუწყვეტელი უსიამოვნობისა და გაუგებრობისა მასწავლებლებთან არის არ ქონვა **პირდაპირობისა, გულწრფელობისა და სამართლიანობისა** მის სამსახურში, როგორც მის ხელქვეით მსახურებთან, ისე დირექციის და უმაღლეს სამასწავლებლო მთავრობასთან.

ტერ-გასპარიანცი, რომ დაემსახურებინა მასწავლებლებში სახელი, ერთობ განუსაზღვრელად გულუხვი იყო ყოველნაირ დაპირებებით, სიტყვით თუ საქმით ჰპირდებოდა და ყურადღებას არ აქცევდა იმას, შესაძლებელი იყო თუ არა აღსრულება და დაიმსახურეს თუ არა იმათ, ვისაც აძლევდა. ბ. გასპარიანცი ყველას

ჰპირდებოდა მასწავლებლობის ადგილებსა, გადაყენას უკეთეს ადგილზე, შემწეობას ფულით, ჯამაგირის მომატებას და სხვ. რასაკვირველია, ასეთი დაპირების მიმღებნი გასპარიანცისაგან ვალდებულად რაცხდნენ თავის თავს, შეეწუხებინათ როგორც ის, ისე ღირეცია უდიერის თხოვნებით და ასე გასინჯეთ, დაპირებულის აღსრულების მოთხოვნითა. მაშინ ბ. გასპარიანცმა საქმე მოაბრუნა და აუწყებდა რა ღირეციას ძალიან არა კეთილსაიმედო აზრებს იმ პირებზედ, რომელნიც მან წასწია წინ და დააიმედა პირფერული დაპირებით, შუამდგომლობდა დისციპლინარული სასჯელი მიეყენებინათ მათთვის და სამსახურიდან ჩამოეყენებინათ.

როგორც ზომა არ იცოდა ბ. გასპარიანცმა მოუფირებელ დაპირებებში, აგრეთვე უზომო იყო მისი არაკეთილსაიმედო მოხსენებანი მოსამსახურე პირებზე, რომლებიც გრძნობდნენ იმის განკარგულებათა უკმაყოფილებას. ამის გამო ისეთი შთაბეჭდილება გამოაქვს კაცს, თითქო ბ. გასპარიანცს სურს შური იძიოს იმათზე, ვინც კი გაბედა მისი სამღურავი.

მუდამ ყალბმა მხილებამ ბ. გასპარიანცისაგან მასწავლებლებისა, მიუხედავად იმისა, რომ მე ვაფრთხილებდი იმას, იქნამდე მიიყვანა საქმე, რომ მან დაჰკარგა მასწავლებლების თვალში ყოველი ნდობა, გამოიწვია მტრული განწყოფილება იმათ მხრივ, განსაკუთრებით გურიაში და ღირეციაც დავიდარაბაში ჩააგდო. ღირეცია ვერ ხედავს შესაძლებლად ნდობით და რწმენით მიეცეს მის მოხსენებას.

მოკლედ დავახსიათეთ რა ბ. ტერ-გასპარიანცი, მე უნდა მოგახსენოთ, რომ მას უთავბოლოდ უყვარს ლაპარაკი, ხოლო იმ ცოტასაც, რასაც იგი აკეთებს, ცდილობს გაადიდოს, გაბეროს და რაღაც

უშველებელ საქმედ გახადოს, რომელიც მოითხოვს დიდ ძალას და თავის ტეხასა. სიყალბე მასწავლებელთა, ღირეციისა და მასზე მინდობილ საქმისადმი უფუჭებს მას ყოველსავე ავტორიტეტს და სრულიად ფუჭად ხდის და მორალურად ამცირებს მის მოქმედებას.

კერძოდ მასწავლებელ გორგიძის საჩივრის გამო საქმე ასეთ ნაირად ხასიათდება. ბ. გორგიძე ბათუმელი მცხოვრებია, სადაც აქვს სახლი. ბ. გასპარიანცის თქმით, არ არის გაჭირვებაში, უმასწავლებლოდაც შეუძლიან ცხოვრება, სამსახურში ცუდი სახელი აქვს დამსახურებული (აქარის უფროსის მოხსენებით იგი იყო სოფლის მწერალი და პასპორტებით ვაჭრობდა, რისთვისაც სამსახურიდან დაითხოვეს), განიძრახა სამხედრო ბეგარისაგან განთავისუფლებულიყო, თუნდა დროებით, მასწავლებლობის ადგილის მოპოვებით. ბ. გასპარიანცი ძალიან გულიანად უწევდა მას მფარველობას: ჯერ მწერლად მიიღო თავის კანცელარიაში, თუმცა, თვით გასპარიანცის სიტყვით, არ ვარგოდა საკანცელარიოდ, რადგანაც იმას ცუდი ხელი ჰქონდა, შემდეგ ისევ გულმოდგინედ გზავნიდა მასწავლებლის მოვალეობათა აღსრულებლად, თუმცა ბ. გორგიძეს ამისი ღირსება არა ჰქონდა მოპოვებული; ამასთან არ მალავს და ამბობს, რომ სჩადიოდა ამას იმისთვის, რომ დაეხსნა ბ. გორგიძე სამხედრო სამსახურიდან.

როდესაც ბ. გორგიძემ მიიღო მასწავლებლობის ღირსება, ბ. ტერ-გასპარიანცმა დანიშნა იგი ბასილეთის ორ კლასიან სასწავლებელში, რასაკვირველია, განსაზღვრულის აღთქმით, რომ იშუამდგომლებდა და დაამტკიცებდა აღნიშნულ სასწავლებელში. ამას მოწმობს მისი პასუხი ბ. გორგიძის თხოვნა-

ზე; ბ. გასპარიანცი 9 ივისიდან ამა 1912 წ. № 2774-თა სწერს გორგაძეს, რომ ბასილეთის სასწავლებლის მასწავლებლად იგი დამტკიცებულ იქნება მარიამობის თვეში.

არა ერთ გზის გზავნიდა ბ. გორგაძეს მასწავლებლად, მაგრამ ინსპექტორმა ბ. ტერ-გასპარიანცმა ერთხელაც არ დაუნიშნა განსაზღვრული ჯამაგირი და მით მისცა საბუთი ბ. გორგაძეს აღედრა უსაფუძვლო მოთხოვნანი, მიეცათ მისთვის ჯილდო გაწეული ხარჯებისათვის.

დაიმედებულს გორგაძეს ბ. გასპარიანცისგან, რომ იგი დამტკიცებულ იქნება, რასაკვირველია, უფლება ჰქონდა დამდურებოდა ბ. გასპარიანცს ადგილის მიუცემლობის გამო.

უმჯობესი და ბუნებრივი იყო, სრულიადაც არსად გაეგზავნა ბ. გასპარიანცს გორგაძე, როგორც ძალიან საეჭვო ყოფაქცევის კანდიდატი, რომელსაც ამასთან მასწავლებლობის ცენზიც არ ჰქონდა, როდესაც იყვნენ უფლება მოსილნი და შემძლე კანდიდატები; უფრო არ უნდა ექმნა ეს იმ მიზნით, როგორათაც ეს ჩაიღინა ბ. გასპარიანცმა, სახელდობრ დამალვა და გადარჩენა მისი სამხედრო ბეგარისაგან.

არ უნდა მიეცა ბ. გორგაძისათვის დაპირება მასწავლებლად დამტკიცებისა, რადგანაც ეს დამოკიდებულია არა იმისგან — ინსპექტორისაგან, და რადგანაც ადგილის მიღება ორკლასიან სასწავლებელში მოითხოვს უსათუოდ პედაგოგიურს მომზადებას და გამოცდილებას, ესენი კი ბ. გორგაძეს არა ჰქონდა, არ ჰქონდა არც უფლება ორკლასიან სასწავლებელში თანამდებობის დაჭერისა.

ტერ-გასპარიანცის მიერ დაპირება ბ. გორგაძის მასწავლებლობის ადგილისა

არის მიუტოვებელი საქმე უფრო იმიტომ, რომ გასპარიანცმა პირველმა დაიცვა ქუთაისის გუბერნიის ინსპექტორთა კრებაზე ეს გარემოება იმ პირთ, თომელთაც მიღებული აქვთ მასწავლებლობის წოდება ეკზემენის საშუალებით, არ მიენიჭებათ მასწავლებლობის ადგილი მათის სრული პედაგოგიურის მთუმზადებლობით და გამოუცდებლობით.

ასეთი დამოკიდებულება ბ. გასპარიანცისა გორგაძისადმი არის ტიპური და ჩვეულებრივი ფორმა მისი მოქმედების სამსახურში: დაპირებანი, დახლართვა და გართულება საქმისა — ყველა ამას იგი თვალის დახამხამების უმაღვე სჩადის ვისიმე წინასწარ დაუკითხავად. ხოლო როდესაც საქმე მივა დაპირების აღსრულებამდე და დახლართულ კომბინაციების გასახსნელად, ბ. ტერ-გასპარიანცი ყოველთვის პოულობს დამნაშავეს, ხელშემშლელს მისი კეთილი დაწყობილობისას, პირველ ყოვლისა დამნაშავედ გამოდის დირექცია, რომელიც ითხოვს, ადგილები მიეცეს სემენარიელებს და მედალისტებსა, რომელიც უარს ეუბნება, რომ ჯილდოების გაცემა არ შეიძლება იმისთანა თანხიდან, რომელიც არ არსებობს და სხვა დამნაშავეთ გამოჰყავთ უმაღლესი სამოსწავლო მთავრობა, რომელიც მცირე თავისუფლებას აძლევს სკოლების ინსპექტორებს, დამნაშავეა ადამინისტრაცია და სხვ. რომ ვსთქვათ, დამნაშავენი არიან ყველანი გარდა ბ. ტერ-გასპარიანცისა.

ბ. გორგაძე, ჩემის აზრით. არ არის სასურველი კანდიდატი სამასწავლებლო მოქმედებისათვის. წინანდელმა მისმა სამსახურმა სოფლის მწერლად, მერმე გადამწერად პოლიციაში, კვალი დასტოვა მის ზნეობრივ პიროვნებაზე, რის დამატკიცებელია მისი თხოვნაც.

ამისთანა მასწავლებლებისაგან ყოველის ღონით უნდა დავითაროთ სკოლა.

დირექტორი ნიკ. კრუპენსკი.

ამ გვარად, ბ-ნი გასპარიანცი მასწავლებლად ისეთ პირებს ამწესებს, რომლებიც პოლიციაში არიან ნამსახურნი და იქიდან დათხოვნილი სხვა და სხვა უზნეო საქციელისა გამო (პასპორტებით ვაჭრობა და სხვა). ამისთანა მასწავლებლების შემწეობით გასპარიანცს სურს ჩვენს მდებო ხალხში გარყვნილება და უზნეობა შეიტანოს...

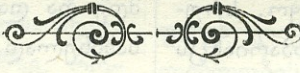
სხვა უწყების მოხელეს რომ ამ გვარი ბოროტ-მოქმედება ჩაედინა, როგორც არის მაგალითად დახსნა სამხედრო სამსახურიდან და სხ., დიდი ხანია ამისთანა მო-

ხევე სამსახურიდან დათხოვნილი იქნებოდა და სისხლის სამართლის წესით სამართალში მიცემული, მაგრამ სჩანს ბ. გასპარიანცს დიდი მფარველები უნდა ჰყვანდნენ.

როდესაც დირექტორის და გასპარიანცის შორის დამოკიდებულება გამწვავდა (რაპორტისა გამო), გასპარიანცმა სხვა ხერხს მიმართა.

უმაღლესი სამოსწავლო მთავრობის გულის მოსაგებად, გურიის და აჭარის სკოლებში პოლიტიკანობა უფრო განამტკიცა და მასწავლებლად რუსები და სომხები დანიშნა. ალბად, იფიქრა, შეიძლება ამ ხერხმა მიხსნას და სამსახურიდან, არ დამათხოვენო...

დიმ. ლუმბაძე.

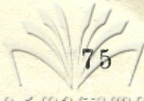

გიგლიოზგრაფია

ვ. ი. რცხილაძე. „მცენარევი და ცხოველები“ ფასი ორი აბაზი.

ყოველ სამეცნიერო წიგნს, ქართულად დაწერილს, უკვლავ სიამოვნებით უნდა ეკებებოდეს, რადგანაც ამ მხრით ჩვენში მწერლობა მართლაც სიღატაკის მეტს არას წარმოადგენს. ერთი, რომელიც არ ცდილობს ყოველგვარი მეცნიერება მშობლიურის ენით შეიძინოს, ხანგრძლივი არ არის და უკვლავ დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ სხვათა შორის, ჩვენი ერთად ერთი ხსნა სწორედ მშობლიურ ენით მეცნიერების გავრცელებაშია. სიამოვნებით მივუკებეთ ჩვენც ამ მოზრდილ წიგნს, რომელიც შეიცავს აწინდელ მეცნიერთა აზრს ცხოველთა და მცენარეთა შესახებ. მაგრამ გადაფურცლეთ თუ არა ეს წიგნი, ზირვეფ გვერდიდანვე სხატად დაგრჩით იმ ქართულით,

რომელსაც ავტორი ხმარობს ამ სამეცნიერო წიგნში. აქ არც გრამატიკაა, არც ენის სიმართლია, არც აუცილებლად საჭიროა სამეცნიერო ცოდნის გასაგრძელებლად და ბეკვან არც აზრის ცხადად გამოხატულება სჩანს. ამ წიგნს წინ უძღვის ათ სტრუქციონი **შესავალი**, მაგრამ მისი წაკითხვა ბევრჯერ მოუნდება შეგნებულს მეითხველს, რომ მიხვდეს, თუ რის თქმა უნდოდა ავტორს, შეუგნებელი მეითხველი კი დარწმუნებული ვარ ვერას გაიგებს, თუნდაც ასჯერაც წაკითხოს. ძლიერ მოიკოჭლებს ენის მხრით ამ წიგნის მოკლე წინასიტყვაობაც. აქ შეხვდებით სიტყვების ასეთს დალაგებას წინადადებაში: „ხელე ეს კავშირი ჩვენ წინაშართ, ვინც ჩვენი კულტურა და ენა შექმნა, იმათი გონიერების ნიშანია და არა ჩვენი დროისა, სამწუხაროდ.“

(გვ. 6). სამწეს.როდ აქ მთავარი და დამკვიდრებული წინადადებანი დომსლივითა არეული. უკვეკლათ ავტორს ამის თქმა უნდოდა: ეს კავშირი არა ჩვენი დროის გონიერების ნიშანია, არამედ ჩვენ წინაპართა დროისა, რომელმაც ჩვენი ენა და კულტურა შექმნა.

როცა მცენარეებს და ცხოველებზე იწეებს საუბარს, (გვ. 9) ავტორი ასეთს წინადადებას ხმარობს: „მთელი ბუნება იყოფა ორ დიდ ნაწილად: ცოცხალი ბუნება, მკვდარი ბუნება.“ უსათუოდ უნდა ითქვას: ცოცხალ ბუნებად, და მკვდარ ბუნებად, ან უნდა მიემართოს წინ—ეს ნაწილებია: ცოცხალი ბუნება და მკვდარი ბუნება. შემდეგ იქვე ვკითხულობთ: „როგორადც ცოცხალი, აგრედვე მკვდარი ბუნების ყველა შემადგენელი სხეულები (უნდა ყველა სხეული) ერთი და იგივე (?) მარტივი სხეულებიდან წარმოსდგებიან, (ერთისა და იმავე) ერთ და იმავე ფიზიკურს და ქიმიურს კანონებს ემორჩილებიან (უნდა ერთსა და იმავე ფიზიკურსა და ქიმიურს კანონებს). ორგანიზმები (?) და მინერალები თავიანთ შედგენილობით და არსებობით ძლიერ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან“ (უკეთესი ქართული იქნება განსხვავდებიან ერთმანეთში და არა ერთმანეთისაგან.) იქვე ასეთი საოჯახო დაბეჭდილი მსხვილი ასოებით: **განსხვავება ცოცხალ არსებათა, ორგანიზმთა, და (აქ და უადგილოა) მკვდარ სხეულებთა, (სხეულთა და არა სხეულებთა) მიწერალებთა (.) შორის (.)** მინერალებთა და არა მინერალებთა. აქ მრავლობითი რიცხვის ორნაირი დაბეჭდვაა არეული, რაც ცხადად ამტკიცებს ენის უცოდინრობას. ერთს

ცხოველს (იხ. 79 გვ.) ავტორი ასეთს სახელს უწოდებს, რომლის ხმარებაც მწერლობაში და ლაზარაკშიც უზრდელობად უნდა ჩაითვალოს. არ ვიცით ეს სახელი თვითონ ავტორის მოგონილია, თუ ხალხი მართლაც ასე უწოდებს ამ ცხოველს. ავტორი ხმარობს ტერმინს ზანაზანტებს, რაც ქართულად მუქთახორას ნიშნავს; მუცლის ჭია ორგანოა: მრგვალი და გრძელი, ამ უკავასკნელს ავტორი **დელოქიას** უწოდებს, ესეც უხერხული ტერმინია ჩემის აზრით. **ტრიხინა** ქართულად ფეტვივას ან კრკილს ნიშნავს, ავტორი კი ზირდაზირ ტრიხინას ხმარობს. ამ სახით ტერმინების მხრითაც ამ წიგნში ბევრს უხერხულობას ვხედავთ, თუმცა ზოგი ტერმინი შესაფერისიც არის. ამიტომაც დრო არის შევიმუშავოთ საერთო სამეცნიერო ტერმინები, რომ ყველას შეეძლოს მიღებული ტერმინების ხმარება.

ბ.ნი ვ. რცხილასის ნაშრომი მანინ უუკადეობის დირსია, სხანს ავტორი სხვა გამოცემის დაბეჭდვასაც აზიკებს და ამიტომ, ჩვენი აზრით, მეტად საჭიროა მიექცეს უუკადეობა იმ ხალხს, რაც ამ ზატრა შენიშვნაში აღნიშნეთ. წიგნი დირსია დაწვრილებით განხილვისა და დირსება-ნაკლუფკანების მიუდგომლად დაფასებისა, აწინ-დაწინვისა, რისთვისაც ამ ჟამად, სამწესროდ, არც დრო გვაქვს და არც ადგილი ჟურნალში. ამიტომ ამ ჟამად ვიკმართ მხოლოდ ეს მცირე შენიშვნა.

კახაბერი.

რედაქტორ-გამომცემელი
ლ. გ. ბოცვაძე.

განცხადებანი

ქართული
სოციალ-დემოკრატიული
პარტია

ყოველ-დღიური საზოგადოებრივი და სალიტერატურო გაზეთი

„მერსუსალი“

(წელიწადი შეიქმნა)

გაზეთი წლიურად ღირს 7 მან. ნახევარი წლით—4 მან. სამი თვით—2 მ. 50 კ. თვიურად ქუთაისში—4 აბაზი. ქუთაისის გარედ—90 კაპ. საზღვარ გარედ 14 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შაური.

განცხადების ფასი ჩვეულებრივია

რედაქტორ-გამომცემილი პ. ბაბუნაშვილი.

ფულის გამოსვლა მისამართი: ქუთაისი, ვორონცოვის ქ. რაჟდენ დიმიტ. მიქაძეს რედაქციის მისამართი: პუშკინის ქ., სახლი ჭეიშვილისა, № 12.

ყოველ-დღიური საზოგადოებრივი და სალიტერატურო გაზეთი

„ჩვენი ღრობა“

ხელის მოწერის პირობები თბილისში და თბილისის გარეთ: წლიურად—5 მან., ნახევარი წლით—3 მან., ერთი თვით 3 აბაზი., საზღვარ გარეთ ერთი ორად მეტი.

ცალკე № ყველგან — 3 კაპ.

მისამართი: Тифлисъ, Дворцовая ул., д. Д. З. Сараджева, рядомъ съ редак. газ. „Закав. Рѣчь“, Телефонъ № 12—48. Для телег. Тифлосъ „Дроэба“.

რედაქტორი სოფრომ მაგლობლიშვილი.

შიიღება ხელის მოწერა 1913 წლისათვის

ყოველ-თვიურ ჟურნალ

„განთიადობა“

(წელიწადი პირველი)

და ყოველ-კვირეულ გაზეთ

„შინაურ საქმეებზე“

(წელიწადი შეხეთე)

წლიური ფასი ჟურნალისა ცალკე 5 მან., გაზეთისა 4 მან., ორივე ერთად 8 მან. სახალხო სამკითხველოებს და სოფლის მასწავლებლებს ორივე გამოცემა წლიურად 7 მან. დაეთმობა. ორივე გამოცემა სარწმუნოებრივ საზოგადოებრივია.

რედაქტორი მლ. ს. მჭედლიძე.

გამართულია ხელის მოწერა 1913 წლის

„ხ მ ა კ ა ხ ე თ ი ს ა“ - სე

(წელიწადი შეიქმნა)

1913 წელს გაზეთი გამოვა კვირაში ორჯერ, ხუთშაბათობით და კვირაობით. გაზეთის ფასი: ერთი წლით 3 მან. 50 კ., ნახევარი წლით 1 მან. 80 კ., ერთი თვით 1 მან. 40 კ. სიღბაში და სოფლებში: ერთი წლით 2 მან. 50 კ. ნახევარი წლით 1 მან. 30 კაპ. ერთი თვით 1 მან. 25 კაპ. ცალკე ნომერი ყველგან 3 კაპ.

გაზეთის გამწერა შეიძლება მხოლოდ თვის პირველ რიცხვიდან.

მისამართი: Г. Сигнахъ К. I. Ткавадзе.

Открыта подписка на 1913 годъ

(2-й годъ изданія)

НА ЕЖЕМЪСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ЕСТЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ
 СЪ ИЛЛЮСТРАЦИЯМИ ВЪ ТЕКСТЪ
 ЖУРНАЛЪ для САМООБРАЗОВАНІЯ

„ПРИРОДА“

подъ редакціей В. А. ВАГНЕРА (Спб.), проф. Л. В. ПИСАРЖЕВСКАГО
 (Спб.) и препод. в. ж. к. Л. А. ТАРАСЕВИЧА (Москва).

с о д е р ж а н і е :

Философія естествознанія. Астрономія. Физика. Химія. Геологія съ палеонтологіей. Минералогія.
 Общая біологія. Зоологія. Ботаника. Человѣкъ и его мѣсто въ природѣ.

ВЪ ЖУРНАЛЪ ПРИНИМАЮТЪ УЧАСТІЕ

Проф. С. В. Аверинцевъ, В. Агафоновъ, проф. Н. И. Андрусовъ, проф. В. М. Арнольди, лаб. Г. Ф. Арнольдъ, проф. Н. А. Артемьевъ, проф. И. И. Боргманъ, проф. П. И. Бахметьевъ (Софія), А. Н. Бахъ (Женева), прив.-доц. А. И. Бабчинскій, докт. геогр. Л. С. Бергъ, астр. С. И. Блажко, прив.-доц. В. А. Бородовскій, П. А. Бѣльскій, проф. В. А. Вагнеръ, проф. Ю. Н. Вагнеръ, акад. проф. П. И. Вальденъ, проф. В. Ф. Вериго, акад. проф. В. И. Вернадскій, лаб. В. Н. Верховскій, проф. Г. В. Вульфъ, М. И. Гольдсмитъ (Париж), проф. А. Г. Гурвичъ, проф. В. Я. Данилевскій, д-ръ П. Н. Дятроптовъ, проф. А. С. Догель, В. А. Дубянский, Е. А. Елачичъ, проф. В. В. Завьяловъ, проф. В. Р. Зеленскій, проф. А. А. Ивановъ, проф. В. Н. Ипатьевъ, лаб. П. В. Казанецкій, проф. А. В. Клоссовскій, проф. Н. К. Кольцовъ, преп. Инж. уч. Т. П. Кравецъ, проф. А. Н. Красновъ, проф. Н. И. Кузнецовъ, проф. Н. М. Кулагинъ, прив.-доц. Н. В. Култашевъ, проф. Н. С. Курнаковъ, проф. П. П. Лазаревъ, прив.-доц. М. Ю. Лахтинъ, Н. Н. Лебедеико, лабор. Г. А. Левитскій, І. Д. Лукашевичъ, д-ръ Е. И. Марциновскій, проф. А. К. Медвѣдевъ, проф. М. А. Мензбиръ, проф. П. Г. Медиковъ, проф. С. И. Метальниковъ, Н. А. Морозовъ, проф. Г. Морозовъ, прив.-доц. А. В. Немилловъ, проф. А. В. Нечаевъ, проф. А. М. Никольскій, докт. зоол. М. М. Новиковъ, лаб. А. Г. Огородниковъ, В. Л. Омелянскій, проф. А. В. Павловъ, проф. Л. В. Писаржевскій, проф. В. В. Подвысоцкій, проф. К. Д. Покровский, Б. Е. Райновъ, А. А. Рихтеръ, А. Рождественскій (Лондонъ), Н. А. Рубакинъ, проф. Д. П. Рузскій, Я. В. Самойловъ, Я. Ф. Семеновъ, Л. Д. Виницкій, асс. по каѣ. физ. геогр. С. А. Совѣтовъ, препод. С. И. Соконовъ, лаб. Н. Н. Соковнинъ, проф. А. Н. Сѣверцевъ, проф. С. М. Танатаръ, д-ръ Л. А. Тарасевичъ, маг. хим. А. А. Титовъ, астрономъ Пулк. обсерв. Г. А. Тиховъ, проф. М. М. Тихвинскій, проф. В. Е. Тищенко, проф. Н. А. Умовъ, прив.-доц. А. Е. Ферманъ, проф. О. Д. Хвольсонъ, преп. А. А. Черновъ, проф. Л. А. Чугаевъ, А. Н. Чураковъ, прив.-доц. В. В. Шипчинскій, пр.-доц. П. Ю. Шмидтъ, проф. Е. А. Шульцъ, д-ръ С. М. Щастный, проф. А. Н. Щукаревъ, прив.-доц. А. И. Ющенко, преп. А. Н. Яницкій, проф. А. И. Яроцкій.

Условія подписки: цѣна въ годъ (съ доставкой и пересылкой)—5 руб.; на $\frac{1}{2}$ г.—3 руб., на три мѣсяца—1 руб. 50 коп., за границу на годъ—7 руб. Допускается разсрочка: 3 руб. при подпискѣ и 2 руб. не позже 1 мая.

Подписка на $\frac{1}{2}$ года, 3 мѣсяца и въ разсрочку принимается только въ главной конторѣ (Москва, Мясницкая, Гусятниковъ пер., 11).

Объявленія печатаются въ журналъ по слѣдующей цѣнѣ: на обложкѣ: 4-я стр.—100 р., $\frac{1}{2}$ стр.—60 р., $\frac{1}{4}$ стр.—35 р.; 2-я и 3-я стр.—75 р., $\frac{1}{2}$ стр.—40 р., $\frac{1}{4}$ стр.—25 р.; Послѣ текста: стр.—60 р., $\frac{1}{2}$ стр.—35 р., $\frac{1}{4}$ стр.—20 р.

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА: Въ конторѣ журнала «Природа» (Москва), во всѣхъ книжныхъ магазинахъ, земскихъ складахъ и почтовыхъ отдѣленіяхъ.

Адресъ главной конторы и редакціи: Москва, Мясницкая, Гусятниковъ пер., 11.
 Телефонъ № 4-10-81.

ШКОЛА И ЖИЗНЬ

ЕДИНСТВЕННАЯ ЕЖЕНЕДЕЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
ГАЗЕТА СЪ ЕЖЕМЪСЯЧНЫМИ ПРИЛОЖЕНІЯМИ.

3-й г.
изданія

Открыта подписка на 1913 г.

3-й г.
изданія

Задача газеты: тѣсное единеніе школы съ жизнью и семьи со школою; свободное развитіе всѣхъ видовъ школы, отъ высшей до низшей.

Въ число бесплатныхъ приложений на 1913 г., *не менѣе 80 печ. лист.*, входятъ, между прочимъ, трактатъ о воспитаніи *Джона Локка*, сборникъ статей самаго выдающагося представителя эксперим. психологіи *Стэнли Холла* и другія классическія произведенія, необходимыя не только каждому педагогу, но и всѣмъ интересующимся школою и воспитаніемъ.

Программа газеты: 1) Статьи по вопросамъ: а) организаціи школы и школьнаго законодательства, б) общепедагогической теоріи и практики. 2) Статьи по различнымъ вопросамъ образованія и воспитанія. 3) Фельетонъ, характеризующій по преимуществу внутреннюю жизнь школы или популяризирующій различныя стороны знанія. 4) Обзоръ печати. 5) Хроника образованія; дѣятельность законодательныхъ учреждений, правительства и т. д. 6) Хроника школьной жизни въ Россіи и за границей. 7) Обзоръ спеціальной литературы, русской и иностранной. 8) Объявленія.

Освѣщеніе всего, что касается умственнаго, нравственнаго и физическаго воспитанія школьнаго и дошкольнаго, какъ въ Россіи, такъ и за границей, обеспечивается сотрудничествомъ профессоровъ, преподавателей средней и низшей школы, земск. и город. дѣятелей, членовъ Г. Думы и Г. Совѣта, дѣятелей разл. обществъ и родительскихъ организацій.

Въ газетѣ участвуютъ между прочимъ: Проф. М. Алексѣенко, Х. Алчевская, акад. В. Бехтеревъ, проф. И. Боргманъ, И. Бѣлоконскій, проф. В. Вагнеръ, В. Вахтеровъ, акад. В. Вернадскій, В. Гердь, проф. Н. Гредескулъ, проф. Д. Гриммъ, проф. В. Данилевскій, Я. Душечкинъ, Е. Звягинцевъ, проф. П. Каптеревъ, проф. М. Капустинъ, проф. Н. Карѣевъ, проф. А. Кизеветтеръ, проф. М. Ковалевскій, акад. А. Кони, проф. Н. Лавге, А. Липовскій, Н. Лубенецъ, проф. И. Лучицкій, проф. А. Мануйловъ, П. Милюковъ, Н. Михайловъ, проф. А. Нечаевъ, акад. Д. Овсяннико-Куликовскій, Ф. Ольденбургъ, А. Острогорскій, проф. Л. Петражицкій, А. Петрищевъ, И. Пентрукевичъ, проф. А. Посниковъ, А. Пругавинъ, Г. Россолимо, Н. Рубакинъ, М. Стаховичъ, I. Титовъ, Д. Тихомировъ, графъ И. Толстой, Н. Тулуповъ, проф. Г. Хлопинъ, В. Чарнолускій, проф. Г. Челпановъ, Н. Чеховъ, П. Шестаковъ, А. Шингаревъ, акад. И. Янжулъ и др. и изъ иностранныхъ ученыхъ: проф. Рене Вормсъ, Шарль Жидъ, извѣстный французскій педагогъ Бьюссонъ, де-Гревъ, Томасенъ и др.

Редакція газеты имѣетъ корреспондентовъ въ разныхъ городахъ Имперіи и за границей и спеціальныхъ корреспондентовъ въ Г. Совѣтѣ и Г. думѣ.

<i>Подписная цѣна:</i>	на годъ	на 6 м.	на 3 м.
Съ доставкой и пересылкой	6 р.	3 р.	2 р.

Для учащихъ въ начальныхъ училищахъ допускается разсрочка: при подпискѣ 2 руб. и къ февралю, 1-му марту, 1-му апрѣля и 1-му мая по 1 руб.

Подписка принимается въ Главной Конторѣ, *Петербургъ, Кабинетская, д. Губернскаго Земства. № 18*, во всѣхъ почт.-тел. отдѣл. и въ солидн. книжн. магаз.

Объявленія: Строка непарели впереди текста 60 коп., позади—30 коп.

Редакторъ: Г. А. Фальборкъ.

Издатели: Н. В. Мѣшковъ и Г. А. Фальборкъ.

О ПОДПИСКѢ въ 1913 году на еженедельный иллюстрированный журналъ

ВОКРУГЪ СВѢТА

XXIX годъ изданія.

Журналъ будетъ выходить въ 1913 году по новой, значительно расширенной программѣ.

Журналъ ставитъ своею цѣлью широкое и всестороннее ознакомленіе своихъ читателей съ культурной жизнью и творческой работой человѣчества.

Приобрѣтѣ исключительное право на изданіе произведеній Л. Н. ТОЛСТОГО, „ВОКРУГЪ СВѢТА“ дастъ своимъ подписчикамъ

въ 1913 году, кромѣ **50** номеровъ журнала,

ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

Л. Н. ТОЛСТОГО,

въ двухъ изданіяхъ,

подъ редакціей и съ примѣчаніями П. И. БИРЮКОВА.

ПЕРВОЕ ИЗДАНІЕ, состоящее изъ **24-хъ книгъ**, будетъ состоять въ себѣ **ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХЪ СОЧИНЕНІЙ**, вышедшихъ какъ до 81-го года, такъ и послѣ этого года, а также и посмертныя.

Въ это изданіе войдутъ слѣдующія произведенія:

ДѢТСТВО, ОТРОЧЕСТВО И ЮНОСТЬ. Съ приложеніемъ неизданныхъ вариантовъ.

ВОЕННЫЕ РАЗСКАЗЫ: Набѣгъ, Казаки, Севастополь въ декабрѣ 1854 г., въ маѣ 1855 г. и въ августѣ 1855 г., Рубка лѣса, Встрѣча въ отрядѣ съ московскимъ знакомымъ.

РАЗСКАЗЫ: Утро помѣщика, Мель, Записки маркера, Два гусара, Альбертъ, Люцернъ, Три смерти, Семейное счастье, Полликушка, Холстомеръ, Декабристы, Тихонъ и Маланья, Идиллія.

ВОЙНА И МИРЪ. Романъ. Съ приложеніемъ неизданныхъ вариантовъ.

Какъ при жизни Л. Н. Толстого, такъ и послѣ его смерти велась идейная борьба по поводу его религиозныхъ и философскихъ идей, но у Л. Н. Толстого есть то, что ни у кого не вызываетъ разногласія и на чемъ сходятся люди разныхъ убѣжденій, а именно его художественныя произведенія.

Теперь настоящаго изданія провѣренъ П. И. Бирюковымъ большей частью по первыямъ изданіямъ или по рукописямъ. Въ дополненіяхъ къ „Войнѣ и Миру“, „Аннѣ Карениной“ и нѣкоторымъ другимъ сочиненіямъ даны новыя, нигдѣ ранѣе не опубликованные варианты. Такимъ образомъ, это изданіе художественныхъ произведеній Л. Н. Толстого явится наиболее тщательно редактированнымъ изданіемъ изъ всѣхъ, ранѣе бывшихъ.

ВТОРОЕ ИЗДАНІЕ будетъ состоять изъ **48 книгъ** и заключать **ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ ВСѢХЪ СОЧИНЕНІЙ Л. Н. ТОЛСТОГО**, какъ художественныхъ, такъ и философскихъ, педагогическихъ и публицистическихъ, доступныхъ русской публикѣ по цензурнымъ условіямъ.

Съ внѣшней стороны оба изданія не будутъ носить обычнаго характера журнальныхъ приложеній, а будутъ отпечатаны на хорошей, плотной бумагѣ четкимъ шрифтомъ.

Подписная цѣна на журналъ „ВОКРУГЪ СВѢТА“ съ 24 книгами, содержащими собраніе художественныхъ сочиненій Л. Н. ТОЛСТОГО, съ пересылкой и доставкой о о о о о о о о о о **7 р.** ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА: 3 руб. при подпискѣ, 2 руб. къ 1 апрѣля и 2 р. къ 1 июля.

Подписная цѣна на журналъ „ВОКРУГЪ СВѢТА“ съ 48-ми книгами полнаго собранія всѣхъ сочиненій Л. Н. ТОЛСТОГО съ пер. и дост. ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА: при подпискѣ 4 рубля, къ 1 апрѣля 4 рубля и къ 1 июля 3 рубля. **11 р.**

Замѣна перваго изданія вторымъ и наоборотъ послѣ подписки не допускается.

Контора журнала „Вокругъ СВѢТА“: Москва, Тверская, д. № 43. Изданіе Т-ва И. Д. Сытина. Редакторъ Вл. А. Поповъ.

Принимается подписка на 1913 годъ
Педагогическій журналъ

ОБНОВЛЕНИЕ ШКОЛЫ

Отдѣлъ „Экспериментальной Педагогикѣ“
подъ редакціей пр. доц. Нью-Йоркскаго Университета, д-ра философіи и
педагогикѣ П. Р. Радосавльевича.

Вопросъ о воспитаніи и обученіи въ настоящее время особенно живо заинтересовалъ психологовъ и педагоговъ. Идетъ кипучая работа въ области изслѣдованій психики дѣтей и тѣхъ методовъ и пріемовъ воспитанія и обученія, которые наиболѣе соотвѣтствуютъ душевному строю дѣтей, ихъ стремленіямъ и интересамъ. Однако усиленіи однихъ ученыхъ реформы воспитанія и обученія не произвести: необходимо самому обществу и педагогамъ-практикамъ идти навстрѣчу новому теченію, послужить тою культурною средой, которая поддержитъ и закрѣпитъ новое въ школѣ и жизни. Журналъ „Обновленіе школы“ задается цѣлью проводить эти новыя педагогическія вѣянія изъ лабораторій, школъ, изслѣдов. психологовъ и психологовъ-педагоговъ въ общество—въ жизнь.

Въ первыхъ номерахъ напечатаны работы: прив.-доц. Нью-Йоркскаго Университета Д-ра П. Р. Радосавльевича, Ц. П. Балталона, проф. Дюфура, Евгенія Елачича, М. И. Конорова, В. Лая, В. и Ю. Лабунскихъ, О. Липмана, Д. Лютца, В. Р. Мрочека, Н. Е. Ртмянцева, Н. Томилина, Ал. Туфанова, Ф. В. Филипповича и др.

ПРОГРАММА: 1) Статьи, очерки, наброски, опыты по психологіи дѣтства и экспериментальной педагогикѣ. 2) Опыты, статьи, очерки, наброски по экспериментальной методикѣ обученія. 3) Статьи, очерки, наброски и опыты по гигиенѣ и физическому воспитанію дѣтей. 4) Очерки по народному образованію. 5) Критика и библиографія. 6) Педагогическая хроника. 7) Объявленія.

Кромѣ того, время отъ времени въ журналѣ „Обновленіе Школы“ будутъ помѣщаться труды „Передвижныхъ курсовъ обновляющейся школы“, организуемыхъ редакціей журнала для чтенія лекцій учителямъ, воспитателямъ и родителямъ (въ столицахъ и въ провинціи). Журналъ выходитъ 10 книжками въ годъ.

Подписной годъ начинается съ 1 го сентября и съ 1-го января.

Подписная цѣна 2 рубля годъ

Желающіе продолжить подписку до 1 января, благоволятъ уплатить еще 1 рубль.

Адресъ редакціи и конторы: С.-Петербургъ, Мойка, 54.

Редакторъ Александръ Зачиняевъ.

О подпискѣ въ 1913 годъ

на ежемѣсячный иллюстрированный Дѣтскій журналъ для семьи и начальной школы

„МІРОКЪ“

годъ XII изл.

подъ редакціей Вл. А. Попова.

12 Законченныхъ книжекъ журнала, содержащихъ разнообразный и занимательный матеріалъ для чтенія, всегда обильно и художественно иллюстрированный.

Въ 1913 г. будутъ даны слѣдующія 8 бесплатныхъ приложеній:

1) 300-лѣтній юбилей дома Романовыхъ. (Настѣнный листъ съ портретами русскихъ царей). 2) Жемчужинки русской поэзіи. (Сборникъ стиховъ для заучиванія и чтенія вслухъ въ семьѣ и школѣ). 3) Жизнь холоднаго сѣвера (Настѣнный листъ). 4) Миниатюрный зверинецъ въ комнатѣ. (Книжка). 5) Наши пѣвчія птицы. (Настѣнная таблица). 6) Индусскія сказки (съ рисунками-силуэтами). 7) Тайны морского дна. (Настѣнный листъ). 8) Самая веселая книжка (со множествомъ рисунковъ).

Подписная цѣна на журналъ „Мірокъ“ со всеми приложеніями 1 р. 50 к.
Адресъ конторы журнала „Мірокъ“: Москва, Тверская, д. № 48, Т-ва И. Д. Сытина.

სწიგნი

ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ.
საზოგადოების მოქმედებისა. *)

ღამი

1912 წლის მარტის 19.

ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობის სხდომა განყოფილებათა წარმომადგენლების დასწრებით.

დაესწრო: საზოგადოების თავმჯდომარე გ. ნ. ყაზბეგი, მისი ამხანაგი ა. ბ. მდივანი, გამგეობის წევრნი: ა. თ. უიფშიძე, დ. გ. კარბაქაძე, ან. რ. ჯაფარიანი, შ. ზ. დედაძე, შ. ა. მიქელაძე, ს. რ. გორგაძე, გრ. ს. რეხიანი და ფ. ბ. მგელაძე; წარმომადგენლები: ბათუმისა: ივლ. გოგოლაძე, ბაქოსი: მ. ა. ნასიძე, ბორჯომის—გ. ვაშაძე, თელავის—გ. კახიძე, კავკასის—გარ. ბერჯანიძე, სენაკის—პ. ჯორჯიანი, სოხუმის—ნ. ჯანაშია, ფოთის—ი. ალექსიანი, ქუთაისის—იანაძე და სპ. უიფინი, ყვირილის—პ. გარდავაძე, ქიათურის—კიტა აბაშიძე და ხონის—მ. ვ. ბახტაძე.

თავმჯდომარე მიესალმა წარმომადგენლებს და აუხსნა საგანი დღევანდელი კრებისა: „საჭიროდ დავინახეთ მოვევლაპარაკა თქვენთან ერთად იმის შესახებ, რომ ჩვენი საზოგადოების, როგორც მთავარი გამგეობის, ისე მის განყოფილებათა მოქმედება უფრო ნაყოფიერი და სასარგებლო იყოს ჩვენი სამშობლოსათვის“. თავმჯდომარის აზრით, პირველად უნდა გაირჩეს საკითხი, თუ როგორ მოხერხდეს, რომ უფრო მეტი და უფრო მტკიცე კავშირი დამყარდეს მთავარ გამგეობასა და განყოფილებათა ურთიერთ შორის, რადგან ამ საკითხს ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს და ამის გამო იგი ყველა საკითხებზე მეტი ყურადღების ღირსი.

ამასთანავე თავმჯდომარემ სთხოვა კრების წევრთ გამოსთქვან ამის შესახებ თავიანთი აზრი.

*) იანვრიდან ჟურნალ „განათლებაში“ ეოგულ ნომერში დაიბეჭდება ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებისა და განყოფილებათა მოქმედებისა. რედ.

ხონის განყოფილების წარმომადგენელი მ. ვ. ბახტაძე: „ჩვენს გამგეობას ჰქონდა ამის შესახებ თათბირი და შემდეგ დასკვნას დავადექით: ჩვენ ვთხოვთ მთავარ გამგეობას ყოველ წლობით მოიწვიოს ხოლმე განყოფილებათა წარმომადგენლები საერთო საკითხების გასარჩევად, საერთო საქმეზე მოსალაპარაკებლად. მაშინ ერთმანეთს დაფუძნდებით, გავიცნობთ, გავიგებთ ერთმანეთის ღირსსა და ღირსს; გავიგებთ, რა უწყობს ხელს, ან რა აბრკოლებს ამა თუ იმ განყოფილების მოქმედებას. აი მაშინ მეტი კავშირიც დამყარდება ჩვენს შორის. წარმომადგენელთა კრებას მთავარი გამგეობა ნიშნავს. გასარჩევ საკითხებს აღნუსხავს მთავარი გამგეობა. მიაწდის განყოფილებებს და მოითხოვს, რომ მათაც წარმოადგინონ თავის მხრით ესა თუ ის საყურადღებო საკითხი. ყველა საკითხებიდან მთავარმა გამგეობამ უნდა შეადგინოს საერთო სია და ისევ დაურიგოს განყოფილებებს ერთი თვის წინეთ მაინც განზრახული კრებისა.

ქუთაისის განყოფილების წარმომადგენელი იაზონ ბაქრაძე აცხადებს, რომ ქუთაისშიაც ასევე დაუდგენიათ, და ამიტომ ის სავსებით იზიარებს ხონის განყოფილების სურვილს. გარდა ამისა მას საჭიროდ მიიჩნია განყოფილებათა კრებაზე ესწრებოდეს ხოლმე მთავარი გამგეობის რომელიმე წევრი, აგრეთვე განყოფილებათა წარმომადგენელიც. ესეც დავადასტოვებს ერთმანეთს. საჭიროა წ.-კ. საზოგადოებას ჰქონდეს საკუთარი ორგანო, სადაც უნდა იბეჭდებოდეს ყოველნაირი ცნობა, როგორც მთავარი გამგეობისა, ისე განყოფილებების მოქმედების შესახებ. თუ საკუთარი ორგანო არ იქნება, იყოს სხვისი გაზეთი ან ჟურნალი, სადაც მსურველი უნდა პოულობდეს ყოველსავე ცნობას წ.-კ. საზოგადოების შესახებ. ურიგო არ იქნება აგრეთვე, რომ მთავარი გამგეობის წევრი ხანდახან ჩამოვიდეს განყოფილებებს და მათ დაახლოვებით გაიცნობდეს, თორემ შესაძლებელია გამგეობამ არც კი იცოდეს ახლა, რა ხდება განყოფილებებში.

სენაკის განყოფილების წარმომადგენელი ზ. ჯორთქიფანიძე: თუ წესდების შეცვლა არ იქნება დამაბრკოლებელი მიზეზი, მაშინ სენაკის განყოფილების გამგეობის აზრით, მთავარი გამგეობა უნდა ირჩეოდეს დამფუძნებელ წევრთაგან და განყოფილებათა წარმომადგენლებისაგან. თბილისში მცხოვრებნი წევრნი წ.-კ. საზოგადოებისა უნდა გამოეყვნენ და ცალკე განყოფილება დაარსონ. ყველა განყოფილება წევრთა რიცხვის რაოდენობის მიხედვით გამოგზავნის თავის წარმომადგენელს წლიურ კრებაზე; ესენი აირჩევენ მთავარ გამგეობას. მთავარი გამგეობა შეიმუშავებს სხვა და სხვა კითხვებს საზოგადო კრებისთვის წარსადგენათ; ეს საკითხები წინდაწინ ეცნობებათ განყოფილებებს; ისინიც შეიმუშავებენ თავის მხრით სხვა და სხვა კითხვებს, რომლებსაც განყოფილების წარმომადგენელი დაიცავს საზოგადო კრებაზე. მთავარ გამგეობაში შესაძლებელია არჩეულ იქმნას არა თბილისში მცხოვრებიც. როდესაც თბილისი გამოიყოფება, მაშინ მთავარ გამგეობას აღარ ექნება იმდენი საქმე, რამდენიც ახლა აქვს. განყოფილებათა წარმომადგენლები დაესწრებიან მხოლოდ იმისთანა სხდომებს, რომლებსაც პრინციპიალური ხასიათი და საერთო მნიშვნელობა ექნება.

ბაქოს განყოფილების წარმომადგენელი მ. ნასიძე: ყველას ერთნაირათ შეგ-

ვაქვს საწევრო სამი მანეთი, ცხადია ერთნაირი უფლებითაც უნდა ვიყვნეთ ყველანი ალჭურვილნი, მაგრამ ეს ასე არ არის, ამ ჟამად ერთნაირი უფლებიანი არა ვართ, ეს უსამართლობაა. თბილისში მცხოვრებ წევრთ მიუთვისებიათ უფლება მთავარი გამგეობის არჩევისა: ამით რაღაც უპირატესობა, რაღაც პრივილეგია ეძლევათ თბილისელებს. ეს უპირატესობაა, ეს პრივილეგია უნდა მოისპოს. ყველა წევრი ერთნაირი უფლებით უნდა ღებულობდეს მონაწილეობას მთავარი გამგეობის არჩევაში. ბაქოს განყოფილების გამგეობის აზრით, საჭიროა, რომ განყოფილებამ თვითონ აირჩიოს მთავარი გამგეობის ერთი წევრი, რომ იქ თავის ინტერესების დამცველი იყოლიოს. ამისათვის აუცილებლად შეცვლილ უნდა იქმნას ახლანდელი ორგანიზაცია გამგეობის არჩევისა და შედგენილობისა. მე ვთხოვ ყველა წარმომადგენლებს გამოსთქვან თავიანთი აზრი ამ საკითხის შესახებ.

ბათუმის განყოფილების წარმომადგენელი ივლიანე გაგაშვილი სრულიად ეთანხმება ბ-ნ ლორთქიფანიძის მიერ წარმორთქმულ აზრს და უმატებს: მთავარ გამგეობას უნდა ირჩევდნენ ყველა განყოფილებათა წარმომადგენლები და თითოეულ განყოფილებას თავის წარმომადგენელი უნდა ჰყავდეს მთავარ გამგეობაში. ამასთანავე მეც საჭიროდ მიმაჩნია თბილისის გამოიყოს ცალკე განყოფილებად, — მთავარი გამგეობა კი შესდგეს ყველა განყოფილების წარმომადგენელთაგან. საკმარისად მიმაჩნია თბილისში სცხოვრობდეს მხოლოდ თავმჯდომარე, მდივანი და პრეზიდენტი შესადგენათ კიდევ ერთი წევრი, დანარჩენები შესაძლებელია სხვაგან სცხოვრობდნენ. გამგეობის სხდომა საკმარისია ხდებოდეს თვეში ერთხელ ან ორჯერ.

რადგან კრებამ განყოფილებათა წარმომადგენლების კრების ხასიათი მიიღო, თავმჯდომარემ მოაგონა დამსწრეთ, რომ დღეს წარმომადგენელთა კრება კი არ არის, არამედ გამგეობის სხდომა და წარმომადგენელი მოწვეულნი არიან დასახმარებლად, ე. ი. იმის გასაგებად, თუ რა აზრის არიან განყოფილებები ამა თუ იმ საკითხის შესახებ. ამ სხდომის ნაყოფი მხოლოდ მასალა იქნება, რომელიც შედეგში ხელ-ახლა განხილული იქნება გამგეობის სხდომაზე.

გამგეობის წევრის გ. ს. წყნაძის აზრით ბაქოს განყოფილების წარმომადგენლის წინადადება უარყოფილ უნდა იქნას, რადგან ის მოასწავებს განცალკევებას და განკერძოებას; ხოლო სენაკისა და ბათუმის წარმომადგენელთა მოხსენება ყურადღების ღირსია, რადგან ეს უფრო მოასწავებს შეერთებასა და შედუღებას. რაკი ყველა ერთნაირად იხდის საწევრო ფულს, ამის გამო ყველას ერთნაირი უფლება უნდა ჰქონდეს მთავარი გამგეობის არჩევაში. ამისათვის საჭიროა საზოგადოების ახლანდელი ორგანიზაცია შეიცვალოს და დამყარდეს სრულს ფედერატიულს ნიადაგზე. საზოგადო კრება უთუოდ უნდა შესდგებოდეს დელეგატებისაგან. მხოლოდ შეუძლებელია, რომ მთავარი გამგეობის წევრნი თბილისს გარეშე ცხოვრობდნენ და თვეში ერთხელ იკრიბებოდნენ, რადგან გამგეობას აუარებელი საქმე აქვს და ახლაც ვერ ასწრობს, როცა კვირაში ერთხელ იკრიბება. გამგეობა არჩეულ უნდა იქმნას უსათუოდ თბილისში მცხოვრებთაგან. განყოფილებათა წარ-

მომადგენლებიც შეიძლება მთავარი გამგეობის სხდომებს ესწრებოდნენ გადამწყვეტი ხმის უფლებით, მაგრამ ისინი დაესწრებიან ხანდახან.

ფოთის წარმომადგენელი ალექსიშვილი წინააღმდეგია იმ აზრისა, რომ მთავარ გამგეობაში შედიოდნენ განყოფილებათა წარმომადგენლები, რადგან ეს ტენიკურად შეუძლებელია: სიშორის გამო წარმომადგენლები ვერ მოახერხებენ გამგეობის სხდომებში მონაწილეობის მიღებას. რაც შეეხება საზოგადო კრებას, ეს სულ სხვა საკითხია; საზოგადო კრება უთუოდ უნდა შესდგებოდეს დელეგატებისაგან. ამ ნაირმა საზოგადოებამ მთავარი გამგეობის წევრნი აირჩიოს თბილისში მცხოვრებ წევრთაგან.

ქუთაისის განყოფილების წარმომადგენლის აზრით სასურველია, რომ მთავარი გამგეობა შემაერთებელი და შემაკავშირებელი გამგეობა იყოს, ამიტომ ის უნდა აირჩიოს განყოფილებათა წარმომადგენლებმა, მხოლოდ თბილისში მცხოვრებ წევრთაგან კი. სხვა ნიადაგზე ახლანდელი ორგანიზაციის შეცვლა შეუძლებლად მიაჩნია, რადგან თბილისში არ მცხოვრები წევრნი გამგეობისა ვერ შეიკრიბებიან და თავის დღეში გამგეობის სხდომა ვერ შესდგება.

თითქმის ამგვარივე აზრი გამოთქვა თელავის განყოფილების წარმომადგენელმა ბ-ნმა კახიძემ.

გამგეობის წევრს დ. კაჩიჭაშვილს საზოგადოების ორგანიზაციის შეცვლის საჭიროება დასაბუთებულად არ მიაჩნია, ემხრობა ქუთაისის წარმომადგენლის აზრს და სრულიად საკმარისად მიაჩნია იგი. სენაკისა და ბათუმის განყოფილებათა წარმომადგენლების აზრი თავისთავად სიმპატიურია, მაგრამ ჯერ-ჯერობით აწ არსებული ორგანიზაცია უნდა დარჩეს, რადგან მისი შეცვლა ჯერ ერთი უდროვოა, მეორედ მოითხოვს დიდ ხარჯს. საზოგადოების და მის განყოფილებათა შორის მეტის კავშირის დასამყარებლად საკმარისად მიაჩნია მოწვეულ იქმნენ ხოლომე მთავარი გამგეობის სხდომებზე განყოფილებათა წარმომადგენლები და მთავარი გამგეობის წევრი ესწრებოდეს განყოფილებათა კრებას.

ქიათურის განყოფილების წარმომადგენელი კიტა ბაშიძე სავსებით ეთანხმება დ. კაჩიჭაშვილის მოსაზრებას და ვერ წარმოუდგენია, რამ გამოიწვია მოთხოვნა ფედერატიულ პრინციპების განხორციელებისა წ. კ. საზოგადოების მოქმედებაში. განყოფილებები ჯერ-ჯერობით ვერ ახერხებენ თავის მოვალეობის ასრულებას, როგორც მთავარი გამგეობის წინაშე, ისე თვით ადგილობრივი საზოგადოების გამო. სახსარი არა გვაქვს, რომ პირნათლად ავასრულოთ ნაკისრი მოვალეობანი ადგილობრივ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად, ზოგი განყოფილება იმდენად ღარიბია, რომ შემოსავლის 20%-იც ვერ გამოუგზავნია მთავარი გამგეობისათვის; სანამ განყოფილებების შემოსავალი არ გაიზრდება და საქმე არ განმტკიცდება, მანამ ახლანდელი ორგანიზაციის შეცვლის შესახებ ლაპარაკიც არ შეიძლება.

გამგეობის წევრი ს. გაჩეკაძე: „მთავარი გამგეობა არ მოელოდა, თუ განყოფილებათა წარმომადგენლები აღძრავდნენ საკითხს ახლანდელი ორგანიზაციის შეცვლის შესახებ და ამის გამო არც მომზადებულა, რომ შესაფერა ანგარიში გაეწია მისთვის. მაგრამ, რაც უნდა იყოს, თვით წინადადება სენაკისა და ბათუმის წარ-

მომადგენლებისა ღირსია იმის, რომ მას სერიოზული და განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს და ყოველ მხრივ აწონილ იქმნას.

გამგეობის წევრი შ. შიქლაძე პრინციპიალურად იმ აზრის წინააღმდეგ, რომ საჭიროა საერთო რეორგანიზაცია წ. კ. გ. საზოგადოების აგებულობისა, შეუძლებელია ვინმე იქნეს, ვინაიდან დღეს თბილისელი წევრები წ. კ. გამ. საზოგადოებისა ირჩევენ მთავარ გამგეობის წევრებს და ამ გვარად ფაქტიურად განაგებენ მთელი საზოგადოების საქმეებს. უსათუოდ საჭიროა მომავალში შეიცვალოს ეხლანდელი მდგომარეობა იმ გვარად, რომ დაწესდეს დელეგატთა კრება, რომელიც იქნება საერთო კრება საზოგადოებისა და აირჩევს მთავარ გამგეობას, ხოლო თბილისში მცხოვრები წევრები საზოგადოებისა შეადგენენ თბილისის განყოფილებას. ამ გვარი რეორგანიზაცია საზოგადოებისა მოითხოვს წესდების ბევრ მუხლების შეცვლას; ხოლო ამ ჟამად ამ გვარი შუამდგომლობის აღძვრა სახიფათოა.

გამგეობის წევრის შ. ჯეჯახაძის აზრით დელეგატების მიერ არჩეული მთავარი გამგეობა იდეალია, მაგრამ შეუძლებელად მიაჩნია ჯერ-ჯერობით, რადგან მოითხოვს წესდებაში ძირითად ცვლილების შეტანას; უმჯობესი იქნება პრაქტიკულ მხარეს მიექცეს ყურადღება.

სოხუმის განყოფილების წარმომადგენელი ნ. ჯანაშია თანაუგრძობს სენაკისა და ბათუმის წინადადებას, ხოლო სანამ ეს განხორციელდებოდეს, აუცილებელ საჭიროებად მიაჩნია დელეგატთა კრება ხშირად ხდებოდეს ხოლმე და კრების საგანი წინდაწინ ეცნობოს ყველა განყოფილებას.

გამგეობის წევრი გ. რცხიაძე არ ეთანხმება ბ. ბ. კარიჭაშვილისა და კ. აბაშიძეს, ვითომც ამ ჟამად საჭიროება არ იყოს ორგანიზაციის შეცვლისა. თუ აზრის მომწიფებას ვუცადეთ, მაშინ გვიანდა იქნება. ახლაც საჭიროა ცვლილების მოხდენა და აი რათა: საზოგადო კრება მრავალ რიცხოვანია და შეუძლებელია იქ წესიერების დამყარება, ვერც შესაფერ ბინასა ვმოულობთ. ამიტომ ვთხოვლობ დელეგატთა კრების მოწყობას და ამის გამო წესდების შეცვლას ახლავე; ჩემის აზრით განყოფილებათა წარმომადგენლების კრების წინააღმდეგ მთავრობა თავის დღეში არ იქნება“.

კავკავის განყოფილების წარმომადგენლის ვარ. ბურჯანაძის აზრით ახლა არავითარი კავშირი არ არსებობს მთავარ გამგეობასა და მის განყოფილებებს შორის, გამგეობა ითხოვს შემოსავლის 20% და ეგ არის. საზოგადო განყოფილებანი დაინტერესებულნი არ არიან „საზოგადოების“ საქმეებით. ამიტომ საჭიროა წესდების შეცვლა იმ გვარად, რომ თბილისი გამოიყოს ცალკე განყოფილებად და მთავარი გამგეობა აირჩიოს დელეგატთა კრებამ.

თელავის განყოფილების წარმომადგენელი—გ. კახაძე წინააღმდეგია ახლანდელ ორგანიზაციის შეცვლისა, რადგან ვერავითარ საჭიროებას ამისათვის ვერ ხედავს; ისევ ის ემჯობინება, თუ ყველა თავის მოვალეობას პირნათლად ასრულებს.

გამგეობის წევრი არ. ჯაჯანაშვილი პრინციპიალურად მომხრეა ახლანდელ ორგანიზაციის შეცვლისა, მაგრამ ჯერ ჯერობით ნაადრევად მიაჩნია. საჭიროა განყოფილებები მოლონიერდენ, გავიცნოთ ერთმანეთი და თავის თავად დროს გან-

მავლობაში მივალთ იმ დასკვნამდე, რომ ახლანდელი კრება გადაიქცევა დღეგატა-
თა კრებად.

თავმჯდომარემ საკითხი გამორკვეულად დაინახა და კითხვა ასე დააყენა: „სა-
ჭიროა თუ არა შეიცვალოს ამ ჟამად დღევანდელი ორგანიზაცია მთავარ გამგეო-
ბის არჩევისა“. უმრავლესობამ 18-ის ხმით 5-ის წინააღმდეგ ახლანდელი ორგანი-
ზაციის შეცვლა საჭიროდ ვერ დაინახა. მაგრამ გამოსთქვა სურვილი, რომ 1) პე-
რიოდულათ, არა ნაკლებ ერთი გზობისა წელიწადში, თბილისში მოწვეულ იქმნას
განყოფილებათა წარმომადგენლები მოსალაპარაკებლად იმ საკითხებზე, რომელიც
აღძრული იქნება მთავარ გამგეობისა და განყოფილებათა მიერ და შემდეგ შეტა-
ნილი საერთო სიაში. 2) სასურველია, რომ განყოფილებათა კრებებს ესწრებოდ-
ნენ მთავარი გამგეობის წევრნი; და აგრეთვე განყოფილებათა გამგეობის წევრი—
განყოფილებათა კრებებს. 3) სასურველია ცალკე პერიოდული ორგანო გაიჩი-
ნოს მთავარმა გამგეობამ, სადაც უნდა იბეჭდებოდეს ხოლმე ცნობანი, როგორც
მთავარი გამგეობისა, ისე განყოფილებათა მოქმედების შესახებ. უკეთუ ცალკე ორ-
განოს დაარსება მოუხერხებელი იქნება ფინანსიურის მხრივ, მაშინ შეუთანხმდეს
რომელსამე არსებულ პერიოდულ გამოცემას. ამასთანავე თითქმის ერთ ხმად ამის-
თანა ორგანოთ დასახელებულ იქმნა თვიური ჟურნალი „განათლება“.

დანარჩენი კითხვების გასარჩევად კრება გადაიღო მეორე დღისათვის.

ღ ჭ მ ი

20 მარტის სხდომისა

დაესწრა: თავმჯდომარე გ. ნ. ყაზბეგი, მისი ამხანაგი: ა. ბ. მდივანი, წევრნი:
ს. გორგაძე, ლ. ბოცვაძე, არ. ჯაჯანაშვილი, ა. ყიფშიძე, დ. კარიჭაშვილი, შ.
დედაბრიშვილი, გრ. რცხილაძე და შ. მიქელაძე.

წარმომადგენლები: ჭიათურისა—კიტა აბაშიძე, ბარჯომისა—ვაშაკიძე, თელავისა—
ვ. კახიძე, ქუთაისის—ი. ბაქრაძე და ს. ყიფიანი, კავკავის—ვ. ბურჯანაძე, ფოთის—
ი. ალექსიშვილი, ბაქსისი—მ. ნასიძე, ხონის—მ. ბახტაძე, სენაკის—პ. ლორთქიფა-
ნიძე, ბათუმის—ივ. გოგოლაშვილი და სამტრედიის—გ. სიხარულიძე.

თავმჯდომარე: რადგან წ.-კ. საზოგადოების წევრთა ტუფიდისის საზოგადო კრებაზე
იჩვენა საერთო საქმე, იჩვენა ისეთი კითხვები, რომლებიც ევკლასთვის ერთნაირად საინ-
ტერესოა, ამის გამო ჩვენი გამოცემა იმ აზრისაა, რომ აქაურ საზოგადო კრებაზე ევკლას
განყოფილების წევრს ჩქონდეს გადაწვევტი ხმის უფლება, ხოლო განყოფილების კრება-
ზე კი არც მთავარ საზოგადოებისა და არც სხვა განყოფილების წევრს არ ექნება ეს
უფლება.

კიტა აბაშიძე სრულიად ეთანხმება გამოცემის აზრს და უმატებს, რომ განყოფი-

ლები მისუფმა წევრმა უთუოდ უნდა წარმოადგინოს კვიტანცია საწევრო ფული და სხვა, ან სხვა რამე საბუთი, რომ ის უფლებიანი წევრია საზოგადოებისა.

ი. ბაქრაძე ეთანხმება კიტას და სჭიროდ მიანჩნის დგებოდეს სრული სია ეგვლა წევრთა, რეგორც მთავარი საზოგადოებისა, ისე განყოფილებათა.

ვ. კახიძის აზრით სჭირთა კრება დაიცვათ უფელგვარი შემთხვევითი და არა სასიამოვნო მოვლენისაგან. ამის გამო იგი წინააღმდეგია ზემო გამოთქმული აზრისა და საკმარისად მიანჩნია, თუ განყოფილება გამოგზავნის თავის წარმომადგენელს საზოგადო კრებაზე დასასწრებად და მონაწილეობის მისაღებად.

არ. ჯაჯანაშვილს უგვირს, რეგორ შეიძლება ორი სხვა და სხვა ნაირი აზრი არსებობდეს იმის შესახებ, რომ ეგვლა წევრს, რომელსაც თავის მოვალეობა პირნათლად შეუსრულებია, უფლება ჰქონდეს გადაშწევვტი ხმისა საზოგადო კრებაზე, განსაკუთრებით თბილისში, რადგან უმთავრესად აქ სწუდება ისეთი კითხვები, რომლებიც ეგვლას შეეხება, მხოლოდ საბუთი კი უეჭველად უნდა მოეთხოვოს დამსწრეს, რომ ის წევრია. აქ რაიმე შიში სრულიად უსაფუძვლოა.

მ. ბახტაძემ ითხოვა, რომ მთავარმა გამოცემამ საზოგადო კრება მოახდინოს არა უადრეს მაისის თვისა; მაშინ შესაძლებელი იქნება საერთო ანგარიში განყოფილებათა ანგარიშიც მოთავსდეს, რასაც ეგვლასთვის მნიშვნელობა ექნება; განყოფილება სხვა და სხვა დამამრკვლელ მიზეზთა გამო ადრე ანგარიშის წარმოდგენას ვერ ახერხებს.

თავმჯდომარემ საკითხი გამოკვეთულად გამოაცხადა და გადასწევვტად ასე დააყენა: „აქვს თუ არა უფლება ეგვლა წევრს, რომელსაც საწევრო ფული გადახდილი აქვს, გადაშწევვტი ხმა იქონიოს მთავარ გამოცემის მიერ მოწვეულ საზოგადო კრებაზე თბილისში, თუ მარტო იმათ, ვინც თბილისში სცხვრებოს?“

მბ. ნასიძე.—ვსთქვით რომელსაში წევრს შეტანილი აქვს საწევრო ფული რომელსაში განყოფილებათაში და ამის შემდეგ იგი სცხვრებლად გადავიდა წლის განმავლობაში მერე განყოფილების რაიონში. ასეთს წევრს რატომ არ უნდა ჰქონდეს უფლება მიიღოს მონაწილეობა გადაშწევვტის ხმით ამ განყოფილების საქმეებში? ბინის შეცვლამ არ უნდა დაუკარგოს უფლება წევრობისა.

გრ. ს. რუხილიძე.—წევრს ჩვენის საზოგადოებისას ეგვლან ერთნაირი უფლება უნდა ჰქონდეს. განყოფილება ნაწილია საზოგადოებისა; თუ მაქვს უფლება მივიღო მონაწილეობა მთავარ-გამცემის მიერ მოწვეულ კრებაზე, რატომ არ უნდა მქონდეს იგივე უფლება კრებაზე, რომელსაც იწვევს განყოფილება? შეზღუდვა უფლებისა არ ვარკვა. უნდა ვსცდებოდეთ გაგაფართოვოთ ასმარეზი მოქმედებისა. მე მომხრე ვარ იმისა, რომ წევრს მიენიჭოს უფლება გადაშწევვტის ხმისა, რეგორც განყოფილებათა კრებებზე, აგრეთვე მთავარ გამოცემის მიერ მოწვეულ კრებებზედაც.

იასონ ბაქრაძე.—ქუთაისის გუბერნიის რაიონებად დაყვავით და თვითთუელ განყოფილებას თავისი რაიონი მიუჩინეთ. გუბერნიის რაიონებად დაყოფას ის მოჰყვია, რომ უაგვლს რაიონს და მის განყოფილებას თავისი საკუთარი ადგილობრივა ინტერესი გაუჩნდა და თვით განყოფილებას დაებადა განკერძოებული ზსუხის გება. მეზობელ განყოფილების წევრი არ უნდა ერეოდეს სხვათა საქმეში, რადგან ზსუხის გებას ვერ იკისრებს. ამის

გამო შესაძლებლად მიმახნია მიჯანიჭეთ მხოლოდ სათათბირო ხმა და არა გადამწყვეტი სხვა განყოფილებათა წევრებს.—

დავით კარიჭაშვილი.—წ.-კ. საზოგადოება ერთია, მაგრამ განყოფილებას თავისი საკუთარი, ადგილობრივი საქმე აქვს. მისი წევრი მთავლად იზრუნოს იქაურ ადგილობრივ საქმეზე. გარედან მოსულს რა საქმე აქვს, ან რად უნდა ჩაერთოს სხვის საქმეთა გადაწყვეტაში? თუ ეინტერესება ასეთს წევრს რომელიმე განყოფილების საქმეთა მსჯელობა, აიღოს და ჩაეწეროს მის წევრადაც და მაშინ გაინაწილებს სხვებთან ერთად ზასუხის გუბასაც.

კრებამ დაადგინა ხმის ჩამოტარებით: ყველა განყოფილების წევრი უნდა ითვლებოდეს მთავარ საზოგადოების წევრად და ამის გამო ნება აქვს დაესწროს საზოგადო კრებას გადამწყვეტი ხმის უფლებით. მთავარი საზოგადოებისა და განყოფილების წევრს არა აქვს უფლება ამნაირის ხმით დაესწროს განყოფილების კრებას“.

ამის შემდეგ თავმჯდომარემ წინადადება მისცა კრებას გამოსთქვას თავის აზრი წიგნებით ვაჭრობის მოწესრიგების შესახებ.

გამგეობის წევრმა დ. კარიჭაშვილმა განმარტა, რა დამაკვიდებულება არსებობს ახლა მთავარი გამგეობის წიგნის მდგომარეობა და განყოფილებათა მდგომარეობის შორის.

იაზონ ბაქრაძეს საჭიროდ მი.ჩნია განყოფილებას ეძლეოდეს წიგნები ნისიად თავის მდგომარეობა კასყიდათ. რომელსაც საკუთარი მდგომარეობა არა აქვს, იქ დაეკავოს იმდენი აკენტი, ან კომისიონერი და იმათ საშუალებით გაიცეს წიგნები განყოფილების გამგეობის ზასუხის მგებლობით. რადგან იურიდიული უსაფუძვლობას წარმოადგენს მთავარმა გამგეობამ თავის ნაწილს მოსთხოვოს ვექსილი, ამის გამო ის წინააღმდეგია გარანტია შეთანხმოს განყოფილებას. საკმარისად მიანხია ოფიციალური ქადაგადი.

ნ. ჯანაშია.—სოხუმში დიდად საჭიროა წიგნის მდგომარეობა. კერძო მოვაჭრენი ხშირად დედა-ენის მეორე ნაწილს ცემეტ შურად ჭყიდიან. სოხუმის განყოფილებას გადაწყვეტილი აქვს გაიზიანოს საკუთარი მდგომარეობა. რადგან მთავარი გამგეობა და განყოფილებანი ერთ საქმეს, ემსახურებიან, ამიტომ განყოფილებას მეტი პრეტენტი უნდა დაეთმოს, ვიდრე კერძო პირს. წიგნები უნდა ეძლეოდეს განყოფილებას საკომისიოდ და ზასუხის მგებელი იქნება განყოფილების გამგეობა.

ვარ. ბურჯანაძემ განაცხადა, რომ კავკასია უმთავრესი ურდადება მიაქცია წიგნების საწყობის მოწყობას კავკასიის განყოფილებასთან; ახსნა ამის მიზეზი და მოიყვანა სტატისტიკური ცნობები ქართველების შესახებ თერგის ოლქში. ამის აზრით განყოფილებას წიგნები საკომისიოდ უნდა ეძლეოდეს, ზასუხის მგებელი იქნება განყოფილების გამგეობის თავმჯდომარე, რომელიც ვექსილზე მოაწერს ხელს.

მათე ბახტაძის აზრით განყოფილებას წიგნები უნდა ეძლეოდეს საკომისიოდ, უვექსილოდ, რადგან ეს ვექსილი გამგეობისა, ან კერძო პირის ხელმოწერილი უხერხულად მიანხია; ეს წარმოშობს და განამტკიცებს უნდობლობას მთავარ გამგეობას და მის ნაწილის შორის; განყოფილების გამგეობის ოფიციალური ქადაგადი სრულებით საკმარის გარანტიას წარმოადგენს. ამასთანავე შეთანხმდა, რომ იმ რაიონში სხვას არავის ეძლეოდეს წიგნები, არც ნისიად და არც ნადად ოფულზე.

კიტა აბაშიძეს გარანტია აუცილებელ საჭიროებად მიანხია, რომ მთავარმა გამგეო-

ქართული ენის ენციკლოპედია

ბამ ზარალი აიცილოს თავიდან; წიგნებით ვაჭრობაში შესწავლისა და მონაწილეობის ნაღმდეგია.

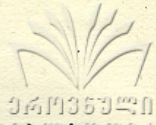
მ. ნასიძე თხოულობს, რომ წიგნები იძლეოდეს საკომისიოდ, გარანტიად საკამარისად მიანხია ოფიციალური ქაღალდი; მთავარმა გამგეობამ წელიწადში ორჯერ ჩაიბაროს ანგარიში; ვექსილი კი სრულებით სავსე არ არის, რადგან იგი უხერხულობას და უნდობლობას უფრო წარმოშობს. ამასთანავე ვერ გაუგია, რატომ მთავარი გამგეობა არ უნდა ენდოს თავის განყოფილებას? სრულიად საკამარისი იქნება მთავარი გამგეობის მიერ წესიერი კონტროლი.

გრ. რცხილაძე. რადგან ერთი და იგივე ვართ და ქართული წიგნის გავრცელებას დაგვისახავს მიზნად, ამის გამო მთავარმა გამგეობამ უფელხანრად ხელი უნდა შეუწიოს ამ საქმეში განყოფილებებს. მაგრამ მთავარმა გამგეობამ ანგარიში უნდა გაუწიოს განყოფილების მდგომარეობას; ეგელა განყოფილება ხომ ერთხანად ვერ იქნება გამგეობის ნდობით აღჭურვილი, გასაგზავნ წიგნების რაოდენობა დამოკიდებული უნდა იყოს მთავარი გამგეობის მისაზრებაზე; გარანტიის წინაღმდეგია.

დ. გ. კარიჭაშვილი. წიგნების ვაჭრობა კომერციული საქმეა. მის წარმოებას, დიდი მხეობა, წინ დახედელობა და განსაკუთრებული უნარი უნდა. უამისოდ წიგნების ვაჭრობა ზარალის მუტს არაფერს იძლევა. რომ განყოფილებანი იძულებულნი იქნენ ეს საქმე შესაფერად წარმოეონ, საზოგადოების მთავარმა გამგეობამ ნისიად არ უნდა აძლიოს წიგნები უგარანტიოდ; რანაირი იქნება გარანტია, ეგ სხვა კითხვაა, ერთ-ერთ გარანტიად გამგეობას აქამდე მიანხდა ვექსილის ჩამართმევა იმ ზიანთაგან, რომელნიც საქმის რიგანად წარმოების ზასუნის გეობას კისრულობდნენ. აქ მე უხერხულობას არა ვხედავ. განყოფილებები, მართალია ნაწილია ჩვენის საზოგადოებისა, მაგრამ ვექსილს განყოფილებები კი არ იძლეოდნენ, არამედ კერძო ზირნი, რომელნიც საქმეს კისრულობენ, არც უნდობლობას აქ განყოფილებისადმი. ეტვი არ უნდა ვექმდეს, რომ განყოფილების სათავეში მდგომი ზირები ეველანი ზატიონები არიან და იქნებიან, მაგრამ იმისი ეტვი კი შეიძლება იევეს, რომ ეველას ერთხანრი უნარი ჰქონდეს წიგნის ვაჭრობისა. აი ამიტომ, რომ არსებითად თავიანთ ჯობით იქნენ დანტრესებულნი კერძო ზირნი საქმის კარგად წაუვანაში, რომ შესაფერის მუყაითობით და წინდახედულობით წარმოებდნენ ვაჭრობას განყოფილებები, სავსირად ვხედავთ ვექსილების ჩამართმევას ამ საქმის წამმართველთაგან. მაგრამ შეიძლება სხვანაირი გარანტიაც იევეს. ეს იქნება საზოგადოების გამგეობის აზრით მანლობელის ურადლების დატერა, ნამდვილის კანტროლის დაწესება და იმნაირის წესების შემდლება, რომელთა ასრულება განყოფილებათათვის სავალდებულო იყოს

ი. ალექსიშვილი.— ფოთის განყოფილებას სასურველად მიანხია წიგნის მდაზიის გასნა. ქაღალქა ადგილიც მოგვცა, მაგრამ უფულობის გამო მდაზია ვერ გავსენით. მდაზია აქვთ სომხებს და წიგნებს ძვირად ჰყიდიან. 8 აზრის კრება გვაქვს და ამ საგანს კრებაზე გადავწვევტ. სავსირა, რომ მთავარი გამგეობა ნდობით ვექმტეოდეს, წიგნები საკამარისოდ გვაძლიოს და ვექსილს არ თხოულობდეს. უხერხულია ვექსილის თხოვნა.

მ. ნასიძე.— ზოტრესტს არხადებს იმ უნდობლობის გამო, რომელიც გამოიხატა დ. კარიჭაშვილის სიტყვაში. უნდა სრულის ნდობით ვექმტეოდეთ, ხოლო კანტროლი გაუწიეთ განყოფილებას ვაჭრობის საქმეში. ასეთს კანტროლს დიდის სიამოვნებით მივეკებებით.

ოფიციალური ქაღალდი, რომელსაც განუყოფილება გაუგზავნის მთავარ გამგებებს, სრული გარანტიაა. განა განუყოფილებაში სხედან მთავარი კვების პატრონი, რომ ისეთს უბრალო საქმეს, როგორცაა წიგნის ვაჭრობა, ვერ გაუძღვნენ?

თავმჯდომარე გ. ნ. ყაზბეგი განმარტავს, რომ გამგებების წევრს დ. კარიჭაშვილს ისეთი არაფერი უთქვამს, რომ ასეთი ცხარე შენიშვნა გამოეწვიოს, როგორც იხება ბ-ნმა მ. ნასიძემაც.

ს. რ. გორგაძე.— მ. ნასიძის უკანასკნელმა შენიშვნამ საგანი დააბნელა. „კულტურის“ მაგალითი არ გამოდგება, რადგან „კულტურას“ უფლება აქვს, უკეთუ პირდაპირ არ შეუსრულა ბარათის მიმცემმა, უჩივლეს სამართალში და გადახდევინოს ფული. მთავარი გამგება ვერ უჩივლებს თავის განუყოფილებს; ეს ხომ სასაცილო იქნებოდა. ვექსილი საჭიროა იმისათვის, რომ როცა კაცი საკუთარს ჯობით აკებს პასუხს, მაშინ მხნედ იმეკმედებს, მაღაზიას კანტროლს გაუწევს და ზარდას თავიდან აცილებს. წიგნით ვაჭრობა რთული საქმეა და სიფრთხილეა საჭირო; ხონის წარმომადგენელმა ხათვლი ჭეო ეს საგანი.

ს. გ. ყიფიანი. საჭიროა ვექსილებს გვერდი აუქცევთ და დაგვიპოვებდეთ განუყოფილების ოფიციალურ ქაღალდით.

კრებამ დაადგინა: საკმარისია საგარანტიოდ ოფიციალური ქაღალდი.—ამისთანავე კრებამ სასურველად სცნა: შემუშავებული იქმნას წიგნით ვაჭრობის წესები, რომელიც წარედგინოს განსახილველად და დასამტკიცებლად მომავალ საზოგადო კრებას.

ლორთქიფანიძე—ჩვენი აზრი ისაა, რომ მთავარ გამგებას დავეხმარეთ წიგნების გავრცელებაში. ამისათვის ფრიალ საჭიროა გავარკვეოთ როგორ განწილდეს წმინდა მკება მთავარ გამგებასა და განუყოფილებათ შორის.

შ. მიქელაძე.— პრინციპიალურად უნდა გადაწყვიტოთ, რომ განუყოფილებათა წიგნის მაღაზიებს მეტი პრეტენტი დაეთმოთ ვიდრე კერძო ვაჭრებს. შეუძლებელია, რომ მთავარ გამგებების მაღაზიამ არაფერი მოიგოს, ვინაიდან მაღაზიას ბევრი ხარჯი აქვს.

შ. დედაბრიშვილი.— პრინციპიალურად მარტო ის გადავსწყვიტოდ, რომ განუყოფილებათ მეტი პრეტენტი დაუთმოთ შედარებით კერძო პირებთან.

მ. ნასიძე.— წინააღმდეგია უზიარატესობისა. ვაჭრობა არ მოითხოვს ასეთს უზიარატესობას. კერძო ვაჭარი დაფთხება, რაკი გაიგებს, რომ მის მოქიშეს უზიარატესობა ეძლევათ. ერთს პირდაპირ უნდა ვიუფნეთ ჩვენც და კერძო ვაჭარსაც.—

მ. ბახტაძე.— ეგ შეუძლებელია, რადგან განუყოფილება ისდის მთავარ გამგებების სასარგებლოდ თვის შემოსავლის 20% ს.

დ. კარიჭაშვილი.— მომხრეა შეღავათისა.

გ. ს. რცხილაძე.— ყველას თვის ერთნაირი პირდაპირი დავლათ, ხოლო განუყოფილებებს ფართო ნაღობა აღმოუჩინათ. ეს საგანი ასე გადაწყდა: სასურველია, რომ მეტი შეღავათი მივცეთ განუყოფილებათ.

ამის შემდეგ თავმჯდომარემ მოახსენა კრებას, რომ ზოგიერთ განუყოფილებას ჯერ კიდევ კარგად არა აქვს გამოარკვეული, თუ როგორ მოაწყოს საკუთარი საქმის წარმოება. ამიტომ მთავარი გამგება წინადადებას აძლევს განუყოფილებებს, რომ მათ ყველამ ერთნაირი წესრიგი დაამყაროს საქმის წარმოებაში. ამის გამო განუყოფილებათა წარმომადგე-

ნდებს ევალუბათ გაეცნონ მთავარ გამგეობის კანცელარიაში საქმეთა წარმოებას და შემდეგ ამ ნაირი წესი თანდა თან განხორციელდნენ თავიანთს.—ეს წინადადება ერთხმად მიღებული იქმნა.

მიღებულ იქმნა აგრეთვე წინადადება, რომ წესდების ზოგიერთი §§ შეცვლილ იქმნას; მაგალითად: § 2 ჩემბატოს, რომ საზოგადოება მართავს სსდამოს კურსებს და მოძრა სკოლებს; § 5 — „საზოგადოებას“ უფლება ჰქონდეს უძრავი ქონების როგორც შეძენის, ისე გაცემისა; § 19 — „მთავარ გამგეობისა და განყოფილებათა გამგეობის წევრები იცვლებოდნენ ნაწილ — ნაწილ და არა ერთხმად, როგორც ახლანა.

ამის შემდეგ კრებას მოხსენდა, რომ ამ ჟამად ორი ქართული მუზეუმი: წ. კ. საზოგადოებისა და საისტორიო საზოგადოებისა; მოხსენდა აგრეთვე ამ მუზეუმების მოკლე ისტორია და წინადადება მიეცა დამწრეთ გამოსთქვას თავიანთ აზრი მუზეუმების შეერთების შესახებ.

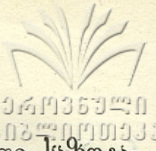
არჩილ ჯაჯანაშვილი. — ძველად წ. კ. საზოგადოებას ათასი საქმე აწვა კისრად. დღეს გარემოება შეიცვალა, მოხდა სპეციალიზაცია. თვითოეული დარგს კულტურულ მოთხოვნილებების თვისი ჭირის უფალი გაუხდა. ამასვე ვხედავთ მუზეუმის საქმეშიაც. წინადადება თუ ჩვენი საზოგადოება იძულებული იყო ეკისრა მუზეუმის გაძღვლა, დღეს სულ სხვაა: დაიბადა საისტორიო და საეტიმოგრაფიო საზოგადოება, რომელიც მხნედ ატარებს ძველ ნივთებს. ამ ჟამად უკვე მკმწიფებულად უნდა ჩაითვალოს ის სავანი, რომ საჭიროა ჩვენი მუზეუმი გადავსცეთ საისტორიო საზოგადოებას. საჭიროა ერთი გამგეობა. სრული ხალხი გამოედება, თუ ჩვენი ქონება ჩვენად დარჩა და საისტორიოს — საისტორიო საზოგადოებისად. ერთი სიგელი ერთს ოთახში იქნება დაცული, ხელთ შეიკრე, რომელსაც დიდი კავშირი აქვს პირველთან, მეორე ოთახში. ასეთ პირობებში შეუძლებელია მეცნიერული კვლევა — ძიება. ამის გამო წ. კ. მუზეუმი უნდა გადაეცეს საქართველოს საისტორიო და საეტიმოგრაფიო საზოგადოებას, რომ დამყარდეს ერთი გამგეობა და მოვლა პატრონობა.

ს. გორგაძე. — იურიტიკის მიზანდოთ გამოიკვლიონ — გვაქვს თუ არა უფლება გადავცეთ ჩვენი მუზეუმი საქართველოს საისტორიო და საეტიმოგრაფიო საზოგადოებას. ჩვენი საქმე ცოცხალია. სწავლა-განათლების გარეგნულებს არსებულ პირობებში დიდი უნარი და გამრჯელობა სჭირდება. წ. კ. საზოგადოება ვერ უფლის მუზეუმს, ვეღარ იძენს ნივთებს, ვერ ჰბეჭდავს ხელნაწერებს. თვით მუზეუმის ინტერესი მოითხოვს, რომ ეკუთვნოდეს იმას, ვისაც მისის მოვლის უნარი და შეძლება აქვს. ამის გამო იგი უნდა გარდაეცეს საქართველოს საისტორიო და საეტიმოგრაფიო საზოგადოებას, რომელსაც ძალ-ღონე შესწევს მის მოვლა-პატრონობისა.

გ. რცილიაძე. — ფორმულის შემუშავება არა ნიშნავს მოთხოვნას დ. სარაჯიშვილმა ანდერძით დიდი თანხა დაუტოვა წ. კ. საზოგადოებას მუზეუმის ასაშენებლად. ჯერ აშენდეს შენობა და შემდეგ ვილანაარაგოთ ჩვენი მუზეუმის გადაცემაზე. ესაა კი ადრეა ამაზე ღაზარაგი.

კ. აბაშიძე. — ეთანხმება რცილიაძეს. დ. სარაჯიშვილმა წ. კ. საზოგადოებას შესწო ორს ოფული მუზეუმის ასაგებად. სხვა ქველმოქმედნიც ასე იქცევიან, სწირავენ საზოგადოებას. ადამდეგი ვარ მუზეუმის გადაცემისა.

მ. ნასიძე. — წინადადება გადაცემისა. მუზეუმის მოსაფლელად მთავარმა გამგეობამ

დანიშნოს ცალკე სექცია სწორედ ისრე, როგორც იქნება სამხური კულტურული საზოგადოება. სადა: გარანტია, რომ საქართველოს საისტორიო და საეტიმოგრაფიო საზოგადოებაში შეგვიანსავს მილიონად დირებულ ქონებას.

გ. სიხარულიძე. — ზატრანად მუზეუმისა ისევ წ.-გ. საზოგადოება დარჩეს, ხელე მოვლა და ზატრანობა ჩაბარდეს საეთნოგრაფიო საზოგადოებას. თავმჯდომარის წინადადებით კრებამ მსჯელობა მოსზო ამ საგნის შესახებ.

საკითხები: 1) „რა ხაკლეუფანება აქვს „საზოგადოების“ სკოლების ზრდგრამას და როგორ შეივსოს იგი; 2) მუერნეობისა და ხელეოსნობის შეტანა წ.-გ. საზოგადოების სკოლაში, და 3) კერძო სკოლების შესახები წესები და კანონები“ — გადაეცა გამოსარკვევად და ჯეროვანად შესამუშავებლად კომისიას, ამ კომისიაში არჩეულ იქმნენ: ა. ბ. მდივანი, ლ. გ. ბოცვაძე, დ. გ. კარიჭაშვილი, ს. რ. გორგაძე და გ. ბურჭულაძე. ამით გათავდა 20 მარტის სხდომა.

სხდომის დახურვისათანავე თავმჯდომარემ სთხოვა დამსწრეთ, რომ მეორე დღეს მოვიდნენ კანცელარიაში; აქ გაიცნობენ საქმის წარმოების წესს, დათვალიერებენ ძვირფას ხელნაწერებს, წიგნის მადახიას და სწეობს და შემდეგ გაემგზავრებიან ქართულს გიმნაზიაში მუზეუმებისა და თვით გიმნაზიის დასათვალიერებლად*).

წესი და პირობები

ძმათა ზუბალაშვილთა სტიპენდიების დანიშნისა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ გამგეობის მიერ.

1. ძმათა ზუბალაშვილების სტიპენდიებს ნიშნავს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობა.
2. სტიპენდიები ეძლევათ უპროცენტო სესხად საზოგადოდ რუსეთისა და საზღვარგარეთის დაბალს და საშუალო სპეციალსა და მაღალს სასწავლებლებში მოსწავლე ქართველებს, უფრო კი რუსეთის დაბალ, საშუალო და მაღალ სპეციალურ სასწავლებლებში მოსწავლეებს, ან ამგვარსავე სასწავლებლებში ახლად შემსვლელთ, — განურჩევლად სქესისა, წოდებისა და სარწმუნოებისა.
3. წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობა უპირატესობას აძლევს სტიპენდიის მიღების მსურველთა შორის იმათ, ვინც ცნობილ იქმნება გამგეობის მიერ, რომ ღარიბია, ნიჭიერი, მოყვარე შრომისა და პატრონი განსაკუთრებულის ზნეობისა.
4. რაოდენობა თვითეულ სტიპენდიისა არის 300 მან. წელიწადში, მაგრამ გამგეობას შეუძლიან ამაზე ნაკლებიც დაუნიშნოს მთხოვნელს სტიპენდიად.
5. სტიპენდია ეძლევა მოსწავლეს იმ ხნის განმავლობაში, რომელიც საჭიროა მისთვის სრულ კურსის გასათავებლად, უკეთუ ეს ვადა არ აღემატება 1911 წლის 31 დეკემბერს, ვინაიდან ძმანი ზუბალაშვილნი მხოლოდ ამ ვადამდის არიან სასტიპენდიო ფულს დაპირებულნი.

*) უკანასკნელი ოქმი გამგეობისა და განყოფილებათა წარმომადგენლების შეკრებულის სხდომისა დაიბეჭდება შემდეგს ნომერში. რედ.

6. სტიპენდიებს ნიშნავს საზოგადოების გამგეობა აგვისტოს დამდეგს, ხოლო შემთხვევით განთავისუფლებულ სტიპენდიებს—სხვა დროსაც სასწავლო წლის განმავლობაში. ადგილობრივ ქართულ გაზეთებში გამოცხადებულ უნდა იყვეს, რომ ესა და ეს სტიპენდია თავისუფალია.

7. თხოვნები—სტიპენდიები დაგინიშნეთო—უნდა შემოიტანონ ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობის სახელზე სტიპენდიების დანიშვნის ვადის წინ ერთი თვით ადრე მაინც ან თვით მოსწავლეებმა ან მათმა მშობლებმა და ნათესაებმა.

8. თხოვნაში აღნიშნული უნდა იყოს:

ა) სასწავლებელი (და მისი ფაქულტეტიც ან სპეციალი განყოფილება), რომელშიაც სტიპენდიის მთხოვნელი სწავლობს, აგრეთვე კლასი ან კურსი, რომელზედაც იგი არის.

ბ) სასწავლებელი, რომელშიაც მთხოვნელს მიუღია მოსამზადებელი სწავლა და ის სასწავლებელი (და ამისი ფაქულტეტიც ან სპეციალი განყოფილება), რომელშიაც იგი შესვლას აპირებს.

და გ) ოჯახური და ნივთიერი მდგომარეობა სტიპენდიის მთხოვნელისა.

9. თხოვნასთან წარმოდგენილ უნდა იქმნას შემდეგი დოკუმენტები:

ა) მოწმობა სასწავლებლის მთავრობისა, სადაც მთხოვნელი სწავლობს.

ბ) მოწმობა იმ სასწავლებლისა, რომელშიაც მთხოვნელს მოსამზადებელი სწავლა მიუღია, თუ იგი ახლა შედის დაბალს და საშუალო სპეციალსა ან მაღალს სასწავლებელში.

10. სასწავლებლებში ახლად შემსვლელთ დანიშნული სტიპენდია მიეცემათ მხოლოდ მას შემდეგ, როცა ისინი გამგეობას წარმოუდგენ თავიანთ სასწავლებლის მთავრობის მოწმობას, რომელშიაც დამოწმებული იქმნება, რომ ისენი მიღებული და ჩარიცხულნი არიან სასწავლებელში მოსწავლეებად.

11. თუ ასეთი მოწმობა (მუხლი 10) სტიპენდიატმა არ წარმოუდგინა გამგეობას სამოსწავლო წლის დაწყების დღიდან ერთი თვის განმავლობაში, იგი ჰკარგავს სტიპენდიის მიღების უფლებას და მისი სტიპენდია, გამგეობის ამორჩევით, სხვა მთხოვნელს გადაეცემა.

12. ყოველი სტიპენდიატი ვალდებულია:

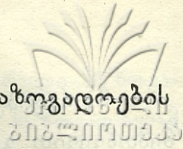
ა) აცნობოს ხოლმე გამგეობას თავისი ადრესი.

ბ) აცნობოს გამგეობას ყოველი თვალსაჩინო ცვლილება, რომელიც კი მოხდება მის ნივთიერ ყოფა-მდგომარეობაში.

გ) გამოუგზავნოს ყოველ თვე გამგეობას საკუთარი ხელმოწერილი კვიტანცია, რომ მან ნამდვილად მიიღო გამგეობის მიერ გაგზავნილი თვიური სტიპენდია.

და დ) ყოველ წელს, არა უგვიანეს პირველ აგვისტოსა, წარმოუდგინოს გამგეობას სასწავლებლის მთავრობის მოწმობა, რომელშიაც აღნიშნული უნდა იყოს, რომ იგი სასწავლებელში მოსწავლედ ითვლებოდა, კლასიდან კლასში ან კურსიდან კურსზე გადავიდა.

13. გამგეობა სტიპენდიატს მოუსპობს სტიპენდიას:

ა) როცა ძმანი ზუბალაშვილი უსწყვეტენ წ.-კ. გამაერც. საზოგადოების განკარგულებაში სასტიპენდიო ფულის ძლევას.

ბ) როცა სტიპენდიატი დანიშნულ ვადაზე ვერ წარმოადგენს იმ მოწმობას, მე-12 მუხლში („დ“) არის აღნიშნული და აგრეთვე დაავიანებს პატივსადებ საბუთს.

გ) როცა სტიპენდიატი ერთსა და იმავე კლასში ან კურსზე დარჩება და მიზეზი მისი დარჩენისა გამგეობის მიერ არ იქმნება შეწყნარებული.

დ) როცა სტიპენდიატი კურსს დაასრულებს სასწავლებელში, ან როცა იგი კურსის დასრულებამდის თვითონ თავს დაანებებს სასწავლებელს.

ე) როცა სტიპენდიატს დაითხოვენ სასწავლებლიდან, რა მიზეზითაც უნდა იყოს გამოწვეული ეს მისი დათხოვნა.

ვ) როცა სტიპენდიატი გამოიცვლის სასწავლებელს ან, ფაქულტეტს გამგეობის ნებადაურთველად.

და ზ) სხვა მიზეზის გამოც, რომელიც გამგეობის აზრით, საკმაო საფუძველი იქმნება სტიპენდიის მოსასპობად.

14. ყოველი სტიპენდიატი ვალდებულია, როცა მას სტიპენდია დანიშნება, მისცეს წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობას ხელწერილი, რომ იგი სტიპენდიას იღებს სესხად და ვალდებულია შემდეგში, —სასწავლებლიდან გამოსვლის შემდეგ, მიუხედავად იმისა, გამოვა იქიდან კურს-დასრულებული თუ არა, —სტიპენდიის სახით აღებული ვალი ნაწილ-ნაწილ გადაუხადოს გამგეობას იმ წესით, რომელიც ქვევით არის აღნიშნული. სტიპენდიატი თუ მცირე-წლოვანია, ასეთს ხელწერილს სდებს მასთან ერთად მისი მშობელიც, ან აპეკუნი, ან მზრუნველი.

15) იმ ხელწერილით, რომელსაც სტიპენდიატი აძლევს გამგეობას სტიპენდიის დანიშნვის დროს, იგი ვალდებულია, ორის წლის შემდეგ დღიდან სასწავლებელში კურსის დასრულებისა ან —თუ სწავლა არ დაასრულა—დღიდან კურსის დაუსრულებლად სასწავლებლიდან გამოსვლისა, დაიწყოს სტიპენდიის სახით მიღებულ სესხის ნაწილ-ნაწილ გადახდა. იმ სტიპენდიატებმა, რომელთაც მუდმივი ადგილი და განსაზღვრული ჯამაგირი ექმნებათ, უნდა გადახადონ 15 % თავიანთ შემოსავლისა ყოველ წელს. ვიდრე მთელს ვალს გაისტუმრებდნენ; იმ სტიპენდიატებმა კი, რომელთაც განსაზღვრული ჯამაგირი არ ექმნებათ და, მაშასადამე, ვალის გასასწორებლად მათ მიერ წლიურად გადასახდელი ვერ იანგარიშება შემოსავლის პროცენტების მიხედვით, უნდა გადახადონ იმდენი, რამდენსაც წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობა დაუნიშნავს მათ წლიურ გადასახდად.

16. გამგეობას შეუძლიან სტიპენდიის ფული ერთდროულად და სავსებით მოსთხოვოს ყოფილ სტიპენდიატს.

17. იმ შემთხვევაში, თუ ყოფილი სტიპენდიატი განსაკუთრებით შევიწროებულ ნივთიერ მდგომარეობაში მყოფი აღმოჩნდა, გამგეობას შეუძლიან ვალის გადახდის ვადა გაუგრძელოს, აგრეთვე სრულიადაც გაანთავისუფლოს ვალის გადახდის მოვალეობისაგან.

18. ყოფილ სტიპენდიატებისაგან დაბრუნებული ფული, შემომწირველთა სურვილის მიხედვით, ისევ ქართველთა სწავლა-განათლების საქმეს მოხმარდება—ან

ისევ სტიპენდიებზე დაიხარჯება ახლანდელის სახელწოდებით, ან და სწავლა-განათლების სხვა რამ საგნისთვის გადაიდება, რომელსაც აგრეთვე „ძმათა ზუბალაშვილ-შვილთა სახელი დაერქმევა“).

ხელწერილის ფორმა

ПОДПИСКА

19..... года..... дня. Я нижеподписавш...ся, даю сию подписку Правленію Тифлискаго Общества распространенія грамотности среди грузинскаго населенія въ томъ, что назначенную имъ мнѣ стипендію имени „Братьевъ Зубаловыхъ“ въ размѣрѣ.....рублей въ годъ я получаю въ видѣ безпроцентной ссуды и обязан. . . всю полученную мною во время ученія въ учебномъ заведеніи сумму стипендіи уплатить названному Правленію Общества распространенія грамотности черезъ два года по выходѣ моемъ изъ учебнаго заведенія взносами въ томъ размѣрѣ, въ какомъ размѣрѣ Правленіемъ Общества грамотности будетъ ко мнѣ предъявлено требованіе объ уплатѣ.

Подпись.....

შ ე ს ი

უგანათ. თავადის გრიგოლ დადიანის პრემიის მიცემისა.

§ 1

უგანათლებულის თავადის გრიგოლ დადიანის პრემია - 400 მანეთი მიეცემა მას, ვინც შეადგენს და წარმოადგენს საკონკურსოდ საუკეთესო თხზულებას:

1) საქართველოს წარსულის ცხოვრების შესახებ, 2) ქართულის ენის შესახებ და 3) ქართულის ძველის ან ახლის მწერლობის შესახებ.

§ 2

თხზულებას საქართველოს წარსულის ცხოვრების შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: 1) პოლიტიკური ისტორია საქართველოს მთელის წარსულის ცხოვრებისა ანუ რომელიმე მის ეპოქისა, 2) სოციალ-ეკონომიური ისტორია, სრული ანუ რომელიმე ეპოქისა, 3) საეკლესიო და საზოგადოდ სარწმუნოების ისტორია, როგორც სრული, ისე რომელიმე ეპოქისა, 4) სამხედრო ისტორია, 5) იურის პრუდენცია, 6) მითოლოგია.

*) ამავე წესს ხელმძღვანელებს გამოეგება განსვენებულის ნ. დოდბერიძის სახელობის სტიპენდიის განაწილების დროსაც, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ დოდბერიძის სახელობის სტიპენდია ეძლევა მარტო უმაღლეს სასწავლებლის მოწაფეებს. რედ.

§ 3

თხუზულებას ქართულის ენის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: 1) ისტორიული გრამატიკა ქართულის ენისა—ეთიმოლოგია ან სინტაქსი, 2) შედარებითი გამოკვლევა ქართულის ენის შტოებისა, 3) გამოკვლევა ქართულის ენისა შედარებით უცხო ენებთან, 4) ქართულის ენის შტოების შედარებითი ლექსიკონი, 5) ქართულის ენის განმარტებითი ლექსიკონი, 6) უცხო ენებთან მონათესავე ქართულის სიტყვების ლექსიკონი, 7) უცხო ენათაგან შემოსულის სიტყვების ლექსიკონი.

§ 4

თხუზულებას ქართულის მწერლობის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: 1) ქართულის მწერლობის სრული ან რომელიმე ეპოქის ისტორია, 2) ერთ-ერთის მწერლობის დარგის სრული ან რომელიმე ეპოქის ისტორია, 3) ერთ-ერთის ან რავედენისამე მწერლის ნაწარმოებთა სრული და ყოველ-მხრივი შესწავლა და გამოკვლევა, 4) დამოკიდებულება ქართულის მწერლობისა უცხო მწერლობაზე და უკანასკნელის გავლენა პირველზე, როგორც მთლად მთელის ქართულის მწერლობისა, ისე რომელიმე კერძო ეპოქისა, 5) სახალხო სიტყვიერების გამოკვლევა.

§ 5

საკონკურსო თხუზულება უნდა იყვეს დაწერილი ქართულად.

§ 6

საკონკურსო თხუზულება უნდა იქმნას წარდგენილი წერა-კითხვის გამავრცელებელის საზოგადოების გამგეობაში 1906 წლის 1 იანვრამდე.

§ 7

საკონკურსო თხუზულება შეიძლება იყვეს ხელთნაწერიც და დაბეჭდილიც, მხოლოდ იმ პირობით, რომ დაბეჭდილი არ იყვეს 1903 წელზედ ადრე გამოცემული.

§ 8

საკონკურსოდ წარმოდგენილის თხუზულების გასარჩევად გამგეობა ირჩევს კომპეტენტის პირებისაგან სამს საკონკურსო კომისიას: საისტორიოს, საფილოლოგიოს და სამწერლოს. თითო საკონკურსო კომისია შესდგება სამის წევრისაგან. ყოველი თხუზულება გადაეცემა განსახილველად შესაფერს კომისიას, რომლის წევრები ერთად ან ცალ-ცალკე, როგორც საუკეთესოდ ჩასთვლიან, კითხულობენ, ერთმანეთში მოილაპარაკებენ თხუზულების ღირსება-ნაკლულეფანების შესახებ და დაასკვნაიან აზრს—თხუზულება ღირსია კონკურსისა თუ არა. კომისია თავის დასაბუთებულის აზრის დაწერას მიანდობს ერთ-ერთს თავის წევრს. თუ სამივე წევრი ვერ მოთანხმდნენ, უმეტესობის დასაბუთებულს აზრთან უნდა დართული იქმნას დანარჩენის წევრის დასაბუთებული აზრიც. თუ აგრეთვე წევრთა საბუთები თხუზულების ღირსება-ნაკლულეფანებისა სხვა და სხვა იქნა, თვითეული წევრი ცალკე მოიხსენიებს თავის საბუთებს და დასკვნასაც.

(დასასრული იქნება)

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერ. ჟურნალი

„განათლება“

მიიღება ხელის მოწერა 1913 წლისთვის.

(წელიწადი მეექვსე)

1913 წელში ჟურნალი „განათლება“ ჩვეულებრივად გამოვა ყოველ-თვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორისთვისა. ჟურნალში იბეჭ-დება წერილები, როგორც სწავლა-აღზრდის შესახებ, აგრეთვე მეც-ნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა კაზმულ მწერლობიდან; აქვს თვიური ჟურნალის ყველა განყოფილება, გამოვა ჩვეულებრივზე უკეთ დასურათებული. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ ყველა ჩვენი საუკეთესო მე-ცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

იანვრიდან ჟურნალში იქნება ცალკე განყოფილება, სადაც დაიბეჭ-დება ყოველგვარი ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზო-გადოებისა და მისი განყოფილებათა მოქმედების შესახებ.

წლიური ფასი ჟურნალისა არის **ოთხი მანეთი** (4 მ.) მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად **სამ მანეთად**, საზღვარ გარეთ **6 მანეთი**. ვინც წლიურ ფასს ჟურნალისას იანვრის ბოლომდის გადაიხდის, საჩუქრად მიიღებს განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის მოზრდილ სურათს.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში**: ქართულ გიმნაზიაში, „ნაკადულის“ რე-დაქციაში და წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში **ივანე ავალიშვილთან**. **ქუთაისში** ისიღორე კვიციანიძესთან, **ბათუმში** წიგნის მაღაზია „განთიადი“, ამ ორ ადგილას იყიდება ცალკე ნომრებიც, თითო 40 კაპ.

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერლებს დროზე დაიკვეთონ ჟურნალი.

მისამართი: Тифлисъ. Дворянская Грузинская
Гимназія. **Л. Г. Боцвадзе.**

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე.**

გამოვა 1913 წ. საშაფვილო ჟურნალი

ნაკადული

(წელიწადი მეცხრე)

ხელის მოწერა მიიღება ჟურნალ „ნაკადულის“ რედაქციაში. გოგობინის პროსპექტზე ზუბაძაშვილის სახლში № 8. და წერა-კითხვის გამავრც. საზო-გოვადოების მაღაზიაში, თავ. აზნ. ქარვასლა)

1913 წლის 1-ლ იანვრიდან 1914 წლის 1-ლ იანვრამდე წლიური ხელის-მომ-წერლებს მიეცემა: მოზრდილთათვის **12 წიგნი 3 მან.** მცირე წლოვანთათვის **24 წიგ-ნი 3 მან.** ნახევარი წლით ვინც გამოიწერს ორივეს ერთად—**3 მან.**

ქ. ქუთაისში გამოდის უოველ-დღიურ გაზეთი

„იმერეთი“

(წელიწადი პირველი)

გაზეთის ფასი: ერთი წლით 7 მან. ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით 4 აბაზი. წლიურ ხელის მომწერთ გაზეთის ფასი ამნაირად შეუძლიათ გადაიხადონ: ხელის მოწერის დროს 3 მან. პირველ მაისს 2 მან. პირველ ენკენისთვის 2 მან.

თითო ნომერი ერთი შაური

მისამართის გამოცვლა ათი შაური.

რედაქციის ადრესი: Въ гор. Кутаисъ, редакция газеты „Имерети“. **Антону Михайловичу Хеладзе.**

უოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომიური და სალიტერატურო ჟურნალი

„კლდე“

(წელიწადი მეორე)

ჟურნალი ღირს წლიურად 5 მან., თვიურად 50 კაპ. სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს და უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან — ორი შაური

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3. რედაქცია „კლდე“. დებეშისა: თბილისი კლდე.

ოდის უოველდღიური სალიტერატურო, სავაჭრო სამეურნეო საგლეხო გაზეთი

„ქართლი“

(წელიწადი მეორე)

1913 წელს გაზეთი გამოვა იმავე პროგრამით, როგორც აქამდის გამოდიოდა. **პრემიად** 1913 წლის წლიური ხელის მომწერნი, ე. ი. ისეთები, რომელნიც მთელი წლის საფასურს გადაიხდიან, ან წინდაწინვე განაცხადებენ გაზეთის კანტორაში, რომ წლიური ხელის-მომწერნი არიან, ამ წლის განმავლობაში მიიღებენ

ერთი კარგი შალს

ამ წიგნში დაიბეჭდება ქართველ მწერალთა ნაწარმოებნი, როგორც პოეტური, ისე ბელეტრისტული, ზომით იქნება არა ნაკლებ 250 გვერდისა.

გაზეთის ფასი რეგულარულად, ისე მის გარეშე ღირს წელიწადში 5 მან. ნახევარი წლით 3 მან., ერთი თვით 50 კაპ. საზღვარ-გარეთ ერთიფრად.

ცალკე ნომერი ყველგან სამი კაპიკი

რედაქტორ-გამომცემელი ი. ეკალაძე-ცინცაძე.

მისამართი: ქ. გორი, რედაქცია „ქართლი“ ი. ცინცაძეს. ფული და მისაღები მხლად ამ მისამართით უნდა გამოიგზავნოს.